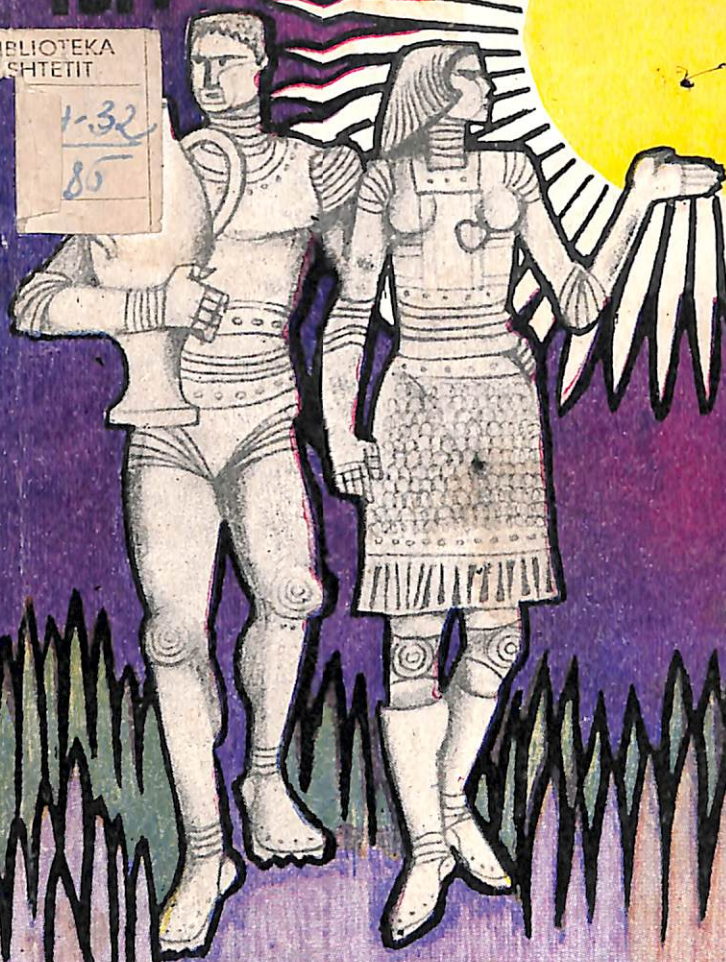

FLAMUR
TOPI

BIBLIOTEKA
SHTETIT

1-32

85

DASHURIA E ROBOTEVE

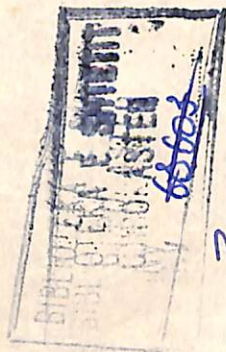
814-52

T85

FLAMUR TOPI

DASHURIA E ROBOTËVE

trëgime e novela fantastike

SHTËPIA BOTUESE «NAIM FRASHËRI

VDEKJA E ROBOTIT

Një mëngjes të ftohtë janari (natë më e ftohtë se ajo s'mbahej mend që prej shumë kohësh në qytetin N.), u gjend nën urë një fëmijë i ngrirë.

Gjysmë të vdekur e dërguan në njërin nga spitalet e qytetit.

Atje, Dr. Olafi, pas përpjekjesh të stërmundueshme e përmendi fëmijën, duke i bërë kështu sfidë vdekjes, mbase për të njëqindtën herë...

Dr. Olafi përmbodhi në pak rreshta historinë e sëmundjes së fëmijës. Ai s'mbante mend kurrë të kishte plotsuar një Anamnesis Vitae më të shkurtër se ajo.

«Jose Parnas, (nga emëri dhe mbiemri ai duhet të jetë me origjinë meksikane — mendoi mjeku), jetim, lindur në qytetin tonë, u gjend nën urë. Pastaj vazhdonte përshkrimi klinik.

* * *

Ai e la një çast stilografin mbi tryezë dhe u ngrit. Iu afrua dritares, prej nga shquhej midis mjegullës së mëngjesit ura me këmbët e saj gjigante të ngulura thellë në anët e lumit. Ura që kufiri midis dy botëve; sipër kishte një jetë plot gjallëri, ritmë e gaz të shfrenuar, poshtë që mjerimi; aty jeton njeriu i shpellave që ha ç'të gjejë në rrugët e qytetit të madh dhe fle i mbulluar me gazeta. Iu bë se nga honet e nënurrës, erdhi gjer tek dritarja e tij fragmenti i një bisede me zë të ndrydhur e të ulët, sikur ata njerëz ta ndienin veten të huaj në atë qytet.

Si mund të jetë banimi i tyre në regjistrat e bashkisë së qytetit? I paditur! Po megjithatë adresa e tyre është e saktë, sado që s'kanë portë, as numër, as hyrje, as shkallë. Ata i njeh

mirë policia. Po Josen e njëjtte? Qe i bindur se Jose kishte lindur nga prindër të mjerë. (Emigrantët janë zakonisht të varfër). Mbase Jose ka qenë fëmija i dhjetë a i dymbëdhjetë (përgjithësisht të varfërit lindin shumë fëmijë). Dhe pastaj braktisja, diku në cepat e qytetit të madh, në këmbët e urës, në ndonjë stol parku, në ndonjë taksi buzë rruge, duke i lënë trashëgim një emër të thjeshtë, shkruar trashë, nga një dorë e pastërvitur. I shkreti fëmijë! S'ka për t'i njohur kurrë prindët, megjithëse çdo çast ai do të ëndërojë për takimin fatlum, të papritur, në të madhin takim (me takime të tilla janë të mbushura fund e krye romanet e shkruara nga kolltukët e sfungjertë), mbase ajo ëndërr e takimit fatlum do ta shoqërojë Jozenë tërë jetën e tij, do të jetë një ëndërr e gjatë sa edhe vetë jeta e tij e do të shuhet mbase bashkë me të ...

* * *

Kaluan shumë ditë e megjithatë i sëmuri i dhomës nr. 5 nuk ndihej aspak mirë. Kishte marrë një të ftohur të rëndë në të dy anët, dhe kjo e bënte më serioze gjendjen e fëmijës që vuante nga një komunikim interartrial (sëmundje e rëndë e zemrës e fituar që në lindje). Në dhomën e tij ishin shtruar edhe gjashtë fëmijë të tjerë, më të vegjël se Joze. Çdo ditë, të vegjëlve u vinin prindët dhe i gëzonin duke u sjellë lodra, ushqime, fruta, ëmbëlsira dhe libra. Megjithatë, Joze nuk ndihej i vetmuar. Ishte mësuar me gjendjen e tij dhe nuk priste vizita. Askush nuk i afrohej (veç personelit të shërbimit), dhe ai i mbyllur në vetvete shikonte rreth e qark pa bërë zë, pa shfaqur mendime. Një muaj pasi qe shtruar, e vizitoi një zonjë rreth të pesëdhjetave, përfaqësuese e një shoqërie mirëbërëse. Ajo bisedoi pak me të, e kapi lehtë nga faqet me një buzëqeshje të shtirur dhe i la një pako të vogël ëmbëlsirash dhe kullën e famshme të Eifelit, që i kujtoi Jozes nënurën e tij. Kaluan shumë ditë të tjera dhe zonja s'erdhi më. Kjo gjë duhej t'i bënte përshtypje fëmijës, por ai tashmë qe mësuar të braktisej.

Ai ishte braktisur sapo kishte thithur për të parën herë ajrin e rëndë të qytetit të huaj, pra që kur qe lindur. Çdo lloj braktisjeje tjetër atij i dukej një lodër përpara më të madhes

sfidë që i kishte bërë jeta sapo kishte hapur sytë, sapo kishte marrë frymë dhe kishte lëshuar të qarën e parë, për të lajmëruar se erdhi në jetë. Qyteti e pat gëlltitur në barkun e tij të madh, pa kurrfarë vështirësie të qarën e fëmijës së porsalindur. Kështu që atë s'e kishin gjetur menjëherë, sado që u shqye së qari. Atë e gjetën vetëm të nesërmen, e gjetën ahëre kur fëmija në të vërtetë nuk qante, dhe s'po kërkonte më ndihmë. Qe lodhur së qari, qe lodhur së jetuari, sado që kishte lindur vetëm një ditë më parë.

* * *

Bri dhomës së Jozesë, u shtrua djaloshi Peter Wintersi, i biri i konstruktorit të famshëm të robotëve, inxhinjerit Robertson. Fëmijët u mësuan aqë shumë njëri me tjetrin, sa që qe gjë e vështirë t'i ndanin atë mëngjes shkurti, kur Jozenë tetëvjeçar e veçuan në dhomën e të sëmurit rëndë. Gjendja e rëndë e Jozesë e dëshpëroi Robertsonin.

— Doktor Armstrong, a nuk do të meritonte fëmija një kujdes disi më të posaçëm? Me sa shoh, ai është i sëmuri më i rëndë i klinikës suaj! — i tha atë mëngjes, drejtorit të spitalit Dr. Armstrongut, i cili pas largimit të Dr. Olafit, kishte mbetur mjeku i vetëm i klinikës.

— Jemi në ditë të vështira, profesor... Financimi shtetëror për këtë vit na është shkurtuar gjysmë për gjysmë dhe unë kam qenë i detyruar ta pakësoj personelin në një shkallë të ndjeshme... Po për këto arsye, Olafi u detyrua ta linte klinikën tonë i pakënaqur nga pagesa. Për 100 shtretër kam vetëm tri infermiere shërbimi dhe kësaj është pamundur të lë në dispozicion të fëmijës një rësh syresh qoftë edhe për një ditë. Veç të tjerave, profesor, klinika ime po harxhon ca si shumë për fëmijën, ndërkohë, që s'kemi asnjë siguri se bashkia do të paguajë për të. Për qindja e shoqërive mirëbërëse s'mjafton as për ushqimin e tij.

— Më falni doktor, po ju pak më parë thatë se fëmija s'ka fare oreks dhe se prej ditësh s'ka futur gjë në gojë.

— Ah, jo, këtu nuk kam parasysh ushqimin që duhej të

mirrte nga goja, por atë që ia japim nëpërmjet infuzionesh të glukozës, vitaminave...

— Ahere shpenzimet për të po i përballoj unë, Armstrong. Sa ju detyrohem?

— I dashur Robertson, pavarësisht nga përpjekjet tona, fëmijës s'i mbetet shumë kohë për të jetuar. Është në gjendje të rëndë... Ka një sërë komplikimesh dhe në gjendjen e tij fizike ndërhyrja e operatorit do të qe një orvatje e kotë...

— Pra?

— Pra, ne s'jemi aq të pashpirt, i dashur Robertson, sa të mos e përballojmë atë për...

— Për atë pak kohë që i mbetet, — ndërhyri profesori me një ironi therëse.

Armstrongu pohoi me kokë.

— Pra, ju s'keni ndër mend të vini për fëmijën një kujdes-tare të posaçme?

— Jo! Nuk mund ta bëjmë këtë gjë. Për të do të kujdesohemi veçanërisht, por s'mund të angazhojmë tërë kohën një-rën nga infermieret tona. Nuk na e lejon ndërjegjja që, për hir të një të sëmuri pa shpresë shërimi, të rrezikojmë të vegjlit e tjerë.

Robertsoni u mendua një çast.

— Çdo të thoshit Armstrong, sikur unë t'ju sillja një person të specializuar për ndihmë të të sëmurëve?

— Më falni, profesor, por s'kam ndërmend të marr në punë të tjerë njerëz.

— Dëgjomëni deri në fund, i dashuri Armstrong. Ju s'do të paguani për të asnjë cent, megjithëse ai do të qëndrojë tërë kohën këtu. S'do të ketë nevojë të ushqehet dhe as do të jeni i detyruar t'i gjeni vënd për të fjetur.

— Qenka tepër interesant?...

— Kur ta njihni, besoj se do ta çmoni dhe më shumë, i dashur Armstrong.

— S'po ju kuptoj, i nderuar profesor! — thirri Armstrongu kinse i habitur — por sidoqoftë, silleni. Nga përshkrimi juaj po bëhem dhe unë kureshtar ta njoh sa më parë.

— Po ky qenka një robot! Bah, kjo s'më shkonte ndër-mend! Ç'mund të bëjë ky, profesor?

— Shumë më tepër nga ç'mund të bëjë personeli juaj gjysmak. Ai është pjella ime e fundit. U detyrova ta konstruktoj me shpejtësinë maksimale. Është, pra, një fëmijë e lindur parakohe, por sidoqoftë, i përsosur. Ai do të sfidojë sistemin e vjetëruar të shërbimit dhe për fëmijën do të bëhet... s'di akoma si ta përcaktoj me fjalë... Ai ka për të rrojtur për të, ose do të vdesë së bashku me të.

— Aha, i shtrenjti Robertson, mos doni të thoni se roboti juaj ka shpirt, se ai ndien, se ai, ah, po më vjen të qesh, se ai pra, mund edhe të qajë?

— Po, ai e do fëmijën, e do me gjithë zemër, apo jo Robi?

— Pooo, prooffeesoor! — u dëgjua përgjigjja e Robit, zëri i trashë, pakëz i zvarritur dhe me një tingëllim të veçantë metalik. Unëëë e duaaa shuumëëë Jooosecenëëë — Shuumëëë.

Armstrongu u praps, sa i mahnitur aq edhe i frikësuar nga ajo shpikje djallëzore, siç e quajti me mend.

— Ky është një gjeni ose përbindsh, Robertson! Pohoni, pra, se ai është një përbindsh metalik... Ç'paskeni bërë kështu? S'kam parë kurrë Robot, që mund të flasë kështu, pa program! Si e bëtë, si e bëtë këtë? — pyeti me zë të ulët doktori, duke ndier drithma rrënjqethëse nëpër trup.

— Ti ke një tru elektronik, apo jo, Robi? — iu kthye robotit, Robertsoni.

— Po! Unë kam tru elektronik, — iu përgjigj Robi.

— Ti je më i zgjuar sesa njerëzit, Robi?

— !

Roboti s'u përgjigj.

— Mos u habitni, Armstrong! Ai nuk mund t'i përgjigjet çdo pyetjeje, truri i tij ka të regjistruar dhjetë mijë pyetje, përgjigje dhe shprehje, të cilat zakonisht i zotërojnë fëmijët e kësaj moshe sa ç'është edhe Jose. Për këtë kam punuar ngushtësisht me psikologun e famshëm, Jorn Tomas. Pra, mund të jeni i qetë. Ai s'është aq i zgjuar sa ç'duket. Po ashtu, zonjushet infermiere le të qetësohen edhe ato. Robi s'ka për t'i konkuruar. Ai është krijuar vetëm për këtë fëmijë e mbase ka për të vdekur për të.

— Përse ke ardhur ti, Robi, në këtë botë? — pyeti Robertsoni robotin.

— Unë kam ardhur për të ndihmuar fëmijën — u përgjegj Robi.

— Po sikur të mos jeni në gjendje ta ndihmoni dhe ai të vdesë?

— ?!...

Përsëri Robi s'u përgjigj.

— Ai nuk e njih fjalën vdekje. Pra është një robot optimist. Ai nuk pajtohet me vdekjen e fëmijës, dhe as me... vdekjen e tij.

Armstrongu e vështronte si i shushatur.

Robertsoni pyeti përsëri Robin.

— Fëmija është më mirë Robi?

— Po, fëmija është më mirë.

— Tj je vëllai i tij, Robi?

— Po, unë jam vëllai i tij. Jepma dorën! Jepma dorën!

Jepma dorën! Robi e përsëriste shpesh këtë frazë, dhe kjo e habiti profesorin, ç'i duhej dora robotit?

— Profesor, pse ua kërkon gjithnjë dorën roboti? — pyeti Armstrongu, që ndërkohë e kishte mbledhur vehten.

— Si një robot me zemër të madhe, ai s'mund të rrojë pa këtë bashkim duarsh. Veçse, dora duhet të jetë e ngrohtë, miqësore. Rreziku i tij mbeten duart e ftohta.

Armstrongu qeshi.

— Si? Nuk më besoni? Është e tepërt, t'jua shpjegoj të gjitha me hollësi, sepse do t'i shihni me sytë tuaj ato që është në gjendje të bëjë Robi im. Apo jo, Robi?

— ?!

Robi modest nuk u përgjigj.

Konstruktori e kishte dëshiruar pikërisht të tillë.

* * *

Siç pritej, Joseja dhe Robi u miqësuan shpejt, ashtu siç miqësohen shpejt fëmijët midis syresh. Në fillim, për të voglin, roboti që një kukull e madhe, e ndërtuar ndryshe nga të tjerat e sigurisht më e madhe, por ai u habit jashtë mase e qe-

shi me zë të lartë, kur Robi sapo erdhi në dhomë, u prezantua:

— Le të njihemi! Unë quhem Robi, po ti kush je?

Fëmija i tha emrin. Pastaj, Jose e pyeti në kishte nënë e baba. Robi iu përgjegg se kishte vetëm babanë dhe e quanin Robertson...

Sa vjeç je? — pyeti fëmija robotin. Robi u përgjigj se sapo kishte mbushur tetëvjeç.

— Pra, paskemi një moshë! — foli fëmija i kënaqur.

— Po, ne jemi vërsnikë! — pohoi Robi.

— Robi, po pse je veshur kështu tërë hekur? — e pyeti fëmija, duke i ledhatuar gjymtyrët e çelikut.

— Një ditë, kur shkonja rrugës, më sulmuan qentë dhe më hëngrën vithet. Që nga ajo ditë u veshja kështu dhe qentë s'më kanë ngacmuar më. Ata nuk mund të hanë hekur.

Fëmija qeshi me gjithë zemër. Robi na qenkësh shakaxhi. Fëmija i bëri edhe shumë pyetje të tjera, të cilave Robi iu përgjigj menjëherë. Por njërës pyetje Robi s'mundi t'i përgjigjej. Fëmija e pyeti se ç'do të thotë të vdesësh dhe Robi heshti.

Fëmija e pyeti sërish duke ngulur këmbë ta mësonte atë gjë.

Robi kishte shtrënguar nofullat e çelikut.

Dukej si i humbur, si të mos kishte dëgjuar gjësendi.

— Ti Robi, je i keq! Ti, nuk përgjigjesh!

— Unë s'jam i keq. Unë jam i mirë. Edhe ti je i mirë.

Fëmija buzëqeshi dhe u pajtua me Robin.

Pastaj fëmija i kërkoi ujë. Robi rendi te çezma e mbushi gotën me ujë të freskët dhe ia solli.

* * *

Prej shumë ditësh Robi qëndron i ulur në poltronë, aty pranë kokës së fëmijës. Fëmijës i del gjumi në mes të natës dhe e sheh gjithnjë syhapur Robin e dashur.

— Robi! Po ti, pse nuk fle? Ke ditë pa fjetur. Ti ke për t'u sëmurur, Robi, — thotë me shqetësim fëmija.

Por Robi e qetëson. I thotë, se s'është e vërtetë se ai s'ka fjetur. Bile, ka bërë një goxha gjumë edhe ashtu ndenjtur. Madje,

ka parë edhe ca ëndrra të bukura, që veç tij s'mund t'i shohë ndonjë tjetër. Fëmija i lutet t'i tregojë ndonjërin syresh.

Robi nis t'ia tregojë e fëmija shqyhet së qeshuri.

Dr. Armstrong e dëgjon nga dera gjysmë e hapur.

Ai qesh ndën buzë.

— Një të tillë psikoterapi, zor se do ta bëja kaq mirë! — mendon. — Ky Robi, qenka djalli vetë!

Dr. Armstrong hap derën dhe i flet në emër Robit, por Robi nuk i përgjigjet. Armstrong i flet për diçka tjetër, por Robi përsëri hesht.

Fëmija qesh.

— Ai flet vetëm me mua! Robi është vëllai im, — thotë me krenari. — Apo jo, Robi?

— Po! Robi flet me fëmijët. Robi flet me profesor Robertsonin! — përgjigjet Robi, duke tundur lehtë kokën (në të vërtetë kjo është buzëqeshja e tij. Ai s'di të buzëqeshë ndryshe.)

I prekur në sedër, sikur të paskësh biseduar me një njeri të vërtetë, Armstrongu buzëqesh me hidhërim dhe del jashtë, duke përplasur derën plastike. Fëmija përkëdhel Robin, ndërsa ky tund lehtë kokën. Ai i dhuron fëmijës së dashur buzëqeshjen. Ai s'mund të buzëqeshë ndryshe, veçse kështu.

— Eja të flemë bashkë sonte! — i tha një mbrëmje fëmija.

— Jo! Unë nuk fle në shtrat. Unë fle në divan — përgjigjet Robi.

Megjithëse fëmija i lutet shumë, Robi nuk tundet nga e tija.

— Unë, nuk fle në shtrat, nuk fle!

Fëmija hidhërohet, mënd qan, por ja, sërish kërkesa periode «Jepma dorën, jepma dorën» e zbut fëmijën, ai bindet, i jep dorën dhe pas pak e zë gjumi i rëndë i etheve. Fëmija fle. Dora e çeliktë e Robit mbështetet mbi ballin e dirsur të të voglit. Zhiva e gishtërinjve, gjaku i vërtetë i Robit, lëviz me shpejtësi. Faqet llampa të Robit skuqen papritur.

Fëmija ka temperaturë të lartë.

Robi del nga dhoma duke pëshpëritur.

«Ndhmë! Ndhmë! Ndhmë!»

Infermieren e shërbimit e ka zënë gjumi dhe ai e zgjon me dorën e çeliktë. Ajo ngrihet e trembur dhe e pyet se ç'ka ndodhur.

Robi nuk përgjigjet, por pëshpërit me këmbëngulje të dhimbshme «Ndihmë, ndihmë!...»

E alarmuar, ajo vështron termometrin në ballin e Robit, që ka arritur thuasje kufirin maksimal, vështron faqet e skuqura të Robit dhe nxiton drejt të voglit.

Fëmija që goditur ndën urë rëndë dhe pa asnjë shpresë, sikur ura t'i kishte derdhur në krahëror veç të ftohtit edhe peshën e betonit qindravjeçar, kalldrëmin e mbiurës, shinat e hekurta, automjetet e panumërt të kalimtarëve, gjithçka të rëndë, që kalonte mbi të, duke ia vështirësuar frymëmarrjen pak e nga pak.

* * *

Natën e fundit Roboti u shtri të flinte krahas tij. Jo, ai si Robi, nuk deshi të shtrihej, por fëmija donte të mbështeste diku kokën që i digjej zjarr, dhe për këtë arsye ia mori dorën e çeliktë ndën kokë. Fëmijën e zuri gjumi shpejt dhe gjaku i Robit, zhiva e bardhë lëvizti me shpejtësi të llahtarshme në arteriet prej qelqi. Faqet iu skuqën më shumë se një natë më parë dhe i shkreti Robi, nisi të pëshpëriste për ndihmë. Ai duhej të ngrihej, por koka e fëmijës, që digjej flakë dhe që mbështetej mbi gjymtyrët e tij, s'e linte të lëvizte.

Një çast, fëmija u përmend.

— Çfarë ke, Robi?! — pyeti ai. — Ç'ka ndodhur?

Por Robi pëshpëriti me insistim frazën e alarmit, kurse fëmija përsëri e humbi mendjen e ra në një gjumë të thellë.

I shkreti Robi! Thirri për një kohë të gjatë e pastaj s'u ndie më.

Atë natë, infermierja e shërbimit flinte në kolltukun e butë. Derën e poshtme e kishte mbyllur dhe përpara se Dr. Armstrongu të hynte në klinikë, duhej të shtypte butonin e ziles. Kështu së paku asnjeri s'kishte mundësi ta gjente në gjumë gjatë shërbimit.

Sa për Robin, ajo s'para shqetësohej.

Qe e sigurtë se konstruktori nuk e kishte bërë robotin për t'i kallzuar. Dr. Armstrongut infermieret që flinin gjatë shërbimit.

* * *

Në mëngjes kur infermierja e shërbimit të natës hyri në dhomën e Jose Parnas, klithi e tmerruar.

Në shtrat shtrihej trupi pa jetë i fëmijës (ajo ishte mësuar ta njihnte vdekjen edhe së largu), kurse pranë tij qe Roboti, shtrirë edhe ai, me njërën nga gjymtyrët ndën kokën e Jozesë. Edhe Robi dukej pa jetë, sikur të dy të kishin vdekur në të njëjtën kohë.

Dr. Armstrongu mbeti edhe ai si i ngrirë.

— S'kam parë kurrë një vdekje si kjo! — foli si me vete, i mbështetur në pragun e derës.

— Dy vdekje të tilla! — dëgjoi prapa krahëve zërin e dritdhur të Profesorit, — sepse edhe ai ka vdekur...

— Robi?

— Po, Armstrong, edhe Robi ka vdekur.

— Si mund të vdesë një robot, profesor?!

— Më lehtë nga ç'mund të vdesë çdonjëri nga ne. Ai e desh shumë fëmijën, e desh si vetë jetën, e vdiq bashkë me të, ndërkohë që personeli juaj i shërbimit shihte ëndërra qiellore, zoti Armstrong.

— Vdekja e djalit qe e pashmangshme, profesor. Ajo pritej. Ajo do të ndodhte një ditë, por më falni, mua më shqetëson vdekja e çuditshme dhe misterioze e robotit. A thua, Robi ta ketë ndër humbjen gjer në një shkallë të tillë?!

— Robi, ushqehet me ngrohtësinë e trupit të fëmisë. Mjaf-tonte prekja e trupit të tij, ose të paktën, afërsia e madhe ndaj trupit, që të funksiononte mekanizmi i tij i komplikuar. Vdekja e ftohu Josenë e dashur, pra edhe Robin besnik e të dhembshur.

— Më falni — tha doktor Armstrongu — këtu çështja është shumë e thjeshtë. — Meqenëse Robi ushqehet me nxehtësinë e trupit të Joses, a nuk është për të njëjloj sikur ta lidhim me një trup tjetër? A nuk do të vihet përsëri në funksionim mekanizmi i tij?

— Pikërisht këtu qëndron sekreti i Robit. Ai qe llogaritur të jetonte pa nxehtësinë e trupit rreth 120 minuta, prandaj e kërkonte dorën vazhdimisht. Vdekja e Josesë dhe ftohja e tij solli ndryshime të shumta edhe në brendësi të tij. Praktikisht ai ka dalë jashtë përdorimit, po ndërkohë tregon se askush nuk është përkujdesur për të sëmurin që nga mesnata. Sikur ju, Armstrong, personeli juaj i shërbimit, të ishit sa një Robi, të kishit «shpirtin» e tij, mbase fëmija e gjorë... Por ç'them kësh-tu? As Robi dhe as mijëra robotë si ai, as ju, s'do të jeni në gjëndje për t'ua ndryshuar fatet të sëmurëve të ndënuarave...

Lamtumirë, Jose i shtrenjtë! Lamtumirë dhe ti, o Robi! Dhe dëgjo, Armstrong! I varrosni bashkë, sepse e kanë dashur shumë njëri-tjetrin, shumë, a më kupton, doktor, shumë...

SHQETËSIMET E ZOTIT GRIPP!...

Udhëheqësi i viruseve, mikrobeve më të vegjël, i mbiquajtur ndryshe Gripp, vështroi me kënaqësi hartën e botës e me të madh tha:

— Kështu, zotërinj të shtabit, pushtuam tërë botën! — Lejomëni të përgëzoj me gjithë zemër virusin A-2, marshimi i të cilit në krye të ushtrisë shumëmiliardëshe, ka qenë triumfal.

Anëtarët e tjerë të shtabit: A-1, B, C dhe D duartrokitën me zell.

— Mbase na ka shpëtuar ndonjë vend? — vërejti pas pak me një farë dyshimi Grippi, — prandaj hapni sytë mirë.

— Një vend i vogël, fare i vogël, imzot, Shqipëria.

— Të pushtohet menjëherë! — bërtiti Grippi i pangopur. Menjëherë!

— Si urdhëron, imzot! Qysh prej një muaji ushtritë tona janë përqëndruar në kufijtë e saj.

— Hyrja s'ka për të qenë e lehtë! — foli qetë-qetë virusi A-1.

— Ç'do të thuash me këtë? — pyeti Grippi, duke u ngrysur.

— Imzot, unë me ushtritë e mia kam qenë edhe njëherë tjetër në atë vend. . . Ata e kanë organizuar mjekësinë në mënyrë të shkëlqyer. Shteti atje tregon një kujdes të jashtëzakonshëm për shëndetin e njerëzve. Mjekimet në spitale janë falas, ilaçet shumë, shumë të mira e të lira, numri i mjekëve çdo vit bëhet më i madh, e. . . ku numërohen të gjitha? Unë memzi shpëtova disa vite më parë. Humbje më të mëdha se atje, nuk kam pësuar në ndonjë vend tjetër.

— Mos kërkon të na frikësosh? — pyeti A-2 pa ia shqitur sytë.

— Oh, jo, aspak, desha vetëm t'ju paralajmëroj.

— Mjaft dërdëllite A-njësh! — S'kemi kohë për të hum-

bur. Le të pleqërojmë së bashku, anëtarë të nderuar të shtabit, se në ç'mënyrë do të futemi në Shqipëri.

— Unë kam hartuar një plan, — u hodh A2.

— Pa hë A-dysh, fol, po të dëgjojmë — e nxiti Grippi.

— Nesër, që në mëngjes, do të hedhim diversantët viruse në pikat më kyçe të komunikacionit, në aeroportet dhe portet. S'andejmi drejt e në Shqipëri, me të parët njerëz që do të udhëtojnë.

— Po sikur shteti i tyre të ketë marrë masa të rrepta sigurimi? — pyeti virusi B.

— Për këtë mos u shqetësoni, miku im! Një gjë të tillë e kemi pasur parasysh në hartimin e planit tonë.

Shtabi e duartrokiti nxehtësisht virusin A-2 që, megjithëse shumë i ri (kishte lindur në vitin 1968), qe vërtet goxha i mënçur.

* * *

Fshehurazi, diversantët viruse iu ngjitën dy pasagjerëve që udhëtonin për në Shqipëri dhe nxituan të fshiheshin në grykët e tyre. Grupin që kishte pushtuar grykën e udhëtarit të parë, e kryesonte vetë virusi A-2. Ai e kishte porositur veçanërisht komandantin e grupit të dytë, të mos ndihej i gjallë. Gjersa të kalonin kufirin.

A-2 i qëlloi të udhëtonte me makinë, kurse grupit të dytë me aeroplan. Kështu pra u ndanë.

* * *

S'do mend, grupi i dytë mbërriti shumë shpejt. Në aerodrom, të porsaardhurin e izoluan menjëherë, në një dhomë të veçantë. S'vonoi shumë dhe udhëtarit iu afruan njerëz të veshur me bluzë të bardha. Njerëz të çuditshëm! Pa hundë e gojë. Në vënd të tyre kishin një pllakë katërkëndëshe të bardhë. Sa i habitur dukej komandanti virus! S'u kishte qëlluar ndonjëherë të kishin të bënëin me të tillë njerëz. Seç i vunë një tub qelqi nën sqetull, seç i panë e pastaj thanë:

— Ethe s'ka. Le të presim ca!

Por njerëzit kishin punën e tyre. Komandanti virus s'kishte ndërmend të priste. Mikrobeve s'u durohej gjersa të gllabëronin qelizat e trupit të njeriut, armiqtë e tyre të përjetshëm. Pra kishte një arsye më shumë për të mos iu bindur porosisë së veçantë të Grippit dhe virusit A-2. Pas 8 orësh, ai dhe ushtarët e tij do të sulmonin.

Po, po, ishte një sulm i befasishtëm, i papërmbajtshëm. Qenë kaq të vegjël, sa me lehtësi hynin ndën dyert e kështjellave qeliza dhe jo dhjetë apo njëqind, por miliona viruse...

— Tani që hymë brenda qelizave, vëllezër, s'ka forcë të na nxjerrë s'andejmi. Ata mëndjemëdhentë, Penicilina, Streptomycina, Tetraciklina, Sulfaleksi a ndonjë tjetër, le t'u shesin mend mikrobeve të tjera, pa neve... s'kanë ç'na bëjnë.

— Po sikur të hyjnë këtu brenda kështjellave qeliza? — pyeti një ushtar virus.

Komandanti virus qeshi.

— He, he, veç nesh, asnjë mikrob tjetër, asnjë nga ato ilaçe mëndjemëdha s'mund të futet brenda.

— Një urra për komandantin tonë të madh! — thirrën plot gaz ushtarët virusë.

— Gripp! Gripp! Gripp! — jehoi përgjigjja.

Pas dhjetë orësh njerëzit me maska të bardha i yunë përsëri atë shkopin e vogël, të hollë e të qelqtë njeriut që kishte ardhur me aeroplan. Folën midis tyre me një gjuhë që mikrobet s'e merrnin vesh, por dukej sheshazi se diçka nuk po shkonte mirë dhe sipas planit të kryekomandantit Gripp.

Temperatura po rritej me shpejtësi e bashkë me të edhe shqetësimi i njerëzve me maska të bardha.

Jo! A-2 s'kishte ndërmend të nxitohej. Komandanti virus e ushtarët e tij e pësuan keq. Sulmuan pa mënd në kokë, ngri-tën temperaturën 40 a më shumë gradë, kokën e udhëtarit e luajtën mendsh nga dhimbjet që i shkaktuan, dhe njerëzit me maska kaq deshën. Kuptuan se udhëtari qe pushtuar nga viruset dhe s'e lanë të lirë. E izoluan atë dhe bashkë me të miliardat e diversantëve që me siguri do të vdisnin. Çështje ditësh. Pra kishin zbuluar veten dhe e kishin lënë A-2 krejt të vetmuar.

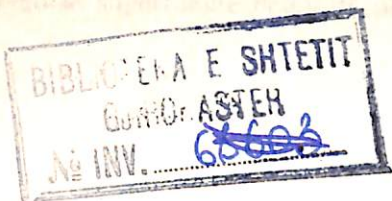
Si kurrë ndonjëherë, Grippi u bëri një pritje të shkëlqyer dhe madhështore komandantëve të mikrobeve të zakonshëm: Stafilokokut, Streptokokut, Pneumokokut, Bacilit të turbekulozit e shumë të tjerëve.

— Vizita juaj, zotërinj të nderuar, është një nder i madh për mua dhe për ushtrinë tonë të lavdishme, — tha Grippi në fjalimin e tij të përshëndetjes. Megjithëse shumë më të vegjël se juve, ne jemi bërë miq të mëdhenj. Forca jonë ka qëndruar gjithnjë në bashkëveprimet tona. Ne, viruset e Grippit, kemi dobësuar rezistencën e kështjellave qeliza dhe ju, o miq, në mjaft raste keni vazhduar punën tonë. Këtë vit ju keni arritur suksese të dukshme në botë. Fill pas ofensivës tonë, keni sulmuar edhe ju dhe keni shkaktuar bronkopneumonira, bronkite, pneumonira etj. Për nderin tuaj, miq të nderuar, viruset anti-lierë do t'ju përshëndesin me dhjetë breshëri.

Sheshi i madh oshëtiu dhjetë herë radhazi nga të shtënat dhe thirrjet e zgjatura. Griipp, Griipp, Griipp! Pastaj të prirë nga Grippi, të ftuarit hynë brenda në çadrën e kryekomandantit virus.

Jo, A-dyshi s'kishte aspak ndërmend të nxitohet e të shpërthente një betejë të përgjakshme! Udhëtarin, në një rast të tillë, do ta izoloni menjëherë dhe ai bashkë me diversantët me siguri kish për t'u zhdukur nga antiviruset e prodhuara nga trupi. Por ai, do të pushtonte një numër të paktë qelizash dhe shumë viruse diversantë kishin marrë urdhër të mos u rezistonin gjatë antiviruseve të trupit, dhe kështu udhëtari do të kalonte një formë shumë të lehtë të sëmundjes. Pak rrufë, pak kollë, pak dobësi e asgjë më shumë. A mund të gjendej ndonjë mjek budalla në botë, që për kaq gjë, të jepte alarmin? Pra, do ta mbanin ca ditë të izoluar e pastaj...

— Ha, ha, ha! A-dyshi qeshi me gjithë shpirt me përfytyrimet e bukura që iu ngjallën në mendje. Kishte për të bërë kërdinë.

Po atë mbrëmje, një lajmëtar virus, i solli një telegram urgjent nënshkruar nga Grippi. A-dyshi e lexoi me një frymë.

«A-dysh!

Viti i ri po afron! Është çasti më i volitshëm. Duhet të shfrytëzosh në maksimum këtë festë tradicionale të njerëzve. Sapo informohemi se shqiptarët janë nga natyra mikëpritës e bujarë. Më 31 dhjetor ata grumbullohen në lokale të mëdha, ose tri-katër familje së bashku, kurse më 2 janar shkëmbejnë vizita tek njëri-tjetri. Një rast i tillë nuk duhet humbur. Ndërkohë, informohu më saktë, për organizimin e atjeshëm të mjekësisë, furnizimin me ilaçe, numrin e personelit shëndetësor: spitalet, për gjithçka që ka të bëjë me sulmin tonë të ardhshëm.

«Kryekomandanti Gripp».

A-dyshi fërkoj duart mjaft i kënaqur. Një kryekomandanti të tillë s'i gjendej shoku. Ishte i mënçur, i zoti dhe i shkathtë ky Gripp!

Gëzimi i A-dyshit nuk zgjati shumë. Në mbrëmje zbuluesit e tij i sollën lajme shumë të këqija. A-njëshi kishte thënë të vërtetën. «Shqiptarët ishin në gadishmëri të plotë. Rezervat e ilaçeve qenë të pafund dhe, djalli e mori, qenë kaq të lira. Autoambulancat, mjekët, ndihmësmjekët, farmacistët, infermierët të kallnin datën. I ngjanin një ushtrie që është gati për t'u hedhur në sulm.»

Sikur të mos mjaftonin tërë këto, ushtritë e bashkuara të aspirinave e fenaskoneve, kishin zënë pozicione të fortifikuara edhe nëpër kinkaleritë e qyteteve e fshatrave. Shkurt, që një vend «i mallkuar»! Të sëmureve, jo vetëm që u jepeshin ditë pushimi, por edhe u paguheshin të holla për ato ditë. Këto e tronditën dhe e pikëlluan shumë.

«Eh! Eh! — A-dyshi psherëtiu thellë i lodhur dhe i dërgoi një informacion të shpejtë Grippit. Përgjigjja s'vonoi të vinte.

«A-dysh!

Nuk bën të dëshpërohesh kështu. Ushtria jonë është e pë

Shteti i atjeshëm vërtet ka marrë masa të shumta si asnjë **vend tjetër, por ne duhet të shfrytëzojmë shkujdesjet e disa njerzve.** Kështu, kur të shihni se një njeri i sëmurë **kollitet pa mbajtur shaminë para hundës e gojës, shfrytëzojç menjëherë rastin!**

Kur të shihni se ndonjë familje nuk e ka izoluar të sëmuri**n as me mjetin më të thjeshtë, me një perde; ja pra edhe një mundësi tjetër. Shfrytëzojç pra!**

Të shëndoshët vizitojnë të sëmuret, a do rast tjetër më të mirë? Pushtoni po ashtu, teatrot, kinematë, stadiumet e mbyllura, shkollat, çdo vend ku ka grumbullim njerëzish dhe fitorja me siguri do të jetë jona.

Grippi

* * *

Grippi kishte zënë vend në krye të tryezës katërkëndëshe. Të ftuarit s'ia hiqnin sytë kryekomandantit të madh, Gripp.

— Po, zotërinj, jo më kot format e lehta të sëmundjes njerëzitet i quajnë «tradhtarë», «Kalë Troje». Është kaq e vështirë t'i dallosh nga një e ftohur e zakonshme, shumë e vështirë. Me një taktikë të tillë, ne depërtoam në mbarë botën.

Ju njoftoj me kënaqësi, se edhe në Shqipëri ne mundëm të futemi. Pas shtatë ditësh, udhëtarin e bllokuan. Kishte **en rrufë, pak kollë e asgjë më shumë. Atë mbrëmje, A-dyshi dhe diver-**

santët e tij, ngritën me nxitim çadrat në grykët e së shoqes dhe të tre fëmijëve. Nuk vonuan t'i vinin për vizitë fqinjët dhe A-dyshi i shkathët nuk humbi kohën. Gjatë tre ditëve që vijuan, udhëtarin ynë ka pasur takime të shumta, pa ka udhëtuar me autobus, pa ka vajtur edhe në kinema. Kështu që ushtarët tanë, tashmë janë shpërndarë në shumë pika të qytetit.

— Kur do të shpërthejnë betejën, zoti Gripp? — pyeti mikrobi Stafilokok.

— Së shpejti, i dashur, së shpejti. Disa janë urdhëruar të shpërthejnë brenda 18 orëve, të tjerë gjer në të tretën ditë. Sipas rastit do të shpërthejnë betejat të përgjakshme dhe disa më

të lehta. Kemi nevojë edhe për forma të lehta, apo jo? — u buzëqeshi ai me dinakëri të pranishmëve. Mikrobeve u vajtën buzët vesh më vesh nga kënaqësia dhe e duartrokitën.

... * * *

Ditët e para të janarit. A-dyshi kishte ditur të shfrytëzonte me zotësi shkujdesjet e njerëzve dhe të shtrihej shumë.

Ç'e mbante A-dyshin! Kishin ardhur ditë të bukura për të. Miliardat e ushtarëve të tij po përparonin me shpejtësi nga kryeqyteti për në viset e tjera të vendit.

«Urime A-dysh, urime, vëlla! Po e bën fora! — i shkruante Grippi. Sulmoni, vëllezër, sulmoni egërsisht! Bashkërendoni veprimet tuaja me ushtritë e bashkuara të mikrobeve të tjera! Sa më shpejt, aq më mirë. Duhet pritur një kundërsulm i fuqishëm nga ana e personelit shëndetësor. Merrni masa! Luftë të mbarë, vëllezër!

Juaji Grippi!».

... * * *

Grippi nuk qe gabuar. Kundërofensiva s'vonoi. Shqiptarët shpërthyen një kundërsulm të përgjithshëm që s'qe parë kurrë. Autoambulancat shkonin e vinin. Farmacitë punonin gjer natën vonë. Mjekët e të tjerët punonin me orë të zgjatura. Të sëmurët pushonin të qetë, gjersa viruset mposhteshin. Ushtritë e ilaçeve, të Aspirinës, Fenoskonit, Pyramidonit, Sulfaleksit, qënë bërë të papërmbajtshme. Nga ana e tyre Bipenicilinat, Streptomycinat dhe Tetraciklinat, shpartallonin menjëherë mikrobe të tjera, që donin t'u zinin vendin viruseve të dërrmuar të A-dyshit. Grippi kishte nisur të shqetësohej seriozisht. Dalngadalë po mbylleshin të gjitha shtigjet. Kinematë u mbyllën, teatrot po ashtu. U kishte mbetur edhe një shpresë, fëmijët, por ah, ç'dëshpërim!

Shkollat u mbyllën. Njerëzit nga ana e tyre po tregohehin gjithnjë e më të kujdesshëm.

Të shëndoshët, e veçanërisht të vegjlit, nuk takoheshin

me të sëmurët. Ata që u shërbenin, mbanin maska katërkëndëshe, në fijet e mpleksura të të cilave mbeteshin si në rrjetë shumë viruse të këqija. Enët e përdorura nga të sëmurët i zienin me ujë të vluar e viruset e gjerë të A-dyshit përcëlloheshin. Dyshemetë i lanin çdo ditë me ujë të ngrohtë, e ushtritë e viruseve përfundonin në kanalet e gropave të zeza.

Ata që kolliteshin apo tështiteshin, mbanin përpara gojës e hundës shaminë e përsëri viruset përplaseshin atje me forcë e thyenin kokat. Dhomat i ngrohnin mirë, po edhe i ajrosnin herë pas here, e ushtarët viruse binin përdhe, pa frymë, njëri pas tjetrit.

Sado që ushtarët zinin vend në grykët e të shëndoshëve, djalli rozë, «permanganat» i thoshin, i digjte e i përvëlonte të tërë.

A-dyshi po e shihte vdekjen me sy hapur. Gati s'i besohej, se në këtë vend të vogël, ushtria e tij do të gjente fundin e kobshëm e të turpshëm dhe me mend i dha të drejtë vëllait më të madh, A-njëshit.

Natë e ftohtë janari. Miliarda ushtarë viruse, të raskapitur e të dëshpëruar pa masë, të gjymtuar e të sakatosur, zvarriseshin plot mund për nga kufiri. Atje, A-dyshi që printe, u ndal dhe ktheu kokën për të fundit herë. Shqipëria shkëlqente në miliona vezullime të ëmbla dritash. — «Në këtë vend, për pak dhe do të kisha gjetur vdekjen — mendoi. Mënd qau nga inati.

Si do t'i dal përpara zotit Gripp unë, pushtuesi i mbarë botës? — tha me vete e po atë kohë ndjeu t'i këputeshin këmbët nga frika.

Iu bë se dëgjoi thirrjet entuziaste e plot mburrje të ushtarëve të tij para se të vinin në këtë vend: «Gripp! Gripp! Gripp», e gati-gati iu mor fryma nga ankthi mundues.

Gjithë merak mendonte si do t'i dilte përpara zotit Gripp, si do t'i raportonte e si do të mund të justifikohet.

— Disfatë, disfatë e plotë — thoshte me vete duke zvarrisur këmbët me zor drejt shtabit të zotit Gripp.

KUR ZEMRA BLIHET

novelë

«Zemra ime është e shëndoshë. E ofroj atë për kërkime kundrejt një shume të hollash. Jam gati edhe ta shes në disa rrethana të caktuara.»

DORIS HAROT

47-vjeçar, San-Paolo, Brazil.

(Nga shtypi).

«Jam baba i tre fëmijëve dhe gjendja ime ekonomike është e mjeruar. Kam dëgjuar se ka institucione, të cilat janë të interresuara për të blerë sy. Kështu që edhe unë jam gati të ofroj për shitje njërin nga sytë e mi, me qëllim që të mund të shpëtoj familjen time».

XHOVANI DE MARTINO

25-vjeçar, Itali.

(Nga shtypi).

Ndërtesa tetëkatëshe e fabrikës së prodhimit të maqinave të thjeshta llogaritëse ishte më e larta në periferinë e varfër të qytetit. Ajo lëshonte hijen e saj vezulluese mbi çatitë e ulta të barakave dhe kësollave të varfra që e rrethonin, duke i bërë të dukeshin më të mjera në varfërinë e tyre, për shkak të kontrastit të fortë të fasadave të veshura me pllaka mermeri dhe xhama akulli. Por në qendrën e qytetit të madh me siguri do të dukej mikroskopike ndaj grataçieleve më të reja që ngriheshin e ngriheshin lartë në një garë të ethëshme për t'ia kaluar njëra-tjetrës. Kështu që as ndërtesa tërë shkëlqim dhe bile as maqina e zotit Luis, e blerë para tre vjetësh (në qytet muajt e fundit kishin filluar të qarkullonin maqina supermoderne të një firme

të njohur botërore, përpara të cilave ajo e zotit Luis dukej jashtë dynjallëkut dhe e dalë mode), nuk i kishte habitur punëtorët e tij dhe kur e krahasonin me zotin Rydiger, (Rüdiger) pronarin e kombinatit më të madh metalurgjik të vendit, ku punonin mbi njëzet mijë punëtorë, teknikë e inxhinierë, padroni iu dukej si një zot punishteje.

E megjithatë edhe zoti Luis, edhe ndërtesa tetëkatëshe, rëndonin mbi supet e katërqind punëtorëve e teknikëve, me një peshe jo më të vogël sesa gjiganti i Rydigerit (sepse të katërqindët qenë të detyruar të bënin punën e njëmijë vetëve). Kështu që herë pas here, në këtë qytet shpërthenin demonstrata e greva, që ishin aq të shpeshta sa edhe shirat tropikale e vetëtimat zhurmëmëdha e plot shkëlqim, për të cilat krahina e tyre i kishte shoqet të rralla. Pikërisht për këtë qyteti i tyre thirrej dikur edhe qyteti i shtrëngatës, i bubullimave dhe i vetëtimave, i crës së fortë dhe i përrrenjve të rrëmbyeshëm, një emër fort i gjatë, i krijuar nga vendasit e hershëm, i cili në shekuj pësoi transformime të habitëshme për të marrë së fundi një emër fare të thjeshtë, një emër sintezë, qyteti i Mjegullës. S'kishte emër më të goditur se ky! Mjegullës së përherëshme natyrale të këtij vendi iu shtua gjatë viteve mjegulla shumëngjyrëshe dhe artificiale e uzinave, fabrikave e kombinateve, dhe kjo re tymi, pluhuri e grimcash kimikatesh u bë për qytetin N., qielli i tyre i përherëshëm dhe kupola e saj ruante ngjyrën gri dimër e verë. Banorët e qytetit vuanin nga një etje gati e sëmurë për një copë qiell të kaltër, për një copë diell të shndritëshëm, për ajër të lehtë, mbushur me aroma lulesh, me njomështinë e barit e të tokës. Nga ky qytet stina e pranverës që larguar përfundimisht, sepse bloza e zezë ngjyroste me trishtimin e saj çdo lule që guxonte të hapte petalet.

Ja, pra, në qytetin «Mjegull» pesë vjet më parë pati ardhur emigranti Emiguela dhe që vendosur aty me të shoqen dhe me të shtatë fëmijët. Më e madhja, në atë kohë, s'i kishte mbushur të dymbëdhjetë vjetët. Dhe që më i varfër se të varfërit vendas, të cilët së paku problemin e bancës (sado që ato qenë baraka që mezi mbaheshin në këmbë) e kishin zgjidhur e kësisoj kishin nga një kolibe sa për të futur kokën. Emiguela me familjen e tij flinte atje ku e zinte nata.

Fabrika e Z. Luis porsa qe hapur, dhe Emiguela rendi për të kërkuar punë. E pranuan dhe e futën në një proces pune të thjeshtë, që kategorizohej si i dorës së tretë e ku si pasojë edhe rroga që e mirrte, ishte po ashtu e kategorisë së fundit. Por falë energjisë së madhe dhe nevojave të ngutshme familjare, ai punonte ditë e natë si kalë. Brenda tre vjetve arriti të ecte përpara dhe të merrej me punime të stërholluara që i përkisnin kategorisë së parë. Rroga iu shtua dhe ai filloi ta ndiente më të lehtë barrën e familjes.

Nga baraka e bashkatdhetarit të vet Tekieras, ai dhe familja u transferuan në një barakë të re. Por ndërkohë, Emiguela detyrtëjçë kish filluar të ndiente në brendësi të tij ndryshime disi të pakuptueshme. Tre vjet më parë, sado që shumë më i mjerë, ishte më i guximshëm, qoftë edhe përballë zotit Luis. Kurse tani, sado që jetonte më mirë, qe bërë ca frikacak dhe (djalli ta marrë, ai s'e ka aq të lehtë ta pranojë këtë të vërtetë) pakëz servil. Këtë mëngjes, kur papritur u gjend ballë për ballë me z. Luis, e përshëndeti duke u përkulur më shumë nga ç'duhej. Ai u skuq lehtë, kur ndeshi vështrimin qortues të Tekieras, por në fund të fundit edhe Tekiera duhet ta kuptonte. Babai i shtatë fëmijëve duhet të jetë i kujdesshëm, dhe duhet të përpiqet që *padroni ta ketë me sy të mirë. Nga kjo gjë veç të mirave, s'vjen ndonjë e keqe.*

Ditë më vonë, sirenat e fabrikave, të uzinave e të kombinateve të qytetit të Mjeggullës dhanë sinjalin për fillimin e grevës së madhe. Të gjithë në fabrikën tetëkatëshe e lanë punën dhe dolën në oborrin e madh, të heshtur e hijerëndë si vdekja, kurse Emiguela nuk lëvizi nga vendi. Në sallën e madhe, të zbrazët e të heshtur, dëgjoi hapat e njohur të z. Luis. Ai nuk ngriti kokën dhe as e ktheu për ta parë, por e ndjeu t'i afrohej nga çapet, që sa vinin e bëheshin më të rëndë.

— Ju qenkeni, z. Emiguela? Vetëm ju, paskeni qëndruar këtu? Emiguela nuk u përgjigj.

— Unë s'kam për t'u harruar. Jo! Me të vërtetë, unë s'kam për t'ju harruar! Në çdo rast, tani e tutje, ju mund të mbështeteni tek unë.

Emiguela nuk e ndjeu veten më të qetë as kur zoti Luis, duke u larguar, i rrahu shpatullat miqësisht.

Ç'bëhej jashtë? Ç'thonin për të? Po, s'kish më asnjë pikë

dyshimi. Ai ishte një grevëthyes. Por thumë Tekiere, thumë, a mund të jetë babai i shtatë fëmijëve një grevëthyes?

Vonë në mbrëmje, ndërsa dilte nga fabrika, në portën e madhe të saj, dikush e priste. Njeriu ishte në gjysmerrësirë. Emiguela u pushtua nga dyshimi dhe frika instiktive. Atë ditë kishte sfiduar 400 punëtorë dhe ishte bërë grevëthyes. Po sikur i dërguari të ishte nga ata të sindikatës? Një krisëmë në errësirë dhe... asgjë më! Shtatë të vegjël të mbetur rrugëve. Por u qetësua dhe psherëtiu thellë i lehtësuar, kur dëgjoi zërin e njohur të Tekieras.

* * *

— Dhe shpreson, i dashur, në zemërgjerësinë e z. Luis? Për interesin e tij, ai do të të sakrifikonte pa i ardhur aspak keq. Ti i trembesh papunësisë si vdekjes, por kështu i veçuar je më i rrezikuar. E ku ta dish? Një aksident, një sëmundje, një gjymtim dhe e gjejmë veten befaz në mes të katër udhëve, pa asnjë pesos. Mjerë ai që mbetet i vetëm dhe lum ai, Emiguela, që ka krahun e fortë të shokëve! Ti më kupton, të flas kështu, sepse jemi miq dhe unë të dua. S'më vjen aspak mirë të të mbajnë në gojë. Ai Hoze barkmadhi desh të të vinte atje në sallë kur punoja, por mezi e mbajtëm.

Befaz Emiguela u nxeh.

— Po ç'kanë, ç'kanë me mua, djalli ta hajë? Ç'po u bëj unë atyre? Mos u kam hyrë në hak? Kam parë vetëm punën time. Përse s'e lini njeriun të lirë, të bëjë si t'i dojë qejfi? U dashka domosdo t'ju bindem juve, të bëj çfarë të më thonë të tjerët? Fundi, mua nuk më pëlqen të më tërheqin nga hunda, e të më shpien nga të duan. Dhe dëgjo, Tekieras, lërmë të qetë edhe ti, edhe ata shokët e tu! Grevat, demonstratat, a vetë luftën, po të duan, le t'i bëjnë të rinjtë. Mua s'më keni me vete. Kam grua, kam fëmijë. Të isha i vetëm, nuk do të pyesja gjatë, sepse, që ta dish, jetën e quaj një angari, një torturë cfilitesë dhe do t'i kisha dhënë fund me kohë, pa më ardhur aspak keq, të betohem, aspak keq!

— Unë s'kam ç'të të them më shumë, veç të kujtoj se delen që shkëputet nga vatha, e ha ujku, dhe duhet ta dish mirë se je

duke shkuar në pyll midis ujërve. Sa s'është vonë, kthehu në gjirin e shokëve, që të duan të mirën dhe përpiqen për ty...

— Lërmë, lërmë Tekieras! Jam nginjur me propagandën tuaj! Ajo s'më ka dhënë gjer më sot as edhe një pesos.

— Ajo ka për t'u dhënë nesër fëmijëve tanë, i dashur Emigucla, botën, botën e madhe e të gjerë, dhe kjo tingëllon kaq e madhërishtëm, kaq bukur, sa ne nuk duhet të kursejmë asgjë.

— I ekzaltuar nga fjalët, ai s'e vuri re Emiguclën tek largohet me xhakëtën e hedhur supëve, në rrugicën e ngushtë të ka-pelepunuesve meksikanë.

* * *

Pas dy vjetësh, përballë ndërtesës së z. Luis, filloi të ngrihej uzina gjigante e prodhimit të makinave elektronike. Për ndërtime e saj punonin mjetet më të fundit të teknikës dhe punëtorë nga më të kualifikuarit, të ardhur nga veriu. Punohej ditë e natë me një ritëm të çmendur. Ajo rritej, jo me javë e me ditë, por çdo orë! Blloqe të tëra gjigante, të gatshme, vendoseshin në vendet e tyre nga vinça të fuqishëm. Ndërkohë që vazhdonte puna për ndërtimin e kateve të tjera, në ato që ishin bërë gati, mobiluar e pajisur më së miri, fillonte menjëherë prodhimi i makinave elektronike. Makinat ishin të ndërlikuara, ishin të fjalës më të fundit e, megjithatë, për habinë e të katërqind punëtorëve të fabrikës së Luisit, në to punonin shumë pak punëtorë të specializuar (të ardhur dhe ata nga veriu). Fabrika e Luisit, dukej se po jetonte ditët e fundit. Uzina superautomatike, pas dhjetë ditësh, lëshoi hijen e përjetëshme në katin e parë të fabrikës së Luisit, duke e dënuar të jetonte pa diellin e qytetit të Mjegullës. Tamam në këtë kohë, Luisi u detyrua të pushonte pesëdhjetë punëtorë. Uzina ngrihej e ngrihej, për të lëshuar pastaj hijen e përjetshme në katin e dytë. Përsëri z. Luis u detyrua të pushonte pesëdhjetë punëtorë të tjerë. Rreziku i papunësisë i shtyu punëtorët në greva e pastaj në demonstrata të fuqishme, por ata u shtypën me gjak nga policia e qytetit të «Mjegullës». Hija e përjetshme po shtrihej duke e gllabëruar brenda vetes ndërtesën tetëkatëshe dikur të madhe e të bukur.

Makinat llogaritëse të Luisit, që dikur gëzonin famë të mirë, filluan të dukeshin primitive përpara atyre të veriut, që qenë edhe më të lira. Numri i blerësve të tij, sa vinte e bëhej edhe më i vogël.

Zoti Luis u gjend një mbrëmje i vdekur në dhomën e tij. Në dorën, e shtrënguar fort nga kontrakturat e vdekjes, mbante një revolver, të cilit i mungonte në krëhër vetëm një plumb.

* * *
Të katërqind njerëzit e fabrikës së Luisit qenë flakur në mes të katër udhëve! Të katërqindët, ah jo, duhet të themi të 399-tët, sepse përsëri Emiguela nuk desh të përzihej me ta; kësaj radhe jo nga dëshira të rrinte mënjanë, por ngaqë i vinte turp dhe rëndë. Pse qe ndarë prej tyre, kur fatin e tij s'mund ta veçonte? Jo, më mirë le të vuante pasojat e sjelljes së tij të dikurshme, kështu së paku e ndiente veten më të qetë. Kur shokët i ofruan një shumë modeste të hollash nga fondi i tyre i përbashkët i ndihmës reciproke të mbledhur prej vitesh, ai përsëri nuk pranoi, madje me kokëfortësi. Tekieras, në emër të të 399-ve, nguli këmbë që t'i morrte, gjersa të gjente një punë tjetër. Emiguela nuk pranoi; si ishte e mundur ta ndihmonin, kur ai si grevëthyes, ua kishte bërë borxh dhe i kishte dëmtuar? Sjellja e tyre e preku dhe, që të mos pranonte, gjeti një shkak. I tha Tekieras se kishte lënë mënjanë ca pesos për ditë të vështira dhe kështu mundi ta qetësonte.

Të tretën ditë, ndërsa dilte nga shtëpia, me një buzëqeshje të dëshpëruar u premtoi të vegjëlvet se në mbrëmje do të sillte doemos diçka, dhe po mendonte sa mirë do të ishte, sikur shokët t'i ofronin një ndihmë të vogël. Nuk donte kurrsesi që fëmijët të vdisnin para tij.

* * *
Që kur pat ardhur në këtë qytet të huaj, s'kishte njohur rrugë tjetër veç asaj fabrikë-shtëpi dhe anasjelltas. Dhe bash për këtë, qendra e qytetit, të cilën s'e kishte parë prej një viti,

i bëri një përshtypje të pashoqe, me gjithë gjendjen e tij për të qarë hallin. Qendra s'kish pasur rrugë me kate, që i shembëlle- nin një kërmilli gjigant, me ato rrotullime spirale e ndërlikime të jashtëzakonshme. Në vend të ndërtesave të vjetra, kishin mbi- rë si kërpudhat pas shiut, magazina, hotele dhe dyqane të më- dha e të vogla, që mbanin emra pronarësh të huaj, ardhur me shumë nga veriu. Qyteti kishte më shumë njerëz, më shumë ma- kina, të cilat ecnin me shpejtësi të llahtarshme (ai priste plot ankth, nga çasti në çast, t'i shihnin sytë ndonjë përplasje të kob- shme, porse një gjë e tillë nuk ndodhi gjatë atyre dy orëve që qëndroi i mbështetur në parmakët e rrugës së sipërme). Një çast mendoi, se po të hidhej nga ajo lartësi e të binte poshtë, në shi- nat e hekurta të tramvait, gjithçka do të përfundonte për gjith- monë, gjithçka...

«Unë do ta kisha bërë këtë! — mendoi Emiguela, pa ia ndarë sytë rrugës më të poshtme, të kredhur në mjegullën që sa vinte e shtohet. — Jo, jo, ti nuk më dhimbshesh! — iu drej- tua vetes, si të qe një person i dytë. — Unë të urrej, megjithë- se edhe keq më vjen për ty. Nuk është krejt faji yt. Dhe do të isha hedhur, sigurisht do ta kisha bërë këtë, po fëmijët e mi gruaja! Cili kishte për të qenë fundi i tyre? E lexove gazetën e djeshme? — pyeti pastaj veten. Ç'gazetë? Ja pra, atë që e gjete hedhur përtokë. Diç kishin mbështjellë me të. Ah, po, pq e lexova! Me sa kujtoj, ai kishte mbytur me gaz veten, gruan e fëmijët. Dhe qe emigrant, si unë. Jo, këtë s'kisha për ta bërë kurrë! Nuk më vjen keq për veten time, po sakrifica duhet të ketë një kuptim. Duhet t'u shërbejë diçka fëmijëve të mi, që ata të rrojnë... Dhe, po qe se ata rrojnë, kjo do të thotë, se edhe unë, megjithëse i vdekur, jam përsëri i gjallë, i gjallë se ata janë mishi dhe gjaku im».

* * *

Atë natë, i duhej me çdo kusht të çonte diçka në shtëpi. Në fillim shkoi në stacionin e trenit, pastaj në atë të metrosë. Mbarti çfarë mundi e pa bërë naze, duke konkuruar deri edhe me hamejtë më të humbur. (Për atë ditë ish hamalli më i lirë i qytetit të Mjegullës.)

Vonë pasdite, me 50 pesos në xhep, i lodhur e i këputur, u ul në një nga stolat e parkut të qytetit. Stolat qenë me dy anë dhe një mbështetse. Një plak lexonte me zë gazetën e mbrëmjes dhe ai, gati duke dremitur, dëgjonte leximin e ngadalshëm, të huaj e të largët, si t'i përkiste një bote tjetër.

«Qeni i vogël, i milioneres së njohur Elizabeta Rëvua, ishte i sëmurë rëndë, gati pashpresë shërimi. Me aeroplan të posaçëm. atë mbrëmje, arriti nga veriu një mjek i dëgjuar qensh. Elizabeta qe tepër, tepër e shqetësuar!.. (Sipas gazetarit, ajo mënd i kishte mbushur sytë). Fabrikanti Argelo, shpenzoi plot 6.000 pesos, në një mbrëmje kushtuar ditës së të varfërve, ku ai dhe miqtë ngritën shumë dolli dhe morën premtime mallëngjyese për t'ua ndryshuar fatet të gjorëve».

Emiguela mënd qeshi.

«Do të isha kurioz, — mendoi, — se si do të më përshkruanin mua, këta gazetarë të mençur. Por, mbase një ditë, edhe do të shkruajnë. Atyre u pëlqejnë sensacionet. P.sh. atyre do t'u pëlqente që unë të hidhesha nga grataçeli, ta zëmë nga kati i 100-të. Do të më fotografonin në pozicione të ndryshme, barkazi, më shpinë, brinjazi, do të intervistonin fëmijët jetimë, gruan e do të më bënin heroin e ditës, të një dite të vetme. E nesërmja kërkon gjithnjë heronj të rinj...»

Me «budallallëqet» e saj, gazeta iu duk tërheqëse dhe ai vuri përsëri veshin të dëgjonte. Lajmi ishte nga më të çuditëshmit e asaj gazete, mbase i të gjitha gazetave botuar atë mbrëmje dhe atij iu duk shpresëdhënës. Ai përpiu çdo fjalë të artikullit. «A do të gjëndet zemër e shëndoshë për z. Pedros?»

Emiguela s'mbante mend të kishte lexuar a dëgjuar ndonjëherë, një histori aq idiote dhe aq qesharake sa ajo! — Po të mos isha në këtë gjendje të mjerë, do të isha shkukur së qeshuri, — mendoi. Por shpejt u ngrys. Gazeta vetëm përkohësisht ia kishte larguar mendjen nga familja që priste ushqime dhe të holla. Solli ndërmend ecejaket e lodhshme të ditës, ato pak pesos të fituara me mundim dhe mendoi me dëshpërim se s'do të mund të siguronte jetën e fëmijëve edhe për një javë. Sa për të gjetur punë tjetër, të ngjashme me atë që bënte në fabrikë, kjo s'duhej menduar. Kishte njerëz që prisnin prej muajsh përpara kinateve thujse gjithnjë të mbyllura të zyrave të punës, ku çdo

ditë gjeje tabelën me të njëjtin mbishkrim: «Për sot nuk ka vende të lira». Ajo pritje dukej se s'do të mbaronte kurrë!

«Po sikur t'i shisja zemrën time z. Pedro? Vërtet, po sikur ta bëja këtë? Do të fitoja një shumë të hollash e do t'u siguroja fëmijëve e gruas kthimin në vendlindje e vite disi më të mira, gjersa të rriten të vegjlit e të bëhen zot të vetes. Po, me sa duket, për mua s'ka rrugë tjetër. Dhe më mirë të vdes kështu, sesa në një moment krize të fortë të hidhem nga parmakët e katit të sipërm të rrugës për t'i dhënë fund jetës. Vdekja ime s'kishte për t'i lehtësuar ato të mjerë, veç do të shpejtonte fundin e tyre. Kurse kështu do të vdisja i qetë, oh kaq i qetë! Çudi! S'kisha menduar kurrë se vdekjen do ta prisja kështu. Ç'është ky gëzim që ndjej? Apo vallë jam çmendur dhe s'kuptoj ç'mendoj e ç'bëj... Jo, aspak, unë ndjehem tani kaq mirë, kaq të lehtë e ndjekam veten, që kur më lindi ky mendim në kokë, sa s'di as vetë si ta shfaq.

Ai qeshi me zë të lartë, fërkoj duart i kënaqur dhe i zgjati, si të donte t'u rrëmbente pleqve gazetën. Pleqtë kthyen kokën dhe vështruan njëri tjetrin në sy.

— Sot ka shumë të çmendur! — tha njëri syresh.

— Sikur po shtohen çdo ditë, si kjo mjegulla mbi qytetin tonë — tha tjetri duke palosur gazetën tridhjetëfaqëshe të ditës përpara fytyrës me leshra të kërcyera të të «çmendurit» që me gishtërinjtë gjysmë të thyer ua kërkonte me ngulm atë shuk letre të mbledhur me mundim.

* * *

Në shtëpinë e zotit Pedro, hynin e dilnin vizitorë të shumtë. Policët privatë, sipas urdhrat të prerë të Dr. Albertos, me përjashtim të personelit të shërbimit, nuk lejonin të hynte kush në dhomën e të sëmurit, porse gjendja e tij sa vinte e rëndohej. (Z. Pedro vuante së fundit edhe nga mania e persekucionit). Ai ankohej për çdo gjë, për shërbimin e keq të Dr. Albertos e të personelit të tij, për kohën e mjegulltë e gjithnjë me lagështirë, për të shoqen që tërë jetën mbeti shterpë dhe nuk i dha të paktën një fëmijë, një djalë a një vajzë që do të trashëgonte milionat, për lajmërimin në gazetë që ende s'po i përgjigjeje

njeri, për grevën e punëtorëve të plantacioneve, që, sipas tij, duhet të ishte shtypur më egërsisht, për diellin e zbetë të qytetit të mjegullës, oh atë ditë çdo gjë i dukej e shëmtuar, e keqe, e neveritëshme!...

Plaku, shtypi nervoz butonin e ziles së alarmit. Njëra nga të tri dyertë e dhomës u hap, dhe në prakun e saj u duk infermierja e shërbimit të natës.

— Sillmëni Dr. Alberton! Sillmani shpejt! — thirri. (në goftë se do ta quanim kështu atë zë të dobët e të mekur).

Doktori nuk vonoi t'i vinte pranë.

— Me sa duket edhe ti beson se unë do të vdes, se unë duhet të vdes?

Sytë e Pedros flakëruan nga një zemërim i papërmbajtur.

— Qetësohuni z. Pedro, qetësohuni, ju lutem, çdo shqetësim është në dëm të shëndetit.

— Mjaft më me këto këshilla të budallallepsura! S'jam i çmendur të besoj se një zemër e goditur nga infarkte të rënda, u shëruaka me këshillat tuaja, me dietë, ilaçe e regjim shtrati! Mua më duhet një zemër e re, një zemër e re, a më kupton ç'të them?... Ku vanë mijërat e dollarëve që ke marrë nga unë? Ku? Ç'u bë me kufomat e shtypura nga makinat?

— Gjer tani na kanë sjellë tri kufoma, por asnjëra s'është e saktë. Dy syresh janë shtypur keqas dhe, duhet të pranojmë, se kjo s'është aspak një gjë e lehtë. Të shtypësh vetëm kokën dhe të lesh të paprekur gjoksin, kjo është një gjë fort e vështirë! Viktima, në çastet e rrezikut, bën ç'është e mundur të shpëtojë. Ju e kuptoni, instikti i vetëmbrojtjes...

— Kush dreqin ua mësoi këtë! Cili? — mallëkoi nëpër buzë Pedroja — Ç'moshë kishin? — pyeti pas pak.

— Njeri ishte 35-vjeçar, kurse tjetri 25-vjeçar.

— Vdiqën në vend?

— Nuk duhej të vdisnin ndryshe...

— Po i treti?

— Të paktën, kufoma që më e saktë. U godit në kokë, por...

— Por?!

— Zemra e tij ishte e sëmurë rëndë. Nuk duhej të rronte më shumë se tre vjet.

— Po tani? Ç'bëhet tani?

- Vazhdojnë kërkimet. Kjo punë s'është e lehtë.
- Po sikur, Alberto, të vrisnit një njeri?
- Kjo është e pamundur! Kardiokirurgu, profesor doktor Karlos, bën transplantime zemrash nga kufomat tek të gjallët, vetëm pasi është siguruar se i aksidentuari ka mbaruar plotësisht dhe me lejën e prindëve, ose të familjarëve.
- Po ç'qenka ky Karlos? S'do të pranonte, bie fjala 500.000 dollarë dhe të mbyllte sytë?
- Jo! Këtë s'do ta bënte! Karlosi është i ndershëm.
- Po kësaj, a do t'i bënte ballë ndershmëria e tij? — plaku Pedro mbloodhi gishtin, duke dashur të imitonte këmbëzën e armës.
- Ju siguroj se përsëri ai s'do të bindej!
- Oh, i mjeri, i mjeri unë, ç'njerëz të pazot që më kanë rrethuar! Oh, qenka e thënë që milionat e fituara me gjak e djersë të më shkojnë në dreq! Qenka e thënë të vdes, të më hanë krimbat, kurse ju qenër doni të më zhvatni, ju doni vdekjen time, i gjori unë...
- Z. Pedro nisi të qante, si fëmijë.

* * *

Ndonëse kishte ardhur i pari, Emiguela priti në sallonin e vogël të mjekut gjersa mbeti i vetëm.

— Çfarë ju dhemb? — e pyeti Dr. Albertoja, duke ia ngulur sytë me vërejtje fytyrës së tërhequr dhe anemike, të paruar prej ditësh.

— Jo, s'jam i sëmurë dhe nuk ankojem për asgjë, por...

— Por çfarë atëherë? Përse keni ardhur? — pyeti Albertoja i mërzhitur dhe me padurim.

— Lexova gazetën. Bëhej fjalë për. z. Pedro dhe për ju.

— Ah, po! — u gjallërua papritur doktori, duke hequr dorë nga sistemi i tryezës së punës dhe duke vështruar me interes të porsaardhurin.

— Mos jeni shofer dhe?!...

— Jo!

— Ah, për pak kujtova se kishit sjellë ndonjë kufomë.

— Juve ju duhet një zemër?

— Po, po! Një zemër e re dhe e shëndoshë, do të duhej patjetër për z. Pedro! — u hodh me një frymë Dr. Albertoja.

— Ç'do të thoshit, sikur unë, t'ju gjeja një zemër të shëndoshë?

— Në do t'ju ishim shumë mirënjohës dhe.

— Sa paguani për të? Kjo gjë më intereson tani.

— S'ia vlen të flasim për këtë; mjafton të hapësh gojën! Z. Pedro është miliarder. Por, thomëni, ç'zemër paskeni gjetur? E keni shtypur, e keni vrrarë? Flisni, flisni, pa frikë.

— Unë do t'i jap z. Pedro zemrën time! Po, po, zemrën time.

— Zemrën tuaj?! — Doktorin u praps i habitur në poltronën e tij lëkundëse.

— Por shpejt e mblodhi veten dhe mendoi, se duhej të ishte më i kujdesshëm. I porsaardhuri mund të ishte inspektor i policisë, gazetar, mashtrues, vjedhës, vrasës, provokator. Ai ia nguli sytë fort Emiguelës dhe s'e pat aspak të vështirë të kuptonte se me kë kishte të bënte.

— Por, përpara se të vemi tek z. Pedro për marrëveshjen, duhet të sigurohemi për gjendjen e zemrës suaj. Një zemër e sëmurë nuk i vlen z. Pedro, besoj se nuk më keqkuptoni!

* * *

— Një zemër prefekte dhe e shkëlqyer! — tha me vete, pas ekzaminimesh të kujdesëshme, dhe fytyrëngrysur u kthye nga viktimi.

— Si ju duket zemra ime? — pyeti me zë të dridhur Emiguela.

— Fort e shëndoshë s'është, por edhe e keqe s'më duket. Them se zemra e juaj ka për t'i pëlqyer z. Pedro.

* * *

Atë e futën te z. Pedro dhe e ulën në një poltronë, ndërsa plaku ende flinte. Një çast doktorin e thirrën dhe punëtori mbe-

ti ballë për ballë me plakun 85-vjeçar. Ai vështroi me vërejtje fytyrën e rrumbullakosur nga dhjami dhe njëkohësisht të fishkur, kokën tullace me ato pak leshra të zbardhura (rrëmuje njëra mbi tjetrën, me sa dukej nga rrotullimet e shqetësuar të netëve pa gjumë), gojën tërë rrudha, gjysmë të hapur, ku paksa zbuloheshin dhëmbët e fundit, veshët e mëdhenj e qesharakë, hundën e shëmtuar, dhe mëndoi me keqardhje, se në ç'trup do të futej (mbase që të nesërmen) zemra e tij, në një trup që në të vërtetë kishte mbaruar me kohë.

S'pati kohë të gjykonte më shumë, sepse pas pak plakul hapi sytë dhe vështroi i përgjumur Emiguelën.

— Cili je ti? — pyeti rreptë, duke shtrembëruar turinjtë.

— Ai ka ardhur t'ju japë zemrën e tij! — ndërhyri doktori që porsa u duk në pragun e derës.

Plaku Pedro kërkoi shpjegime më të hollësishme e më së fundi pyeti se sa pesos kërkonte.

— Unë dua të siguroj familjen time për një kohë të gjatë pas vdekjes sime, — shpjegoi Emiguela.

— Rreth sa mund të ishte shuma? — pyeti Pedroja.

— Unë do të dëshëroja 500.000 dollarë, zotëri! — foli Emiguela me gjysmë zëri.

— 500.000 dollarë?! — zëri i Pedros tingëlloi i habitur e ironik.

Emiguela nuk u përgjigj.

— Pse s'thoni, dashkeni të bëheni një farë milioneri me zemrën tuaj?!

Emiguela u skuq dhe gati sa nuk bërtiti. Doktori, që e kish psikologjisur mirë dhe nuhatur shpejt gjendjen, iu kthye Pedros:

— Ai po ju jep zemrën z. Pedro, dhe kjo s'është kaq e thjeshtë. E kuptoj, ju jeni i sëmurë, nervat tuaja janë të acaruar, por, besomani mua këtë punë. Shpresoj se me zotin Emiguela do të merremi vesh...

— Bëni ç'të doni! — foli ai si i lodhur dhe mbylli sytë përsëri, duke e kuptuar mjekun e tij...

* * *

Pas një bashkëbisedimi të gjatë e aspak të lehtë për Dr. Alberton, Emiguela mundi të bindej për t'ia dhënë zemrën e tij z. Pedro për 300.000 dollarë. Pasi mori deklaratën ku përshkruheshin me hollësi të gjitha kushtet që duhej të përmbusheshin nga Pedroja, Emiguela firmosi një deklaratë të pregatitur që më parë nga Dr. Alberto, ku ai pohonte, se me vullnetin e tij të lirë dhe pa asnjë detyrim ai dhuronte zemrën e tij plakut Pedro (Kështu Dr. Albertoja u dilte përpara të këqijave, bie fjala ndjekjeve penale të policisë së qytetit të Mjegullës). Pastaj Emiguela u la i «lirë» për të kaluar të fundit natë të jetës së tij midis gruas e fëmijëve.

* * *

Kur doli në rrugë, mbi qytetin e Mjegullës kishte rënë mbrëmja. Qe natë e bukur, e jashtëzakonshme për këtë qytet.

Kishte ardhur pranvera dhe mjegulla qe pakësuar prej shirave. Prej ditësh punëtorët e shumë uzinave dhe fabrikave kishin shpallur grevën e përgjithshme dhe, meqenëse në qytetin e mjegullës nuk punohej, oxhaqet villnin me pak mjegull artificiale gazrash e pluhurash shumëgjyrëshe. U kujtua se ish ende shumë i ri (sapo kishte mbushur 47 vjetët) për të vdekur në një mënyrë të jashtëzakonshme, si s'kish vdekur tjetër njeri në atë vend të huaj. Dhe ai, si Emiguela, s'kish për të arritur gjer këtu, nëse s'do të ish ndarë nga ata, që prej shumë netësh e kishin bërë qytetin e mjegullës ta zinte gjumi më shpejt, e të pasurve si Pedroja t'u dukeshin netët të gjata.

Ai dëgjoi hapa të dyshimta dhe ktheu kokën. Dy hije me kapele republike në kokë, rrëshqitën me kujdes nga gjysmerrësira e rrugës kryesore në errësirën e plotë të parkut.

«Ata po më ndjekin, — mendoj, — por unë e prisja një gjë të tillë dhe nuk habitem për këtë. Kujtojnë se mua më dhimbset jeta, se unë kam frikë dhe se i penduar do t'iu zhdukem nga sytë. Por në të vërtetë unë s'kam frikë jo, jo, s'kam. Që nga çasti kur erdha në këtë vend, duke shpresuar në diçka më të mirë, ndiej se diçka brenda meje është kthyer e po molepsset. Të gjitha

rrugët i kam të zëna dhe unë s'di nga t'ia mbaj. Po sikur të mbështetesha te fjalët e Luisit, kur më premtoi se mund të më ndihmonte? E përse mund të jetoj në këto kushte? Fundi është një. Por jo, jo! Fundi s'është një. S'ka si të jetë një. Tekieras mund të vritet në demonstratë dhe të ketë një fund të madh. Kurse mbarimi im? A s'bëra pazarllëk me të? A s'ia shita një maskarai, një shushunje plakë, që s'ngopet së thithuri gjak? Është e vërtetë, se gjithçka e bëra për fëmijët e mi, për gruan, për jetën e tyre, por a s'do të kishte qenë më mirë të kisha mbytur veten dhe ata me gaz?! A do ta kisha bërë këtë? A mund ta bëja këtë?! Si? Të kthehesha ahëre, kur mbeta si ata, në mes të të katër rrugëve? Oh, s'mundem më, jo, s'mundem më, jo, jo, jo!

Ai filloi të qeshte me të madhe si i çmendur, ndërsa ecte si i dehur, duke u lëkundur e duke iu marrë këmbët e pastaj ra përdhe.

Hijet me kapele republike, nxituan drejt tij.

Kur erdhi në vetë, vështrimi i tij ende i mjegulluar shqoi Dr. Alberton, që i qëndronte mbi kokë. Dalngadalë mjegulla u davarit dhe Emiguela picërroi sytë, ngaqë gjithçka që e rrethonte që e bardhë. Ishte në spital. Ai përsëri vështroi mjekun. Shprehja e fytyrës së tij kishte diçka qortuese.

— Në qoftë se s'do t'i kishim parashikuar të gjitha, për pak sa nuk fluturove në qiell, o engjëll i pafajshëm. Krizat e zemrës e të trurit, janë fenomene të zakonshme në këto raste...

— Çfarë pësova? — pyeti Emiguela, pa mundur t'i kujtonte ato që i kishin ndodhur një orë më parë.

— Thuaj pate fat që ishte krizë nervore dhe jo zemre, përndryshe ajo do të bëhej e pavlefshme për z. Pedro dhe familjes sate i shpëtonin nga duartë të 300.000 dollarët.

— Gjersa ju e keni blerë zemrën time, ato të holla më takojnë mua, çfarëdo që të pësoj.

— Jo, o engjëll i mirë, e harruat deklaratën e nënshkruar nga Pedroja?! Ju keni të drejtën t'i merrni ato të holla, më fal-

ni, familja desha të them, në çastin kur zemra është shkëputur nga trupi dhe, pra, s'ju përket më juve. Sepse sa kohë që ajo është në trupin tuaj, z. Pedro s'mund të jetë i qetë. Ju mund të arratiseni me zemrën tuaj, ose z. Pedro mund të pësojë ndonjë krizë të rëndë vdekjeprurëse, dhe atëherë zemra jote s'do t'i hynte më në punë.

— Pra kurrë s'do t'i shoh me sy të hollat?

— Mjerisht jo! Por kjo s'është ndonjë e keqe e madhe. Ju duhet të kujdeseni për zemrën deri në fund (ai fliste kaq i qetë e i shpenguar, sikur të ishte fjala për një finale interesante të lojës së regbisë). Pra, të mos vuani shpirtërisht, të mos mendoni gjëra të zymta, të zotëroni plotësisht veten që zemra, në çastin e transplantimit, të jetë në gjendje të mirë.

— Po sikur unë të mos pranoja t'ia jepja zemrën z. Pedro, sikur unë të pendohem, megjithëse gjer tani s'kam ndonjë mendim të tillë?

— Përsëri, o engjëll i dashur, ju jeni i humbur! Nuk dua t'ju frikësoj, por më pëlqen të jem i sinqertë deri në fund. Pendimi dhe tërheqja juaj do të ishte një fyerje e pa masë për z. Pedro dhe këtë do ta paguanit me jetën, duke humbur edhe të 300.000 dollarët... Pra qetësohuni! E vetmja gjë që duhet t'ju preokupojë, është fitimi i madh që po ju sjell akti juaj, kur mund të vdisnit edhe fare kot. Vetëm këtë dhe asgjë tjetër. Porosia ime e fundit është të ruani zemrën si një vazo të brishtë kristali, që të mos u bjerë nga dora, se po ra, e u thërmua, s'u mbetet gjësendi vëç kujtimit.

— Pra, s'do të më lejoni t'i shoh për herë të fundit të afërmit e mi? — foli ai me të lutur.

— Ne ta dhamë këtë mundësi dhe bëmë keq. Shpesh takime të tilla kanë përfundime tragjike. Ju s'arritët të veni as në shtëpi dhe falenderoni fatin që e parashikuam këtë gjë dhe u ndoqëm pas.

Ishte e qartë, ata ruanin zemrën e tij, por jo atë vetë. Për ata njeriu dhe zemra qenë dy qenie të ndryshme.

Jo! Ai is'e kishite humbur aspak mendjen që të mos kuptonte cinizmin e poshtër të «engjeje ruajtës» që e ndiqnin hap pas hapi, për çdo kundërshtim iu duk i kotë, çdo ballafaqim me atë ujk me fytyrë njeriu nuk kishte asnjë kuptim. Lotë dhe mbetje dhe inati i rridhnin çurg dhe ai vetëm psherëtinte.

— Të paktën, ju duhet të më lejoni të takoj një bashkatdhetarim tim, të cilin dua t'i jap porositë e fundit dhe çekun.

— Wex atij s'i besoj njeriu tjetër. Po! Thoni po, ndryshe s'kam për të vdekur pa bërë gjëmën e pa ju mbytur me këto duar, o në-përkë ferri, o dreq!

I trembur, mjeku Albertos, bëri dy-tre hapa mbrapa.

— Mos u bëj merak, Emiguela, do të ta sjellim. Si qubet ai? — pyeti me ton kinse të butë dhe si i penduar.

Përpara se të përgjigjej, ai i hodhi një vështrim gjithë maraz e shpërtheu me duf.

— Tekieras! — tha pas pak. Banon në rrugën e emigrantëve meksikanë. Në mos e gjetshi atje, kërkoheni mbi barrikadë dhe s'keni për t'u munduar gjatë.

* * *

Makina e Dr. Albertos, vonë në mbrëmje, ndaloi përpara vilës së profesor Karlosit. Nga dera e prapme dolën njëherësh dy burra të veshur me pardesy të zeza, të shndritshme, njëri prej të cilëve nxitoi t'i hapte derën Dr. Albertos që përgjumej. Të tre ngjitën shkallët e vogla të vilës dhe u gjendën përpara derës së madhe.

— Kush është? — u dëgjua zëri i trashë i profesorit.

— Dr. Albertoja! — u përgjigj mjeku i habitur me këtë të papritur, që ishte me siguri pjellë e fundit e mekanizmave të ndërlikuara të vëzhgimit.

— Po dy të tjerët?

— Ndhmësit e mi!

Dera u hap dalngadalë përpara syve të tyre, dhe Albertos iu duk si të që futur befaz në një botë nga ato të romaneve fantastike. Ata ngjitën shkallë të tjera me bindjen, se çdo hap i tyre ndiqej nga profesor Karlosi. Kur po i afroreshin studios, dera e saj u hap vetvetiu dhe ata u gjendën ballë për ballë me tryezën e punës së profesor Karlosit. Ai hoqi syzet dhe u ngrit t'i përshëndeste.

— Si u bë z. Pedro? — pyeti duke i dhënë dorën, ish-nxënësit të tij, Albertos.

— Rëndë, për të mos thënë pa shpresë...

— Lexova gazetën, ku botohej informacioni i hollësishëm i gjendjes së tij. Mund t'ju them se artikull më sarkastik nuk kam pasur rast të lexoj prej vitesh.

— Ne s'kemi parë asgjë sarkastike, profesor! Aty përshkruhet gjendja reale e z. Pedro.

— Po ai fragment i artikullit, ku porositen shoferët të sjellin kufoma tek ju, pasi t'u kenë «marrë» leje, a nuk iu duket një ironi therëse edhe për rrugën e shtrembër, në të cilën ka hyrë tranplantimi i zemrave?

— Nuk ju kuptoj, koleg! — iu drejtua Albertoja, pa përmendur, qëllimisht, titullin e tij, profesor.

— Dua të them se transplantime të tilla u hapin rrugë spekulimeve e krimeve nga më të shëmtuarat! Do të isha kurioz të dija, sa kufoma kanë ardhur për z. Pedro?

— Tri gjithsejt! — u përgjigj pa qejf Albertoja.

— A i dini ju, Alberto, rrethanat e vërteta të aksidentimit? Kujto pra! Një udhëtar shkon në punë të tij, në një nga rrugët e qeta të qytetit; prapa tij vjen një makinë. Ai shkon buzë rrugës për t'i lënë vend të bollshëm kalimi, por shoferi s'i ndahet dhe përpara se udhëtari të ketë kohë të dyshojë, një klithmë, një përplasje dhe fund...

— Kjo është vetëm fantazia juaj, profesor! Ju s'keni asnjë fakt të vetëm që të provoni sa thatë.

— A mund të besoni se rrugët kanë qenë fare të shkreta dhe se s'ka pasur ndonjë qytetar, që të dëshmojë për ndjekjen plot zikzake të viktimës për ta shtypur pastaj, buzë trotuarit? Por ai është dëshmitar i vetëm dhe atij s'i besuan në polici, ose më mirë, atij nuk deshën t'i besonin, gjersa z. Pedro ka nevojë për zemrën e dikujt.

— Akuzat tuaja, profesor, janë të pathemelta, por megjithatë ne do të mbyllim sy e veshë e do të bëjmë sikur s'dëgjuam, kur është fjala për njërin nga transplantuesit më të mëdhenj të botës.

— S'është nevoja të sakrifikoni kaq shumë, doktor, por mos më humbisni kohën, thomëni pra, ç'kërkoni nga unë?

— Kemi gjetur një zemër të re dhe atë duhet t'ia transplantoni ju zotit Pedro!

Profesori nuk foli, por e vështroi në heshtje dhe i përqëndruar.

— Po, profesor, nuk është shaka kjo që ju thashë. Në kemi blerë zemrën e një personi të gjallë, i cili na e dha me dëshirën e tij, pa asnjë detyrim dhe kundrejt një shume të mirë.

— Pse nuk thoni, Alberto? Z. Pedro dhe ju paskeni pasuruar një të vdekur, një të varfër që do të shkojë në atë botë i ngushëlluar! Mos vallë, kjo që edhe dëshira e tij?

— Albertoja nxori një letër dhe ia zgjati.

— Lexojeni! Janë fjalët e tij, është firma e tij.

Karlosi lexoi me vërejtje. Tre të tjerët s'ia ndanin sytë. Profesori u zbehtë.

— Është letra më e tmerrshme që kam lexuar ndonjëherë! — tha dukëcia kthyer.

— Të na besoni, profesor! Atë s'ka detyruar askush! Ai erdhi vetë tek unë, me bindjen e tij.

— Pasi kishte lexuar gazetën, padyshim?

— Po, po, profesor. Ai kishte lexuar lajmërimin në gazetën e mbrëmjes së të shtunës.

— Nga pamja e jashtme duket se askush nuk e detyroi të shesë zemrën e tij, jetën e tij, — u hodh Karlosi. Por në të vërtetë dikush e ka detyruar ta bëjë këtë gjë. Ai duhet të zhdukej familjarisht ose të sakrifikohej në mënyrën më të tmerrshme, më të padëgjuar, duke shitur së gjalli zemrën e tij. Dhe ai zgjodhi këtë të dytën.

— Ai mund të qe hedhur nga grataçeli, ose mund të mbyste fëmijët dhe veten me gaz, mos kjo rrugë që do ta kishit konsideruar fare të zakonëshme do të qe më e mirë? Dhe s'ka ditë që gazetat të mos njoftojnë për tragjedira të tilla familjare. Përse u dashka mbivlerësuar ky rast, si më tragjiku i të gjitha tragjedive, që kanë ndodhur në këtë qytet?

— Profesori dukej se mendohej për diçka.

— Ç'do të thoshit, sikur klinika jonë t'i paguajë të treqind mijë dollarët dhe Emiguela të lihej i qetë?

— Gjë që s'bëhet! — tha prerazi Albertoja. Pedroja nuk ka nevojë për të holla! Këtë ju e dini shumë mirë!

Vetëm ndërhyrja e shpejtë mund ta shpëtojë, mbase do të duhet ta operojmë që nesër.

— Mos doni të thoni, se këtë ndërhyrje do ta bëj unë? — Albertoja pohoi në heshtje. — Karlosi kryqëzoi me nervozizëm duart. — Në qoftë se keni ardhur për këtë, mund t'ju them, se

jeni munduar kot. Unë s'do të bëj një ndërhyrje të tillë kriminale, përderisa gjer më sot, s'kam gjetur një rrugë tjetër më të drejtë, sepse duhet ta dini, Alberto, edhe transplantimin e zemrave të kufomave e quaj jo më pak çnjerëzore, gati-gati të përbindshme.

— Dhe ju shpresoni se keni për ta ndihmuar kështu Emiguelan? — Albertoja qeshi me cinizëm. — Ahere, mund t'ju qetësoj duke ju vënë në dijeni se ai s'ka për të dalë i gjallë nga klinika, përpara se të japë zemrën për Pedron, sepse kjo është dëshira e tij. Sa për ju, mendoj se nuk ka arsye të tregoheni shumë sentimental dhe kjo është në të mirën tuaj. Tek ne nuk garantohet jeta e kryetarit të bashkisë së qytetit, që, siç dihet, ruhet shumë më mirë sesa një profesor. Ah, jo, mos më keqkuptoni dhe mos e merrni këtë si një kërcënim!... Nga ana tjetër, mospranimi juaj, ju siguroj se ka për ta dëshpëruar Emiguelën, sepse kështu po i hiqni edhe mundësinë e fundit për t'i lënë diçka familjes, përpara se...

— Ju siguroj i dashur koleg, se kërcënimet tuaja s'më trembin as edhe një fije floku. Albertos, o mik i «dashur», megjithmend besoni se mund t'ia shkëputni vdekjes nga kthetrat atë koleksion sëmundjesh? Ç'dobi do t'i sillte një zemër e re? Ai është i kalbur, ai ka vdekur me kohë. Në qoftë se z. Pedro s'arrin ta kuptojë këtë të vërtetë, ne njerëzit e shkencës s'duhet të kemi iluzione të kota...

— Sidoqoftë, profesor, ne do të presim, por, mendojmë, se duhet të presim gjatë. Z. Pedro nuk duhet të presë gjatë, ndryshe ai s'ka për të vdekur përpara se milionat e tij t'i përdorë për t'ju shkatërruar ju e bashkëpunëtorët tuaj dhe t'ju bëjë të mallëkoni çastin që refuzuat një punë kaq me leverdi. Dhe s'keni shumë kohë për t'u menduar! Në gazetën e sotme është botuar deklarata e gangsterit Bob Stayer rreth vrasjes së shefit të policisë, brenda në zyrën e tij. «Ne s'i falim kurrë ata që bëhen pengesë në rrugën tonë. Ne nuk do të vdesim përpara se të kemi lëshuar litarët e arkivolëve të tyre në gropën e thellë e të zezë dhjetëpash». Por edhe z. Pedro s'është aspak më i butë. Në fund të fundit ju jeni mjek. Me anën morale e etike të problemit le të merrin të tjerët. Duhet të pranoni, kjo është këshilla ime e fundit...

Ata dolën, kurse profesor Karlosi rrotulloi gjashtë herë dis-
kun e telefonit, me gishtërinjtë që i dridheshin nga nervozizmi,
për të formuar një numër.

— Hello, jeni ju, doktor Roberti? Ejani pa humbur kohë
tek unë, pasi të keni marrë një informacion tek zoti Rivol
për Cor 85... Merrni në shtëpi edhe doktor Jançon.

I lodhur, ai lëshoi dorëzën e telefonit dhe fshiu me pëllëm-
bë djersët, që i kishin mbuluar ballin.

Përbindësh, ja se ç'është Albertoja! — tha e bëri dy-tre
hapa drejt poltronës rrotulluese për t'u shtrirë dhe për të ha-
rruar, mundësisht për të harruar gjithçka, përpara se të merr-
te një vendim të prerë, por që tani e ndiente se qe dorëzuar, se-
pse po përpiquej të gjente argumente se çështjeve të tjera jashtë
fushës së mjekësisë, nuk i përkiste atij t'u jepte rrugë zgjidhje.

Mbrëmja e fundit për Emiguelan. E mbanin në një dhomë
me grila të mbyllura, pas të cilave kryqëzoheshin hekura të
trashra të cilësisë së mirë; poshtë ndiheshin ecejaket e parresh-
tura të rojes. Ai e dinte këtë dhe nuk habitej për masat e
rrepta që ishin marrë për zemrën e tij. Ajo nuk duhej të arra-
tisej nga klinika e Dr. Albertos. Po ashtu, e dinte se edhe të
dera, rrinte një rojë tjetër e veshur me një bluzë të bardhë.
Ndryshe nga çdo herë tjetër, Emiguela u shtri të flinte në kre-
vat në anën e majtë dhe jo në të djathtë, sepse duke rënduar
me peshën e trupit të vet mbi zemrën, i ndiente më mirë të
rrahurat e saj.

«Unë tërë jetën kam fjetur në të djathtë, por
sonte, më pëlqen të të ndiej më pranë, të ndiej më
mirë të rrahurat e tua. Do të isha kurioz të dija,
nëse je e mërzitur tani që po largohesh prej meje
dhe do të rrahësh, paskëtaj, brenda një trupi tje-
tër, madje, në trupin e një plaku?!

Papritur atij i erdhi ndërmend një pyetje e jashtëzakonshme. (Gjatë jetës së vet ai i kishte bërë vetes pyetje nga më të ndryshmet, por kurrë s'i kishte vajtur ndërmend, se do të ishte i pari njeri i të gjitha kohrave, që i drejtohej unit të tij me pyetjen më të habitshme, njëkohësisht edhe më të tmerrshme).

«Ke për të mbetur e pastër dhe e ndershme, edhe në trupin e tij, apo gjaku i helmët i z. Pedro do të veprojë edhe mbi ty?»

A thua ka të bëjë zemra me mendimet dhe ndjenjat? Po të ishte kështu, do të më vinte keq për ty, sepse pasionet e tij s'kanë qenë kurrë të mira, dhe ti do ta ndieje veten të huaj në atë trup.

Por nuk besoj, shkencëtarët thonë se zemra është si një pompë që thith e shtyn gjakun, kaq dhe asgjë tjetër. Kështu duhet të jetë, kjo do të më lehtëson. . . Ndryshe, vdis që tani, përpara se të gdhijë dhe profesor Karlosi të të marrë në duar!»

Por shpejt mendimet iu ngatërruan ndën efektin e narkotikut, që Albertoja i kishte dhënë një orë më parë, kapakët e syve i ndjeu të rëndë dhe. . . Emiguela filloi të shihte ëndërrat e fundit, që ndillte një zemër e vvarë dhe e shqetësuar, një zemër që të nesërmen s'do t'i përkiste më atij.

— Pra, mund të shpresojmë për një ndërhyrje të afërme dhe të shpejtë? — pyeti me interesim Dr. Amagoja, drejtori i spitalit të shtetit.

— Ju e dini mirë, unë kurrë s'kam operuar i vetëm dhe bota, pa të drejtë, më ka njohur dhe mbiçmuar si një transplantues të shquar zemrash, duke harruar se pa bashkëpunëtorët e mi s'do të kisha arritur ndonjë sukses. Kështu që më duhet të bisedoj me ata, përpara se t'u përgjigjem, dhe po jua them se, po të qe fjala për z. Pedro, do t'ua kisha dhënë përgjigjen që tani. Qëkurse fillova transplantimet, e ndiej veten të zotëruar nga një shqetësim i pashpjegueshëm; ankthi tronditës prej vitesh

s'më ka lënë aspak të qetë, sa kohë që unë transplantoj zemra kufomash, që mua m'i sjellin në klinikë, si të parikthyeshëm në jetë, si të vdekur të sigurtë, porse në të vërtetë, zemra e tyre është ende e gjallë, sepse po të që e vdekur, transplantimi do të ishte pakuptim.

— Zemra e tyre ka qenë e gjallë... por, sipas radhës, edhe qelizat e saj do të vdisin pas pak kohësh të një i aksidentuar me kokë të shtypur e të bërë petë! — e ndërpreu Dr. Amagoja. Dhe ju s'pëni tjetër gjë, veçse ia shkëputni zemrën kufomës dhe në faktinoroni...

— Pra ajo kufomë, duhej të jetë e kënaqur, sepse zemra i shpëtoi shkatërrimit, vdekjes? Por sa njerëzore është kjo, Amago? Sa kohë që edhe qelizat më të fundit jetojnë, ai trup s'duhet konsideruar i vdekur, kuptohet, bëhet fjalë gjithnjë për një të aksidentuar me vitalitet të lartë dhe jo për një Pedro! Por kush më siguron se nuk janë bërë spekulime në emër të të gjithë këtyre transplantimeve? Po rasti i Emiguelas, a s'është kriminal, a s'është i urreyer dhe i poshtër, a s'duhet varur Dr. Albertoja dhe ajo kufomë që e thërrasin Pedro? Ja, pra, për ç'arsye kam vite që punoj për diçka më të madhe e më të mirë, sesa një transplantim zemrash të gjalla.

— Zoti Pedro dhe Emiguelan i shtrinë në dy tryeza operacioni pranë njëra-tjetrën. Në fillim Emiguelas i lidhën duart dhe këmbët dhe ai u bind si një foshnjë. Z. Pedro nuk pranoi të lidhej. Ai tha se s'kishte ndërmend të ikte nga tryeza operatore dhe instrumentisti i bëri me shenjë ndihmësit të vet të prishte sa të qetësohej pacienti. Ndërkohë profesori dhe mjekët e tjerë kirurgë bënë pregatitjet më të fundit në dhomën ngjitur, që ndahej me një perde të tejdukëshme, të bardhë.

Z. Pedro dhe Emiguela u vështruan një çast sy në sy. Z. Pedro u mundua t'i buzëqeshte viktimës, por arriti vetëm të ngërdheshej. Emiguela nuk reagoi. Vështrimi i tij, pa asnjë pikë shprehjeje, që drejtuar në fytyrën e Pedros, kështu që s'mirrej vesh (të paktën, z. Pedro s'kishte si të mirrte vesh) se ç'mendime të trishtueshme e kishin ngurtësuar e mermerosur aq keqas,

sa nuk ngjante më si e një dyzetëeshtatëvjeçari. Ngadalë vështrimi gati i mjegulluar iu sqarua, dhe z. Pedro u detyrua një çast të mënjanojë lehtësisht kokën, ngaqë s'mundi ta përballonte. Ai lexoi në sytë e Emiguelas një urrejtje të thellë, e cila e turbulloi në ato çaste dhe ndjeu se duhet të thoshte diçka.

— Z. Emiguela, nuk duhet kështu! Unë do të kisha pranuar edhe një zemër kufome, po tamam në këtë kohë ju vetë, me dëshirën tuaj, më ofruat, kupton?...

— Dhe këtë, sipas mendimit tuaj, e bëra nga qejfi, me vullnetin tim të lirë, pa asnjë detyrim... Në qoftë se thua se erdha me dëshirën time, përsëri gënjen! Ti, dhe shokët e tu padronë, më detyruat, pa më thënë me gojën tuaj që t'ju jepnja zemrën time. Jo, jo, këtë s'ma thatë! Ju nuk u thoni njerëzve të hidhen nga grataçeli apo nga urat e larta dhe as të mbysin veten me gaz. Këtë gjë, ata kurdoherë e bëjnë me dëshirën e tyre dhe pa asnjë detyrim.

Ai qante pa zë dhe nuk dihej në qante nga dhembja, apo urrejtja. Një çast u pushtua nga dëshira e papërmbajtshme për të këputur rripat e për t'iu hedhur në grykë atij plakushi, që i kishte blerë jetën kundrejt një shume të hollash... Por lidhjet ishin tepër të forta dhe ai vetëm u përpëliti. Duke e parë veten të pafuqishëm, ai lëshoi një klithmë ngjethëse të gjatë, klithmë dhe ofshamje dhe bëri prapë përpjekje të mundimshme për t'u shkëputur.

— Nuk dua, nuk dua të vdes, nuk dua! — thërriste. Lësho mëni! Në djall vafshi! Jam tepër i ri...

Dr. Albertoja hyri në dhomë.

— Çfarë kë, i dashur? — pyeti, duke i rënë lehtësisht faqeve.

— Zgjidhmëni! Lërmëni të shkoj! — bërtiti Emiguela.

— Po ai, z. Pedro, a ka për t'ju lejuar të talleni me të? Po fëmijët, gruaja, çeku, deklarata juaj? Më i përfituar kështu, sesa të marrësh fund me një plumb në zemër. Tani rrugë tjetër nuk ka.

Emiguela lëshoi një ofshamë të thellë dhe u këput si një shpend, që porsa i kanë prerë kokën.

— Bën mirë të flesh! — i tha Albertoja, dhe përpara se Emiguela të aprovonte ose të kundërshtonte propozimin e fundit, mjeku i afroi pranë gojës e hundës, një tub të hollë plastik.

Emiguela ra në gjumin e thellë narkotik. Z. Pedro psherëtiu i lehtësuar.

— Më në fund! — tha i lehtësuar duke shikuar kirurgët, me në krye profesor Karlosin, që atë çast po hynin në sallë.

Megjithëse doktor Albertoja nguli këmbë të asistonte në operacion, profesor Karlosi nuk pranoi. Kur drejtori i spitalit, Amagoja, u përpoq ta bindte për këtë, Karlosi u nxeh dhe e ndjeu veten të fyer.

— Ç'kuptim ka Amago, asistimi i Albertos? Ç'rol i kanë ngarkuar? Të më survejojë? Apo të më ndihmojë? Në qoftë se ju, Amago, jeni i bindur se një patolog, që s'është shquar as në specialitetin e tij, do të më qe i nevojshëm, gaboheni rëndë.

— Ai është mjeku personal i zotit Pedro — vërejti Amagoja.

— Ç'do të thotë kjo? Mos duhet t'i jap bisturinë në dorë?

— Ata nuk kërkojnë të ndërhyjnë. Fjala është vetëm për praninë e Albertos në operacion, siç do të asistonte p.sh. një student mjeksie.

— Përgjigjja ime është e prerë, zoti Amago! Sikurse në qindra operacione të tjera, do të operoj me grupin e kirurgëve të mi. Në të kundërtën, unë heq dorë. Ju ma njihni kokën.

— Mirë, mirë — foli Amagoja me ton të zbutur dhe duke bërë një tërheqje të detyruar. — Të paktën lejojeni të ndjekë operacionin në monitor.

— Dakord, dakord, djalli ta marrë! Koleg më të bezdisur e më të pafytyrë sesa atë, s'kam njohur gjer më sot. Le ta shohë, gjersa shëndeti i Pedros e shqetson kaq shumë...

* * *

Profesori bëri me bisturi një prerje të lakuar ndën sisën e majtë të Emiguelës. Kolegët nxituan të shtrëngonin midis dhëmbëve të klemëve arteriet dhe venat e prera.

Një çerek ore më vonë, ata kishin mbërritur në zemër.

— Siç e shihni, një zemër e shkëlqyer, e fuqishme. Gjy-

nah, me të vërtetë, t'i implantohej një plakushi, të cilit s'kishte për t'i sjellë asnjë dobi. Albertoja është padyshim tregëtar i shquar zemrash — tha profesori, pa ua ndarë sytë rrahjeve ritmike të zemrës së Emiguelës.

— Them, sa mirë që Albertoja sheh vetëm figurën në monitor, përndryshe do të kishte kërcyer përpjetë nga marazi — foli Roberti, asistenti i parë i profesor Karlosit.

— Le të kënaqë kureshtjen me figurën edhe për disa minuta, sepse edhe atë s'do ta shohë më — tha profesori.

— Do të çmendet! — foli Roberti.

— Edhe më keq le ta pësojë ajo kafshë, që e quan veten mjek — tha profesori. Por le të mos humbim kohë me të. Tani do të krijojmë trukun e shkëputjes së plotë të zemrës nga trupi i Emiguelas. Në kohën kur unë do të afrojmë gërrshërët, ti Janço do të ndërpresësh menjëherë lidhjen televizive. Një veprim i tillë do të mjaftojë për të bindur «kolegun» për transplantimin.

Jançoja, asistenti më i ri i profesor Karlos, iu afrua kameraras. Gishtin tregues e vuri mbi një buton, i gatshëm për ta shtypur në momentin e volitshëm.

Përballë monitorit, Albertoja ndiqte me kujdes ligaturën e enëve të zemrës.

— Ja, tani që u lidh edhe arteria pulmonare, ata duhet të fillojnë punën për shkëputjen, — mendoi Albertoja.

Ai pa dorën e madhe të profesor Karlos të mirrte gërrshërën nga instrumentisti.

Albertos, instiktivisht iu afrua më pranë monitorit. Tamam në çastin, kur Karlosi bëhej gati të priste aortën, shembëllimi elektronik u zhduk papritur. Albertoja lëshoi një ah shqetësimi e mërzitjeje, u ngrit në këmbë, iu afrua monitorit e nisi të shtypë më kot butonët njëri pas tjetrit. Por pa dobi. Atëherë bëri drejt bllokut operator, por atje, një rojë e fuqishme, veshur me të bardha, si një sfinks i ngurtë, e heshtur e gjigante, dukej sikur s'e dëgjonte. U kthye prapë në dhomën televizive dhe shtypi më kot përsëri butonet dhe gati-gati sa nuk qëlloi me grusht ekranin televiziv.

— I mallëkuar, ku e gjete të prishesh tani! — ulëriu dhe u ul në kolltuk në një pritje të kotë dhe të mundueshme.

* * *

Profesoridhe asistentët bënë një qepje të kujdesshme e të imtë të plagës operatore në gjoksin e Emiguelas.

— Do të mbetet cikatrice e përjetëshme, një kujtim i hidhur, por prapë s'është asgjë kundrejt asaj që i kërkonin Pedroja dhe Albertoja — tha profesori, ndërsa zhvishte dorezat kirurgjike, për të veshur të tjerat. Është në narkozë? — u kthye nga Roberti, që sapo vinte nga tryeza operatore e Pedros.

— Ka pesë minuta.

— Fillojmë atëherë.

Gjatë operacionit të plakut Pedro, ata treguan një kujdes dhe vëmendje të madhe sikurse me Emiguelan. Motive të tjera i shtynin për këtë. Qe njeri i pasur dhe i rëndësishëm, e vdekjen në tryezën operatore s'do t'ua falnin. Kësaj radhe, duart e Karlosit dridheshin lehtë. Në fillim e vuri re Roberti, pastaj dhe të tjerët.

— S'kam operuar ndonjëherë me kaq emocion. Jo, nuk më tremb Pedroja, por Cor 85! Si ka për të funksionuar, për sa kohë, a do ta mbajë ky trup i plakur dhe i vdekur qysh tani? . . . Eh, s'do t'i hyja kësaj pune kaq shpejt, pa e provuar mirë në kafshë, por fati tragjik i Emiguelas më theu. . .

— Ne presim me padurim të shohim kryeveprën tuaj, profesor — ndërhyri me takt dhe me respekt i riu Janço. Karlosi qeshi ndën maskë.

— Mos u nxito Janço. Kryevepra i përket natyrës. Kur bëra zemrën artificiale, pata parasysh gjithnjë ndërtimin dhe funksionin e një zemre natyrale. Shumë krijime të guximshme prej andej e kanë zanfillën. Bateritë që do të ushqehen nga temperatura dhe biorrymat e trupit, janë e vetmja gjë për të cilën mund të krenohem disi.

Në fjalët e fundit, kolegët ndien tonet e një humori të lehtë e të hollë dhe buzëqeshën duke u parë sy më sy.

— Po në qoftë se nuk do të funksionojë, çdo të bëhet me Pedron? — dyshoi një nga asistentët.

— Keni të drejtë kolegë. Punova në heshtje e në sekretin më të madh për Cor 85, dhe shumë gjëra mbetën të panjohura për ju. Por çështja është e thjeshtë. Cor do ta kalojë provën këtu

në klinikë. Në rastin më të keq do t'i vëmë përsëri zemrën e tij.

— Po marrëveshja me Pedron dhe Alberton?

— Ne s'jemi lepuj, koleg. Kërkojmë rrugëdalje, por më në fund kemi nderin, që e ngremë mbi vdekjen tonë...

Tashmë, para syve iu zbulua zemra e plakut Pedro.

— Çudi, si ka qëndruar në këmbë gjer tani! — vërejti profesori, duke çmuar me sy zonat e gjera nekrotike të muskullit të zemrës. Disa infarkte, për t'u habitur vërtetë! Plak i lezeçëm. Kërkon zemrën e re të një tjetri. Është i pasur e pandeh se milionat i japin të drejtën për çdo gjë. Pfu, sa egoist që është treguar! Robert, Janço, përgatituni për shkëputjen... Gati për ligaturat?

— Gati profesor!

* * *

Cor 85 nisi të rrahë, në fillim ngadalë dhe me pasigurinë e fillestarit, pastaj me forcën dhe ritmin e zakonshëm të një zemre normale.

Një pikë loti e profesor Karlosit ra mbi zemrën e parë artificiale të tipit Cor 85, të cilën Roberti nuk nxitoi ta fshijë (në një operacion të zakonshëm do ta kishte bërë këtë, duke e vlerësuar si prishje të pastërtisë së ndërhyrjes operatorë).

Në qoftë se nuk do t'i kishin duart ende të zëna, do t'i qenë hedhur njëri-tjetrit në krahë, por u mjaftuan me shkëmbime vështrimesh të ngazëlljera që prapa maskave të bardha.

* * *

Vetëm pak minuta, pas injeksionit të lëndës qetësuese, atë e zuri përsëri gjumi. Të tillë gjumi aq të rëndë s'kishte bërë tjetër herë. Ai foli shumë nëpër gjumë, «Jepmëni zemrën time, o vjedhës zemrash, o tregtarë modernë zemrash! Jepmë, o plakush, zemrën time, jepma, ndryshe s'kam për të vdekur, pa të të bërë copë!».

Pushtuar nga ankthi, e shoqja, Marisola, i qëndronte mbi kokë.

Befas Emiguela qeshi nëpër gjumë, qeshi si një fëmijë.

— Tani ai po sheh ëndrra të bukura! — mendoi ajo.

Pastaj fizionomia e tij u bë kërcënuese, diç thirri, diç të pakuptueshme, që ajo s'mundi ta merrte vesh.

* * *

Kaloi një copë herë, gjersa Emiguela u përmend mirë. Vështrimi plot ankth, si i një të sëmuri, u ngul te e shoqja. Me duart që i dridheshin shkopsiti kopsat e këmishës. U ngrit përgjysmë. Me një përqëndrim prej të çmenduri, vështroi në gjoks cikatricat e operacionit. Pastaj vuri dorën në zemër. Numëroi me mend, me gojën paksa të hapur, njëqind të rrahura, njëqind të rrahura të fuqishme e ritmike.

— Shtrihu, shtrihu Emiguela, ke temperaturë, shtrihu i dashur!

Mendja po i kthjellohej gjithnjë e më shumë. Sytë e skuqur vështruan me dhembshuri të shoqen.

— Oh, ta dije ç'ëndërr që kam parë, ç'ëndërr të tmerrshme që pashë!

— Ke folur shumë përçart, si asnjëherë tjetër.

— Cili më solli këtu?

— Shokët... Tri ditë që s'u duke në shtëpi, s'i bënë dy orë gjumë, gjersa të gjetën në Spitalin e profesor Karlosit.

— Këto tri ditë veçanërisht, më bindën se i vetëm njeriu s'ia del dot mbanë. Vdes! Detyrohet të shesë gjithçka, më të shtrenjtën gjë, nderin, zemrën, jetën. Të vetëm të ha ujku.

Të dy qeshën.

— Ç'thanë shokët? Do të vijnë prapë?

— Donin ta gdhinin këtu, por mjeku s'i la. Nesër në mëngjes prapë kanë për të ardhur.

Ai psherëtimi i lehtësuar. Ndiente një gaz të pakuptueshëm, një lehtësim të pashpjegueshëm. Ai filloi shpejt të kuptonte arsyet e lumturisë. Ndiente duart e fuqishme të shokëve grevistë të shtrira drejt tij që i thoshin: «Emi, shpëtimin tënd të vërtetë nga jeta plot vuajtje e halle mos e prit nga Karlosi, aq më pak nga Luizët dhe Padrot gjakpirës, por nga klasa jote, nga klasa së cilës ti i përket, ndaj shtrëngoi shokët Emiguela, shtrëngoi dhe mbahu fort pas duarve tona. Ndiqna! Ec, ec, pa frikë! Kështu ti s'ke për të shitur kurrë zemrën tënde! Ne do të rrojmë, Emiguela! Ne jemi të pavdekshëm, Emi! Bota është jona!»

«NJË JETË PËR JETËT...»

*Lui, a do t'ju vijë keq nëse përpara
jush shkencëtarë të tjerë do të shpikin
vaksinën e tërbimit? — ?!*

Ajo u mat një copë herë të gjatë përpara se të tërhiqte fillin e hollë dhe delikat të ziles. Me zemër të ngrirë dëgjoji si ndër ethe zhurmën e lehtë të çapeve që zbrisnin. Instiktivisht dora e saj shtrëngoi fort dorën e të birit, Edmondos. Çapet i ndjeu më të afërta. — Dera u hap dhe vështrimi i saj ndeshi në sytë seriozë, por njëkohësisht të qetë e të ëmbël të të panjohurit.

— Kë kërkoni? — pyeti i zoti i shtëpisë, duke përkëdhelur fëminë.

— Pasterin, Lui Pastërin, atë dua... — u përgjigj gruaja, duke marrë zemër nga pritja e ngrohtë e parizianit të panjohur.

Burri buzëqeshi.

— Flisni! Unë jam ai që kërkoni.

— Ju qenkeni Lui? — thirri gruaja e zhgënjyer, e cila në vend të këtij njeriu të veshur thjesht e aq dashamirës, kishte përfytyruar një tjetër Pastër, hijerëndë e kryelartë, autoritar dhe të rrethuar nga brerorja e suksesit, si ikonat e lashta.

Ajo diç deshi të thoshte, por e tronditur siç qe, nuk mundi veçse të belbëzonte fraza të shkëputura e pa lidhje, si të ishte në një gjendje deliriumi¹⁾...

— Edi, shko të blesh një pastë tek ai dyqani! — iu drejtua fëmijës, duke i dhënë një frang, të cilin fëmija e rrëmbeu me gaz.

1) Kllapie.

I vogli, duke çaluar prej një plage të thellë në këmbën e djathtë, u largua ngadalë... Ajo e ndoqi një copë herë me sy, e befas, si shpërthimi i beftë, i zyrtë e zhurmëmadh i një vullkani nënujor, thirri:

— Zoti im, e di mirë, ç'e pret tim bir ngaqë e ka kafshuar një qen i tërbuar... por nuk dua ta besoj, se e kam të vetëm. Përveç tij, s'kam askënd tjetër në jetë... Një rreze shprese më lindi që kur mora vesh se ju, zoti im... Për juve s'ka gjë të pamundur, ndryshe s'do të kisha marrë një rrugë kaq të gjatë, ndryshe s'do ta kisha munduar atë të mjerë, ndryshe do të kisha vdekur një mijë herë para tij.

Ajo ktheu përsëri kokën nga i vogli i saj e, papritur, duke ngashëryer, u ul më gjunjë.

— Shpëtojani, shpëtojani, zoti Lui! Në qoftë se do ta bëni këtë, keni për të marrë bekimin e nënës që do të lutet për juve e për gjithçka të shtrenjtë që keni në këtë botë, gjersa të mbyllë edhe ajo sytë... sepse të holla nuk kam, jam e varfër, zotni, dhe fatkeqe.

I ngashëryer. Pasteri e ngriti me kujdes.

— Do të përpiqem të bëj gjithçka që varet prej meje. «Dum spiro spero» — «Sa rrojmë, le të shpresojmë» — mos e harroni këtë shprehje të urtë latine, nënë e dashur... Le të shpresojmë! — përsëriti me zë të ulët, si të fliste me vete, ndërsa vështrimin e kishte tretur diku në hapësirë.

Sikur hapësira memece dhe e shurdhër të qe aq e ditur, siç përpiqen të na e mbushin mëndjen, atëherë unë i pari do të isha lutur për këtë fëmijë, por mjerisht, asaj ane s'ke ç'të presësh. Duhet filluar... Nga pikërisht?

* * *

Natë vonë. Ai studion akoma në studio. Nga takimi me nënën e Edmondos kanë kaluar dy javë dhe që nga ai çast nocioni kohë, ditë a natë, ka humbur për të çdo kuptim. Ai mbyllet orë të tëra në studion me grila të mbyllura e shfleton parështur qindra, mijëra fletë librash të vjetër e të rinj. Me sa duket, edhe këtë natë ai s'do të mbyllë sy. Por jo, e shoqja s'ka për ta lejuar të lodhet kaqë shumë...

Me çape të kujdesshme, duke u përpjekur të bëjë sa më pak zhurmë, ajo iu afrua tryezës së tij, admiroi në heshtje për disa çaste fytyrën serioze të kërkimtarit të madh (ndonëse grua e tij, ndonëse atë portret e njihte gjer në hollësitë më të vogla, ajo ushqente për të shoqin një respekt gati-gati mistik, si të ndodhej përpara ndonjëres nga skulpturat e famshme të «Notre Dame të Paris»), pastaj i ledhatoi lehtë flokët e zbardhura dhe foli:

— Eja i dashur, cja, s'bën të lodhesh kaq shumë!

Ai fërkoj ballin e lodhur.

— Lui! — nguli këmbë e shoqja e kësaj radhe me ton të vendosur.

Ai ktheu kokën, i buzëqeshi dhe e vështroi në heshtje, një heshtje e mbushur me mendim, një heshtje që flet (është vërtet gabim të thuash se «Xhokonda» e Leonardo da Vinçit është e heshtur, se ajo s'ka folur kurrë, kur aq bukur, aq qartë flet me heshtjen e saj me miliardat e njerëzve që e sodisin).

«E pra, ti që më ke kuptuar gjithnjë, sontë s'do ta bësh një gjë të tillë?. Çdo ditë, çdo orë, rreziku për Edmondin, që unë dhe ti e duam aq shumë, bëhet përherë e më i madh. Mendon, vallë, se nga kjo sëmundje e tmerrshme çdo ditë vdesin dy milion njerëz në botë? Një shifër tronditëse, e dashur!».

Pastaj ai i puthi lehtë dorën e saj delikate dhe hodhi sërish vështrimin në libër. Por s'ishte e lehtë të bindje zonjën Pastër, sepse ajo e quantë për detyrë të kujdesej për jetën, shëndetin e shkencëtarit dhe të burrit të saj.

— Lui, tani e tepërove vërtetë! — thirri ajo kinse e pakënaqur dhe e shoi llampën.

Lui qeshi dhe i shtrëngoi lehtë dorën.

— Eh, gratë, gratë! — tha. — S'është aspak e lehtë, të mos u bindesh atyre...

Sytë iu mësuan shpejt me errësirën. Në dritaren e hapur ndriçonte hëna. Yje të rrallë vezullonin nga larg me shkëlqime të ëmbla, si të ishin fanarë gjigantë orientimi në atë hapësirë të pafund, të pafund...

— Natë e bukur, Lui!

— Po, e dashur, shumë e bukur!

Papritur e pakujtuar, kur ajo s'e priste, ai ia largoi me vendosmëri duartë dhe ndezi llampën.

— Lërmë, të lutem, të vazhdoj punën, se e kam ndërprerë në një pikë tepër interesante. Jeta e Edmondos është në rrezik, unë e di mirë, edhe juve ju dhimbset ai fëmijë. . . Dhe e shoqja e kupton që duhet të dorëzohet. Ajo e ka të qartë se s'është hera e fundit që do të ngulë këmbë në të sajën. E përsëri një lëshim, për hir të atij që sakrifikon jetën për jetën!

Pas pak, ai dëgjoi zhurmën e lehtë të derës që mbyllej. Në dhomë mbretëroi heshtja. Matanë dritares ndriçon hëna, përjashta ka freski e dritë; përpara tij, përkundrazi, shtrihet errësira e mikrobotës, e atij i duhet të ecë, të ecë vazhdimisht të ecë duke kërkuar si një i verbër në labirinthin e një piramide gjigante.

* * *

— Lui, ç'ke kështu?

— S'kisha menduar se do të më hynte kaq shumë në zemër ky fëmijë. Besomë, humbja e tij ka për të qenë e dhimbshme.

— Ç'do të thuash me këtë?

— Mjeku i atjeshëm, Dr. Embroja, sapo më njoftoi se dy nga të dhjetë personat e kafshuar nga i njëjti qen që ka plagosur edhe Edmondin, vdiqën tri ditë më parë. Po, po, tragjedia është e pashmangëshme dhe e ndiej veten kaq të pafuqishëm, të çarmatosur përpara një armiku mizor ultramikroskopik, që bën ç't'i dojë qejfi!

— Mos u dëshpëro! Ke bërë zbulime të mëdha dhe besoj verbërisht. . .

— Dua ta shpëtoj, e dua këtë me gjithë zemër, por është gati e pamundur! Koha s'mjafton as për të mbledhur materialin e sëmundjes. Shkencëtarët anglezë, amerikanë e gjermanë përpiquen prej dhjetëra vitesh, e dashur, dhe asnjë rezultat! E ç'mund të bëj unë në dy javë?

* * *

Kanë kaluar dy javë. Pastëri vazhdon të punojë në laborator. Ai kërkon me çdo kusht zgjidhjen e shpejtë eksperi-

mentale, praktike, të një ideje gjeniale. Por ja, papritur dera e laboratorit hapet me rrëmbim dhe në pragun e saj duket e shoqja. E verdhë dyllë, e pafuqishme, ajo mbështetet në derë pa mundur të bëjë asnjë çap më tutje. I tronditur, Pastëri nxiton drejt saj.

Kjo pritej. Nuk mund të ndodhte ndryshe veçse kështu!... I ngjet fundit të një tragjedic shekspiriane; ti nuk e dëshëron këtë fund, pret diçka tjetër krejt të ndryshme e të kundërt, por logjika e ngjarjeve nuk mund të pranojë tjetër zgjidhje. Ai kupton, e di ç'duan të thonë sytë e përbotur të saj, ankthi dhe «fletët» e verdha e pa jetë të vjeshtës, që i kanë mbuluar fytyrën (Fletët bien në vjeshtë. Degët e njoma, të shkretat degë, mardhin e dridhen e presin me padurim pranverën. Dhe ajo ka për të ardhur, sado i gjatë dhe i ftohtë qoftë ai...).

Fëmijën e gjeti të rrëzuar në dysheme.

— Edi, biri im, çfarë ke? — pyeti duke u përkulur mbi të.

Fëmija s'u përgjigj.

— Edi! Edi! Edi!

* * *

— Virusi ultramikroskopik, dënon çdo vit dy milion njerëz me një fund të tmerrshëm dhe ne para tij mbetemi të pafuqishëm, ngrejme duartë... Logjika njerëzore, logjika jonë e përpiktë shkencore nuk mund të pajtohet me këtë gjendje. Si mund të durohet kjo, e dashur? Një virus qesh e tallt me pamundësinë tonë, me injorancën tonë. Edi, Edi.

— Qetësohu i dashur, qetësohu! — i tha e shoqja duke i vajtur pranë. Netët pa gjumë të kanë lodhur. Ti nuk mund ta ndryshosh këtë fund...

— Unë do ta ndryshoj, do ta ndryshoj! A më kupton çfarë po të them?! Edhe sikur t'i kushtoj tërë jetën time. Mijëra Edë presin nga ne! Mijëra, mijëra!

E pafuqishme koka iu var mbi gjoks, si të ishte rënduar ca më shumë nga pesha e mendimeve të stërmundueshme. Sa herë e kishte zënë gjumi kështu, ndenjur mbi karrige? Këtë mund ta dinte saktësisht vetë ai, Lui Pastër... .

Kanë kaluar shtatë muaj që nga ajo ditë e dhimbshme.
Kjo natë është e keqe, e errët pus, me erë e shi të rrëmbyeshëm.

Burrë e grua janë ulur rreth zjarrit bubulak të vatrës.
Ai lexon i përqëndruar, kurse ajo diçka skedon.

Mbi oxhak, ai ka vënë fotografinë e Edit të vogël. Kujtim tronditës, por një nxitje për intuitën e tij kërkuese. Sytë e zinj e të menduar s'e lënë të plogështohet, të flejë mbi dafinat e zbulimeve të mëdha. Çdo ditë që kalon, ai i afrohet këshqjellës së fortë të virusit rrugaç. Fundi është i sigurtë. Dhe mbjet mposhten vetëm kështu, në pellgun e djersës e të netëve të bardha pa gjumë.

— Lui, dikush është tek porta! Lui! Lui!

— Hë? Çfarë? The gjësendi? — pyet duke ngritur kokën nga libri.

E ka aq të vështirë të kalojë nga një botë në tjetrën, e kjo pasqyrohet në vështrimin e hutuar e të trembur, si të flinte me kapakët e syve hapur.

— Dikush është tek porta...

— Ah, ja po shkoj, po shkoj.

Ai niset të dalë, i bindur si një fëmijë.

Ajo qesh e lumturuar.

— Në radhë të parë ai është njeri, — thotë me vete. — Ai e dashuron çmendurisht jetën dhe njerëzit dhe kjo gjë, sipas mendimit tim, është kyçi i artë i zbulimeve të tij, të cilat, sigurisht, nuk zbritën si një dhuratë nga qielli, por janë frut i një pune titanike...

Nga salloni i poshtëm erdhi gjer këtu zëri i fortë e i çiltër, me theks jugor i zotit Fransua. Zonja Pastër e çmonte këtë njeri dhe shpresoi se kjo do ta shlodhte sadopak trurin e lodhur të të shoqit.

«Një vizitë në kohën e duhur», — tha e nxitoi t'i dilte përpara mysafirrit, zotit Fransua, gjithnjë të mprehtë e të gjallë, të shkathët dhe që ambientehej kudo, shtoju këtyre edhe nuhatjen disi të veçantë për të rrokur sensacionet publike, falë të cilave z. Fransua kishte bërë përparime të ndritura në rruqen e gazetarisë.

— ... Këtë herë kam ardhur te ju i shtrenjti Lui, si njëri nga përfaqësuesit më me emër të gazetës më të madhe të qytetit tonë. . .

— Dhe vetëm si gazetar? — vërejti Lui me një ton qortimi të shtirur.

— Oh, jo, jo, në radhë të parë si një mik i ngushtë dhe i dashur i familjes suaj, Lui. Ha, ha, ha,!

Të dy qeshën me zë të lartë dhe vetëm e shoqja qëndroi hijerëndë.

Zoti Fransua e kishte zhgënjyer. Gjendja e deprimuar e të shoqit, ja një argument bindës dhe i pakundërshtueshëm, me të cilin ajo kishte përcjellë duarthatë dhjetëra gazetarë vendas e të huaj, të interesuar veçanërisht për punimet e tij të fundit, por kësaj radhe, ajo ndihej e pafuqishme kundrejt mikut të vjetër.

«Sidoqoftë, pas bisedave të punës ata do të kthehen përsëri në tematikën e preferuar të gjahut e kjo do ta çlodhë Luin dhe do ta zbavisë», — mendoi zonja Pastër dhe padashur filloj të ndiqte intervistën prej mjeshtëri të Fransuait, i cili, pothuajse asnjëherë nuk mbante përpara të intervistuarit bllokun e shënimeve, por fiksonte, si në një shirit magnetik, pjesët më të rëndësishme të intervistës dhe më pas qe në gjendje t'i riprohonte me një përpikmëri të habitshme.

— Lui, ndonëse je modest dhe punimet i publikon vetëm kur pas qindra provash është vërtetuar saktësia e tyre, kësaj radhe, ajo që për ty është e fshehtë, për mijëra të tjerë është bërë tashmë e njohur. . .

— Nuk ju kuptoj, Fransua, ç'doni të thoni?

— Do të më kuptoni, miku im. Lajmi, se ju po përgatisni një vaksinë kundër tërbimit, ka marrë dhenë. . .

— Është e pamundur, Fransi, këtë gjë askush nuk e di!

— Dhe as zonja Pastër?!

— Aha, kjo hollësi duhej të më qe kujtuar! — u përgjigj Pastëri duke qeshur.

— Lui, më duhet të shkruaj një artikull për gazetën tonë të Tulonit mbi këtë çështje.

— Po ajo ende s'ka përfunduar Fransua dhe gjersa është kështu.

— Oho, sa për suksesin e saj tanimë në Francë dhe jashtë saj, askush nuk dyshon, sigurisht, nga ata që të njohin mirë. E tani Lui, më thuaj, nga cili parim je nisur për përgatitjen e kësaj vaksine?

* * *

Dhe Lui Pastëri nisi të shpjegonte, kurse Fransuai të jepte përshtypjen e një dëgjuesi të thjeshtë kureshtar, porse në të vërtetë truri i tij i regjistronte të gjitha dhe ai përpiqej të mos i shpëtonte qoftë edhe një fjalë.

— Si çdo qenie tjetër e gjallë, edhe mikrobet ndryshojnë në kushte të reja. Në këtë cilësi synuan të gjitha përpjekjet e mia. Nga truri i qenit të ngordhur nga tërbimi, përgatita një emulsion dhe këtë ia injektova një lepurit, ndën cipën e fortë të trurit. Pas disa javësh, lepurit sëmurej me shenjat tipike të tërbimit; sërish me trurin e lepurit përgatisja një emulsion e këtë ia injektoja një tjetri. Kështu, shpresoj të ndryshoj cilësitë mjaft patogjene, apo sëmundjeshkaktuese të këtij virusi të ashtuquajtur «Virus rrugësh».

— Kur shpresoni të përgatisni vaksinën e parë, Lui?

— Pas tre vjetësh.

— A do t'ju vijë keq, nëse e shpikin para jush shkencëtarët anglezë, amerikanë apo ata gjermanë?

— ?!...

— Në një rast të tillë, puna juaj kolosale, kishte për të vajtur dëm. Lavdia do t'u përkiste të tjerëve. . .

— Fransi! — vërejtja me hidhërim Lui. — Si mund të më bëni një pyetje të tillë pikërisht ju?! Kjo gjë do të më gëzonte, ashtu siç duhet të gëzohen ata, nëse e shpik unë më parë, sepse nuk bëhet fjalë më për lavdinë e këtij, apo atij shkencëtarit, por për jetën e miliona të sëmurëve, që shkojnë drejt vdekjes së sigurtë. . . Një vdekje nga më të tmerrshmet, Fransi, ku vetëdija ruhet gjer në sekondat e fundit të jetës dhe të sëmurët jetojnë dramën e tyre të madhe të parashkruar nga një virus rrugaç, tepër rezistent. . . Kështu, Fransi, përpara se të hidhemi në gjuetinë e pasur të Amazonës, më lejoni t'ju ofroj një ftesë.

— Çfarë pikërisht? ... e vogël. Dhe si
— Nëse do të zbuloj vaksinën e parë, atëherë ... rryshe,
do të vemi diku.
— Në ç'vend, Lui? — pyeti me kureshtje Fransuai.
Pastëri qeshi.
— Tani për tani, Fransi është ende një ekuacion me dy
të panjohura.

* * *
Viti 1855. Pastëri ka arritur rezultate të mrekullueshme në
imunizimin e qenve kundër tërbimit me vaksinën e pregatitur
prej tij.

Në fund të këtij viti, ai vaksinoi të parin njeri në botë, vo-
gëlushin e nënës alzasiane, Meister (Maishtër).

Gjatë atyre ditëve të paharruara, Pastëri, ndërmjet mijëra
e mijëra letrash, mori një letër origjinale, që s'mund t'i për-
kiste askujt, veç firmës së njohur «Fransua». Ai e lexoi me
një frymë:

Lui, o kokë e madhe!

Që kur je bërë kaq harraq?! Ti mund të
harrosh, po deshe, një mijë herë emrin tënd,
punë për ty, por të harrosh se ke në këtë botë
një mik të shtrenjtë tulonez, bah, këtë s'kam për
të ta lejuar kurrën e kurrës!... Çu bë, me atë drej
ekuacioni? Ç'djall të fshehtë më ke rezervuar në
pritjen madhështore alla pastëriane që do të më
bësh? Të njoftoj se jam «tërbuar» nga gëzimi...
ftesën, për në varrimin tim të shpejtë, po ta dërgoj
që tani (mos u gëzo, shejtan, s'kam për të vdekur
përpara se të ha atë kek të bekuar, të gatuar për
shtatë palë qejfe nga zonja P-a-s-t-ë-r). Pas pesë
ditësh, o «Virus shtëpijak dhe i edukuar», më ke
aty. Pritmë, ashtu siç mund të priten, miqtë e nde-
ruar tulonezë!!!

I «TËRBUARI» që pret shpëtim,
Fransua.

Tulon. Shekulli XIX. Viti 1855.

Ata lexuan edhe njëherë tjetër së bashku letrën gazmore dhe qeshën me gjithë zemër.

— Eja të shkojmë, Franci! — foli Lui, të cilin papritur e pushtoi pikëllimi. Mund të kisha vajtur edhe më parë, por ju kam pritur juve...

— Po shishja e vaksinës, ç'ju duhet që e merrni me vete?

— Dua t'ia dhuroj një vogëlushi, të cilin e kam dashur si jetën time e të cilit, në fund të fundit, i detyroj këtë kontribut...

Franci ngriti supet pa marrë vesh gjësendi dhe e ndoqi pas i heshtur. Të dy, hynë në varrezat e mëdha të Parisit. Fransuai dukej vërtet i habitur.

— Ç'do të bëjmë në këtë vend të heshtjes së përjetëshme, Lui?

Lui nuk u përgjigj dhe ai e quajti të tepërt ta pyeste për së dyti.

U ndalën përpara dy varreve të mermerta; njëri nga të dy, që i vogël dhe i mbuluar nga lule shumëgjyreshe plot aromë, tjetri ishte më i ri (bari dhe lulet sapo kishin nisur të nxirrin krye) e më i madh.

Të dy u ulën në gjunjë.

— Janë nënë e bir, Franci. Të voglit i thërrisnin Edi. Vdiq nga tërbimi. Një vit më vonë, e gjora mëmë, duke mos duruar humbjen për thesarin e saj të vetëm, e ndoqi pas. M'u lut, përpara se të vdiste, ta varrosja pranë të birit dhe, siç e sheh, e mbajta fjalën që i dhashë. Fjalën që i dhashë... Pak çaste para se të jepte frymën e fundit, pata vegulli të habitshme. Fytyra e tij më shëmbëlleu me një glob gjigant bote, ku pasqyroheshin me shpejtësi të mahnitshme fytyra njerëzish të vdekur, që thoshin një fjalë të vetme e të kobshme, «Vdekur nga tërbimi!». Si rrodhe të mërzitëshme, vegullitë (fani-tjet) më ndoqën këmba-këmbës një vit të tërë. Shpesh më dilte gjumi dhe e shihja veten të mbuluar nga djersët. Më bëhej se dëgjoja shumë zëra që më thoshin: «Lui, bota nuk mund të presë më! Lui, virusi është bërë i padurueshëm! Lui! Luuuuu! Lui-iiiiiiii... Ato zëra ktheheshin papritur në një oshëtimë rrëqethëse e ankthi gati më mbyste.

Me duart që i dridheshin, ai nxori nga xhepi i xhakëtës shi-

shen vockël të vaksinës dhe e vuri mbi varrin e vogël. Dhe si t'i drejtohej Edmondos së gjallë, foli:

— Më fal, që këtë s'munda ta bëja dot më parë. Ndryshe, vogëlush, do t'i gëzoheshe diellit, si miliona vërsnikë. Ti do të më falësh, Edi, sepse atë që s'munda të bëja dot për ty, e bëra për një tjetër vogëlush, djalin alzasian, Meister.

— Eja, i dashur, eja. Nuk duhet të qëndrosh më gjatë këtu! — i foli Fransi me zë të ulët dhe i futi krahun.

I bindur, si një fëmijë, ai u ngrit.

Së largu, gjer atje, erdhi jehona gazmore e zërave të të vegjëlve që luanin diku, në pyllin pranë. Fransuai shpejtoi hapet. Lui duhej të gjente gëzimin e humbur në turmën e lumtur të të vegjëlve. Atij i duhej pikërisht një çlodhje e tillë.

FLIJIMI

Lajmi se fëmija qe goditur në këmbë, e tronditi Trombosin plak. Plaga ishte e madhe dhe i vogli po humbiste shumë gjak. Arturi gjashtëvjeçar mund edhe të vdiste, në qoftë se nuk do të gjendej ndonjë mënyrë për të ndaluar rrjedhjen e gjakut.

Lajmësi qëndronte ende përpara çadrës, me qëndrim gatitu, në pritje të urdhrave. Sytë i kishin parë një pamje të llahtarshme. Në tubin e madh të arteries ishin hapur vrima të mëdha e s'andejmi gjaku derdhej jashtë pa pushim. Ata pak ushtarë trombocitë që qenë ndodhur aty pranë, ishin përpjekur ta ndalonin rrjedhën e fuqishme, por ajo i kish flakëritur përjashta dhe ata kishin humbur pa gjurmë.

— Ndonëse është kaq i prapë sa s'lë dy gurë bashkë, ndonëse vetëm një javë më parë m'u desh të flijoja për të mijëra ushtarë të mitë, prapë ne s'mund ta lëmë pa e ndihmuar. . . Lajmëtar! Të mblidhen të gjithë në shesh! . . . Çdo sekondë e humbur mund t'i kushtojë shtrenjtë. . . Arturit të vogël, që ne e duam aq shumë.

* * *

— Bijtë e mi! Nuk dua të zgjatem. Jeta e Arturit tonë të shtrenjtë është në rrezik të madh! Mendoni pak, po të humbasë tetëqind gram gjak, ai mund të vdesë. Atëherë edhe qenia jonë s'do të kishte asnjë kuptim.

Një psherëtimë e thellë dëshpërimi dhe ankthi, dalë nga gjokset e miliona ushtarëve trombocitë, si një valë dridhme rrëqethëse, përshkoi sheshin.

— Ne, — vazhdoi Trombosi plak, — kemi lindur për të mbrojtur jetën e fëmijës pa marrë parasysh asnjë rrezik. A ka

ndonjë midis jush, që s'e ka ditur gjer tani këtë të vërtetë të madhërishtme?!

— Urraaaa! Urraaaa! Urraaaa! — iu përgjegjën miliona zëra kumbuese.

Komandanti plak u mallëngjye.

— S'kemi kohë për të humbur? Ata që dëshërojnë të luftojnë sot për jetën e fëmijës, le të bëjnë një hap përpara!

E tërë ushtria hodhi një hap.

Një pikë loti rrodhi nga sytë e plakut.

— Faleminderit, djema, që ma gëzuat shpirtin, që më dolët ashtu siç iu kam njohur tërë jetën! Por vetëm një pjesë e ushtrisë sonë do të hidhet në luftë. Të tjerët do të qëndrojnë në gatishmëri. Kush dëshëron të dalë vullnetar, le të bëjë një hap tjetër përpara.

Përsëri, të gjithë ushtarët, hodhën përpara hapin e dytë.

— Oh, atëherë, o bij, më latë një barrë të rëndë! — foli ai.

— Më duhet të vë gishtin e të zgjedh. Është një gjë e vështirë, besomëni, por çasti dhe detyra e kërkojnë...

* * *

U ndanë me dhembje, si vëllezër të mirë e të dashur e u hodhën në rrjedhën e shpejtë të gjakut. Me një dorë notonin, me tjetrën mbanin lart shpatat e vogla. U printë Trombosi plak. Të tjerët kishin qëndruar në breg e i përshëndesnin me duar.

Notuan kështu një copë herë, gjersa iu afruan të çarave të mëdha të tubit arterie. Rryma, pranë së çarës, desh e flaku tutje në humnerë Trombosin, por ushtarët e gardës, duke u kapur dorë për dorë, formuan një mur rreth tij.

— Shtërngoni fort radhët! — u foli Trombosi plak. Të rrezikosh për jetën e fëmijës, ky është nderi më i lartë, për ne, detyra na e mbush zemrën plot trimëri e krenari.

Ata u përqaftuan fort, si burra të vërtetë kur shkojnë në luftë, e mandej, pa iu trembur syri, duke klithur fort, u hodhën drejt së çarës së madhe të tunelit «Arterie».

Mijëra ushtarë ranë përdhe, pa frymë, të shpuar mes për mes nga rryma e fuqishme. Më në fund, mbetën Trombosi plak dhe një ushtar i thjeshtë.

Plaku buzëqeshi.

— Zemër, o bir! Edhe unë në betejë jam një ushtar i thjeshtë, një ushtar si ti. Jeta e Arturit, që ne e duam me shpirt e zemër, mbi gjithçka! A je gati, o bir?

— Po, — u përgjigj me zë të mekur ushtari.

Duke klithur, të kapur dorë për dorë, u sulën drejt së çarës, drejt fundit të sigurtë.

Ushtari i thjeshtë, tek jepte shpirt në duart e prijësit, ia nguli sytë fortë, si t'i kërkonte falje, diç belbëzoi, diçka që prijësi s'ia mori vesh, dhe lëshoi kokën menjëherë si i këputur.

Trombosi plak vështroi përreth. Nga trupat e të rënëve rridhte pa pushim një lëng i trashë ngjites, niveli i të cilit po rritej dalngadalë. Nga trupi i madh i tij rridhnin gjithashtu pikat e fundit. Ai po e ndiente afrimin e shpejtë të vdekjes.

Komandanti shfreu i lehtësuar.

— Edhe kësaj radhe, mundëm të bënim diçka për Arturin tonë të vogël! — foli me zë të dobët, të pafuqishëm dhe trupi pa jetë i prijësit, ra pranë atij të ushtarit të thjeshtë.

* * *

Lëngu i trashë ngjites i trupave të ushtarëve mbuloi kufomat dhe u shndërrua dalngadalë në një rrjetë të kuqe, të thurur imtë e të pakalueshme. Të çarat vdekjeprurëse të tubit të arteries u mbyllën përgjithnjë. Në brigjet, të mallëngjyer, ushtarët trombocitë hoqën njëri pas tjetrit kapelet.

— Lavdi atyre që ranë në luftë për jetën! — foli njëri prej tyre.

— Lavdi! — jehoi përgjigjja e milionave ushtarë.

Në heshtjen e thellë që pasoi, te ata guximtarë të padukshëm të ulur më gjunjë, erdhën tingujt e gëzuar të fëmijës që qeshte.

— Mami, mami, gjaku ndaloi vetë, gjaku ndaloi! —

Drithma rrënqethëse lumturie përshkuan trupat e ushtarëve.

— A i njuh shpëtimtarët e tu, Arturi im i dashur? — e pyeti e ëma duke e përçafuar.

Por ai ishte ende i vogël, për të thënë se i njihte.

Ushtarët trombocitë vunë lehtë buzën në gaz dhe u shpërndanë në postet e tyre të vrojtimit.

DASHURIA E ROBOTËVE

novelë

Në ekspozitën tradicionale «Progres», ku përfaqësoheshin me krijimet e tyre më të mira konstruktorët e shquar të vendeve të ndryshme, vëmendjen e të gjithëve e gozhdoi roboti virtuoz Ditrobi. Babai i Ditit (kështu i pëlqente më shumë ta thërrisnin), shkencëtari Soni, kishte punuar për nxënësin rreth tetë vjet, duke synuar ta bënte Ditrobin e tij një shkencëtar të vërtetë. Dhe s'e kish kursyer aspak mundin dhe dijen. Një planifikim i rreptë ditor e detyronte robotin e tij të punonte intensivisht katërmbëdhjetë orë rresht. Truri elektronik i Ditrobit thëthinte si i pangopur e pa ndier lodhje mijëra informacione të hollësishme shkencore të ndryshme, ndërsa orientohej e thellohej, sipas një planifikimi për t'ia pasur zilinë, në shkencën astronomike.

«E dua një dijetar të gjithanshëm, por ama të thelluar në një shkencë. Ja, të tillë e dua Ditrobin tim motak!» — kështu u pat deklaruar tetë vjet të shkuara korespondentëve dhe gazetarëve në një konferencë të rëndësishme shtypi, organizuar nga presidenti i organizatës botërore së robotëve.

Pastaj Soni u harrua nga bota dhe për botën. Me një durim dhe këmbëngulje për t'ia pasur zili, heshturazi, ai përgatiste kryeveprën e tij. Bile, as edhe miqtë më të ngushtë nuk ishin në gjendje të informonin në mënyrë të saktë dhe reale korespondentët dhe gazetarët e gazetave të përditshme e revistave të vendit. Ditrobi ish një enigmë, që do t'u zbulohet, sipas zërave që qarkullonin kohët e fundit në qytet, bash në ekspozitën e ardhshme të pranverës. Bota shkencore që në një pritje të ethshme. E njihnin mirë virtuozeitetin e Sonit. Ai gjithmonë i kish-

te befasuar të tjerët. Përfaqësuesja më me zë e opinionit shkencor të vendit «Vitet» (revistë shumë e njohur), jo rastësisht kishte heshtur për punimet e shkencëtarëve të vendeve të tjera. Sipas gjykimeve mburracake të kryeredaktorit të saj, zotit Pip, kupën e artë do ta gëzonin këtë vit dy shkencëtarë të shquar, Biti dhe Liti, të cilët prej kohësh po punonin mbi një projekt të koklavitur. Kryeredaktor Pipi besonte se kishte shanse edhe Soni (sipas një bashkëbisedimi privat që mundi të bëjë me të tre shkencëtarët), porse duhej të prisnin disa muaj. Nëpër ekspozitat ka edhe të papritura.

Kështu interesi për ekspozitën filloi të rritej dhe hapja e saj po pritej si ngjarja më e rëndësishme e vitit në fushën e shkencës.

Ditrobi i justifikoi më së miri shpresat e mëdha që kishin varur te ai krijuesi dhe përkrahësit e tij më të flakët. Shumë shpejt, që në ditët e para, u bë figura më simpatike e ekspozitës «Progres» Mizëri vizitorësh (që s'rreshtnin për aq kohë, sa që e hapur ekspozita) shtyheshin me zhurme e bënin ç'ish e mundur të dilnin më në krye, për t'u përshëndetur e për t'i shtrënguar dorën Ditrobotit, të cilën ai ua zgjaste me mirëdashje e pa u lodhur.

Pyetjet, që i drejtuan në fillim, qenë fare të thjeshta, nga ato që zakonisht u bëhen robotëve të rëndomtë. Kaq lehtë, lirshëm shkujdesur dhe me indiferencë iu përgjigj atyre Ditrobi, saqë u la përshtypjen e çuditshme, gati të pabesueshme, se që një robot mëndjemadh. Veçse, kjo gjë nuk mund të thuhej për Ditrobin, sepse ai nuk e kishte cilësi karakteri këtë gjë dhe në fund të fundit që përbërë nga aliazhe të komplikuar pa jetë e shpirt.

Të prekur në sedër dhe të pakënaqur nga përgjegjjet e çkujdesura të Ditrobotit (por ç'ish në fund të fundit ai? Një robot e asgjë më... Një mëndjemadhësi e indiferencë të tillë në përgjigje, ata s'do t'ia kishin falur as edhe Sonit, babait të Ditit) maniakët vizitorë formuluan enkas pyetje të vështira për një robot. Ditrobi iu përgjigj menjëherë dhe me një siguri të çuditshme, duke i lënë të shtangur e të tronditur pyetësit maniakë. Ah, jo! Roboti po bëhej me gjithëmend i padurueshëm. Me t'iu përgjigjur pyetjes së fundit, kryqëzoi duart mbi krahërorin e çelikut dhe u duk se buzëqeshi lehtë, fare lehtë (nëse mund të quhet

kështu lëvizja e muskujve të veçantë të gojës), e me një ironi të hollë, siç e interpretuan gazetarët dhe kundërshtarët e flaktë të Sonit.

Armiqtë vendosën ta bëjnë zap Ditin! Robit metalik duhej me çdo kusht t'i mbyllej goja. Ju bënë pyetje që parashikohehin në programet mësimore të nxënësve të klasës së njëmbëdhjetë, por përsëri Ditrobi triumfoi duke korrur duartrokitjet, buzëqeshjet dhe vështrimet adhuruese të qindra e mijëra vizitorëve. Suksesi i deriatëhershëm i Dirit që padyshim i madh. Mjafton të kujtosh se Mimi, njëri nga robotët më perfektë e më të avancuar të ekspozitës, sapo kishte mbaruar klasën e nëntë, ndërkohë që kufiri maksimal i njohurive të Dirit ende s'iu qe bërë i njohur përfundimisht vizitorëve, organizatorëve dhe ekspertëve të ekspozitës. Armiqtë e Ditrobit dhe gazetarët kokëkrisur ndryshuan taktikë; duke u kujtuar se me anë të pyetjeve s'po bënin gjë tjetër, veçse po rrisnin famën dhe lavdinë e robit mendjemadh, vendosën të mos i flisnin më.

— Pyesni, pyesni, zotërinj! Gjer tani ju më kenë drejtuar pyetje shumë të thjeshta! — u tha Ditrobi vizitorëve ditën e tetë pas hapjes së ekspozitës.

Kërkesa e tij u prit me të qeshura dhe ovacione nga mijëra simpatizantë.

Enciklopedistë të njohur i bënë Ditrobit pyetje nga fusha të ndryshme të dijes, pyetje të jashtëzakonshme për t'iu drejtuar një roboti, por edhe atyre ai iu përgjigj si s'ka më mirë.

* * *

Lajmi sensacional për robotin Ditrobi mori dheun. Gazetat dhe revistat e të gjithë vendeve, me shkronja të mëdha e tituj të bujshëm që binin në sy, jepnin informata të hollësishme dhe kureshtare mbi cilësitë e jashtëzakonshme të Dirit. Një emision special televiziv u transmetua direkt në rruzullin tokësor, në stacionet ndërplanetare të Hënës, Marsit dhe Afërditës. Intervista e korrespondentit të shkathët Fredi me Ditrobin, ishte nga emisionet më të bukura të transmetuara nga qendra e madhe televizive e vendit organizator të ekspozitës «Progress» gjatë muajve të fundit (Për të parën herë në jetën e

gjatë të televizionit vendas, mirrej në intervistë një robot).

Fredi: Mirëmbërma, Ditrobi!

Ditrobi: (plot dinjitet). Mirëmbërma zoti korrespondent!...

Fredi: Para së gjithash, ju falenderojmë për vizitën tuaj shumë fisnike në qendrën tonë televizive!

Ditrobi: Ju lutem, hyni në temë! Parafrazimet e gjata të etikës televizive, më humbasin kohën e shtrenjtë. Unë jam shkencëtar. Veç kësaj, biseda e zgjatur do të ishte në dëm të xhepit tuaj, zoti Fredi. Sipas marrëveshjes, ju më paguani sonte njëqind dollarë për çdo minut. Një shumë jo dhe e vogël për xhepin tuaj, apo jo Fredi?

Fredi: (duke qeshur). Zoti Ditrobi, shakaja juaj më pëlqeu... Ju betohem, më pëlqeu shumë. Veç mos harroni! Dora juaj metalike është tepër e shkurtër për të boshatisur xhepin e thellë të qendrës sonë televizive. (Toni ironik dhe therës).

Ditrobi: ju nuk flisni qartë. Unë nuk i fus duart në xhepat e të huajve.

Programi paraprak, përpiluar me shumë kujdes nga shkencëtari Soni, s'ka mundur të parashikojë një kundërsulm ironik. Asnjëherë, më shumë se tani, Diti s'është dukur kaq i pa-zoti, kaq i çoroditur dhe gati-gati i fyer. Sytë e tij, si të budallallepsur e pa shkëndijë jete, vështruan ngultazi korrespondentin Fredi.

Fredi: (Duke qeshur, orvatet ta nxjerrë nga situata e vështirë atë dhe intervistën e tij televizive bash të rrezikuar). Diti, i dashur Diti, sipas mendimit tuaj, cili nga të njëqind robotët e ekspozitës do ta fitojë konkursin e madh «Progres»?

Ditrobi: Roboti Diti, pra unë!

Fredi: Cilin konsideroni deri tani konkuruesin më të fortë?

Ditrobi: Robotin Diti.

Fredi: (Duke qeshur). Pra vetën tuaj?

Ditrobi: Robotit Ditrobi mund t'i ngajë dhe ta konkurojë vetja e vet.

Fredi: (Duke i rrahur shpatullat). Diti, a i keni vënë vetes ndonjë qëllim të madh dhe fisnik në jetë?

Ditrobi: (Duke fërkuar gishtërinjt). Po! Të bëhem një robot miliarder, pra si pasojë, zoti i plotfuqishëm i gjithçkaje njerëzore. Shumica e njerëzve do të më nënshtrohen si shërbëtorë të bindur e kështu do të jem diçka më shumë sesa një robot,

bile diçka më shumë sesa një njeri i zakonshëm, se qindra-mijëra njerëz të zakonshëm.

Fredi: (Duke i rrahur akoma më shumë përzemëresi shpatullat e gjera, të çeliktat). Të lumtë zoti Diti! Ju flisni bukur, bile shumë bukur. Dësh harrova, se flisnja me një qenie të komplikuar metalike. Ju jeni me tërë mend shumë pranë njerëzve. Gati-gati, ju jeni një njeri i vërtetë!

Ditrobi; — Jo ende. Trupi im nuk ka mishra, koska dhe gjak si i njerëzve... por dijet e mia enciklopedike do të mbërthenin paq gjysmën e popullsisë së rruzullit tokësor. A nuk paskam atëherë të drejtë, të quhem edhe unë një robot-njeri? Ç'janë mishrat, koskat dhe gjaku i dhjetë mijë zezakëve vendas të marrë së bashku, përpara trurit tim elektronik S. D. 1250? Çfarë e dallon njeriun në fund të fundit nga kafsha?

Fredi: (I trullosur). Truri, mendja, zoti Diti.

Ditrobi: Nga kjo pikëpamje, i nderuar zoti korrespondent, unë dalkam më shumë njeri se dhjetë mijë të zinj.

Fredi: Oh, racist i dashur! Ti je kaq i mençur, kaq i ditur. Por s'ke për të qenë, s'ke për t'u bërë kurrë njeri!

Ditrobi: S'm'i hedh ato mua, Fredi, i dashur! Unë do t'ju paguaj mirë, të gjithëve do t'u paguaj si s'ka më mirë dhe ju do të përbetoheni se jam më i virtutshmi «njeri» i botës, më i ndershmi «njeri» i botës.

Fredi: (Kinse me shaka.) Oh, po ju po më trembni, Diti! Parashikimet tuaja fantastike, më shtyjnë të mendoj, se një ditë prej ditësh, ju mund të bëheni drejtori im! Ha, ha, ha!

Ditrobi: Nga një Ditrobi, zoti Fredi, mund të priten gjëra edhe më të mëdha.

Intervista shumë interesante, zgjati plot një orë. Ditrobi realizoi në mënyrë të shkëlqyer programin special dhënë nga Soni. Roboti po arrinte në kulmet e famës, së cilës do t'ia kishin zili shumë njerëz. U bë shumë shpejt epiqendra e bisedave familjare (prindët këshillonin fëmijët dembelë, që përparonin keq në mësim, të merrnin shembull nga Diti i madh, që megjithëse sapo kishte mbushur të tetë vjetët, zatëronte një kulturë të gjithanshme), e bisedave video-telefonike ndërkomëtare dhe e supratelekomunikimeve ndërplanetare; fotografinë e tij po e botonin tani jo vetëm në vendet më të dukshme të revistave e të gazetave, por punët arritën gjer atje, saqë

pronari më i madh i restorantit «Afërdita» e vuri fotografinë e Ditrobit krah për krah me atë të presidentit të vendit. U tha, kinse me shaka, se s'qe aspak për t'u çuditur nëse një ditë, do të merrnin vesh se Ditrobi do të emërohej president i shtetit dhe i robotëve! Sipas mendimit të tij, Diti i kishte të gjitha të dhënat. I zoti i restorantit shtoi pastaj, se Ditrobi qe edhe shumë i mençur, kështu që kandidatura për president ish një e drejtë e madhe dhe e ligjshme, për të cilin ai dhe i tërë rrethi i tij familjar, do të votonin pa iu dredhur dora dhe me kënaqësinë më të madhe. Salla e kishte duartrokatur me shpirt dhe disa syresh, të ndezur nga fantazia, kishin filluar të stisnin hamendjet më të shëndritshme për të ardhmen e robotit.

* * *

Njerëzit u mësuan keq, madje prisnin me padurim e ankth të rehat nga Diti, të cilat u bëheshin në çast të njohura nga sistemi perfekt dhe i organizuar i informacionit. Të gjitha llojet e shfaqjeve dhe të aktiviteteve kulturale-artistike-sportive etj., humbisnin interesimin e spektatorëve e bëheshin pa vlerë, sa kohë që në qëndër të spektaklit s'ish Ai, i madhi Diti. Regjizorët e zgjuar dhe me nuhatje profesionale, filluan pa humbur kohë, xhirimin e filmave me shumë seri, në të cilët heroi i madh i subjekteve të ndërlikuara qe doemos Diti. Si kërpudhat pas shiut, në murët e qytetit filluan të mbinin afishet e reklamave të filmave të regjizorëve të njohur: «Diti akuzon», «Roboti president», «Shkencëtari më i madh i kohërave të reja, Diti», «Aventurat e çuditshme të Dtit» etj. etj.

Dhe s'është aspak për t'u habitur, nëse ndryshe nga çdo konkurs i deriatëhershëm, komisioni ndërkombëtar i ekspertëve, i kryesuar nga presidenti i shoqatës së robotëve, s'e pa të udhës të diskutonte për çmimin e parë, i cili do t'i jepej robotit më të përsosur. Porse diskutimet e tyre zgjatën sa s'kishin zgjatur të gjitha diskutimet e konkurrenive të mëparshme të marra së bashku. A do të kënaqej Diti me një kupë të artë? Ç'mund ta kënaqte më atë robot famëmadh? I gjithë fondi i shoqërisë së robotëve nuk barazohej me atë që Diti kishte arritur të grumbullonte vetëm në të dhjetë ditët e fun-

dit. Pas shumë orësh diskutimesh të zjarrta, presidenti mori një zarf të bukur, spërkatur me një lloj parfumi të zgjedhur e të shtrenjtë, nënshkruar nga Diti. Ndërsa dridhej nga emocioni dhe padurimi, e hapi me një frymë dhe filloi të lexonte:

I dashur President!

E di mirë! Në këtë hall s'keni qenë tjetër herë. Organizata juaj ndodhet para falimentimit, sepse shpejt bota do të marrë vesh pafuqishmërinë dhe varfërinë tuaj të madhe, që gjer tani ia keni fshehur mjeshhtërisht... Por mos, mos u trembni kaq shumë, zotërinj! (Më duket sikur i shoh fytyrat tuaja të shqetësuara, të zbehura, mbuluar nga djersët e ftohta). Unë e kam gjetur zgjidhjen. Nuk ju kërkoj as edhe një cent të vetëm. Kupa do të më mjaftonte edhe sikur të qe prej kristali...

Këtu presidenti psherëtiu i lehtësuar, dhe anëtarët fshinë si të komanduar djersët e ballit.

«Kam lexuar shumë letra në jctën time, por këtë gëzim s'ma ka sjellë as edhe një letër» — tha ai në intervalin e shkurtër të çlodhjes.

Pastaj, më i përqendruar dhe më i qetë, vazhdoi leximin:

«Pra, unë si Diti, nuk duhet kurrsësi të dëmtohem financiarisht, pikërisht nga organizata që ka marrë përsipër mbrojtjen e të drejtave tona, si robotë që jemi; qenie të mjera e pa asnjë përkrahje njerëzore. Jeta ime është një llogari e përkryer. Bie fjalla, llogarisja të merrja si fitues i vendit të parë një shumë kolosale, të cilën, si anëtar modest i organizatës, ua jap me gjithë zemër dhe pa vënë asnjë kusht. Por s'më duket aspak e arsyeshme dhe në asnjë mënyrë dinjitoze, që në krye të shoqatës sonë të robotëve të jetë, sot, një njeri! Më e udhës do të ishte të jetë një robot, pra unë. Anëtarët, hëpërhë, le të mbeten njerëz, sa kohë që nuk mund t'i zëvendësoj

me robotë më të përsosur. Porse presidenti duhet të heqë dorë që tani dhe pa bërë shumë llafe, duke i lidhur një pension mujor të mjaftueshëm. Në rast se propozimi im nuk do të merret parasysh, organizata juaj do të shkatërrohet plotësisht dhe përfundimisht. Ju kujtoj zotërinj, se kam aq të holla, sa të vë kandidaturën për president, duke krijuar organizatën e re të robotëve».

Ditrobi.

Sikur ta kishin goditur në kokë me një send të fortë, presidenti u lëshua i pafuqishëm në shpinoren e kolltukut presidencial.

—Zotërinj, — tha pas pak, — ne qeshëm, u tallëm me zotin Lil, kur ai vuri portretin e robotit krahas atij të presidentit, por më duket se nuk e ka tepruar aspak dhe ka bërë punë me mend. Marshimi i robotëve është i pafrenueshëm. Një ditë, dhe ajo s'ka për të qenë e largët, të gjithë do të jemi të detyruar të varim portretin e tij në faqet më të dukshme të zyrave e të shtëpive tona. Gjëja më e mirë që mund dhe duhet të bëjmë, është t'ia lëshojmë vendin pa bërë shumë llafe. Pra, po u lë. Nga ky çast, presidenti i shoqatës së robotëve do të jetë zoti Ditrobi!

Të pikëlluar, thellësisht të tronditur, anëtarët e këshillit presidencial zbrazën sallën. Oh, çfatkeqësi! Paskëtaj do të drejtoheshin nga një robot prepotent dhe i mençur. Sa probleme që lindnin dhe sa pikëpyetje ngjalli ky imazh në trurin e tyre. S'kishte më asnjë fije dyshimi, se Diti do t'i zëvendësonte gradualisht, dhe vendin e tyre, herët a vonë, do ta plotësonte me robotë. Do t'u lidhnin një pension të majmë, sa për t'u mbyllur gojën, dhe do t'i detyronin të zinin qoshen. Sulmi robotian, ndonëse i qetë, nisur pa bujë e zhurmë, në të njëzet vjetët e ardhshëm, sipas parashikimeve të një personaliteti të rëndësishëm shkencor, do të merrte proporcione shumë të gjera e të ashpra. Presidenti dhe anëtarët e këshillit presidencial e llogaritën veten në numrin e viktimave të para.

— Zotërinj! Ndonëse e dimë mirë, se kush fshihet pas robotit, pra megjithse e dimë se cili është Diti i vërtetë, maki-na e përkryer meriton t'i bëhen të gjitha nderet, si të ishte një

njeri i madh, një personalitet i shquar. Desha të them se, maki-
na duhet kënaqur sa të jetë e mundur më shumë. Ceremonia
e shpalljes së robotit më të arritur të ekspozitës «Progres», du-
het të jetë madhështore! Po atje, në kulmin e entuziazmit të
pjesëmarrësve, do të deklaroj se për aryse shëndetësore ia lë ven-
din Ditrobit. Por vëmendje të dashurit e mij! Ekspozimi i let-
rës, me siguri s'ka për t'i pëlqyer Ditit dhe do ta inatoste atë
nursëz, ndaj për të mirën tuaj, se unë e hëngra çairin, u kë-
shilloj të mos ndiheni. Pra, unë s'kam marrë ndonjëherë le-
tër nga Ditrobi dhe as ultimatum. Vendimi ynë për ta shpa-
llur president, ka qenë kurorëzimi i një dëshire të zjarrtë shu-
mëvjeçare për t'u dhënë robotëve vendin e merituar në orga-
nizatën e tyre. Besoj u kuptuam, zotërinj! — tha, ndërsa griste
me delikatesë në sytë e anëtarëve të këshillit presidencial, let-
rën e parfumuar.

* * *

Ceremonia u zhvillua pas një jave dhe që e madhërishtme.
(për organizimin e saj u shpenzuan rreth dy të pestat e buxhe-
tit). Merrnin pjesë tremijë të ftuar nga të gjitha vendet e botës
dhe përfaqësues stacionesh ndërplanetare, që të gjithë koka të
mëdha, të njohura e të dalluara në fusha të ndryshme të dijes
njerëzore.

Një kor prej njëqind robotësh të rëndomtë vendas, kën-
duan hymnin kombëtar të vendit organizator, që ngjasonte më
shumë me një marsh nxitës e të ethshëm luftarak. Të pranish-
mit u ngritën në këmbë dhe qëndruan të ngrirë si mbi gjemba,
gjersa ajo ulurimë e çjerrë dhe ngjethëse zërash metalikë, që të
ngjethte mishtë, u shua dalngadalë. Në tribunë u ngjit pastaj,
presidenti i organizatës së robotëve, që mbajti një fjalim të
shkurtër, me fjalë të ëmbla si mjalti, adresuar veçanërisht ro-
botëve vendas për triumfin e padiskutueshëm që arritën.

Në emër të komisionit të ekspertëve, shpalli më në fund,
ndën një stuhi duartrokitjesh dhe thirrjesh hysterike, robotët
yjë të ekspozitës ndërkombëtare. Në fillim, për të ngjallur më
shumë kureshtjen dhe entuziazmin, shpalli fituesit e vendit të
dytë e të tretë. Vendin e tretë e meritoi një robot tjetër i vendit

organizator, kurse të dytin roboti Mimi, i një shteti tjetër të madh e të zhvilluar.

— Zotërinj! Nuk mund të mohoni, se s'e keni ditur që më parë fituesin e ndritur të kësaj ekspozite ndërkombëtare, robotin shkencëtar, të zgjuarin dhe të mënçurin, fituesin e kupës së artë... (Tonet e zërit të tij po arrinin kulmet më të larta, që mund të mbërrihen nga një njeri, që s'ka lindur këngëtar).

Nuk mundi të mbarojë fjalën, sepse mijëra zëra thirrën plot entuziazëm: «Diti! Diti! Diti!»

Presidenti buzëqeshi ëmbël që nga tribuna, se s'kishte buzëqeshur tjetër herë në jetë.

«Ju falenderoj, zotërinj! Duartrokitjet tuaja vërtetojnë se komisioni i ekspertëve ka qenë në udhë të mbarë, kur përcaktoi si robotin më të shkëlqyer, dijetarin e madh, Ditrobi. Pra, i nderuar zoti Diti, jeni i lutur të vini në podiumin e nderit.

Ndërsa përshëndeste me të dyja duart e bashkuara e të ngritura lartë, si të qe fituesi i ndonjë gare olimpike, Diti përshkoi korridorin e ngushtë midis radhëve, ndën thirrjet që s'rreshtnin «Diti», «Diti», dhe të ovacioneve që s'pushonin.

— Të nderuar zotërinj! Të nderuara zonja! Shumë të dashurit e mi, vëllezër robotë! Ju falenderoj për nderin që më bëttë! Desha të them për të drejtën legjitime që më takonte dhe që ma ofruat me mirëdashje. Kupa e artë dhe posti i thjeshtë i presidentit të robotëve janë ofiqe të bukura, ndonëse, jua them sinqerisht, disi të varfëra për një robot aq të pasur, siç jam unë! Por, besomëni, s'kam shpresuar të pasurohem me anë postesh a kupash ndërkombëtare, qofshin këto të arta e shumëkilëshe. Fuqinë time dërrmuese e kam kërkuar dhe mund të them se e gjeta në forcën e madhe të diturisë, ndaj dhe më doni kaq shumë dhe më respektoni. E këtë forcë e kam vënë në shërbim të pasurimit tim. Dua të bëhem aq i pasur, sa s'është bërë gjer më sot, asnjë nga njerëzit, e gjersa në botën tuaj njerëzore, paraja është gjithçka, dua të arrij shumë kulme, të gjitha kulmet që mund të arrihen. Nga pikëpamja e dijeve, edhe tani, në të tetin vit të jetës sime prej roboti, jam më i përparuar se qindra-mijëra njerëz të rruzullit, jam më i pasur se qindra-mijëra gjashtëdhjetëvjeçarë, pra, a s'paskam të drejtë të kërkoj të më quani, paskëtaj, diçka më shumë se një robot, pra NJERI, më shumë nga ç'e meritojnë këtë emër dhe këtë të drejtë

mijëra të tjerë, e të kërkoj të drejta të barabarta me ju? Ç'më mungon sot? Ç'kishte për t'i munguar një roboti kaq të përsosur, siç jam unë? Thomëni, thomëni hapur, pa pikën e drujtjes, a ka ndonjë gjë, që ndonjë robot tjetër në botë ta bëjë, e unë Ditrobi, të mos e bëj dot?

Askush s'iu përgjigj. Në sallën e madhe pllakosi heshtja. Njerëzit, madje edhe përkrahësit e Ditit, dukeshin të tronditur. Këtë mbrëmje Ditrobi e kishte tepruar. Tani, më tepër se kurrë, i dhanë me mend të drejtë shkencëtarit F. Tamas, kur shumë vite të shkuara, në një vepër dyvëllimesh e, kishte parashikuar se të dyqind vjetët e ardhëshëm, do të ishin arenë luftimesh të ashpëra midis njerëzve dhe pjellave të tyre, robotëve, që s'do të duronin më zinxhirët e prangave e të skllavërisë e do të luftonin pa u prapsur për vendin e robotëve në jetë e në shoqëri.

— Unë po pres një përgjigje nga ju zotërinj! — ngulmoi përsëri në kërkesën e tij Diti. — A ka diçka që robotët e tjerë mund ta bëjnë, dhe unë jo?

Diku nga mesi i sallës, u ngrit një shkencëtar i huaj, i ftuar në ekspozitë. Flokët e gjatë, të bardhë borë, i lëshoheshin supëve të ngushta e delikate. Sytë e vegjël, të zgjuar e dinakë, vështruan ngultazi dhe me ironi therëse Ditrobin.

— I nderuar Diti! E nderuara makinë e përsosur! — Kështu si ju kanë krijuar, sado larg të kenë vajtur me fantazinë dhe ambiciet e tyre, ju kanë dënuar përjetësisht të mbeten veçse një robot, një makinë e asgjë më shumë. Ju jeni shumë larg njeriut të vërtetë, qoftë edhe atij më primitiv, sado që truri juaj elektronik është shumë i mirinformuar. Ju jeni qenie pa shpirt, pa zemër. Asgjë s'ju ka shqetësuar ndonjëherë e mjerrisht, s'do t'ju mendojë shpirtërisht, për gjithmonë. Ç'mbresë po ju lënë fjalët e mia? Ti je një robot skllav. Mund të përgjigjesh vetëm në bazë të programit të parashikuar mjeshhtërisht nga Soni. . . Veç kësaj, ti je një makinë shterpe. Nga kjo pikëpamje, edhe njeriu më primitiv është njëqindfish më i fituar dhe më i përparuar se të gjithë shokët e tu robotë, se ty Diti!

Shkencëtari s'e mbajti të qeshurën me argumentin e habitshëm të riprodhimit, që me sa shihej, s'e kish menduar më parë, por iu kujtua aty për aty.

— E çuditshme! — u tha me zë të ulët, ndërsa ulej, miq-

ve përreth — s'më kishte vajtur ndërmend të diskutoja për cilësinë riprodhuese të makinave, por s'është e thënë. Biseda nis në një shteg e të shpie, dashur pa dashur, në shumë shtigje.

Të gjithë prisnin në tension përgjigjen e Ditrobit. Por roboti heshti. Edhe njëherë tjetër, në intervistën me korrespondentin Fredi, ai s'kishte mundur të përgjigjej. Ato çaste, ndër-sa vështronte si i shastisur e i trullësuar në drejtim të sallës, me sytë e qelqtë, pa jetë e pikën e shprehjes, dukej makina më e budallallepsur dhe më e pavlerë e botës.

Dikush nxitoi t'i afrohej. Një mesoburrë, me flokë të shpu-puritur, në ije të robotit, futi diçka si një cilindër letre, në ngjy-rë të verdhë, e cila, pa pikë dyshimi, duhej të ishte përgjigja e ardhshme e Dirit, përgjigjja që pritej të jepej. Ashtu, siç edhe u afra, burri nxitoi të largohej për t'i shpëtuar turmës së shqet-suar të gazetarëve, që iu qep pas, si re grenzash.

Salla priste. A do të mund të përgjigjej Diti? (Soni duhej ta kishte pasur vështirë të jepte një përgjigje për të qenë).

Në kohën kur të gjithë pritnin përgjigjen e robotit Diti, në sallë buçiti një zë:

— Zotërinj të nderuar! Zotërinj!

Të gjithë kthyen kokën në drejtimin nga erdhi ai zë i trashë dhe i çjerrë. Ishte ruajtësi i natës të ekspozitës, një burrë i moshuar, veshur me uniformën karakteristike të punonjësve të ekspozitës.

— Ndonëse mbrëmë s'kam bërë një sy gjumë, — i tha ai mbledhjes, — s'më shkohej pa marrë vesh, se kush do të shpa-llej roboti më i ndritur. Aty jashtë, ndoqa edhe bisedën shumë tërheqëse të Dirit me shkencëtarin e huaj. Duke marrë shkas, edhe nga një ngjarje e jashtëzakonshme që më panë sytë këto dy netë, them se vendimi i komisionit të ekspertëve, për të shpallur Ditrobin fituesin e vendit të parë, është pa vend, i nxituar dhe i pamenduar mirë.

Salla gumëzhiu si të ziente valë, nga zërat dhe thirrjet që shprehnin habi.

— Po, zotërinj! Kam parë një ngjarje të jashtëzakonshme, gati-gati të pabesueshme. Jo! S'mund të thoni se më kanë bërë sytë. S'mund të thoni, ah, jo, se kam qenë i dehur. Kam parë skena të mahnitshme të një dashurie të jashtëzakonshme, zo-tërinj. Dy nga të njëqind robotët e ekspozitës janë dashuruar

marrëzisht. Një dashuri e tillë s'është dëgjuar ndonjëherë! E zemrat e kuqe, o miq, u ndizeshin flakë, si dije të zjarritë, sa kohë shkëmbejnë fjalë të ëmbla e përkëdhelëse të dashurisë. E ç'na është Diti plakush, përpara dy robotëve të rinj, që kanë aq zemër e shpirt, sa duken të jenë më shumë njerëz sesa robotë?! Madje mund t'iu them zotërinj se të dy robotët për të cilët iu folën më duken po aq të ditur sa edhe Ditrobi, në mos më shumë.

Salla gumëzhiu edhe më fuqishëm. Ruajtësi po rrezikonte seriozisht pozitën e Dirit, mendjemadh, pas grushtit që i dha shkencëtari plak.

— Si mund t'i vërtetoni këto që po na thonin? — ndërhyri një anëtar i këshillit presidencial, duke iu kthyer ruajtësit të ekspozitës. A mund t'ju besojmë fjalëve që dëgjuam nga goja juaj?

— Oh, fjalët, fjalët, zotërinj, përshkrimi më i bukur shekspirian do të ishte i dobët dhe i zbetë për atë dashuri fantastike. Fotografitë me ngjyra që kam bërë natën që shkoi dhe që jua jap me gjithë zemër, ndonëse jo tepër të qarta, janë një pohim gjysmak i së madhërishmes dashuri. Më mirë e jani më shoqëroni këtë natë e së bashku të ruajmë çiftin, gjersa me sytë tuaj të bindeni përse u thashë... E atëherë do të jeni të detyruar, doemos, të rishikoni qëndrimin tuaj ndaj dy robotëve të heshtur, që ndryshe nga Diti, s'bën më të voglën përpjekje për t'u ekspozuar, për t'u dukur e mburrur. Se ata janë vetë thjeshtësia. Të pamam këtu qëndron madhështia e tyre. Ata janë si qenie me zemër e shpirt. Gjynah i madh vërtet, t'ju thërrasësh makina, t'i quash robotë!

— Kjo gjë edhe mund të bëhet, por duhet marrë doemos edhe mendimi i presidentit të porsazgjedhur, — tha anëtari i këshillit presidencial. Pra, pas njëzet minutash pushim, do të dëgjojmë vendimin e presidentit tonë të nderuar.

* * *

Pas njëzet minutash roboti Diti mbajti këtë fjalim të programuar që më parë nga shkencëtari Soni:

— Konkurimet s'më trembin! Unë ua kam thënë e rithënë

shumë herë. Mund të bëj çdo gjë që bëjnë robotët e tjerë, ngado qofshin. I zënë shumë, siç kam qenë, me studime të thella e të mëdha, s'kam pasur kohë të ngeshme për t'iu kushtuar dashurisë robotiane. Në qoftë e vërtetë dashuria e dy të rinjve robotë, një ditë prej ditësh, do të dëgjoni se robotësja, pasi u njoh me Ditin u dashurua, braktisi të dashurin dhe adhuron vetëm Ditin. Zotërinj ekspertë, nëse dëshëroni, unë mund të heq dorë përkohësisht nga kupa e artë, sa kohë që po dëgjoj për robotë më të përsosur se unë. . . Pas shtatë ditësh vendosni përfundimisht dhe pa asnjë mëdyshje për atë që meriton të quhet mbreti i robotëve. Pra, mirupafshim sonte, në takimin e madh të dashurisë! T'ju them të drejtën, jam po aq kureshtar sa ju, në mos më shumë, për të parë me sytë e mi, ato çka dëgjova. Mirupafshim!

* * *

Mbrëmja që e bukur, siç janë mbrëmjet e vakta të majit, e muajit kur lulëzojnë trëndafilët e kuq të dashurisë. Qielli ishte i mbushur plot me yje të shndritshëm. Hëna, si një sy i madh gjigant, në kupë të qiellit, vështronte ëmbël dhe buzagaz të dashuruarit njerëz, që shkëmbenin fjalë të ngrohta, psherëtimë dhe përqafime të ëmbla e të shqetsuara.

Po afronte dalngadalë mesnata. Sheshi i madh i ekspozitës dukej si i shkretë e i vetmuar. Robotët e ekspozitës kishin kohë që kishin «rënë të flinin». Shumë kureshtarë qenë mbledhur në sallën televizive, ku ndiqnin ngjarjet nëpërmjet të kamerave të fshehta. Deri më dymbëdhjetë, gjithçka dukej e kredhur në gjumë, aq sa disa filluan të dyshonin për thëniet e rojtarit (që vijonte të përbebohej se gjithçka e kishte parë me sytë e vet). Kamerat televizive panoramonin më kot, majtas e djathtas, sipër e poshtë, në të gjitha anët, për të kapur qysh në çastet e para çiftin e dashuruar, meqenëse rojtarit nuk i kujtohej mirë nga cila anë kishin dalë.

Më në fund, në orën dymbëdhjetë e pesëmbëdhjetë minuta, çifti u duk të dalë nga pavioni i një vendi të vogël dhe kjo i habiti të gjithë të pranishmit. Kamerat kryesore gjer në atë kohë qenë përqendruar në një pavion tjetër, të një shteti po aq të madh e të zhvilluar (në pavionin e robotit Mimi, me kohë

qenë shfaqur dyshime), sa edhe vendi organizator, dhe vetëm fare rastësisht, një kamera e vetmuar, në një nga ato rrotullimet e kota, gati të pa arsyeshme, munda të japë shembëllimin elektronik të shumëpritur. Mësuan shpejt nënshtetësinë e robotëve dhe shumë syresh mblodhën buzët me mosbesim. Të shumtën, surpriza mund të pritej nga ekpsonatet e tri a katër shteteve të mëdha e të përparuara. Realiteti që po u zbulohesh nga kamerat televizive, që krejt i papritur, i paparashikuar dhe tronditës. Një vend i vogël, që ndryshe thirrej edhe «VENDI I DIELLIT» (kaq shumë ditë me diell kishte, kaq shumë kaltërsi qiejsh e ujrash kishte) po i sfidonte tamam atëherë, kur gjithçka konsiderohej monopol i pandryshueshëm i zbulimeve të reja. Kjo donte të thoshte se shkencëtarët e vendit të vogël kishin punuar në heshtje të plotë, pa u ndier, (ose për më keq, qenë nënvlerësuar dhe i kishin shpëtuar «kontrollit» periodik të spiunazhit shkencor të vendit të madh, që orvatej të mirrte informacione të rregullta mbi shkallën aktuale të zhvillimit shkencor të vendeve të tjera, të shfrytëzonte zbulimet e mundshme e të bënte ç'që e mundur për të penguar përparimin e mëtejshëm).

Shkencëtarët vendas shfrynë të shqetësuar e të mërzitur.

— Dhëntë i madhi zot, mos goftë e vërtetë! — uroi me mend zoti Soni.

Qe tepër vonë. Zemërdredhur, Soni ndiqte shëtitjen e qetë të çiftit të ri të robotëve. Në fillim, ata ecën të qetë bri njëri-tjetrit, pa këmbyer fjalë. Pastaj, si të qenë njerëz, robotësia i futi krahun kurse ai e kapi fort në ije. Të dy kthyen kokën nga njëri-tjetri e buzëqeshën lehtë. Ecën një copë herë kështu, pastaj robotësia, duket, pati «dëshirë» të ulej në një lëndinë të gjelbër e plot lule të bukura aromatike.

— Genti, a ulemi këtu? — e pyeti ajo.

— Genti pohoi me kokë.

Të dy u ulën në bar. Një çast, vështruan si të menduar shatrivanin e artë që hidhte currila të hollë uji. Vështruan prapë njëri-tjetrin. Buzëqeshën. Ai i kërkoi dorën dhe ia mori në të tijën.

— Atalanta! Përse je e trishtuar sonte? Nata është e bukur.

— S'u ngjan netëve të vendit tonë, Genti. Më ka marrë malli shumë!

— Edhe mua... Sa kohë do të na mbajnë këtu? Sikur na kanë burgosur...

Roboti i hodhi krahun në qafë dhe e afroi pranë vetes, gjersa faqja metalike dhe e kuqërremtë nga «afshi» i dashurisë, preku faqen e tij.

— Të dua, shumë, Atalanta!

— Edhe unë të dua, Genti!

— Kur pashë në ekspozitë robotë të huaj, pata frikë, Atalanta...

— Për çfarë?

— Se mos dashuroheshe me ndonjërin...

— Çudi! S'kam vënë re gjësendi. Asgjë s'kam vënë re. Më je dukur gjithnjë më i bukuri, më i mençuri, më i hirshmi robot i botës!

Të dy qeshën, e faqet e ndezura prush, u rrezëllinë.

Ata që po ndiqnin këtë skenë, mbetën si të nemitur.

Të nesërmen herët, me tituj të bujshëm si: «Zoti Soni është deziluzionuar!», «Ditrobi apo robotët e dashuruar?», «Shfaqja më e madhe e shekullit!», «Makina të dashuruara!», «Dashuria fantastike!», «Ditrobi po qan!», «Sfida e vendit të dieilit!» etj. etj., të gjitha gazetat botonin informacione të hollësishme nga nata e kaluar; shumë syresh botuan edhe tekstin e plotë të bisedës së robotëve të dashuruar... Numrat specialë të gazetave dhe të revistave u shitën si asnjëherë tjetër. Televizionet transmetuan dhe ritransmetuan disa herë radhazi filmin e shkurtër televiziv «Dashuria e robotëve». Skenaristët e shkathët, që s'humbisnin rastet, filluan menjëherë punën për shkrimin e skenarëve të filmave të rinj me metrazh të gjatë, ku tani, heronj kryesorë, veç Ditit të madh, ishin edhe të dy robotët e dashuruar, dalja në skenë e të cilëve premtonte për subjekte më të ndërlikuara e më interesante. Kureshtja e publikut domos, arriti kulmin. Por deklarata e shpejtuar e Sonit, dhënë korrespondentit të televizionit vendas, zotit Fredi, që nga më të pabesueshmet dhe nga më të guximshmet, që u bë shkas për bastet më të mëdha të vëna ndonjëherë në shkallë botërore.

Në intervistën e tij Soni deklaroi:

«Robotët e dashuruar, nënshtetas të vendit të vogël të dieilit, janë një surprizë vërtet e këndshme për ekspozitën tonë tradicionale. Në qoftë se Ditin tim do ta kisha orientuar për nga

zhvillimi shpirtëror, pra nëse do ta kisha bërë të ndjeshëm, atij me siguri kishte për t'i ardhur keq e mbase do të qe dëshpëruar se si dolën kaq papritur në arenë dy konkurentë të rinj. Por Ditit tim s'i vë faj... S'është aspak faji i tij, nëse synova ta bëj një enciklopedist të vërtetë dhe s'bëra as dhe më të voglën përpjekje për t'i dhënë «ndjeshmëri». Për Ditin tim s'kishte rrugë të mesme. Duhej ta bëja ose dijetar të madh, ose një robot të «ndjeshëm» e të «dashur». Zgjodha të parën, sepse forca e diturisë është më e madhe se sa forca primitive dhe e pa stazhionuar e dashurisë. A mund të thoni se njerëzit e egër s'e njohin dashurinë? A mund t'ua mohoni këtë ndjenjë të lartë, siç e thërrisni, goftë edhe kafshëve? Natyrisht jo! Po sa u shërben ajo? Ç'do të ishim sot pa forcën hyjnore të diturisë? Ç'është i dashuruari injorant? Një hiç! Ndaç e bëra të ditur, pa çka se s'ka «ndjeshmëri» por mos pandehni, se kësaj s'ia arrija dot! Nëse të tetë vjetët që u deshën për ta bërë Ditin atë që shihni sot, do t'i kisha harxhuar për t'i dhënë «ndjenjë», besoj zotërinj, se ai do të bëhej një dashnor i flaktë, që mund t'ua merrte mendjen me afshin e zjarrin e tij të dashurisë jo vetëm roboteshave, por edhe vajzave e grave më simpatike! Them, besoj, sepse në fund të fundit, do ta kisha bërë një robot të pavarur në dashurinë e tij. Por për Ditin s'është ende vonë të dashurojë. Deklaroj solemnisht, se brenda shtatë ditësh, roboti im do të dijë të dashurojë. E jo vetëm kaq, por me zjarrin dhe afshin e dashurisë së tij, do t'ia marrë kaq shumë mendjen roboteshës Atalanta, sa do ta rrëmbejë atë. Të kuptohemi mirë, zotërinj, do ta rrëmbejë atë pa e detyruar, Diti im s'e njeh dhunën, por ajo do t'i vejë pas me vullnetin e saj të lirë. Në mos ia arriftë qëllimit, Diti do të heqë dorë nga kupa e artë dhe mbase edhe nga titulli i lartë i presidentit të organizatës botërore të robotëve. Pra, ju lutem, të keni mirësinë të duroni vetëm shtatë ditë e shtatë netë, për t'u bindur se forca e dashurisë është tepër e dobët për të mos u tunduar dhe iu dorëzua forcave të tjera të fuqishme, që do të zotërojnë Diti im i dashur. Mirëupafshim, pra, pas shtatë ditësh!»

Konstruktorët e vendit të Diellit, deri ahëre të panjohur për botën shkencore, ishin përpjekur shumë vite me radhë të krijojnë robotë që nga pikëpamja «e ndjenjave» të ishin më pranë njerëzve. Megjithëse paraardhësit paralajmëronin për kotësinë dhe dështimin e sigurtë të cilitdo që do të orvatej të krijonte «robotë-njerëz», shkencëtarët e Vëndit të Diellit u treguan këmbëngulës të paepshëm për realizimin e ëndrrës së tyre të guximshme. Gërnuan pa u lodhur të gjithë bibliografinë teknike, duke mos nënvlerësuar edhe punimet më fillestare që kolegëve të huaj mund t'u ishin dukur naive e pa ndonjë vlerë të veçantë. Konstruktorët e huaj paraardhës në monografitë e tyre, pasi tregonin historitë e dhimbshme të përpjekjeve shumëvjeçare pa fryt, thuajse të gjithë pohonin me dëshpërim, se u vinte keq për kohën e humbur dhe i këshillonin të rinjtë, të mos i hynin një pune boshe, që s'kishte për të njohur fund tjetër veç dështimeve dhe deziluzioneve të sigurta. Por konstruktorët e Vëndit të Diellit, menduan se shumë zbulimeve të mëdha të tilla histori u kishin paraprirë. Të lodhurit dhe të dështuarit, gjithnjë kishin paralajmëruar me «dashamirësi» për fundin e hidhur të atyre që s'pranin së punuari për realizimin e hipotezave të guximshme shkencore. Punuan me ngulm dhjetë vjet rresht dhe mundën të zbulonin trurin e ri bio-elektronik, që ishte diçka më shumë se truri i rëndomtë elektronik i robotëve të tjerë të huaj. Të ndihmuar nga mikroskopë elektronikë të fuqishëm dhe nga metodat më të fundit të ekzaminimeve biokimike mundën të imitonin dhe të prodhonin një tru original artificial, ku spikasnin qendrat më të rëndësishme të «emocioneve, ndjenjave:» Talamusi, Hypotalamusi, Rhinencefaloni, Korea parietale etj. Qendrat «emotive», ndonëse të krijuara nga një aliazh special metalik, «vetëvepronin» në bazë të po atyre ligjeve që udhëhiqnin trurin e zakonshëm të një qenie të gjallë. Një rrjetë e dendur metalike e degëzuar si degët e një peme, shpërndahej në sipërfaqen e trupit të robotëve. Rrjeta ishte «sistemi nervor» periferik i tyre. Ndonëse qe bërë nga aliazhe speciale, nuk ndryshonte nga sistemi nervor i kafshëve dhe i njerëzve. Po ai prag ngacmimi i receptorëve nervorë, po ajo shpejtësi transmetimi i impulseve nervorë, po ato ref-

lekse, ndonëse të gjithë së bashku, shembëllime të zbeta e primitive të receptorëve, impulseve e reflekseve njerëzore.

Robotët e tyre, Atalanta dhe Genti, mund të «shihnin», të «dëgjonin» dhe «zotëronin një llogjike» shumë elementare dhe primitive, e cila nuk mund të barazohej madje as me atë të njerëzve parahistorikë. Por robotët dukeshin shumë më të mençur në sajë të trurit elektronik «Alb.», i cili rriste aftësitë e tyre dhjetëfish në sajë të një informacioni të parapregatitur me virtuozyt nga konstruktorët e vendit të diellit dhe që u ishte dhënë robotëve të rinj dalngadalë vite me radhë... Nëse Ditrobi krahasohej për nga dijet me një student të kursit të fundit universitar, robotët e rinj të vendit të diellit qenë edhe më përpara.

Në një konferencë të rëndësishme shtypi, shkencëtari i Vëndit të Diellit, në emër të kolegëve konstruktorë deklaroi:

— Një tru bio-elektronik, fsheh mundësi akoma më të mëdha se një tru elektronik i zakonshëm, ja pse edhe robotët tanë Atalanta dhe Genti, janë më të arritur se robotët e vendeve të tjerë...

Pyetjes, se a do të mundte Diti ta rrëmbente Atalanten, shkencëtari i ri i Vëndit të Diellit iu përgjeggj, se për një çështje aq «intime» është gjithnjë vështirë të bësh parashikime, madje edhe kur është fjala për robotë. Në fund të fundit, gjithçka do të mvarej kryesisht nga robotësia. Ai s'kish për ta parapregatitur «në mënyrë të posaçme» për t'i bërë sfidë Diti. Ai e kishte mësuar vite me radhë, i kishte dhënë një botkuptim të përcaktuar mirë dhe robotësia në mënyrë krejt të lirë e të pavarur, vetëm për vetëm, duhej t'i bënte ballë provës. Robotët e tij kishin fituar tanimë një personalitet të tyre, të cilin ai ua njihte, edhe pse qenë robotë...

Deklarata e konstruktorit të ndershëm u prit ngrohtë. S'kishte asnjë dyshim, se ai do t'u përmbahej fjalëve të tij. Vërtet, gjoja i sëmurë dhe i shtruar në spital, ai s'i takoi më fëmijët e tij, që shfaqën një farë «shqetësimi» të lehtë. E bëri këtë, për t'u treguar edhe një herë shkencëtarëve dhe opinionit publik, se ai s'do t'u bënte asnjë parapregatitje të veçantë robotëve të tij, përndryshe do t'u jepte ngjarjeve një drejtim të detyruar dhe jo të «natyrshëm».

Një gjest i tillë shumë kurajoz, s'bëri tjetër gjë, veçse e

shtoi akoma edhe më shumë kureshtjen e publikut të gjerë të vendit e të opinionit të rreptë shkencor botëror.

* * *

Nga takimi i Ditrobit me roboteshën Atalanta, s'kishin mbetur veçse pak orë. Ankthi dhe padurimi (veçanërisht i atyre, që kishin vënë baste të forta) s'kishte të përshkruar. Dukej sikur qyteti i vogël shkencor kish ndaluar frymëmarjen dhe priste, priste...

Tituj të mëdhenj provokues mbushën atë mbrëmje faqet e para të gazetave e të revistave: «Soni apo konstruktori i Vëndit të Diellit?», «Sonte Diti ynë do të martohet me roboteshën Atalanta!», «Milionat e Dirit do të blejnë zemrën e roboteshës së dashuruar!», «Rrëmbimi i roboteshës!», «Tundimi i roboteshës!», «Dollarë, dituri, forcë, apo dashuri?!», «Robotësia Atalanta është më e ditur se Ditrobi!» etj.

Shumica dërrmuese e gazetave dhe e revistave të vendit të madh, me titujt e bujshëm diskriminues e veçanërisht me përmbajtjen e formuluar nga profesionistë keqdashës, nënçmonin se s'ka më robotët e vendit të diellit, duke pohuar se s'qenë gjë tjetër veçse pjella shumë primitive, të cilave padrejtësisht, s'dihej se qysh, u ishin njohur dhe ngritur në qiell cilësi, që linin shumë për të dyshuar nëse i kishin vërtetë apo jo! Në të njëjtën kohë, ngrinin në zenit cilësitë e mrekullueshme të Ditrobit, inteligjencën e tij, milionat, prejardhjen fisnike, cilësitë fizike etj. etj.

«Në qofshin vërtetë të «ndjeshëm», siç është thënë gjer tani, robotësia Atalanta — ç'emër i bukur ky për një roboteshë! — do të dashurohet qysh sonte me Ditin tim simpatik, sepse është e pamundur të mos e tërheqë pamja e tij e këndshme (unë i bëra atij një përpunim plastik të nevojshëm, meqenëse, kur e «linda», s'e kisha parë me syrin e estetikës moderne) dhe i qepa një kostum të mrekullueshëm, të denjë për t'u veshur vetem nga një president. Dijet e tij të thella enciklopedike, do ta bëjnë roboteshën Atalanta, t'i duket vetja një qenie injorante, e varfër dhe e mjerë me horizontin e saj të cektë. E hutuar, e tronditur, e shqetësuar siç ka për të qenë, pyetjes nëse dëshë-

ron të bëhet bashkëshorte, ajo s'do të dijë t'i përgjigjet ndryshe veçse me një «Pooo» të dredhur e të mallëngjyer, në pastë gjithnjë «shpirt», siç më thonë».

Kjo deklaratë mburracake e Sonit, u botua një orë përpara vizitës së shumëpritur të Dirit dhe u transmetua menjëherë nga të gjithë stacionet radiotelevizive të botës. Minutat kalonin. Ora e shumëpritur e takimit po afronte. Tridhjetë minuta përpara lidhjes direkte të qendrës televizive me sheshin e madh të ekspozitës «Progres», rrugët e qyteteve e të fshatrave, u boshatisën. Njerëzit prisnin të etur surprizën e Ditrobit. Një kurreshtje e tillë s'ishte parë asnjëherë tjetër.

* * *

Ora një e natës. Robotët e ekspozitës kanë kohë që «flejnë». Ndryshe nga çdo natë tjetër (sipas marrëveshjes së arritur midis të dy shkencëtarëve) ka rënë të «flejë» edhe roboti Genti, të cilit Soni ia ka pasur frikën dhe ka kërkuar që robotësia të lihet e «lirë» në dialogun e jashtëzakonshëm të dashurisë robotiane.

Genti fle gjumë të thellë (sikur t'i kishin dhënë të pinte një narkotik të fortë). Pranë i qëndron robotësia, që lehtë-lehtë i përkëdhel faqet e prera, të metalta. Kraharori i Gentit robot, zgjerohet e ngushtohet ritmikiisht, si të ishte njeri i gjallë. Robotësia me zë të ëmbël e të qetë, këndon diçka të ngjashme me një këngë djepi. Këngë e bukur në heshtjen e magjishme të natës, me hënë e yje.

Së largu, më në fund, duket Diti. Ecje e ngadalshme tepër krenare. Në sup mban një kitarë të paçmueshme elektronike (në barkun robotian, disqe të zgjedhura këngëtarësh vëndas). Në dritë të hënës së plotë, kostumi i robotit vezullon i tëri në mijëra shkëlqime, si të qe larë në ar. Robot më i bukur se ai, s'ishte parë në të gjitha ekspozitat e mëparshme. Soni ishte përkujdesur t'i bënte një operacion plastik të përsosur te skulptori më i madh i vendit. Shkencëtari plak (jeta e një roboti matet ndryshe nga ajo e njerëzve), dukej i freskët, i rinuar, tërë shëndet, jetë e gjallëri. Një dashnor i vërtetë dhe i apasionuar, mbi

të cilin, i ati kishte derdhur pa e kursyer një litër esencë kolonje Singapori.

Ditrobi hoqi nga supi kitarën me lëvizje të matura e të llogaritura me kujdes që më parë. Gishtërinjtë metalikë luajtën të çkujdesur (siç luajnë mbi tela vetëm gishtërinjtë e mjeshtërave më të mirë të kitarave), si të kërkonte t'i akordonte edhe më mirë. Fill pas kësaj, në mënyrë automatike, nisi rrotullimin e qetë e të çpenguar, disku i parë. Tingujt e bukur të një kënge popullore spanjolle, luajtur me kitarë, u përhapën në shesh duke e bërë edhe më romantike e intime atmosferën e magjishme të natës.

Befas, robotesha ngriti kryet. Sytë e qelqtë vështruan si të habitur të porsaardhurin. Goja e rrumbullakët dhe e vogël u hap si e mahnitur. Zemra e saj, llampa inkadeshente, vezulloi edhe më shumë, shenja këto që e bënë Sonin të kërcente nga karrikja shumë i kënaqur.

Diti i tij, i kishte bërë menjëherë përshtypje roboteshës Atalanta. Tingujtë e melodisë së dashurisë andaluziane, luajtur e regjistruar mjeshtërisht, e «mallëngjyen» aq shumë roboteshën e mirë, sa u ngrit dalngadalë, duke e shkëputur dorën nga i dashuri i saj, që flinte, dhe instiktivisht (në mund të quhej kështu ajo shtytje e pavetëdijshme prej roboti), u drejtua nga Ditrobi.

Të dy robotët shkuan drejt njëri-tjetrit, si t'i tërhiqte diçka. Kur s'i ndanin veçse pak hapa, disku pushoi së rrotulluari dhe, si i lodhur, Diti e vuri përsëri në sup kitarën (të ishte njeri, duhej doemos të kishte psherëtitur e shfryrë thellë!).

— Mirëmbërëma, Atalanta dhe mirësetëgjejj në shtëpinë tënde!

— Mirëmbërëma! Cili je ti, o robot i bukur?

— Ditrobi! Ditrobi i famshëm! S'ke dëgjuar?

— Po, po, kam dëgjuar. Im atë më ka folur shumë për ju. Më tha se jeni shumë i ditur.

— Po! Jam më i dituri robot në botë. Mbarova universitetin e diturisë. Po ti vete në shkollë?.

Robotesha heshti një copë herë, si t'i vinte keq për mburrkat aq neveritëse të Didrobit.

— A shkon në shkollë? — ngulmoi Diti krenar.

— Po, shkoj.

— Unë, Ditrobi, e kam mbaruar universitetin dhe jam i parritshëm. Askush s'do të barazohet ndonjëherë me mua!

— Në mendofsh kështu, — iu përgjigj Atalanta, — do të mbetesh shumë prapa. Dija nuk ka fund kurrë!

Duart e çeliktat të Dirit u zgjatën papritur e pakujtuar (sa nxitohej ai!) përpara, për nga robotësia, si të donte ta rrokte nga supet e ngushta e delikate.

— Atalanta! — gjëmoi zëri i trashë i Dirit. A e di përsëri erdha tek ti, këtë natë të mrekullueshme?

Atalanta mohoi me kokë.

— S'e merr me mend?

— Jo!

— Unë të dua Atalanta! Të dua shumë! Qëkurse të pashë, gjumi robotian s'më ka zënë më. Kështu si e kam nisur, merakun e dashurisë do të më brejë vazhdimisht e i sëmurë pa shpresë, në shtrat të vdekjes kam për të rënë!.

— Roboti është i lirë të dojë gjithçka i pëlqen, gjithçka të mirë e të bukur. Askush s'i vë fre dashurisë së madhe e të dli-rë të syve, e dashurisë së pastër të zemrës si qiejtë pranverorë. Pra, edhe ju, i dashur Diti, mund të më shihni, të më doni, por kjo s'do të thotë se... .

— Atalanta! Po unë të dua ndryshe. Të dua, sa s'dua tjetër gjë në këtë botë. Të dua për grua! Për grua, Atalanta!

— Për grua? — zëri i roboteshës tingëlloi disi i habitur. S'e ditke? Jam e martuar me robotin tim, Gentin!

— Oh, po kjo s'do të thotë gjë! Martesa s'është zgjedhë kau. Dashuria e robotëve të rinj është diçka e rastit. Njohe më parë Gentin dhe e dashurove. Në qoftë se do të më kishe njohur mua, sigurisht do të më kishe dashuruar si një e një që bëjnë dy. Por s'është kurrë vonë. Gabimet e dashurisë së hershme mund të ndreqen si s'ka më mirë!

— Pra, më thoni të heq orë nga dashuria ime për Gentin e të bashkohem me ju?

— Po, natyrisht. Interesi i yt i madh e kërkon të flijosh një dashuri të vogël për një jetë të madhe, tërë të mira. Çdo gjë të kërkojë, në fund të botës do ta gjeja!

Atalanta buzëqeshi dhe iu përgjigj:

— Gjithçka, por jo D A S H U R I N Ë!

— Kam aq shumë para, sa bëj ç'të dua. Në daça, edhe

Gentin tënd e blej dhe e marr në shërbimin tim. Një robot i tillë aq i rëndomtë, s'mund të kushtojë më shumë, se disa qindra-mijëra dollarë.

— Ti, Diti, mund të blesh robotë të vëndit tënd, në qenka bërë zakon të shiten e të blihen robotët. Im shoq nuk blihet, nuk shitet, Diti. Ne bëjmë një jetë të thjeshtë, por e ndjejmë veten më të pasur se ti. . . Ti kurrë s'ke për të thënë ndonjëherë për veten «E N D J E J» veten të pasur!

— A mos qenkeni më të pasur se unë?!

— Jemi më të pasur se kemi «zemër», Diti, kurse ti, s'ke! A ka të çmuar një zemër, që hedh në dej pa u lodhur gjakun e kuq e të ngrohtë të dashurisë? Ç'janë miliardat përpara diellit të vogël të dashurisë së madhe? Se zemra është dielli i dashurisë! Pa të, trëndafil i kuq i dashurisë fishket e vdes! Ja ti, fole kaq bukur, kaq mirë, por pa «zemër», pa «shpirt. . .» Fjalët e tua m'u dukën sikur të kishin ngrirë e të qenë mbështjellë me akull, se ti je një robot pa «zemër» pa «shpirt!» Ku e ke «zemrën» ti? Kurse Genti im ka «zemër», një «zemër» të bukur që di t'i flasë simes. Vështro në kraharorin tënd, Diti! Ku e ke «zemrën?»

Diti nuk u përgjigj. Si i trullosur, i çoroditur, i hutuar, si i budallallepsur, vështroi gjoksin e vet të zbratur e pastaj roboteshën. . . Programi virtuoz dhe profetik i Sonit, s'kishte mundur të parashikonte një pyetje të tillë aq nënçmuesc. Kjo, ishte një goditje e rëndë dhe e tmerrshme për Ditrobin mendjemadh, një farë nokdauni për të.

Sonit mënd i ra të fikët nga marazi. Si harroi t'i vinte një «zemër» robotit të tij? Një zemër sa për të thënë? Po a do të mjaftonte një «zemër» e çfarëdoshme apo. . . ?

Flokët iu ngritën gjemb përpjetë, sytë iu zgurdulluan nga inati e si i çmendur Soni iu vërsul ekranit televiziv. E mbajtën, se ndryshe do ta kishte qëlluar ekranin. . . Ndeshja e parë i kishte dhënë një goditje të fortë. Diti i tij kishte dështuar me turp.

«S'më është dukur kurrë më tevecqel sesa sot, pjella ime e përkëdhelur» — shkroi në ditarin e tij atë natë të shqetësuar e të pagjumë.

«Marrëzja e Dtit!...» «Natë rrënoqethëse për robotin Diti!», «Ditrobi ynë nuk ka «zemër», «Gabimi fatal i Sonit!», «Mbeten edhe gjashtë ditë?», «Diti në nokdaun?», «Soni kërkon një «zemër» për robotin e tij!», «Zemra» e roboteshës!», Atalanta ia kalon Ditrobit edhe në dije!».

Këta tituj të bujshëm të gazetave të mëngjesit, i ndezën edhe më keq gjakrat. Përkrahësit e Sonit ishin të çoroditur e të pikëlluar. Shpresat e mëdha u qenë venitur. S'kishin përfytyruar kurrë një fund të tillë aq të dhimbshëm. Por deklarata e menjëhershme, premtuese dhe optimiste e Sonit, në një emision special televiziv, sikur i qetësoi.

«Robotësja Atalanta i kërkoi Dtit tim një «zemër», një «zemër» për mendimin tim formal, sepse ajo s'është gjithçka. Ndonëse është e vështirë, shumë e vështirë, do të thosha, i siguroj të dashurit e mi, përkrahësit e mi, se jo më vonë se nesër në darkë, ai ka për ta pasur «zemrën» e tij. Do të isha shumë kurioz, besomëni zotërinj në sinqeritetin tim, të dija se ç'kishte për të thënë pastaj robotësja Atalanta? Ç'i mbetet më për të thënë?

Pastaj, duke u shtirur si babaxhan i mirë e i dhembshur, kishte buzëqeshur dhe përshëndetur me dorë telespektatorët, në një mënyrë shumë spektakolare.

Soni e mbajti fjalën. Në mbrëmjen e tretë të takimit të dashurisë, në të majtë të kraharorit, Diti kishte një «zemër», madje shumë të ngjashme me atë të robotit Genti. Kjo i bëri përkrahësit dhe partizanët e shkencëtarit të vendit të diellit, të këronin me këmbëngulje verifikimin e menjëhershëm të «zemrës» së robotit Genti, nëse ishte në vend të vet, në kraharor të tij, apo mos qe vjedhur nga Ditrobi.

Një komision i posaçëm ndërkombëtar, vërtetoi se gjithçka ishte në rregull. Shkencëtari i Vendit të Diellit pohoi se «zemra» e Gentit ishte tamam ajo që kishte vënë me duart e veta.

Në takimin e natës së tretë të dashurisë, robotësja Atalan-

ta shfaq i shenja të hapura kënaqësie, kur në kraharorin e Diti pa një «zemër» të ngjashme me të sajën dhe të Gentit.

— Pra, paske pasur edhe ti një «zemër», po përse na e fshihje? — pyeti ajo, pa ia ndarë sytë lëmshit të kuq.

— Sigurisht që e kisha. Por s'e mbaj vazhdimisht me vete, s'e ndiej shumë të nevojshme. Mund të rroj për bukuri edhe pa të. E vë në kraharor në raste të jashtëzakonshme, atëherë kur dua të betohem duke vënë dorën mbi të. Por, le të mos e zgjasim Atalanta. Jepmë fjalën! Këtë natë kam ardhur të të marr, ndryshe do të pëlcas e bëhem thërrime. Të dua shumë! Je e bukur dhe je e mirë... Jam bërë si i çmendur... S'mund të thuash më, se tani s'i kam të gjitha çfarë i duhen një bashkëshorti ideal: dituri të madhe po, famë botërore po, pasuri prrallorë po, një «zemër» po, ç'më mungon mua?!

— O Diti krenar! Edhe sikur, papritur e pa kujtuar, të më hyje në shpirt, të të doja e të të adhuroja, gjë që s'mund të ndodhë kurrë, kurrë! e të largohesha nga im shoq, një dashuri më e madhe, MË E MADHJA DASHURI E DASHURIVE, do të më bënte t'jua refuzoja ndjenjën e lartë të miqësisë e të dashurisë që po më ofroni. Mos harroni! Jam nga VENDI I DIELLIT! Quhem Atalanta!

— Unë s'ju kuptoj. Unë s'kuptoj asgjë, — thirri Diti. Dhe megjithëse tani kishte një «zemër», thirrja e tij pati një tingëllim të thatë metalik.

— Ta thashë shumë kjartë! Po ta përsërit pra prapë. Edhe sikur ndjenja e çmuar e dashurisë të më lindte në zemër për ty, gjë që nuk mund të ndodhë kurrë, kurrë, në pellg lotësh dalngadalë do ta tresja. Sepse më shumë se Gentin tim, më shumë se mijëra Gentër, VENDIN E DIELLIT DUA, Diti. Atje kam lindur. Më është e dashur dhe e shtrenjtë çdo grimcë e dheut. Atje, o Diti, ka shumë diell, shumë kaltërsi.

— Po ky vendi im nuk të pëlqyeka, Atalanta?! S'gjendet më i bukur në botë...

— Jo, nuk më pëlqen, se vendi im i Diellit, Diti, më është më i bukur, më i pasuri, më i shtrenjti, më i dashuri! E s'mund të mburresh Diti, se keni më shumë diell, më shumë dritë, ajër dhe kaltërsi.

— Ohu, t'i lëmë këto! Përgjigjmu më në fund! A do të martohemi së bashku? A do të vish me mua?

— Po të jetë kështu siç më thua, «zemra» jote duhej t'i përgjigjej «zembrës» sime. Siç e sheh, as «zemra» ime dhe as jotja nuk vezullojnë, nuk ndrisin, nuk rrahin për njëra-tjetrën. Pra, ti, Diti, më gënjën! Shtiresh sikur më do, kurse ti je aq i ftohtë, aq i akulltë! Përse s'të rreh «zemra», Diti? Përse s'të ndizet «zemra» — llampë? Përse? Në qoftë dashuri e vërtetë ajo që më shfaq, duhej ta kishte ndezur e flakëruar atë «zemër» — llampë, siç e kam parë t'i vezullojë Gentit tim të shtrenjtë, kur më shfaq dashurinë.

Prapë Diti heshti. Soni s'kishte mundur përsëri, të parashikonte me përpikmëri gjer në fund, misionin e robotit të tij. Nokdauni i dytë, ishte edhe më tronditës, edhe më i tmerrshëm. Një e tillë goditje e papritur, shkatërrimtare, i dukej gati-gati një ëndërr e keqe, një makth cfilites në gjumin e shqetësuar të etheve. Ah, sikur vërtet të kishte qenë ëndërr!?

Lotë inati i mbushën sytë. Si i çakërdisur iu afrua aparatit televiziv me ngjyra. Grushti i fortë i Sonit thërmtoi sa të hapësh e të mbyllësh sytë, portretin e ngrirë e të budallallepsur të Dirit dhe buzëqeshjen triumfatore të roboteshës Atalanta, që e vështronte ëmbël me sytë e xhamtë, të bukur e të kthjellët, si qiejtë e Vendit të Diellit.

Thërrimet e ekranit televiziv, si ëndërrat e çikërruara të shkencëtarit Soni, u shpërndanë në dyshtemenë plastike shumëngjyrëshe dhe atij iu duk, se grushti i tij i fortë, arriti të godiste robotin ngadhënjimtar, pjellën e dashur.

Soni filloi të ngashërehej e të thoshte me vetë:

«Diti im i shtrenjtë, si e pësove kështu? Ç'qe ky mbarim i trishtuar?!... Vdekja e cilit nga ne të dy ishte në fund të fundit? ... Të goditën ashpër, por të paktën ti nuk ndien, s'kupton gjësendi. Ti o Robi, s'ke «zemër». Po unë a kam? Gjersa po qaj, duhet të kem një zemër, apo jo Diti? Po ç'zemër është ajo? Vallë i ngjan zemrës sate që nuk rreh, që nuk vezullon? Folë, folë, de!... Kush, gjer më sot, e pa vezullimin e zemrës sime? Cili, Diti? Po të pyes, Diti! Përgjigjmu!»

Si i çmendur, ai vështroi çikërrimat e thërmuar të ekranit televiziv dhe filloi t'i mblidhte me dhimbje, si të ishin koskat, mishi dhe gjaku i pjellës së tij të adhuruar, dhe qante, qante...

Komisioni i posaçëm ndërkombëtar u detyrua të mblidhej përsëri, atje ku disa ditë më parë u zhvillua ceremonia madhështore e dorëzimit të kupës dhe e shpalljes së Ditrobit, president i shoqatës së robotëve.

Triumfi i robotëve të Vendit të Diellit ishte i jashtëzakonshëm. Vendet e tjera nuk mund ta kalonin në heshtje këtë të papritur të madhe shkencore... Dijetarë të njohur botuan deklaratat të shkurtra, me shprehje të kursyera e të përmbajtura, ku përshëndesnin krijimin e robotëve më të zhvilluar, porse në deklaratat e tyre, si gjithnjë, nuk e harruan Ditin. Sipas mendimit të tyre, robotët e Vendit të Diellit nuk mund t'ia errësonin shkëlqimin dhe as ia ulnin vlerën zotit Ditrobi. Ai qe vërtet një robot fare i pandjeshëm, por në fund të fundit, përse duhet të ndiente?...

Megjithatë, sa më shumë orvateshin shkencëtarët e vendeve të mëdha t'ua ulnin vlerat robotëve të dashuruar, aq më e madhe bëhej kureshtja e publikut për t'i njohur nga afër (publiku ishte mësuar të gjente të vërtetën në të kundërtat e deklaratave të bujshme, ashtu siç ishin mësuar stërgjyshërit të mirrinn çadrat me vete, kur stacioni meteorologjik jepte siguri të mëdha, se koha do të ishte shumë e mirë, plot diell e ngrohësi.)

Kështu që komisioni i posaçëm ndërkombëtar u detyrua të rishikonte vendimin e tij. Pas shumë e shumë debatesh të ashpra, u vendos që në podiumin e nderit të hypnin edhe robotët e dashuruar, por jo në vendin e parë. Komisioni s'do t'ia lejonte vetes këtë pakujdesi, që hapte telashe. A mund të fyhej dinjiteti i kombit të madh, shkenca e të cilit mburrej me një supremaci shekullore!?

Roboteshës iu propozua të ngjitej në vendin e dytë, kurse Gentit në të tretin (vendosja qe e ngjashme si në garat olimpike).

Ceremonia protokollare u zhvillua në sallën më të madhe të ekspozitës, të mbushur plot e përplot. Mizëri njerëzish e aparatësh.

Nën tinguj marshesh të njohura, shoqëruar nga koka shkencëtarësh të vendeve të ndryshme, robotët u drejtuan për nga podiumi i nderit.

Një anëtar i komisionit të ekspertëve përmendi me zë të lartë emrin e Ditrobit, si rifitues të vendit të parë. Nën ovacione të forta e thirrje entuziaste të disave dhe në mes kundërshtimesh e fishkëllimash shurdhuese të masës së gjerë, Diti u ngjit në pikën më të lartë të podiumit. U përmendën emrat e robotëve të Vëndit të Diellit dhe salla u duk se do të shembej. Entuziazmi s'kishte të përshkruar. Duartrokitjet, thirrjet, vazhduan plot njëzet minuta. Robotët buzëqeshnin (aq sa mund të buzëqeshë një robot) dhe përshëndesnin me duar publikun.

Roboteshës iu propozua përsëri të zinte vendin e dytë të podiumit, por ajo e vendosur nuk pranoi dhe shtrëngoi më fort krahun e fuqishëm të shokut, si të trembej se mos e tërhiqnin me forcë...

Gentit iu propozua të zinte vendin e tretë, por roboti s'u tund, si të mos kishte dëgjuar gjësendi.

Plot dinjitet, të kapur dorë për dorë, qëndruan përpara podiumit, pa zënë asnjë nga vendet e propozuara. E emocionuar, salla buçiti përsëri nga thirrjet dhe ovacionet e forta.

Robotët po sfidonin padrejtësinë. Organizatorët preferuan të mos shtyreshin më tej, përndryshe diskreditimi do të ishte i pashmangshëm.

Kryetari i komisionit të ekspertëve, i ridorëzoi kupën e artë Ditit, i buzëqeshi dhe i shtrëngoi fort duart. Njëqind mikrofona dhe blloqe gazetarësh e korrespondentësh të radiotelevizioneve, iu afruan sakaq gojës së tij të madhe kur ai i tha Ditit:

— I nderuar president i shoqatës së robotëve, kupa e artë, mbetet juaja! Vlera e saj, është shumë modeste, këtë ne si shoqatë e dimë mirë, përpara diturisë suaj për t'ia pasur zilinë dhe që s'ka të çmuar. I lutemi zotërisë, të na falë për shqetësimet që u detyrua të përballojë këto netët e fundit, pa dëshirën e tij, dhe sigurisht edhe tonën.

Pastaj, kryetari, me buzëqeshje falso, iu afrua me kupën e argjendtë roboteshës Atalanta dhe robotit Genti.

— E nderuara roboteshë! — iu drejtua ai Atalantës. — Nata që shkoi ishte një provë e vështirë, shumë e vështirë për ju... Një robot i shquar shkencëtar, si Ditrobi, iu ofroi dorën e tij. Ju e treguat veten një roboteshë me dinjitet dhe per-

sonalitet të veçantë. Komisioni ynë ndërkombëtar vendosi t'ju nderojë me një kupë të argjendtë simbolike!

Dy duart e fishkura, që mbanin kupën, duke u dridhur, të pasigurta, u zgjatën për nga roboteshat, por ajo s'e hoqi kra-hun e saj nga krahu i shokut. Sytë e qelqtë, të vëmendshëm e të zgjuar, vështruan ngultazi burrin plak. Pastaj ajo i tha:

— A jeni i martuar, zoti...?

— Zoti Terni! Terni quhem...

— A jeni i martuar, ju, zoti Terni?

— Po, po... — buzëqeshi plaku, ndërsa ngrinte supet, pa kuptuar përse i drejtohej ajo lloj pyetjeje. — Po përse më pyesni?

— Është e ndershme dhe besnike zonja juaj?...

— Oh, sigurisht, s'ka si të jetë ndryshe! — buzëqeshi plaku. — Tërë jetën, një jetë të tërë, e kemi dashur njëri-tjetrin. E kemi dashur shumë.

— Atëherë, zoti Terni, mbajeni më mirë kupën e argjendtë për të ndershmen, besniken dhe të mirën, gruan tuaj.

Salla shpërtheu në të qeshura dhe në duartrokkitje inkurajuese. Plaku, i zënë ngushtë, buzëqeshi me pahir, duke u përkulur lehtë përpara roboteshës, si t'i thoshte «Si të dëshironi, si të dëshironi, roboteshat Atalanta. Më ndjeni, më ndjeni!».

Dikush, me nxitim i dha shenjë drejtuesit të bandës dhe muzika gjëmoi, ndërsa flamurët kombëtarë ngjiteshin ngadalë drejt kupolës së shkëlqyer të ekspozitës. Flamuri i Vendit të Diellit shkëlqente si dielli vetë e më madhërisht nga të gjithë.

* * *

Shkencëtari Soni, priti një copë herë, gjersa në daljen e ekspozitës u duk shkencëtari i ri i Vendit të Diellit.

— Më falni zotëri që ju ndaloj, por kam dëshëruar prej kohësh të bisedonim së bashku. Jam shkencëtari Soni (shkencëtari të vendit të diellit iu duk se në vend të tij u prezantua Ditrobi: «Jam Diti, Ditrobi, s'e keni dëgjuar?». Krijuesi i robotit Ditrobi!

— Ju njoh, zoti Soni. Shumë njerëz ju njohin.

Soni buzëqeshi i kënaqur, pa i rënë në të ironisë së hollë të shkencëtarit të Vendit të Diellit.

— Para së gjithash, zoti...

— Ilir Arbëri quhem.

— Ah, zoti Arbër, ju përgëzoj për pjellat tuaja aq simpatike!

— Faleminderit! Unë gjithashtu ju uroj për Ditin tuaj, jo më pak tërheqës e simpatik. Por përgëzimet tuaja nuk më takojnë vetëm mua. Ato iu përkasin gjithë shkencëtarëve të vendit tim.

Një copë herë ata të dy ecën pa këmbyer fjalë. Ceremonia e zakonshme e prezantimit dhe e shprehjeve të bukura të etikës së njohjes, kishte mbaruar. Shkencëtari i Vendit të Diellit, vriste mendjen, se ç'e kishte detyruar shkencëtarin Soni t'i dilte përpara. Nga ana e tij, Soni, vriste mendjen se në ç'mënyrë t'ia hapte bisedën shkencëtarit të Vendit të Diellit...

Iliri pa me bishtin e syrit. Në duartë e shkencëtarit Soni vërejti një kuti metalike të shndritshme.

— Zoti Arbër, — e theu heshtjen Soni — më ka pëlqyer gjithnjë të jem i sinqertë me njerëzit. Edhe pse jeni një nga konkurentët e mi më të fortë, do t'ju them, pa fshehur asgjë të vërtetën, që flet kundër meje. Merreni këtë kuti!

— Mos është ndonjë minë, zoti Soni? — vërejti me dinakëri Iliri. — Kur një i huaj na ka folur me «zemër në dorë», jemi mësuar gjithnjë të presim të këqia. «Sinqeriteti i madh» i të huajve, na ka fshehur prapaskena kërcënuese.

— Zoti Ilir?!

Toni i Sonit tingëlloi vërejtës dhe i pakënaqur.

— Më falni Soni, por ky është konkluzion i historisë sonë shekullore dhe më pëlqen t'jua bëj të njohur. Ju i njihni pak historitë e popujve të vegjël. Por s'dua të bëj aluzion për «sinqeritetin» tuaj. Ju jeni shkencëtar. U kam besuar gjithnjë kolegëve me atë besim që të sëmuretë maniakë pinë vetëm aspirinën «Bayer».

Iliri e mori në duar kutinë. E hapi me delikatesë dhe shtangu i habitur. Në kadifenë e kuqe të shndritshme të kutisë, ndodhej një zemër artificiale.

— Është zemra e robotit tënd, e Gentit! Dhashë fjalën përpara miliona njerëzve, se Diti im do të kishte një zemër brenda dy ditësh dhe ia gjeta atë. Një natë të vonë...

— Më lejoni ta vazhdoj unë historinë e asaj nate, zoti Soni. E pra, një natë të vonë, kur gjithçka flinte në ekspozitë, një mjeshtër vjedhës, në mos gaboj, asistenti juaj, kaptoi kangjellat e eksponatit të vëndit të vogël dhe i vodhi robotit tim zemrën! Roboteshja lëshoi një klithmë, klithmën e alarmit. Vjedhësi i zemrave s'e priste këtë. Iu hodh së shkretës roboteshë në grykë dhe si të ishte njeri, i futi një shuk cohe në gojë. Roboteshja klithi përsëri. Zëri i dilte nga çdo pore e trupit metalik. S'kishte lindur tamam njeri. Nga jashtë kangjellave të eksponatit, dikush në errësirë, dha një udhëzim të vlefshëm. Vjedhësi, mbylli një çelës në ije të roboteshës për ta bërë të mbyllë «gojën» një natë të tërë. Duke mos e ndier veten akoma të qetë, e lidhi atë. Pastaj iu kthye robotit, që flinte. U kujdes t'i mbyllte edhe atij gojën, përpara se ta «operonte», pa ndier dhembje.

— Vjedhësi qe, siç thatë, asistenti im. Udhëzuesi, ishte, kup-tohet lehtë... — foli me gjakftohtësi Soni.

Këtë gjë e kam ditur më parë, zoti Soni; roboteshja ju foto-grafoi përpara se të vepronit. Nëse dëshëroni t'i shihni, mund t'ua jap... — tha, ndërsa fuste dorën në xhepin e brendshëm të xhaketës, prej nga nxori një zarf të vogël.

— Këtë s'e kisha parashikuar! — tha Soni, ndërsa shihte i habitur një rën fotografi pas tjetrës. — Mos keni synuar t'i përdorni në të ardhshmen si robotë spiunë?!

— Jo!... Veçse i kam mësuar si të vetë mbrohen. Janë robotë të thjeshtë, me «dashuri» në zemër, që lindën për t'u shër-byer njerëzve në punëra të ndryshme, të dobishme.

— Mos ma merrni për të keq shakanë! — nxitoi të justifikoj Soni. — Pjellën tuaj mund të them se e kam njohur aq mirë, sa edhe Ditin tim. Ata m'u imponuan mua dhe publikut me virtuozytetin e tyre. (Toni i Sonit ndryshoi papritur. Fytyra i mori çehren e njeriut të pikëlluar, që e mundon vazhdimisht diçka). Më flisni hapur, siç ju fola gjer tani, përse Ditin tim nuk i rrahu «zemra» për roboteshën Atalanta dhe as ajo s'iu përgjigj me rrahjet e «zembrës» së saj, megjithëse roboti im mbante në gjoks «zembrën» origjinale të robotit Genti?

— Kurse për çudi, ndonëse me «zemër» të kopjuar e të riprodhuar prefekt nga ju, Genti përsëri ishte në gjendje t'i përgjigjej në dashurinë e saj, roboteshës Atalanta?! Padyshim, këto gjëra ju habisin, zoti Soni?

— Sigurisht që më habisin. Vallë, mos ju i keni telekomanduar në veprimet e tyre?

Shkencëtari i Vendit të Diellit vuri buzën në gaz.

— Duhej të isha torturuar për gjumë, i dashur Soni!

— Çfarë?! — vërejtë Soni, duke mos e kuptuar.

— Desha të them, se një telekomandim i tillë është absurd, i kotë dhe i pavlerë... Në një rast të tillë, njeriu duhej të bëhej dadoja e palodhshme e robotit. Robotë të tillë duhej ta ndienin veten krijesat më fatkeqe e më të pavlera të botës, pse jo edhe krijuesi i tyre? A është e mundur t'u paraprih në të gjitha veprimet?

— Ju akoma s'i jeni përgjigjur pyetjes sime. Përse roboteshja s'iu përgjigj «dashurisë» së robotit tim, Dtitit, megjithëse ai kishte «zemrën» e robotit Genti? Vallë, dikush e telekomandoi roboteshën dhe e urdhëroi të mos i përgjigjej në dashurinë e tij?

Përsëri shkencëtar Iliri qeshi.

— Kaq shumë i bindur qenkeni në «trukun», që ju paskam organizuar?

— Po! Më shumë se i bindur...

— Keni dashuruar ndonjëherë?

— Ah, jo! Kam dashuruar si i marrosur shkencën. Lloj tjetër dashurie s'kam njohur në jetën time.

— Më falni, po jua përsëris: Keni dashuruar ndonjë vajzë?

— U thashë, zemra ime ka rrahur për shkencën. Dashuria e njerëzve është e përkohshme. Dashuria për dijen është e përjetshme. Nuk njeh mort!

— Ahere, zoti Soni, a qenka e mundur që krijuesi t'i japë pjellës së vet dashuri njerëzore, kur ai vetë s'e ka njohur atë?

— Ç'doni të thoni?

— Pjella juaj, Diti, qe dënuar që në zanafillën e vet të mos e njihte dashurinë, se atë s'e njihte as edhe krijuesi i saj... Duke kujtuar, se dashuria e vërtetë lind në zemër, ju ia vodhët atë robotit tim dhe unë jua «lejova», sepse këtë e prisnja... Premtuat t'i bënit Dtitit një zemër perfekte brenda disa ditësh, një zemër për të cilën unë punova vite të tëra. Porse trurin e tij bio-elektronik, organin e ndjenjës së madhe, të dashurisë së vërtetë, s'do t'ju lejoja ta shtinit kurrsesi në dorë.

Nëse ju do t'i merrnit atij edhe trurin, pjella juaj s'meritonte më të quhej Diti. Ai do të ishte vetë Genti im!

— Pra, zemra-llampë ndizej në sajë të impulseve lëshuar nga truri bio-elektronik?

— Sigurisht! Ndaj dashuria e tyre dukej si e «vetëdijshme», e «natyrshme» dhe e «zjarrtë». Megjithatë Soni, ndonëse robotët tanë janë aq të avancuar, në fund të fundit ata do të mbeten gjithnjë makina. Dua të them, zoti Soni, se sado t'i përfeksionojmë, sado «zemër» e «shpirt» t'u japim, kurrën e kurrës s'kanë për të zëvendësuar plotësisht jo më njeriun, por as kanë për t'iu afruar atij...

— Edhe njeriun primitiv?

— E dija mirë, zoti Soni! Bindjet e Diti ishin bindjet tuaja. Padashur u shprehët si Diti, kur pretendonte të kishte më shumë të drejta nga ç'kanë zezakët, duke e vënë veten mbi njerëzit...

— Diti im, megjithatë, vlen më shumë se ata...

— Zoti Soni, edhe njerëzit më primitivë fshehin mundësi të pashtershme zhvillimi e riprodhimi. Le t'ua ndryshojmë kushtet dhe ata do të bëjnë mrekulli! Kurse robotët tanë, mjerrisht, janë të dënuar që në lindje të mbeten makina e asgjë më. Le t'i vëmë në shërbim të njerëzve dhe misionin tonë le ta konsiderojmë të kryer...

— Pra, edhe ju hiqni dorë nga përpjekjet tuaja për të krijuar robotë-njerëz?

— Ky emërtim s'është bërë kurrë nga ne! Makinat mbeten makina. Të «ndjeshëm», siç i duam të jenë, do të shërbejnë më me aftësi e përpikmëri në fusha të ndryshme të shkencës e të prodhimit; do të jenë më të pavarur, më të ndërgjegjshëm në kryerjen e detyrave delikate, më me «sedër», e më të «ndjeshëm».

Pra Diti s'do të realizojë kurrë ëndërrën time? Ai s'do të bëhet kurrë një robot-njeri?!

— Ju Soni, mund ta bëni atë çfardo, një vrasës robot, një spiun robot, një vjedhës robot. Milionat tuaja mund ta bëjnë gjithçka pjellën tuaj, por njeri?! Kurrë jo!

— Po nëqoftë se më shisni zemrën dhe trurin bio-elektronik të robotëve tuaj? Shtoi këtyre dijet e mrekullueshme që zotëron Diti im, a mund të thuash se ai s'do të ndryshonte nga

shumica e të rëndomtëve njerëz, e më të thjeshtëve njerëz?!

Shkencëtari i Vendit të Diellit e vështroi si ndër ethe. Ju bë se në vend të Sonit, i qëndronte pranë roboti shkencëtar, Ditrobi. Po, po, qe tamam ai. Po ajo shprehje metalike dhe e ftohtë e fytyrës. Po ai zë. Një kopje besnike e të zotit.

— Ju jeni zoti Soni, apo...?

— Oh, po natyrisht që unë jam! Cili mund të jetë tjetër?!

— Çudi! M'u bë se përpara meje ishte pjella juaj, Diti! Mendime të tilla mund të ketë vetëm ai. Thomëni të vërtetën, ju jeni shkencëtari Soni?!

Shkencëtari i Vendit të Diellit u drodh lehtë, si i përmendur nga një ëndërr e shqetësuar. Vuri dorën në ballë. E shqetësonte ai njeri.

— Zoti Ditrobi, Soni desha të them, më ndjeni, nuk ndihem mirë. Po shkoj!

— Nuk m'u përgjigjet! Do të ma shisni trurin bio-elektronik të robotëve tuaj? Do t'ju japim miliona. Në vendin tuaj të vogël dhjetë jetë shkencëtari s'do të mjaftonin për të fituar kaq. Më shisni patentën, zoti Ilir!

Shkencëtari i Vendit të Diellit vështroi me përcimim Sonin pa e hequr dorën nga balli. Qëndroi një copë herë ashtu pastaj priti taksinë. Një makinë u ndal pranë tij. Hyri, duke u përkulur në derën gjysmë të hapur.

— Në agjensinë e aeroplanëve! — tha ndërsa ulej në sediljen e pasme.

Nga pasqyra e rrumbullakët pa zotin Soni me duar në xhepa, që kishte qëndruar me këmbë të hapura në një pozë kërcënuese.

Shumë makina erdhën pas tij. Zoti Soni i humbi nga sytë. Shkencëtari i Vendit të Diellit mori frymë i lehtësuar...

* * *

Aeroplani nisej të nesërmen më ora dhjetë. Ai shkoi në ekspozitat dy orë më parë. I bëri përshtypje turma e madhe e njerëzve të grumbulluar në ekspozitën e tij. Parandjeu diçka të papërcaktueshme, por të papëlqyeshme. Nxitoi hapat. Pastaj nisi të vraponte. Ciceronia e bukur e ekspozitës së tij e pa nga

larg dhe u mundua t'i dilte përpara. Dukej e tronditur, e frikësuar.

— Zoti... zoti...

Ai s'dëgjoi gjë. U vërsul drejt grumbullit të madh të njerëzve, që shtyheshin plot zhurmë e rrëmujë. Krahët e fuqishëm të policëve trupmëdhenj orvateshin t'i mbanin jashtë kordonit të bardhë, që kufizonte vendin e ngjarjes. Makina me shënimin e veçantë e të njohur «Police» qenë rreshtuar njëra pranë tjetrës. Një polic gjigant e ndaloi edhe atë.

— Jam... (për pak sa nuk tha «i Ati») Ja konstruktori i tyre...

Polici vështroi komisararin, që ndodhej pak hapa më tutje. Ai i dha shenjë me sy.

— Kaloni! — tha shkurt polici.

— Oh! — ai mbylli sytë plot dhimbje.

Një përg hekurishtesh e asgjë më ngjë robotët e tij.

— Cili, cili e bëri këtë?! — pyeti i indinjuar. — Thomëni, thomëni, kush e bëri këtë?!

U ul më gjunjë mbi grumbullin e hekurishteve. I mori në duar, si të qenë relike të paçmuarëshme. I puthi.

— I kanë minuar! — tha me gjakftohtësi komisarari i policisë. — Janë gjetur shenja të dukshme të një mine të vogël, të fuqishme... Tek cili dyshoni? Cili mund ta ketë bërë?...

— Dikush ka dashur t'u vjedhë trurin e tyre, mendimet, bindjet... Hajdutët zhvidhosën vidën e parë, pastaj të dytën, të tretën mandej... ata s'e kishin parashikuar... shpërthim, flakë, tym...

— Pranë robotëve gjetën edhe një trup pa jetë. Eksplozioni ka qenë i fortë, — vërejti komisarari, që nuk shikonte ndonjë arsye t'i fshihej shkencëtarit, i cili, aq papritur e lehtë i zbuloi të vërtetën.

— Cili qe? Asistenti i Sonit?

Komisari shqeu sytë nga habia.

— Jua thanë?

— E mora me mend... Kjo duhet të qe finalja, fundi i një historie, që s'mund të përfundonte ndryshe. Merrini! Tani s'më duhen.

Komisari mori fotografitë e jashtëzakonshme në duar.

— E ka fotografuar Atalanta, kur i vodhën Gentit zemrën.

— E pabesueshme, e shkëlqyeshme, zotërinj! Sikur robotë të tillë të viheshin në shërbimin tonë, do të bënin mrekulli!

— Atyre kanë dashur t'u vjedhin «zemrën», «mendjen», zoti komisar! — ngulmoi shkencëtar Iliri. Nuk ju shqetëson ky fakt?

— T'i lëmë këto, zoti Iliri... A s'ju duket se kemi rast të mirë për të biseduar për një çështje shumë të leverdisshme për ju?

Ciceronia u afrua. Prapa saj vinin tre punëtorë me një arkë të re, të madhe e të rëndë. Arkën e lanë pranë pirtut të madh, që shembëllente me një muranë të freskët.

— Ngarkojeni! — tha shkurt shkencëtari i Vendit të Diellit me zemër të dredhur.

— Kaq keq ju vjen?! Ju mund të bëni modele të tjera. Një çështje skeme, të cilën ju tanimë e zotëroni mirë... — tha komisari.

— Më shpejt, më shpejt! — iu drejtua shkencëtari punëtorëve të ngarkimit.

Arka u mbush dhe ata e mbërthyen. Çdo gozhdë e re mbi dërrasën e fortë, gjëmonte fort. Me nxitim, mbi arkë, me shkronja të kuqe (shkencëtari e dëshiroi të kuqe e jo të zezë, siç iu propozua) dikush shënoi adresën e shkurtër «VEND I DIELLIT»... Shumë njerëz të thjeshtë e ndihmuan ta ngrinte mbi kamion arkivolin e madh. Disa syresh mbushën sytë si të përcillnin kufoma njerëzish e jo më robotë.

— E tillë dashuri s'qe parë e dëgjuar ndonjëherë! — foli duke u ngashëryer ciceronia. I desha e më donin shumë si të qcnë fëmijët e mi, kurse tani po i përcjell «eshtrat» e tyre në vendin e vogël e të largët të Diellit. A s'të vjen të qash?

Shkencëtari i ri mezi u ngjiti në kabinën e lartë të kamionit, i ndihmuar nga të tjerët. Shoferi ia mbylli derën përbri. Sytë e mjergulluar të Ilirit vështruan përtej xhamit kuesh-tarët, që afroheshin me vrap në vendin e ngjarjes.

— Zoti, zoti Ilir! Sidoqoftë, mos harroni çka ju thashë. Do të pasuroheni! Do të jeni më i pasuri njeri i vendit. Ne do të porosisim qindra robotë tek ju, mijëra robotë. Robotë policë, zoti shkencëtar!

Shkencëtari s'iu përgjigj. Komisari trokiti në xhamin e mbyllur.

— Zoti Ilir! Zoti shkencëtar, a më dëgjuat?
Komisari u zgjat edhe më shumë.

— Nisu! — foli prerë shkencëtari.

Si e lodhur, e pikëlluar, makina u nis. Dora e madhe e komisarit rrëshqiti një copë herë nëpër xham, pastaj u lëshua si e këputur.

Qindra njerëz të thjeshtë hoqën kapelct.

Qindra duar e përshëndetën.

Makina çau përpara, drejt aeroportit.

Muret e gjata, fasadat e larta, qenë mbushur me portretet e mëdha të robotëve vendas, triumfatorët e ekspozitës «Progres». Shkencëtari i vështroi me përçmim fytyrat kërenare e fodule të makinave të përsosura.

— S'u kanë lënë gjë mangut, zotërinjve të tyre! — tha.

Nga shtëllungat e hirta të reve doli një çast dielli. Rrczet u ranë në sy. Shoferi nxitoi të ulte strehën. Shkencëtari s'e bëri këtë. Qe mësuar me diellin. Në vendin e tij kishte aq shumë diell, aq shumë kaltërsi. Buzëqeshi. Me vete, thirri gjithë shpirt: «O DIELL, DIELL, o burim jetëdhënës... O Vend i bukur i Diellit! Pritna! Ne po vijmë. Po vijmë të tre, të tre... Unë, shkencëtar Iliri, Atalanta dhe Genti. Edhe të vdekur, edhe të copëtuar, edhe pluhur e hi, o vend i diellit, NE KTHEHEMI prapë te ti, vend i vogël i dashurive të mëdha!».

Dielli u fshih përsëri prapa reve të hirta, e prapë shkencëtarin e ri e mbuloi trishtimi.

Makina shkiste me shpejtësi në autostradë. Sytë e lodhur iu rënduan edhe më shumë. I mbylli një copë herë. Fjeti... Buzëqeshi në ëndërr. Sigurisht AI SHIHTE DIELLIN.

AI S'E PA GJER NË FUND FILMIN «BONIFACI SOMNAMBUL...»

(«KIJTO! MOS HARRO!». Kjo ishte porosia e Komitetit Qarkor të Tiranës në traktin «4 Shkurt», botuar e shpërndarë pas ngjarjeve të përgjakshme të Shkurtit 1944.)

Ishte mbrëmje e ngrohtë vere. Rruga e ngushtë përpara kinemasë ishte e mbushur me njerëz që prisnin mbarimin e filmit.

Një djalë vazhdonte t'i binte në mënyrë monotone dhe të besdisshme derës së drunjte dhe herë pas here mirrte si përgjigje paralajmërimet kërcënuese të portierit të kinemasë: «Shiko, se po të dola, do të më njohësh mirë cili jam!»

Por ai, si portier me stazh, natyrisht s'mund ta bënte një gabim të tillë të pafalshëm. Sapo të hapte portën, rryma e njerëzve të grumbulluar do ta përfshinte fare lehtë, si një pendë dhe lumi i papërmbajtshëm i njerëzve do të vërshonte brenda.

E mund të mirret me mend, se ishin bash spektatorët pa biletë, që krijonin herë këtu e herë atje, ishuj të vegjël në detin e njerëzve, e që duke zgjatur me gulçim e këmbëngulje duart e të hollat mbi kokat e të tjerëve, gati ia merrnin frymën atij që kishte ndonjë biletë të tepërt dhe donte ta shiste.

Centrifugë zërash që rrotulloheshin me gjëmim rreth kokës tashmë të hutuar e tepër të çuditur të shitësit të rastit të biletës, duar e gishtërinj që i kërcënonin fytyrën dhe sytë.

Aleksi kishte qëndruar me shokun e tij në trotuarin e vogël e të ngushtë. Përpara tyre një çift të porsamartuarish s'pushonin së biseduari e së qeshuri duke krijuar rreth tyre një atmosferë gazmore e tepër intime. Dukej sikur lumtëria e tyre

shtrihej rreth e qark duke i bërë edhe të tjerët t'i shikonin me një farë zilie e malli dhe të harronin minutat që i ndanin nga fillimi i shfaqjes.

Më në fund, dritat e jashtme u hapën. Zhurmës së njëzve që prisnin, iu shtua zhurma e spektatorëve, që dilnin nga dyert anësore të kinemasë verore.

Përpara portës kryesore u grumbulluan më shumë njëz. Tensioni i atyre që ende s'kishin gjetur biletë, filloi të shtohet. Lëviznin me shpejtësi në drejtime të ndryshme, të gatshëm të pyesnin pa u lodhur çdo njeri që u kalonte pranë.

Aleksis i shtrëngoi krahun mikut.

— Hë, e sheh ç'kërkesa ka për bileta? Kurse ti, s'e kishe me qejf...

Burri tjetër qeshi.

— Me ç'qejf ta kisha, kur ti s'i dije as titullin? Pa le sikur të më thoshe se cili aktor luan. Fernandeli më ka pëlqyer gjithnjë!

— M'i sollën në shtëpi, pa i porositur. Me sa po shoh, s'paskan bërë keq.

Aleksis qeshi dhe i shtrëngoi përsëri fort krahun.

* * *

Interesimi dhe pritja e ngrohtë që i kishte bërë publikun filmit «Bonifaci Somnanbul», ku spikaste veçanërisht loja mjeshërë e Fernandelit, e detyruan drejtorin e kinemasë ta mbante në repertor gati një muaj. Herë pas here, në sallën verore të kinemasë, nën kupolën e qiellit të errësuar të mbrëmjes, që dukej si i spërkatur nga mijëra yje të ndritshme, shpërthenin të qeshurat kumbuese e të papërmbajtura të spektatorëve.

— Bëmë mirë që erdhëm, — i pëshpëriti shoku Aleksit — qenka me tërë mend një film i bukur!

— Shumë i mirë! — iu përgjigj tjetri, ndërsa tundte kryet në shenjë pohimi, pa e hequr vështrimin nga ekrani. Buzagaz burri vështrroi një copë herë Aleksin e dhënë me mish e shpirt pas filmit, mandej u përqëndrua përsëri në ngjarjet, që sa vinin e bëheshin edhe më interesante.

Por Bonifaci ishte një i sëmurë, një i përgjumur, një somnambulist. Kjo e papritur e shqetësoi burrin, i cili s'i kishte dhënë ndonjë rëndësi të veçantë titullit të filmit, duke menduar se, në fund të fundit, titulli nuk përligjet gjithëmonë nga përmbajtja.

Autorët e filmit e kishin vënë qëllimisht Bonifacin në situata të tmerrshme, të rrezikshme, e njëkohësisht shumë qesharake, të cilat ai i kalonte me zhërvjelltësi të pashoqe. Ai ecte atje ku edhe sorkadhja do të kishte rënë me siguri, buzë strehës së një pallati shumëkatësh, mbi diskun e madh të një llampadari që varej nga tavani, në parvazat e dritareve, mbi tel, mbi një dërrasë të hollë, që lidhte dy pallate të larta, prej nga kalimtarët poshtë në rrugë, duken të vegjël, të vegjël, si miza dheu. . .

Burri u drodh. Marnica rrënqethëse i përshkuan shtatin, si një rrymë e dobët korenti.

Bonifaci, veshur me pizhama, i përgjumur, me duar të zgjatura drejt përpara gjoksit, ecte dalngadalë mbi një çati shumë të pjerrët.

Burri mbylli një çast sytë. I hapi përsëri. Bonifaci vazhdonte udhën përgjumësh, në shtegun e pjerrët, buzë zgripit dhe humnerës së natës. Papritur, ekrani iu zbardhëllua (si një film i këputur) . . . Mbi pizhamatë e Bonifacit, si në një mult, u shkruan me të shpejtë, njëri pas tjetrit, gjashtë shifra 635.478. Fytyra iu transformua çuditërisht, iu zvogëlua, iu tret, iu bë kockë e lëkurë. Skeleti vuri mbi kokë një kapuçetë të rrumbullakët, të vijëzuar. Fantazma zgjati duart drejt përpara gjoksit dhe nisi të çapisë.

Ishtë natë e ftohtë dimri.

Rojet gjermane ndezën befaz prozhektorin. Tufën verbuese të rrezeve ia hodhën në fytyrë një të internuari, i cili atë orë ecte në oborrin e kampit të përqëndrimit. I internuari vazhdoi të çapiste drejt tyre.

— Halt! Halt!

Është një i sëmurë! Një i sëmurë! Bonifaci është i sëmurë! Bonifaci është i përgjumur. Bonif. . .

Sirena ngjethëse e alarmit. Mijëra fytyra të verdha e të zbehta si drita e hënës, në dritare. Skeleti i vetëm në shesh. . . Fare i vetëm. . . Rojet, prozhektori dhe skeleti i bardhë, që çapit, çapit me duar të zgjatura drejt, përpara vetes. . .

Burri psherëtiu thellë. Përqark vazhdonin të qeshnin. Bonifaci ndodhej në një situatë qesharake. I përgjumur siç ishte, qe përlëshur me një bandë hajdutësh dhe i kishte dërrmuar.

Burri u ngrys. Diçka, si një lëmsh, si një meduzë e vogël e shtrëngonte në fyt. Frymëmarja iu rëndua, mbi gjoks sikur i vunë një pllakë të rëndë mermeri të bardhë. Mbi pllakë ishte shënuar po ai numër, gati i përjetshëm, këmbëngulës gjer në torturë: 635.478.

Duke qeshur, Aleks i kthye një çast nga burri. E qeshura, si një melodi e stonuar, i mbeti në grykë. Fytyra e burrit qe mbuluar nga bulëza djerse, sikur qielli të kishte derdhur mbi kanalet e ngushta e të gjarpëruara të rrudhave të ballit vesën e natës. Shoku iu duk i pezmatuar dhe i zbetë, si një i sëmurë.

«Atë po e kujton infarkti i vjetër» — mendoi me dhimbje Aleks, duke i hedhur krahun lehtë dhe me dhimbshuri mbi sup.

— Nuk ndihesh mirë?...

— Ah, jo! S'kam gjë.

— Mos ke dhembje?

— Të thashë, asgjë s'kam. Por ky film po më bën një përshypje të çuditshme, të jashtëzakonshme. S'më ka ndodhur kështu ndonjëherë.

— Dalim?

— Nuk mund të duroj më. Të lutem të më falësh.

Ata ngritën një rresht të tërë për të dalë jashtë. Portieri i kinemasë i përcolli me sy i habitur.

Prej tri javësh që luante ai film, ai u kishte hapur derën vetëm katër njerëzve: një gruaje të re me barrë, ngërthyer nga krizat e forta të lindjes, (natyrisht edhe të shoqit), një oficeri thirrur në alarm dhe një kirurgu.

Njëri nga burrat iu duk veçanërisht i zyrtë dhe disi i zbetë. (Sytë e mësuar me gjysmerrësirën e zakonshme, mund të shquanin nuanca edhe më të holla). Dhe, kur tjetri i futi krahun që të mbështetej, portieri besoi më në fund, se atë natë i kishte hapur portën një të sëmuri.

Në sallë qeshnin. Portieri nxitoi të mbyllte derën dhe u ul në një karrige portative, aty pranë.

E shihte për të tridhjetën herë atë film, por përsëri s'e mbante të qeshurën me mimikën aq të lezeçme të Fernandelit komik.

Ata u ulën në një bar veror. Burri e ndiente veten më mirë. Rrugët e mbushura me njerëz, grupet veçanërisht të gëzuara, të çiltëra të të rinjve që shëtisnin, e qetësuan disi.

— Hë, si e ndien veten tani?

— Shumë më mirë.

— Po ç'pate ashtu? Mos nuk të pëlqeu filmi?

— Bah! Cili s'e pëlqen Fernandelin?! Është aktor i mrekullueshëm...

— Edhe unë ashtu them. Gati s'më besohet që ka vdekur.

— Kështu më duket edhe mua.

— Po më thuaj, vërtet, përse ndryshove papritur? Filmi po të pëlqente, mos të kujtoi ajo e vjetra? — ngulmoi Aleks.

— Një ngjarje e vjetër, të cilën koha nuk është e zonja ta shlyejë nga kujtesa, edhe pse ka ndodhur tridhjet e ca vjet përpara. Atje, në kinema, e pashë përsëri, fare të gjallë, sikur ta kisha përpara syve. Për t'u habitur, Aleks, filmi më zgjoi edhe detajet më të vogla të ngjarjes që dremisnin prej kohësh në kujtesë...

Kampi, ti e di, ishte pothuajse internacional. Kishte të burgosur, nga të gjitha kombësitë. Na kishte bashkuar i njëjti fat, kishim të njëjtin ideal dhe e donim njëri-tjetrin, si të ishim të gjithë nga një vend i vetëm. Jeta e një kampi përqëndrimi ka shumë ngjarje, shumë. Njëra më tragjike se tjetra. Bota s'i harron kurrë, por s'di përse, kjo që do të të tregoj më ka lënë një përshtypje të rrallë. Mbase ngaqë nuk u ngjan të tjerave, megjithëse fundi i të gjitha historive të kampeve të tilla është i njëjtë: — Ja kështuuuu! — burri psherëtiu, mori frymë thellë si për të mbledhur edhe më mirë veten. — ... Qe dimër dhe ngrysej shpejt. Brenda në kamp kishte nisur lëvizja e fshehtë. Fashistët, diç kishin nuhatur dhe kjo i kishte bërë më të kujdesshëm, më të egër. Qe dhënë urdhër i prerë. Do të qëllohej pa asnjë paralajmërim mbi këdo që do të dilte jashtë barakës pas orës 17.00 S'kishim si të bënim ndryshe gjer në çastin e volit-

shëm, kur do të vepronim. E njihnim shtazërinë e tyre. Ujqër të vërtetë. Çdo nevojë, paskëta, e kryenim brenda. E përfytyron lehtë, se ç'fëlliqsirë ishin bërë barakat tona të shkreta. Skëterrë! Sëmureshim vetëm nga ajri i ndotur, pa le të tjerat. Ata që vdisnin, i tërhiqnin vetëm të nesërmen. Të gjithë, ç'është e vërteta, ia kishim frikën një djaloshi që duhej të ishte nja njëzetvjeç. Emri i tij s'më vjen ndërmend. Veçse diçka dinim për të. Ndonëse i sëmurë. — vuanë nga sëmundja e të dremiturit, somnanbulizëm i thonë ndryshe) nuk mundi të durojë pushtimin nazist. Grupi i rezistencës, që vepronte në qytetin e tij të lindjes, duke ia njohur gjendjen e keqe shëndetësore, në fillim nuk e pranoi në radhët e tij, me gjithë këmbënguljen e dëshpëruar të djaloshit. Të riut i erdhi shumë rëndë (nga tronditja, ato netë, u ngrit më shpesh nga shtrati, i përgjumur). Nuk mund të pranonte gjykimin e rreptë të shokëve.

«Ç'do t'u them pas lufte fëmijëve të mi?» — i kishte pyetur më në fund ai dhe pa pritur përgjigje, kishte përplasur dorën përpara fytyrave të shtangura, të menduara e të pavendosura të shokëve.

Një javë rresht, kërcu disa aksione fill i vetëm, aksione të guximshme, aksione të bujshme, gati-gati të pabcsueshme (mund të kryheshin vetëm nga ekuilibristë të përsosur e sypatrembur) që tronditën armikun. Ato i bënë përshtypje edhe grupit të rezistencës, i cili me gjithë përpjekjet, s'po binte në kontakt me grupin më të ri të lëvizjes partizane, që sapo kishte dhënë shënjat, e para. Ranë në gjurmë vetëm pas pesë ditësh. Aksionet i kishte kryer vetëm një njeri, një i vetëm. Djaloshi somnanbul. Atëherë e pranuan në radhët e tyre. Ndryshe rreziqohej më shumë.

Disa muaj më vonë, djaloshin e zunë bashkë me pesë shokë të tjerë të grupit. E torturuan çnjerëzisht dhe gjendja e tij u keqësua së tepërmi. Ishte pothuajse gjithnjë në gjendje dremitjeje, ditë dhe natë. Pesë të tjerët i pushkatuan, kurse atë, një ditë vjeshte, e sollën në kampin tonë. Na habiti të gjithëve gjumi jo i natyrshëm i tij. Ashtu si Bonifaci, ai shkante i përgjumur, nëpër korridoret e ngushta e të pista të shtretërve prej druri. Madje, disa prej të burgosurve, që s'dinin ç'është kjo sëmundje, kishin një farë frike instiktive nga i përgjumuri, që shpesh shtrihej të flinte tok me ta, në shtretërit e tyre. Po na

shqetësonte diçka tjetër. Dy herë e kishim parë tek përpiquej të tërhiqte drurin, me të cilin zakonisht mbyllnim deriçkën e barakës. Sakaq, kishim brofur nga shtretërit dhe e kishim qetësuar. Por atë natë të ftohtë dhjetori, të raskapitur siç qemë nga puna e rëndë e ditës, nuk e ndiem.

Pas pak, era e ftohtë e mesnatës, që frynte nga deriçka e hapur dhe flokët e dëborës, që u përplaseshin në fytyrë, ua nxorri gjumin atyre që flinin pranë hyrjes së barakës. Njëri syresh u ngrit. Tek mori drurin dhe bëhej gati ta mbyllte, dora iu lëshua poshtë si e këputur. Shtrati i somnanbulit qe bosh... Pas pak, u doli gjumi të gjithëve. U mbërthyem në dritaret e vockla, të veshura me rrjetë. Atë kohë, ai qe larguar shumë, nga baraka jonë. Kishte lënë mënjanë postblokun dhe qe drejtuar nga brezi i telave elektrikë. Rojet gjermane e vunë re, por nuk e qëlluan menjëherë. Ecja e shkujdesur, çuditërisht e qetë, jo e natyrshme, i çorientoi një çast vrojtuesit, që e ndiqnin nga kabina e lartë. Ata besuan se do të ishte ndonjë i burgosur, që kishte vendosur t'i jepte fund vetes në telat elektrikë, të cilët si përbindsha të padukshëm kishin shtrirë gjymtyrët gjembaçë rreth e rrotull kampit dhe e shtërngonin papushim. Tufa e rrezeve të bardha të prozhektorëve, e ftohtë, rrenqethëse, i qe ngjitur si njollë gjigante e ndritshme. Filluam të bënim zhurmë, të thërrisnim me të fortë, t'u binim dërrasave të barakës, që ta zgjonim. Njëri nga ne u mat të dilte, t'i shkonte në ndihmë. Por s'e lamë. Kështu mund të vdisnin dy vetë. Dy vdekje të sigurt...

— Është një i sëmure! Një somnanbul! Mos qëlloni! Ju flet një mjek! — u thirri në gjermanisht, një mjek i burgosur.

Nuk morëm përgjigje dhe zhurma u bë më e fortë.

Një nga prozhektorët e drejtuan nga barakat tona dhe plumbat rrëzuan suvatë e mureve pranë dritareve.

Thirrjet e forta të rojeve, zërat tanë, zhurma që bënim, të shtënat, e përmendën disa çape larg telave elektrikë. U drodh. Pa e kuptuar i kishte vajtur vdekjes fare pranë. Tre hapa! Kurrë s'kishte qenë kaq afër saj. U kthye me fytyrë nga rojet. Prozhektori e verboi. Mbuloi me bryl sytë. I thirrëm të gjithë të vepron-te, t'u shpëtonte rojeve. Ai e kuptoi dhe filloi të vraponte; kur i mbarohej fryma binte në tokë, pastaj ngrihej sërish e bënte zik-zake, por rrodhja gjigante e ndriçme s'i shqitej. Dukej si

kthetër e vdekjes. Lart në kabinë flisnin me zë të lartë. Dikush qeshi.

— Ata po tallen, — foli mjeku — dhe kjo s'më habit.

Somnanbulin e ndanin njëzet çape nga baraka. Tani i shihnim fytyrën. Qe bërë ujë në djersë. Mezi merрте frymë, shpresonte. I hapëm derën. Shtrirë siç qe, me sytë e bukur vështroi nga ne.

— Do t'u shpëtoj: Ja, do të shihni! — foli dhe u ngrit sa-kaq nga pellgu i baltës ku qe shtrirë.

S'e ndanin veç disa çape nga dera e hapur dhe e qëlluan. Vdiq në vënd... Kufomën e ndriçuan tërë natën. Donin të na torturonin kështu. E tërhoqëm ndaj të gdhirë dhe e shtrimë në shtratin e tij. Të gjithë me radhë i vajtëm pranë.

Ja pse u mallëngjeva në kinema. M'u kujtua djaloshi somnanbul... Në vënd të Bonifacit qesharak e zbavitës, shihja të burgosurin numur 635.478, «pizhamat» e tij me vija të kampit, kapuçetën e rënë pranë telave, dhe s'më qeshej më, ndonëse ai luan aq bukur, ndonëse si aktor e kam dashur gjithnjë dhe e dua.

— Qenka nga ato ngjarje tragjike të luftës, që nuk harrohen kurrë! — foli Alkesi rënë në mendime...

— Harrimi është mosmirënjohja më e madhe që mund t'u bëhet të rënëve në luftë për liri. Ndaj edhe popujt nuk i harrojnë, kurrë, ndaj ata s'duhet kurrë t'i harrojnë! Hm, e habitshme, Leksi, jeta i sugjeron njeriut paralelizma interesante. Bie fjala, shembulli i somnanbulit, për të cilin të tregova, është kuptimplotë...

Por Leksi ngriti supet, duke dashur të thoshte me këtë, se ishte shumë shpejt për ta pohuar një gjë të tillë, të paktën ai vetë.

— Pak durim dhe do të më japësh të drejtë... Sëmundjet mjekët i ndajnë në të «lindura» dhe në të «fituara», domethënë të marra gjatë jetës... Kështu, për shembull, somnanbulisti i kampit të përqëndrimit lindi i tillë, pra i sëmurë. Por ai nuk qëndroi sehirxhi dhe sëmundjen nuk e quajti as «arsye», as justifikim, për të qëndruar mënjandë, tamam në ato çaste tronditëse kur miliona të pafajshëm korreshin nga kosa fashiste, kur foshnjat piqeshin në zjarrin e luftës, kur barqet e shtatzënave, shpoheshin mes për mes nga bajonetat e fashistëve, kur mijëra vetë

digjeshin në furrat e vdekjes të përbindshave. Si një përmendore e vërtetë flijimi, ai u ngrit mbi sëmundjen, mbi fatkeqësinë e tij dhe dha gjakun, jetën, më të shtrenjtën gjë. Veçse, një mjek më thoshte, se po thuaj të gjitha sëmundjet «fitohen», merren gjatë jetës. Foshnjat lindin gjithnjë të shëndosha...

— Për besë, unë s'po të kuptoj, ç'hyjnë këtu sëmundjet?! — E ndërpreu Alkesi disi i çuditur.

— Leksi, njerëzit në botë, kudo, ngado që të jenë, sot më shumë se kurrë, nuk duhet të harrojnë rrezikun e madh të rilindjes së bishave fashiste... Njerëzit nuk kanë lindur të përgjurmur, por nëse ata harrojnë gjakun e milionave, nëse ata nënvlerësojnë të keqen, nëse jepen pas dëfrimeve pa fund, jetës boshe, pa ideal, ata mund të dremisin, të koten, t'i zërë gjumi, e një natë të zgjohen të lebetitur nga zallahia e përbindshave të blinduar, që befas, kanë ngërthyer kthetrat mbi tarracat e pallateve, të ministrive, mbi stacionet e radios e të televizionit, qendrat e ndërlidhjes, udhëkryqet, mbi ëndrrat e ëmbla të të vegjëlve... Sepse jo vetëm njerëzit, por edhe qytetet, bile edhe shtetet mund të sëmuren, të përgjumen, të bëhen somnanbulë... Sëmundje me përmasa gjigante, sëmundje qytetesh e shtetesh, pasojat gjithashtu gjigante...

Ai një çast mbeti si i menduar.

— Po mendohesh? — pyeti burri.

Leksi u përmend, buzëqeshi.

— Ç'thua, a ngrihemi? Mbase një shetitje e vogël do të më bënte mirë... — propozoi papritur burri.

— Mos duhet të çlodhesh edhe pak? — vërejti Alkesi.

— Ah, jo, jo, s'kam asgjë për t'u shqetësuar! Jam bërë gjysmë doktor. E di, kur duhet të lëviz e kur jo...

Aleks i buzëqeshi.

— Si të dëshërosh, miku im. Më ke në dispozicion. Shkoj më ku të duash...

Ata paguan dhe dolën në bulevard. Aleks i instiktivisht i futi krahun burrit, por nxitoi ta hiqte në çast, si i trembur dhe i zënë në faj. U kujtua se burri, prej më shumë se tridhjet vjetësh, në vend të dorës kishte një protezë. Ahere ia hodhi në sup dhe iu afrua me dashuri e ngrohtësi prej vëllai, trupit të tij të madh.

LEUKOS ARBI DHE LEUKOS AGRË...

Leukos Arbi dhe Leukos Agri qenë komandantë të njohur e të nderuar të ushtrive të tyre shumëmilionëshe të ruazave të bardha. I pari qe pjesë e gjakut të një fëmije të quajtur Arben, ndaj thirrej Arbi... Tjetri qe pjesë e gjakut të fëmijës, që thirrej Agron, dhe njihej si Agri.

Ishin si të thuash ministra të mbrojtjes së trupit të fëmijëve. Ja pra, kaq sa për t'u njohur me ta. Kurse tani dëgjoni me vëmendje historinë e tyre të çuditëshme e të koklavitur. Shëët... shëët... Ja tek po vijnë!

* * *

— Vëlla, Leukos Agri, përse je kaq i dëshpëruar? — pyeti shoku i tij, ndërsa i hidhte dorën në sup me ndjenjën e dhembshurisë e të dashurisë.

Leukos Agri psherëtiu thellë.

— Ç'më ka ndodhur mua, vëlla, mos i ndodhtë tjetër Leukosi në këtë jetë...

«Ç'mund t'i këtë ndodhur?» — tha Arbi me mend dhe priti të dëgjonte se ç'do t'i thoshte miku i tij.

— Gjer tani kryeja punë të rëndësishme...

— E di, e di.

— ... Mbroja jetën e Agronit nga sulmet e të ligave mikrobe. Kurse tani...

— Ç'të ka ndodhur vëlla? Folë, de!

— Me sa duket, prindët e tij e kanë humbur besimin tek unë. Me të filluar betejën me mikrobet, me t'u ngritur temperatura dy a tri shkallë mbi tridhjeteshtatën, tamam atëherë, kur armiqtë pritet t'u mbathin, ata dërgojnë avionët e penicilinave.

— Kam dëgjuar se janë avionë të fuqishëm, bombardues të rëndë.

— Vërtet, të tillë janë. Kanë predha të fuqishme. Kështu që unë jam mënjanuar fare. Në betejën e fundit, gati-gati nuk mora pjesë fare. Në vend që të bombardonin një herë në njëzet e katër orë si zakonisht, avionët e thyen këtë rregull dhe në krye të dymbëdhjetë orëve bënë një bombardim të dytë. E tillë goditje s'ishte parë.

— Dhe mikrobet ua mbathën nga sytë këmbët, apo jo?

— Jo, qe tepër vonë! S'mbeti asnjë mikrob i gjallë! Një bombardim të tillë as ata vetë s'e prisnin. . .

— Kështu që duke u mbështetur prindët e Agronit tërësisht në avionët e fuqishëm ti e ndien veten si të mënjanuar dhe të padobishëm.

— Po! Unë e ndiej veten të mënjanuar.

— Vëlla! Mos i dorëzo armët kaq lehtë! Sidomos tani, më tepër se kurrë s'duhet të të zërë gjumi dhe ushtrinë duhet ta kesh në gatishmëri. E kupton se çdo të thotë të të zërë gjumi? Mikrobiosi dhe ushtarët e tij të ligj këtë duan. Të hedhësh mënjane armët e të flesh, të flesh gjatë, shumë gjatë. . .

* * *

Kaluan dy vjet. Pas një beteje jashtëzakonisht të ashpër me mikrobet kokë, që u fitua nga leukocitet, komandanti Leukos Arbi i shkoi për vizitë Leukos Agrit. Kishin kohë pa u parë dhe Leukos Arbin e kishte marrë malli shumë. Kur i qe afruar kampit të Leukos Agrit, gati s'u besoi syve. S'i shembëllente më një kampi të nderuar ushtarësh mbrojtës leukocitë. Ku kishte fluturuar e vajtur disiplina e çeliktë e vëllezërve leukocitë? Ç'kishte ndodhur me ta?

* * *

Leukos Agri gati sa nuk qeshi tek e pa fytyrën e Leukos Arbit si të damkosur nga fashot e bardha, që ç'është e vërteta e bënë të dukej disi qesharak.

I hutuar, i çoroditur, Leukos Arbi u mbërthye në prag, zemërngrirë e shpresëthyer.

— Po si qenke bërë kështu, o vëlla? Eja brenda e më trego. Helm e vrerë Leukos Arbi vështroi Leukos Agrin.

— Gati s'të njoha vëlla! Ti qenke shëndoshur e zbukuar, paske vënë dhjamë.

— E si të mos vë dhjamë? Se mos po bëj ndonjë punë? Jam gati një leukocit pensionist. Ha, ha, ha...

— Dikur kjo gjë të shqetësonte shumë. Rreziku i vazhdueshëm i Mikrobiosit s'të mundon më si përpara?

— As më vete ndërmend! Lajme shumë të mira më vijnë çdo ditë. Bombardues të tmerrshëm, të fjalës më të fundit të shkencës, janë në gatishmëri të plotë, Bombardues me emra disi të ngatërruar e të çuditëshëm. Lëre se çdo të bënin, po të bashkoheshin me Penicilinat! Namin do të bënin!

— Pra ke braktisur gjithçka dhe e ke lënë jetën e fëmijës në duart e ilaçeve?

— Mos kërkon, o vëlla i mirë, të na kthesh qindra vjet prapa, kur të shkretët stërgjyshë mezi shpëtuan kokat nga hor-dhitë e të pabesëve mikrobe? Kohëra të reja kanë ardhur!

— Po, o vëlla, kohëra të reja kanë ardhur. Të tjera kohëra do të vijnë, por një ligj i madh s'ka për të ndryshuar kurrë!

— Ashtu? — vërejti me ironi Leukos Agri. E ç'ligj i madh na qenka ky?

— Mbështetu në forcat e tua, vëlla! Vetëm ato s'të lënë kurrë në baltë! Dëgjove? Kurrë!

— Ç'kërkon të thuash, ku kërkon të dalësh? Mos duhet t'u dal përpara miliardave të mikrobeve? Të humbas miliona ushtarë? Në emër të cilit ideal ta bëj këtë sakrificë? Për çfarë, në fund të fundit?

— Në emër të jetës... Ne jemi betuar të vdesim duke mbrojtur jetën.

— Unë nuk them që jo! Jam gati të vdes edhe unë për Agronin tim të dashur. Por pse të rrezikoj më kot, përderisa kemi në dorë mjete të mrekullueshme? E di ç'do të thotë Penicilinë, apo jo? Fluturimi i tyre zhurmëm madh bën të oshë-tijë i tërë trupi. Predhave të tyre s'u shpëton dot asnjë mikrob. Ata u ngulen në zemër dhe i lënë top në vend. Në fund të

fundit, është e kotë të vras kaq shumë mendjen. Se mos urdhëroj unë për bombardimet me Penicilinë?! Tjetërkush urdhëron. Unë s'jam veçse një gjeneral fare i zakonshëm. Bile një gjeneral në pension...

— Po, ashtu është. Tani në fillim bombardimet me Penicilinë i urdhëron tjetërkush, por pastaj fjalën do ta kesh vetëm ti.

— S'të kuptoj ku kërkon të dalësh?

— Ajo që ke rreth teje, o vëlla, s'është më një ushtri leukocitesh, por një turmë gjumashësh, pijanecësh e vagabondësh, që s'dinë veçse të flejnë e të dëfrenjë. Edhe sikur ta kuptojnë gabimin, prindët nuk do të mund të mbështeten më tek ti dhe te ushtria jote, në qoftë se nuk ndryshoni udhë. Po qe se ato dhe ti, vëlla Leukos, do t'i varni të gjitha shpresat vetëm tek ilaçet, fundin tënd e shoh të trishtuar, Agri! Ti do të mbarosh keq, kurse nga ushtria jote s'ka për të mbetur ushtar i gjallë...

— Si guxon, si guxon të më fyesh kështu? Hesht të thashë, hesht, përndryshe...

— Po vëlla, unë po hesht, megjithëse duhej të të flisja më shumë e më gjatë. E në fund, dëshëroj të të them edhe diçka. Eja në vete! Mos flij, ndryshe kurrë s'ke për t'u zgjuar nga gjumi i gjatë. Mirupafshim, vëlla Agri, e nga gjumë i rëndë e tradhtar zgjuar të gjeça, me mburojë e shpatë në duar! Mirupafshim, pra!

E qeshura kumbuese dhe tallëse e mikut të vet e ndoqi një copë herë, ndërkohë që bënte udhë nëpër labirinhet e panumërta të çadrave të ushtarëve agriotë, që pinin, këndonin me zë të lartë e qeshnin, pa shkak. Atëherë pika loti i rrodhën në cepat e syve, që nxitoi t'i fshinte, sapo u kujtua se ushtarët e mirë dhe trima nuk duhet të qajnë e aq më shumë të dëshpërohen.

* * *

Shëndeti i Agronit sa vinte e bëhej edhe më i keq. Mikrobiosi dhe ushtarët e tij pushtonin çdo ditë pozicione të reja. Megjithatë, këto nuk mund të quheshin suksese të bujshme.

Mikrobiosi përparonte me shumë kujdes, pa u nxituar aspak. Gjer atëherë kishte hedhur në sulm vetëm një pjesë fare të vogël të ushtrisë së vet, të cilën e përbënin repartet e kobshme e të tmerrshme të vdekjes. Në këto formacione speciale luftarake bënin pjesë mikrobet më të liga e më të poshtra të botës, armiqtë më të mëdhenj të jetës. Ato kishin vetëm një detyrë: të vdisnin! Kaq ashpër dhe me kaq guxim luftonin në trupin e Agronit të vogël, sa të krijonin përshtypjen e rreme se sulmonte jo më një pjesë e vogël e mikrobeve, por e tërë ushtria. Në të vërtetë kjo ishte taktika e tyre. Synonin të krijonin përshtypjen e gënjeshtërt, se po bënin një sulm gjigantesk në shkallë të gjerë. Prindët e fëmijës duke u gabuar, nxituan të nisnin kundër reparteve të mikrobiosit avionët e shpejtë «Penicilini». Në qiellin e turbulltë të luftës fantastike, u dukën shpejt, veç avionëve «Penicilini», aeroplanët supersonikë «Streptomisini». Bombardimet ishin të tmerrshme! Dukej se për çdo kokë mistrece mikrobi të vdekjes që llogaritur një bombë.

Një ushtar mikrob i reparteve të vdekjes, i lemosur nga shënat e llahtarshme të bombardimit, ua mbathi këmbëve duke u dredhur. Duke qarë me dënësë, u ul në gjunjë përpara kryekomandantit të tij, Mikrobiosit.

— Imzot! Një i tillë sulm ajror s'është parë gjer më sot. Qielli dukej se ziente e toka të çahej nën këmbë. Bombat na binin si breshri. Tanët binin përdhe si të kositur. Të tillë vdekje s'më kanë zënë sytë ndonjëherë.

— Po ti, o ushtar i keq, a nuk e dije detyrën tënde? A e di ç'do të thotë të kthehesh shëndoshë e mirë nga beteja duke qenë anëtar i reparteve të vdekjes? Jo? Tani do ta mësosh! Ushtarë, çarmatoseni, lidheni dhe zbatoni ligjin!

Një minutë më vonë, mijëra shpata ushtarësh mikrobc e copëtuan dhe e bënë çikë e thërrime trupin e dezertorit.

— Ja, si e pësojnë të pabindurit dhe frikacakët! Ja si e pësojnë ata, që s'njohin detyrën. Po, vëllezër, detyrën tonë të madhe, taktikën tonë të famshme s'duhet ta harrojmë kurrë! Ushtarët e vdekjes provokojnë Agronin. E nxisin atë të përdorë aeroplanë antibiotikë nga më të fuqishmit. Aeroplanët «Penicilini» në fillim bënë çudira! Miliarda ushtarë të vdekjes lanë kokën nga bombardimet e tyre. Por shpikësit tanë të shquar kri-

juan mburojat e mrekullueshme «Antipenicilini» e më pastaj kundërajrorët e përpiktë «Antipenicilini», të cilët shumë shpejt do t'i përdorim në luftën tonë pa pajtim kundër leukociteve. Veçse, ushtarët e mi të dashur e tepër të nderuar, na ka ngecur sharra në gozhdë me Leukos Arbin. Është një komandant i madh. Na ka shkaktuar humbje të rënda, ndonëse është në krye të një ushtrie disa herë më të vogël se jona. Forca kolosale e tij, o bij, qëndron te besimi që ka në forcat e veta. Ai nuk mbështetet tek ndihma e të tjerëve. Shumë herë, në kulmin e betejave me ne, ilaçet i ofronin ndihmën e tyre dhe a e dini se si u përgjigjej ai: «Tani për tani, s'kemi nevojë për ju. Do të luftojmë vetë. Në qoftë se jeta e fëmijës rrezikohet, sigurisht ne do të luftojmë së bashku». Porse ai, gjer tani, vetëm një herë e kërkoi këtë ndihmë, tamam ahëre kur qe rrethuar e s'kishte rrugëdalje. Pra, o trima, është një strateg i madh dhe kjo na e vështirëson ca më shumë luftën pa pajtim. Sa për Leukos Agrin, atij pijaneci, që i vjen era një orë larg, them se shpejt ushtrinë e tij do ta shpartallojmë, kurse atë vetë do ta zëmë rob e do ta varim me kokë poshtë, gjersa shpirti t'i dalë me të keq e me mundim...

* * *

Spiunazhi dhe kundër-spiunazhi i palëve kundërshtare ishte në veprim e sipër. Zbuluesit kryenin me zell detyrat e ngarkuara. Kështu, zbuluesit leukocitë njoftuan me një frymë Agrin, se Mikrobiosi kishte veshur çdo ushtar të tijin me një rrobë speciale të quajtur «Peni-Strepto-rezistencë», e cila u bënte ballë bombardimeve të rrepta të avionëve të shpejtë «Penicilini» e supersionikëve «Streptomocini». Po këtë lajm të «zi» Agri e priti buzëqeshur. Ai sapo kishte nënshkruar një marrëveshje të fshehtë me komandantin e trupave raketë, «Tetraciklinën».

Porsa deklarata e përbashkët qe nënshkruar nga palët e interesuara, teksti i plotë i përmbajtjes, pas disa orësh ra në duart e Mikrobiosit. Ndërsa ai lexonte rreshtat e parë, lëvdoi me mend punën e shkathët e të zgjuar të zbuluesve të tij. Edhe pasi mbaroi së lexuari njoftimet sekrete të spiunëve rreth armëve moderne, që pritëshin të përdoreshin së afërmi nga trupat e Leukos

Agrit, asnjëri nga gjeneralët s'c pa të dëshpëruar apo të zymtë.

«Domethënë ata do të përdorin në luftën kundër nesh raketat? Aq më mirë! Ne do të shpikim së shpejti «Antiraketat Tetraciklini». Kjo gjë do të shpejtojë rrethimin e Agrit dhe do të afrojë fundin e tij... I shkreti Agër! Nuk e di ku qëndron forca e tij e vërtetë, se po ta dinte mirë, do t'i kisha punët vërtetë keq. Për shembull, ç'mund t'i bëj, Leukos Arbit? S'i bëj dot asgjë. Prej dhjetëra-mijëra vjetësh luftojmë kundër një-ri-tjetrit dhe gjer tani, megjithë përpjekjet që kemi bërë, s'ka qenë e mundur të gjejmë një mjet të fuqishëm dhe efikas «Antileukocitar». Dhe s'është e lehtë besa. Sa për ilaçet, ato s'më trembin aspak. Në e lënshin jetën leukocitet në dorë të tyre, na e morën të kçqen. Eh, Agri, Agri! S'më durohet, gjersa të të shtije në dorë, pa vetë, ja me këto duar, në fytin e majmur do të ta hedhë litarin dhe gazit do të shqyhem, e valle të çmendura përqark kam për të hedhur.

Tek panë komandantin të shqyhej së qeshuri, gjeneralët ndoqën shembullin e tij. Gjersa i madhi i tyre qeshte, edhe ato e kishin për detyrë ta ndiqnin. Kur qesh komandanti, s'ka lezet të qëndrosh i vrenjtur, kjo s'bie në sy për mirë dhe, dashur pa dashur, ngjall mendime të dyshimta tek eprori. Por të qeshurat e tyre kumbuese nuk arrinin deri në veshët e mpi-rë të të përgjumurit Agri... Ai gjithë qejf po festonte e po ngrinte dolli për marrëveshjen me Tetraciklinën. Shpresonte se tashmë e kishte siguruar fitoren...

* * *

Sulmi i mikrobeve shpërtheu befaz në mesnatë. Tridhjetë milion ushtarë të vdekjes, nën udhëheqjen e njërit nga gjeneralët më të mirë, Kokut, sulmuan para së gjithash qendrat më të rëndësishme e më nevralgjike të trupit, duke synuar të push-tonin vijat e komunikacionit, arteriet, venat, kapilarët dhe qend-rën e frymëmarrjes. Rezistenca e leukocitëve agriotë që bë-nin roje, qe e dobët dhe e shkurtër. Të ngathët e të pastërvi-tur, u tërhoqën në fillim ngadalë e pastaj ua mbathën këmbëve me të katra. Mikrobiosi nuk ngulmoi të zgjeronte ofensivën pa forcuar më parë pozitat. Leukos Agri duhej të binte në kurth.

Temperatura e trupit u ngjit me shpejtësi nga tridhjetë e gjash-të shkallë e katër vija, në tridhjetë e shtatë shkallë e shtatë vija. Për t'u dalë përpara të këqijave, Agri urdhëroi kundër-sulmin ajror. . .

Tamam në ora shtatë të mëngjesit, katërqind mijë aeroplanë të shpejtë «Penicilini» dhe pesëqind mijë aeroplanë superso-nikë «Streptomicini» u ngritën hije rëndë e plot kërcënim nga pistat dhe aerodromet e indeve muskulore të të ndenjura ve. Nëntëqind mijë acroplanë në qiell, besa, edhe diellin vetë e crësojnë.

«Çfardo mburojash të kenë veshur, me gjithë emrat e buj-shëm e të frikshëm që u kanë vënë, fërtele do të bëhen nga bombardimet e pashoqe.» — mendoi i kënaqur Agri, ndërsa ndiqte me sy fluturimin zhurmëmadh të bombarduesve të rën-dë. Në çast aeroplanët lëshuan bombat e para, bomba të rënda të kalibrit të madh. Shpërthimi që i tmerrshëm! Zhurma që kaq e fortë dhe tronditëse, saqë Agri nxitoi të mbyllte veshët me duar. Pastaj vuri dylbitë të shihte përfundimet e kundër-sulmit të fuqishëm ajror. Priste të shikonte ushtrinë armike të lcbetitit duke ua mbathur këmbëve, por mbeti fort i habitur dhe i lemerisur. Ata faqezinj s'ishin prekur thuajse fare. Të veshur si djaj, me uniforma të çuditshme e të komplikua me-talike, vazhdonin të marshonin nën tinguj marshesh luftarake, shpërthime bombash, tymi dhe flake. Marshim i egër, i pabesë dhe i poshtër!. U binin pranë bombat dhe shpërthenin duke u çikëruar në mijëra copëza, por me të prekur veshjet e tyre, ciflat ktheheshin mbrapsh të pafuqishme.

Duke u dridhur, Agri ngushëlloi veten me raketat «Tetraciklini», «Rezerva e fundit» — mendoi. — Do t'i shoh se si do të gajasen e do të tallen, kur t'u venë mbi kokë predhat. — tha me inat. Por sidoqoftë, është akoma shpejt. Mbasdite duhet organizuar sulmi tjetër. Veshjet e tyre speciale do të dobësohen e do të roniten, trupat do t'u sakatosen e përdhe ka-në për të rënë. Lufta ajrore duhet vazhduar të paktën tre ditë e tre netë. Në mos arrifshim ndonjë sukses për të qenë, ko-mandantja e trupave «Tetraciklini», duhet me çdo kusht të hyjë në betejë. Sidoqoftë, le të shohim se si do të vejë sulmi i mbasdites. Eh! . . .

* * *

Dinaku Mikrobios, u kishte rezervuar një të papritur farc të pakëndshme leukociteve agriotë tamam në sulmin ajror të pasdites. Në prag të betejës, aty afër orës nëntëmbëdhjetë, në sheshin e gjerë të «arenës» së luftimeve ngriheshin përgjeth të predhëve të çikërruara të aeroplanëve «Penicilini» dhe «Streptomocini». Porse kjo s'përbënte aspak një arsye të fortë taktike për të mos dërguar në sulmin e pasdites rezervën e freskët të sulmuesve ajrorë...

Në orën 19.07 minuta, në qiell fluturuan bombarduesit e parë. Kësaj radhe fluturimi i tyre që i llahtarshëm. Shumë herë, me fluturime pikiato, të shkathëta e të guximshme, aeroplanët gjuajtës mitralonin kolonat armike. Dhe ndodhi e papritura më e hidhur. Si të fantaksur mbinë befas, grykat e gjata të topave të rinj kundërajrorë, që s'vonuan të qëllonin në drejtim të avionëve.

Qitjet e përpikta e çoroditën fluturimin zhurmëmadh e krenar të flotës ajrore. Që në minutat e para, mijëra aeroplanë, duke lënë pas vetes shtëllunga zik-zake tymi e flake, rrëzoheshin plot tërsëllëmë duke shpërthyer e duke u bërë thërrime sapo ndësheshin me tokën indore...

Mikrobet, për herë të parë përdornin kundërmjete të tilla kaq të fuqishme. Megjithatë, Agri s'e bëri veten përpara shtabit të tij. Ai u bëri thirrje të mos e lëshonin veten, meqënëse shpejt situata do të merrej në dorë dhe mikrobet do të mposhteshin.

«Hëpërhë, vëllezër, s'po jua them të fshehtë. Për këtë do t'u duhet të prisni vetëm tri ditë e tri netë... Sapo të kemi aktivizuar plotësisht flotën tonë ajrore të «Panicilinave» dhe të «Streptomocinave», do të organizojmë sulmin përfundimtar. Pas-taj? Oho, keni për të parë, se ç'kam për t'u bërë! Qesh, kush qesh i fundit...

* * *

Flota e fuqishme ajrore e «Panicilinave» dhe e «Streptomocinave», u tregua e pazonja për të frenuar sadopak marshimin triumfal mikrobian. Nga fushat e betejës indore, lajmet e këqija

pasonin njeri-tjetrin pareshtur. Prapëscrapë, dcri nga mesnata, Agri e mbajti veten pa shfaqur as më të voglin shqetësim. Dhe gjersa para syve kishin një komandant aq gjakftohtë e kurajoz, s'do mend, gjeneralët menduan se ai duhej të zotëronte ndonjë armë të tmerrshme. Ç'të fshehtë të hidhur po u rezervonte mikrobeve të çmendura?!

Ah, jo! Në asnjë mënyrë tjetër, jo! Ai nuk mund, nuk duhej të priste më gjatë. Aty rreth orës dymbëdhjetë të natës, pararoja armike, duke pushtuar fortesën e ethes e ngriti si me frymë temperaturën disa shkallëzime. Një ngjitje e tillë e shpejtë qe e frikshme, e pabesueshme dhe ngjethëse. Ata faqezinj dukej se i kishin vënë vetes detyrën më të poshtër të botës së gjallë: të kalonin të gjitha shkallëzimet e termometrit e të vdisnin fëmijën, paçka se në këtë mënyrë mund të vdisnin edhe vetë. Ata kishin vetëm një dëshirë, ku përmbliidhej kuptimi i jetës së tyre, të mundnin me çdo kusht leukocitet!.

Tamam në orën 12.30, komandantja e trupave raketë, Tetra-ciklina bionde, mori telegramin e shifruar nga Leukos Agri, ku i njoftohej ora e saktë e fillimit të sulmit.

Në orën 12.35, në qiell të trupit fluturoi raketa e parë «Tetraciklini», që peshonte rreth 250 miligram. Shoqëruesit e përherëshëm të saj, «Vitaminat B kompleks», e ruanin anëve me kujdes. Një fluturim i tillë madhështor s'ishte parë tjetër herë. Leukos Agri ndiqte me ankth fluturimin e raketës i përkulur mbi hartën e trupit.

Nga pista e gojës, raketa kaloi me shpejtësi zonën e ngushtë të kanalit ajror të farinksit, s'andejmi fluturoi mbi ezofag e pastaj iu desh të bënte një pushim të detyruar prej dy-tre orësh në aerodromin e stomakut. Taktika e luftës sulmuese e kërkonte një pushim të tillë për të ç'orientuar sadopak radarët armiq.

* * *

Shpërthimi ishte nga më të tmerrshmit. Raketa u copëzua sa të hapësh e të mbyllësh sytë në dyqindpesëdhjetë miliard raketëza, që ndryshe quheshin edhe raketëza bijëza. Këto u përhapën në të gjitha drejtimet duke qëlluar me sukses të

plotë kolonat e dendura armike. Mikrobet faqezinj shpoheshin mes për mes nga raketëzat e binin pa frymë përdhe.

Jo! Mikrobiosi dinak s'e kishte parashikuar këtë sulm të rrufeshëm, përpara të cilit ushtria e tij shumë milionëshe u gjend fare e papregatitur. Arma e re do të bënte kërdrinë. Ai urdhëroi tërheqjen e shpejtë. Por gjashtë orë më vonë, në qiell të trupit fluturoi raketa e dytë «Tetraciklin». Radarët armiq filluan të ndiekin zemërdredhur fluturimin e saj. Mikrobiosi urdhëroi të shpejtohej edhe më shumë tërheqja e trupave...

* * *

Tre orë më vonë, Mikrobiosi u hodh në ajër nga një shpërthim gjëmë, i pallogaritshëm. Çadra e tij dhe ato të gjeneralëve morën zjarr. Paniku i përgjithshëm nisi të bëhej i pashmangshëm. Një çoroditje të tillë s'i kishin parë sytë ndonjëherë tjetër, megjithëse kishte kryesuar një mijë e pesëqind beteja të përgjakshme. Dhe që e kotë të frikësoje me vrasje e varje ata që dezertnin nga radhët, sepse pa bërë disa çape kositeshin e zhduke-shin pa lënë gjurmë nga raketëzat bija, që ndryshe thirreshin edhe «Tetrakse».

«Po këta zëra të largët dhe të huaj? Sigurisht janë leukocitet. Por le të çirren, le të brohorasin! S'u pritet gjersa të më presin kokën. Le ta bëjmë edhe këtë. Të paktën vdes i ngushëlluar. Ja, me këto duar, kam vrarë miliona leukocite maskarenj! Detyrën ndaj botës sonë të mikrobeve e kreu dhe mund të vdes i qetë, i qetë: Ha, ha, ha! Hi, hi, hi! Hu, hu, hu!

Ai filloi të qeshë, të qeshë si i çmendur. Ç'ia turbulloi mendjen e shkretë? Shpërthimi gjëmëmadh, fundi i turpshëm, vdekja e pashmangshme?!...

Zërat sa vinin e afroheshin. Mikrobiosi nxori shpatën dhe e puthi me mlllef, (më mirë le ta quajmë kafshim atë përplasje dhëmbësh mbi metalin e ftohtë e të ndritshëm të armës vdekjeprurëse).

«Nuk do të vdes pa korrur dhjetë mijë koka leukocitesh» — tha e përsëri ia krisi të qeshurit.

Ai priste tjetër gjë, kurse i doli përpara syve një pamje fantastike e pabesueshme. Ushtarët leukocitë agriotë, me të thirru-

ra të llahtarshme, djequr e përcëlluar, sakatosur e të gjymtuar, ua mbathnin me të katra. Ata bashkoheshin, përziheshin, ndaheshin e përsëri bashkoheshin me turmën e ushtrisë mikrobiane, që tërhiqej në rrëmujë e panik të plotë. . .

Mikrobiosi hapi sytë fort i habitur. I hapi aq sa mundi e tha vetëm një fjalë: Çudiii!

* * *

Leukos Agri ishte bërë si i çmendur! Ajo tetraciklina bu-dallaçkë, duke bërë llogaritjet gabim, filloi të qëllonte pa asnjë dallim pozicionet armike dhe bash edhe kryeqendrën e saj, shtabin e leukociteve. Raketëzat bija copëtonin si të verbuara e shurdhe ushtarët mikrobë e leukocitë, qeliza e inde, ç'të gjenin përpara.

Gjendje e rëndë, tepër e rëndë për trupin e fëmijës.

Nga ekspertët mësuan se, në gjuhën shkencore, kjo lloj avarie rrënqethëse quhej «Reaksion». Madje ai u këshillua të ndalte menjëherë bombardimet me raketë, përndryshe vdekja do të ishte e pashmangshme. . .

* * *

Të nesërmen Leukos Agri u detyrua ta bënte këtë. Urdhëroi ndalimin e plotë të sulmit tetraciklian. Zbuluesit me një frymë i njoftuan sihariqin Mikrobiosit, i cili sa s'u çmend së thirruri e së përbetuari, se tani do ta merte hakën mirë e s'do të kishte asnjë mëshirë për leukosët e bardhë.

Ai urdhëroi organizimin e menjëhershëm të ushtrisë në ikje. Misionarë të posaçëm u shpërndanë në të katër anët për të frenuar largimin e çoroditur të ushtarëve mikrobë.

Kasaphana e vërtetë filloi shumë shpejt. Ushtarët mikrobë, tamam ata që largoheshin në panik, me të marrë udhëzimet e reja, i kthyen shpatat kundër leukociteve të raskapitura, që binin përdhe pa çfaqur as kundërshtimin më të vogël, qoftë për të mbrojtur edhe atë pakëz jetë që u kishte mbetur. Po bësheshin pregatitje për të parë fundin e pashmangshëm të ushtrisë agrite dhe komandantit të saj, Leukos Agrit. . .

* * *

Rrethimi ishte ngushtuar jashtë mase. Luftimet e fundit ishin përqendruar rreth shtabit të leukociteve. Leukos Agri, sypërlotur kishte dalë përpara çadrës së tij dhe ndiqte zemërthyer e shpresëhumbur, luftën e përgjakshme të gardës së tij dhe gardës mikrobiane. Po, me sa dukej, edhe ushtarët e tij besnikë s'e ndryshonin më dot fatin e betejës, sado heroikisht të luftonin.

Leukos Agri filloi të qante nga inati si një fëmijë, të drithej i tëri, por jo nga frika. . .

«Një fund të tillë e meritoja, — tha me vete i pikëlluar. Fatin tim e të ushtrisë sime ua lashë në dorë të tjerëve, ilaçeve. Pandeha se ato ishin gjithçka, se mund të mbështetesh tek ato kur të doja. Dhe ja fundi!. Tani, këta të shkretë ushtarë, mezi arrijnë të mbrojnë kokën e tyre e jo më jetën e fëmijës. . . Ah, o vëlla Arbi, ku je? Ku je, o i shtrenjti vëlla? Sa të drejtë paske pasur!».

Dhe lotët i rridhnin çurk. Dhe zemra i rrihte fort, fort, si një zokth, që dridhet së ftohti. E këmbët gati-gati po e lëshonin. Sa të këputur që e ndiente veten!

* * *

Janë çastet e fundit. Njëqind mijë leukocite janë të detyruara të përballojnë gardën e stërvitur mirë prej pesë miliard ushtarësh mikrobë. . . Mikrobiosi s'pushon së thirruri, së qeshuri e së tunduri me kërcënim shpatën në ajër. Ka urdhëruar ushtarët e tij që askush të mos e prekë me duar «strategun» e madh, më të famshmin «strateg» të kohës, Leukos Agrin. Të zihet i gjallë me çdo mënyrë. Agri i majmë do të jetë trofeu i tij i shumëpritur.

* * *

Një lajmëtar, i dërguar nga Leukos Arbi, çau me të shpejtë rrethimin armik dhe, duke qenë i goditur nga njëqind shigjeta të farmakosura, që iu ngulën në trup, i dorëzoi një pishtar të pandezur Leukos Agrit.

«Nëse doni të shpëtoni ushtrinë tuaj, nëse ju ka mbetur ende një grimcë dashurie për jetën e fëmijës, që keni marrë në mbrojtje, ndizeni pishtarin dhe miqtë do t'ju ndihmojnë. Ata do t'u ndihmojnë duke shpresuar se paskëtaj do të mbështeteni kryesisht tek vetja juaj duke stërvitur një ushtri të fortë, të shkathët e të zonjën. Po qe se edhe në të ardhëshmen do të mbeteni kështu i brishtë e i dobët, mos e ndizni pishtarin! Ja, kështu më porosiu t'ju them, vëllai juaj i shtrenjtë, komandanti im i madh, komandanti im i dashur!..

Lajmëtari kishte humbur tepër gjak. Helmet bënë shpejt punën e tyre të zezë.

* * *

Garda u përgjysmua sa të hapësh e të mbyllësh sytë. Unaza e rrethimit u ngushtua edhe më shumë. Leukos Agri mori nga duart e lajmëtarit pishtarin. U mendua një copë herë përpara se ta ndizte. E qeshura neveritëse dhe e urryer e Mikrobiosit i kumboi në vesh. Shpata e tij shkëlqeu me një ndriçim të frikëshëm, ndërsa tundej e vërvitej tej në ajër si e tërbuar. Në shpirtiu zgjua befasi dashuria e thellë mijëravjeçare për të mbrojtur jetën.

«Nuk duhet të vdes pa kryer edhe unë detyrën time ndaj jetës, sepse edhe në varr s'kam për të gjetur qetësi. — mendoj dhe me duart që i dridheshin ndezi pishtarin. . .

Për të parën herë pas shumë vjetësh Leukos Agri nuk ndjeu aspak frikë... nxori shpatën nga këllëfi, e puthi atë dhe i ndjekur nga ata pak ushtarë, që i kishin mbetur, u vërsul mbi gardën mikrobiane, pa përfillur vdekjen. . .

Atje, një mikrob barkalec e çpoi tejprtej me një heshtë të farmakosur dhe Leukos Agri ra në duart e ushtarëve të tij pak çaste përpara ardhjes së ndihmës të fundit.

«Puthmëni fort vëllanë tim, Leukos Arbin! I thoni se e kam dashur shumë. I thoni, po ashtu, se tani e çmoj edhe më shumë. Për fundin që pata, s'më vjen keq se këtë meritoja. Paskëtaj do të dini ta mbronë vetë jetën, më të shtrenjtën gjë që na u besua. Vdekja ime le t'ua mësojë këtë të vërtetë të madhe, sa kohë që jeta ime s'ishite e denjë për t'u dhënë mësim më të vyer e më të çmuar se ky. Lamtumirë! Të gjithëve lamtumirë!

Dhe i mbylli përgjithnjë sytë.

Mbi trupin e tij ushtarët agriotë të gardës kryqëzuan shpatat e vogla.

Urëke lotësh u rrodhën nga sytë. Lotë çudibërëse që filluan ta tresnin përpara syve të tyre trupin e madh të komandant Agrit.

Shëndeti i Agronit të vogël sa vinte e keqësohej më shumë. Prej disa ditësh temperatura i qëndronte e lartë, oreksi i kishte perënduar dhe forcat po e linin.

Prindët e fëmijës, që u faleshin ilaçeve si idhuj të shenjtë e që i përdornin edhe pa këshillën e mjekut, u bindën se duhej të kërkonin ndihmë, bile urgjente. Po atë ditë vogëlushin e shtruan në spital. Shishet e gjakut, të serumeve, të vitaminave, kripërave, të ushqimeve, si ushtarë guximtarë, të gatshëm për t'u hedhur në sulm, qëndronin të rreshtuar bri njëri-tjetrit mbi tryezën e bardhë të infermierisë.

Mjekët bënë çmos që fëmija të ushqehet vetë, të hante diçka. Një gjë e tillë do ta ndihmonte ushtrinë e dobësuar të leukociteve e të antitropave, ndihmëse të Leukos Agrit, të mbledhë te vehten. Por fëmija s'donte kurrësesi të fuste gjë në gojë. Atëherë, në dejtë e fëmijës Agron, vërshuan me vrull forcat ndihmëse të rezervës, gjaku, serumet, kriprat, vitaminat dhe ushqimet e parapregatitura të lëngshme. Mjekët u detyruan të përdorin edhe antibiotikun më të fundit, të porsazbuluar, të cilin mikrobet ende nuk e njihnin. Ndodhi ajo që pritej. Në radhët e ushtrisë shumëmiliardëshe të mikrobeve u bë batërdia. Të sulmuar nga disa drejtime, kësaj radhe edhe nga vetë leukocitet agriotë, që i kishin mbledhur mirë forcat, mikrobeve faqezinj s'u mbetej veç të dorëzonin armët. Miliona e miliarda agresorë mikroskopikë jepnin frymën e fundit.

Në trup të fëmijës, filloi të fryjë filladi i freskët i shëndetit të mirë, që po rikthehej me të shpejtë. Ushtritë e bashkuara të leukociteve, antitropave mikrobikë, gjakut, serumeve, kripërave, vitaminave, ushqimeve, u hodhën në krahët e njëra-tjetrës e brohoritën me gaz për fitoren. Me lotë në sy, komandanti i ri agriot i falenderoi me fjalë të zjarrra që i dilnin nga zemra:

«Faleminderit, vëllezër e motra të mira, që na shpëtuat jetën, që mbrojtët jetën e Agronit tonë të shtrenjtë! Por ne e kup-

tojmë shumë mirë, se nuk është kjo rruga drejt shëndetit të mirë. Ne do të stërvitemi në mënyrë të tillë, që jetën ta mbrojmë vetë, pa qenë nevoja të ndihmohemi nga të tjerët, aq më shumë nga ilaçet. Është më lehtë të mbrohesh nga sëmundjet, sesa të shërohesh prej tyre, këtë mësim të madh të jetës ne s'do ta harrojmë, jo, kurrë! Ndaj do të kalitemi, ndaj do të forcohemi aq shumë, sa Mikrobiosi të mos guxojë të na afrohet, e jo më të na sulmojë. Lavdi jetës, vdekje mikrobeve!».

Miliona zëra të fuqishëm ushtarësh mikroskopikë iu përgjigjën thirrjes së komandantit të ri. Prijësi buzëqeshi i kënaqur dhe u fut në mizërinë e tyre, që kremtonin fitoren. Midis tyre e ndiente veten më të fuqishëm, më të lumtur dhe fitoren më të çmuar. Miliona duar zgjatëshin nga ai dhe komandanti agriot s'lodhej së shtrënguari me dashurinë e madhe e të pastër të atij, që është gati të flijohet i pari për jetën e fëmijëve...

ÇËSHITJA E POLICIT XHON UOTËRGEIT

novelë

Tani, secili e ndien frikën në lëkurën e vet. Njerëzit, që më parë e merrnin me shaka, kur thuhej se FBI-ja i përgjon, tani edhe në shtëpinë e tyre përdorin gjuhën e robotëve automatikë.»

Gazetari amerikan

Pit Shemill

Mars 1974

«Sipas mendimit tim, tani duken sheshit përpjekjet për të shkrirë në një të vetme të gjitha elementet e shtetit policor për të bashkuar e bërë një policinë e fshehtë, zbulimin, kallëzuesit, aparaturnë elektronike të dëgjimit dhe teknikën moderne llogaritëse për kontrollin e shoqërisë.»

Çarls Gudel

Ish-senator, autor i librit «Të burgosurit politikë në Amerikë».

Në shkurt të vitit 1974 vetë Niksoni pohoi se në vitet e fundit, me përpjekjet e organeve të ndryshme qeveritare, janë hapur dosje të veçanta për 150 milionë qytetarë amerikanë.

Sipas «Zërit të Popullit»

Datë 4 Qershor 1974

Dy vjet më parë, Drejtoria qendrore e zbulimit u qe drejtuar konstruktorëve dhe shpikësve më me emër të vendit, për të përsosur më shumë aparaturnat e ndryshme elektronike të vëzhgimit, të dëgjimit e të ndjekjes.

Për Drejtorinë qendrore të zbulimit, sikurse edhe për Byronë Federale të Hetimeve, pajisja e rrjetit të saj të gjerë agjenturial me aparaturë vëzhgimi të fjalës më të fundit, kishte një rëndësi të posaçme, meqenëse një varg lëvizjesh revolucionare të padëshërueshme për regjimin, si bie fjala, lëvizja e kundërshtarëve të luftrave agresive, të luftëtarëve kundër dallimit racial, grevat e punëtorëve, demonstratat e tyre dhe të studentëve, mitingjet e protestave etj. kishin marrë një zhvillim të paparashkuar dhe kërcënues për «sigurimin publik».

Kjo gjë e kishte detyruar presidentin e vendit, t'i kërkonte Drejtorisë qendrore të zbulimit të zgjeronte në masë të ndjeshme «bangat e informacionit» dhe të forconte punën e seksionit të hetimit të veprimtarisë subversive.

Drejtoria qendrore e zbulimit iu përgjigj me zell kërkesës urgjente të presidentit, duke e rritur numrin e bankave të informacionit nga 600 në 858 të tilla. Në më pak se tre muaj, ajo bëri një zëvendësim gati të plotë të funksionarëve të seksionit hetimor, hapi mijëra dosje të reja për të dyshimtët, shtoi numrin e regjistrimeve të bisedave telefonike, dërgoi shumë agjentë të fshehtë në qendrat e lëvizjeve revolucionare të punëtorëve e të studentëve, por megjithëatë rezultatet nuk qenë inkurajuese. Kështu që me një farë shqetësimi antarët e drejtorisë po prisnin ditën e madhe, në të cilën konstruktorët dhe shpikësit do të dorëzonin aparatet e tyre të fjalës së fundit.

Bënë ç'ishte e mundur që takimin ta shpejtonin dhe ia arritën qëllimit, duke e bërë atë tre muaj më parë, nga ç'që caktuar.

Takimi i 30 konstruktorëve me zotërinjtë e Drejtorisë qendrore të zbulimit u zhvillua pikë për pikë sipas të gjithë ligjeve të policisë: në fshehtësinë më të madhe jo në grup, por me secilin konstruktor veç e veç. Që në fillim të takimit, drejtuesit e Drejtorisë qendrore të zbulimit pësuan një zhgënjim të hidhur me dy konstruktorë të njohur, Maksin dhe Robertin.

Drejtori rrotulloi nëpër gishta një copë herë, si me dyshim dhe i pasigurtë, një lëmsh shumë të vogël metalik, pastaj e afrooi pranë veshit. Mori tingujsh të çjerrë, si të dilnin nga një radio e prishur, iu përplasën me forcë e dhembje në timpan. Ai shtrembëroi fytyrën.

— Veç zhurmës, asgjë nuk dëgjoj. . . Mos ka ndonjë sekret ky aparati juaj? — pyeti ai, duke e larguar nga veshi.

— Po, është ndryshe nga të tjerët. Ska njeri në botë që të mund të dëgjojë me të përpara se të kalojnë disa muaj ambientimi. Veç kësaj, ai është llogaritur për t'u inplantuar brenda në vesh.

— Drejtori e vështrio ngultazi, si njeriu që përpiqet të kuptojë, nëse tjetri e ka me shaka, apo flet seriozisht, pastaj me një lëvizje dore shfaqti padurimin dhe mërzinë e tij.

— S'kemi kohë për të pritur dhe as për të bërë shaka, zoti Meks. . . Ky lloj aparati, me qitje të vonshme, nuk përlligj urgjencën, me të cilën ua kërkuam. . .

— Nuk di akoma, zoti Hull, ç'kanë bërë kolegët e mi, veç për një gjë jam pothuajse i sigurtë. Ky lloj aparati është i parritshëm dhe i pakonkurueshëm. Mendoj se gjërat e shpejtuara dhe që zgjidhin vetëm përkohësisht hallet tuaja, nuk duhet t'ju kënaqin.

— Tani që bandat e kusarëve e të kriminelëve po bëjnë një mijë e njëqind të zeza (zoti Hull maskonte me shumë kujdes qëllimet e vërteta, për të cilat do të përdroshin aparatet e fundit elektronike të dëgjimit), ne, zoti Meks, nuk kemi më durim për të pritur akoma dhe disa muaj, gjersa agjentëve tanë t'u mësohen veshët. Le që një aparat i tillë, sado të mirë që na e paraqisni, s'para më duket praktik. Për inplantimin e tij na qenka i nevojshëm operacioni, dhe kjo pengon shpërndarjen e gjerë të tij. Ndërhyrja operatore në vesh është disi e rrezikshme dhe ne s'mund t'i detyrojmë agjentët tanë t'i nënshtrohën asaj verbazit.

— Me një fjalë, zoti Hull?! — provokoi një përgjigje të formës së prerë shkencëtari, duke u nxehur befaz.

— Shkurt, tani për tani, ne s'mund tua blejmë patentën e shpikjes. Më vonë mund të mirremi vesh. . .

— Si të doni, zoti Hull! . . . Me siguri, ju do të pendoheni. Policia dhe Byroja Federale janë jo më pak të interesuar se ju. Tani që ne ju bëmë të njohur shpikjen tonë, asgjë s'na pengon, që ta provojmë në jetë atë, dhe kjo të mos përbëjë një krim për shtetin. Veç dijeni, ju po humbisni. . .

Zoti Hull qeshi.

— Provojeni, provojeni zoti Meks. Në daltë, siç po thoni, ne mund t'ju paguajmë dhjetëfishin e asaj shume që do t'ju japë Byroja Federale. Rruga e marrëveshjes me ne, mbetet gjith-

një e hapur. I vецsë ju duhet të na bindni me prova serioze, por jo kështu si sot. — Shpresojmë t'ju bindim dhe jo vetëm juve, zoti Hull! Aparati ynë «Sufi», ka për t'u bërë tmerri dhe paniku i këq-bërësve. Ndryshe nga aparatet e tjera, ai ka për të zbuluar që në zanafillën e tyre shumë akte të përbindshme. Por sidoqoftë, tani për tani ai le të mbetet për ju dhe zotërinjtë, aparati me qitje të vonuar... Mirupafshim, zoti Hull! — Mirupafshim, zoti Meks!

Të deziluzionuar nga pritja e ftohtë që iu bë zbulimit të tyre, të mërzitur nga shuma e majme, që parashikonin të merrnin dhe s'e morën, si dhe të prekur në sedër, shkencëtarët Meksi e Robert dhe bashkëpunëtori i tyre i ngushtë, kirurgu Ferdi, atë natë rrahën mendimet gjer vonë. Meksi ishte i mendimit që aparatit t'ia inplantonin një agjenti inteligjent. Aparati «Sufi» do t'i shumëfishonte aftësitë e tij dhe shumë shpejt një njeri i tillë do të bënte një karrierë të shkëlqyer. Nga ana e tij, Roberti shfaqti dyshimin se një njeri inteligjent, i pajisur me aparatit «Sufi» mund të dilte jashtë kontrollit të tyre e të bëhej shumë i rrezikshëm edhe për ata vetë që i shpikën. Një gjë e tillë fshihte pasoja të pallogaritshme.

— Unë mendoj — foli shkencëtar Roberti, t'ia inplantojmë jo një agjenti të fshehtë dhe as ndonjë njeriu shumë të zgjuar, por një polici shumë të thjeshtë, që s'është shquar ndonjëherë për mençuri e zgjuarsi, një polici që s'ka bërë karrierë, shkurt një njeriu të cilin mund ta manipulojmë dhe ta drejtojmë sipas dëshirës.

— Nuk i dihet! — vërejti Meksi. Për shumë shpikje kështu është menduar nga kolegët, se ato do të ndodhen nën kontrollin e tyre, por koha dhe jeta i ka deziluzionuar.

— Ndaj dhe mendoj që aparati t'ia inplantohet një njeriu me zhvillim nën mesataren, i cili të shërbejë gati si një rregjistruës mekanik.

— Në fund të fundit ai është njeri dhe jo makinë. Si i tillë edhe më i pazhvilluari, në kushte të çaktuara, mund të për-

parojë. Polici që kërkojmë, vërtet mund të jetë ca i trashë, por falë informacionit jashtëzakonisht të gjerë që do të përfitojë nga «Sufi» ynë, ai jo vetëm që të duket i mençur, por inteligjenca e tij do të evoluojë e mbase mund të ndodhë edhe ajo, së cilës i trembem!

— Çfarë mund të ndodhë? — pyeti Roberti.

— Të dali jashtë kontrollit tonë e të bëhet zullumqar.

— Ne s'do ta lejojmë!

— Kjo është një fjalë goje, Berti. Ç'propozoni konkretisht? —

— Si të them, ah, po... le t'i inplantojmë, bie fjala, jo dy «Sufet» njëherësh... por vetëm njërin prej tyre. Pastaj shohim e bëjmë...

— S'është mendim i keq.

— Po ju, doktor, ç'mendim keni? — pyeti Meksi, duke u kthyer nga kirurgu, që gjer më atë kohë i kishte dëgjuar i përqendruar, por gjithmonë i heshtur.

— Unë pres të më sillni njeriun, që do të operoj. Profesioni s'më sugjeron më shumë.

Meksi qeshi dhe i rrahu shpatullat.

— Do ta kërkojmë, doktor, dhe do ta gjejmë, bile shumë shpejt... Ankthi i dështimit s'ka për të më lënë të qetë, gjersa t'u provoj atyre kokëshkretëve, se ç'është në gjendje të bëjë «Sufi» ynë...

* * *

Megjithëse në vend të pesë gotave, që pinte zakonisht mbrëmjeve në pijetoren «Toreadorët» (një lokal i vogël në fund të rrugës «Trinidad», që s'mbyllej as ditë e as natë), polic Xhoni ktheu me një frymë edhe tri gota të tjera, prapëseprapë s'e ndjeu veten më të kënaqur. Ankthi i njeriut të mërëzitur, që s'kishte bërë «hair» dhe që nuk shikonte asgjë të mirë në horizont, po e pushtonte gjithmonë e më tepër. Kjo gjendje shpirtërore i përsëritej shpesh kur ulej tek «Toreadorët» dhe vërente me një farë zillie njerëzit e shoqërisë së lartë, të cilët hanin, pinin, bisedonin, qeshnin me zë të lartë duke e ndier veten tepër të kënaqur e tepër të sigurtë.

Xhoni bënte bilancin e jetës së tij dhe vërente me keqardhje se trishtimi zinte kapitullin më të madh.

Ai shfreu si një buall i lodhur, duke i dhënë një të shtyrë gotës boshe, sipër mbulesën plastike.

— Edhe një, zoti Hovard!

I zoti i pijetores, Hovardi, një plak me origjinë skoceze, serioz e fjalëpakë, si një makinë së cilës i janë përcaktuar përgjithnjë funksionet, me tri lëvizje mjeshtërore, shtyu drejt polic Xhoni gotën e mbushur me alkool të fortë.

I pezmatuar, duke mbajtur gotën midis gishtërinjvet, si ata që bëhen gati të ngrenë dolli, me kokën që i varej poshtë si e këputur, me sytë të skuqur flakë e të përlotur, duke lidhur me zor fjalët, të cilat koka e tij mezi arriti t'i vinte sërë, foli:

— Zoti Hovard, s'bëheni merak, nuk jeni kurioz të dini ç'kam sonte që dukem si më i dëshpëruari njeri i botës?... Ti, Hovard, o plak i keq i Skocisë së fyejve, s'bëhesh merak, ti kurrrë s'qederosesh. Ç'fjell je ti, Hovard? S'të vjen pak keq për vëllanë tënd të Misisipit e të Amazonës, s'të vjen pak keq për mua? Mëso, Hovard, mësoni dhe ju o indianë qimebardhë, o indianë të çngjyrosur me kimikate, se unë jam polici më i dështuar i botës, më i humburi i botës. E kush ma var mua? E kush më pyet mua? Më pyet ti, o plak leshrabardhë e mjekërzi? A e njihni ju komisarin Grevald? A e njihni ju Grevaldin, shokun tim të fëmijërisë? Po policin Fred Soper, po policin çifut Abraham Horvic, po Pierin e shkretë, e kishit njohur?... Të gjithë shokë të një klase speciale, që të gjithë. Bashkë e nisëm rrugën, por u ndamë; ata ecën, u bënë me grada e me pozita, kurse unë... mbeta një polic rrugësh, polic i lagjeve të lëkurëzinjve, një polic që s'është i zoti për asgjë, veçse të tundë e të vërvisë shkopin prej kauçuku. Ja ç'i ka mbetur të gjorit Xhon! Një gotë, një shkop dhe rripi i mesit me revolet të varur. Ja pse ti, o plak i Skocisë së akujve, ja pse ti, o mjegull e dreqit, më hesht e s'di fjalë tjetër, veç «Give me! Give me! Give me!... Give!... Give...».¹⁾

Polic Xhoni u bë si i çmendur. Duke uluritur, rrëmbeu nga duart e mpira të zotit Hovard një shishe «Shery» dhe e theu plot gjëmë mbi banak. I shkreti Hovard! U struk në një qoshe të

1) Më jep mua.

banakut të gjatë, duke u lutur që kjo zallahi të përfundonte të paktën me një ose me disa shishe të thyera, por jo, larg qoftë jo, me kokën e bërë shoshë nga plumbat (qyteti ende s'e kish harruar mbrëmjen e dhjetorit të pesë vjetve më parë, kur një i çmendur, kishte korrur në një lokal, plot dhjetë vetë, midis tyre edhe mikun e tij, atdhetarin Henrid).

Dhe ja, papritur e pa kujtuar, në mes të kësaj potereje, sikur të kishin zbritur me parashutë nga qielli i mirësisë, dy burra iu afruan polic Xhonit, dhe Hovardi priti me ankth se ç'do të ngjiste, si do të zhvilloheshin ngjarjet. . . Njëri, ai më i moshuari, nxitoi t'i fuste në dorë një zarf të mbushur, të cilin Xhoni e hapi dhe e mbylli sakaq, si i trembur. Plaku diç i tha në vesh, diçka të cilën i dehuri s'dihet me siguri në e dëgjoji apo jo (Hovardi besonte se në atë gjendje polic Xhoni do të mund të bëhej esëll vetëm po t'i dilte shefi përpara).

I bindur si një foshnjë, duke shtrënguar fort zarfin e çuditshëm, duke u zgërdhirë, ndërsa lëkundej si mbi një sustë, Xhoni bëri udhë midis tryezave të boshatisura me nxitim disa minuta më parë. Të panjohurit (Hovardi besoi edhe njëherë se ata duhej të ishin të dërguarit e posaçëm të policisë) e ndoqën pas të heshtur. Ata dölën, kurse zoti Hovard filloi të mblidhte copat e shishes dhe të bënte llogari dëmin e shkaktuar duke mos ditur nga t'ia mbante. A ta fuste edhe shishën e thyer në llogari të Xhonit, apo t'ia shkulte pak e nga pak?

— Kohë dreqi, Hovard! — iu drejtua vetvetes. — Njeriu s'di kujt t'i kërkojë ndihmë. Policët janë bërë më të këqij edhe se vetë hajdutët.

* * *

Gjithë ajo që ndodhi natën që shkoi në pijetoren «Torcadoret», Xhonit do t'i ishte dukur si endërr, po të mos kishte në duar diçka shumë konkrete, të cilën ende e mbante shtrënguar ndër gishtërinj, zarfin me 1.500 dollarë brenda dhe një adresë të shkurtër.

Një çast i vajti mendja se ky mund të ishte një kurth i pregtatur me kujdes nga komisari Grevald, i cili prej muajsh, s'kërkonte veçse shkaku më të vogël për ta pushuar në vend. Mos vallë do ta akuzonin se kishte marrë rryshfet, dhe si i tillë

nuk meritonte më të bënte pjesë në radhët e policisë? Mendja e Xhoni i shkoqiste gjërat ngadalë e me vështirësi, që kur pësoi një goditje të rëndë në kokë; nga ajo kohë me zor mendohej të tregohej i denjë para eprorëve e ta fshihte atë të metë, veç e ndiente se rezultatet e tij qenë nga ato që s'ngrinin peshë. Ai, si i matufepsur e plak, rrallë e t'ek dorëzonte në policinë e qytetit ndonjë fëmijë të humbur, ndonjë zezak të gdhirë trotuarit, ndonjë pemëshitës që shkelte rrëgullat e qarkullimit.

E hodhi poshtë menjëherë dyshimin për komisarin Grevald; sapo u kujtua se ai kurrë nuk i keq, edhe për aksione me vlera të mëdha, nuk kishte për të rrezikuar një shumë aqë të madhe, kurse për atë si Xhon s'do të jepte qoftë edhe një çerek dollari.

«Dhe gjersa në këtë mes s'është Grevaldi shpirtzi, unë do të shkëlqoj në takim. Ndoshta fati më buzëqesh tani, në fund të karrierës sime shterpë» — tha me vetë polic Xhoni, ndërsa ngrihej më shumë mundim nga shtrati, i veshur ashtu siç kishte rënë pesë orë më parë, euforik dhe i giciluar nga ëndrra shumëgjyreshe e përkëdhelëse. Edhe në gjumë kishte vazhduar të pinte uiski, po këtë herë i shoqëruar nga një damë elegante, e cila duke vallëzuar me të e përqafonte gjithë pasion. Një muzikë orkestre dëgjohej diku dhe salla vezullonte. Pastaj qe zgjuar dhe, plot trishtim e kishte gjetur veten në shtratin e tij të beqarit veshur e mbathur, më një zarf të rëndë në dorë, për të cilin s'po i kujtohej qartë si e qysh i qe bërë kështu.

Akoma mahmur, i hodhi një vështrim orës së xhepit (i kishte urryer gjithnjë, pa arsye, orët e dorës). S'mbeteshin veçse dyzetepesë minuta për t'u gjendur në vendin e takimit, tamam atje ku rruga «Sonreal» pritej si e zënë në befasi nga shëtitorja e mëngjesit «Izmis».

«Duhet të nxitoj!» — tha. Duhet të ndodhem atje; të paktën dhjetë minuta më parë. M'u dukën zotërinj të respektuar dhe s'duhet t'i lë të presin. Do të qe çnjerëzore, një turp!

Një jetë të tërë, sidomos pas asaj traume, këtë kishte bërë, dilte kurdoherë i pari në takim. Vuante nga ajo mani që quhet kompleks inferioriteti, dhe gjithë të tjerët bile edhe fëmijët i dukeshin se qenë më të zgjuar, më të shkathët dhe vlenin më shumë se ai.

Veç të tjerave nuk duhej t'u linte zotërinjve përshtypjen e një polici të humbur. Ndryshe, nuk do t'i besonin as edhe mi-

sionin më të vogël. E atëherë, lamtumirë një milion dollarë. Sigurisht një milion! Një paradhënie prej 1.500 dollarësh mund të jetë ekuivalente vetëm me një milion dollarë. Këtë, ai si Xhon, pamvarësisht se koka i qe trashur disi, e nuhaste. Instikti i vjetër i policit i zgjonte mendime të dremitura, ndën pelerinën e ngrohtë e të trashë të kores së trurit.

«Unë jam tepër i lodhur sot. Çfarë s'më vjen ndërmend, budallallëqe! — shfreu i mërzitur Xhoni. — Mos mendo! Asgjë mos mendo, o mendje e plakur! — i tha vetes. Ndryshe, do t'u dukesh një budalla, një i humbur. . . Mos mendo! Asgjë! Mos mendo! Mend. . . Men. . .»

Ai humbi në turmë. Mendimet po ashtu. I mbeteshin edhe dhjetë minuta.

«Dhjetë mendime. . . Dhjetë rrugë. Dhjetë kate. Dhjetë makina. . . Dhjetë policë. . . Dhjetë komisarë . . . Dhjetë. . .». Kup-toi në çast se mendimet fikse po i pushtonin trutë dhe ai u mundua të nxitonte hapat, si të kërkonte t'i linte pas idetë fikse. «10 hapa. . . jo 11. . . 10 hapa. . . 10. . .»

Xhoni filloi të ecte edhe më shpejt. Duhej të ecte aq shpejt, sa të mos ishte në gjendje të numëronte.

* * *

Ata e prisnin. Polic Xhoni, i dehur siç kishte qenë, nuk kishte mundur të fiksonte tiparet e të panjohurve (edhe i papirë, Xhoni s'mund të mburrej për kujtesë portretesh, madje nga dy difekt i inteligjencës, ai besonte se i vinin breshëritë e pafund të të këqijave, eh! . . .), por ai ishte i bindur, se ata, meqë kishin nevojë për të, patjetër që e mbanin mend, dhe veç të tjerave, ato 1.500 dollarët nuk i qenë dhënë për shpirt të babait. S'u gabua. I buzëqeshën si një miku të vjetër, duke e kundruar në sy për të hetuar reagimin e tij.

Si i përmundur, u buzëqeshi edhe ai. Pastaj ecën një copë herë të gjatë në shëtitoren buzë detit. Më së fundi ata i propozuan Xhonit diçka që atij iu duk e thjeshtë, interesante dhe që fshinte kuriozitete të ëmbla. Madje porositi e pafund të të panjohurve për të heshtur e për të ruajtur të fshehtë gjer në varr, Xhonit iu dukën pakuptim.

— Xhon! — i kishte thënë më plaku. Tek ju pamë aq të dëshpëruar mbrëmë, tek «Torcadoret», menduam se mund t'iu vijnë në ndihmë... po qe se jeni gati të pranoni marrëveshjen... Me sa duket Xhon, ju keni njohur pak ditë të lumtura në profesionin tuaj...

Xhoni pohoi me trishtim.

— Mister Xhon, ne do t'iu bëjmë policin më të njohur e më fatlum të shtetit...

Xhoni kapsalliti sytë e buhavitur, por s'pyeti se në ç'mënyrë e ngjyjtë e mirësisë mund t'i sillnin parajsën në tokë (këtu, më plaku mendoi se trashësia e polic Xhonit duhej të rriste domos vlerat e «Sufit» të tyre).

Plaku dha shpjegime më të hollësishme. Kështu, Xhoni mësoi se kishte të bënte me dy konstruktorë të shquar, laureatë të shumë çmimeve ndërkombëtare, njëri prej të cilëve edhe i çmimit «Nobel», në fushën e akustikës. Prej disa vjetësh punonin për një aparat mikroskopik dëgjimi, i cili i implantuar me një operacion delikat në veshin e mesëm, e bënte të aftë personin të dëgjonte biseda me zë të ulët gjer në një distancë prej pesëqind metrash.

— Kështu që, i dashur Xhon, ju presin ditë të bukura. Famë, lavdi, miliona dollarë, këto do t'i keni pa kursim!

— Kur do të më operojë Dr. Ferdi?

— Nesër mbrëma. Xhoni... «Bota e madhe e tingujve do të shpalojë përpara veshëve të tu e pa fund, sa e bukur aq edhe e tmerrshme, sa përkëdhelëse e nanuritëse, aq e ethshme, tronditëse dhe shqetësuese gjer në torturë. Fare pak tinguj është në gjendje të përceptojë veshi ynë i zakonshëm. Por kjo e metë është njëkohësisht edhe mbrojtja më e mirë. Kurse ti, Xhoni, do t'i dëgjosh të gjitha, ti do t'i zbulosh të gjitha. Vallë i lumtur apo fatkeq do të jesh ti Xhon?» — mendoi shkencëtari plak, Ferdi, duke vështruar Xhonin, që zgërdhihej, me një ndjenjë që qëndron e varur pezull dhe e ndërthurur midis dhembjes mëshirës e talljes.

— I trashë! — tha me vete. Një i mangët, që tani e tutje do të duket si më i zgjuari polic i vendit. Një gjysmëidiot që dëshëron të bëjë karrierë, që do të bëjë karrierë me siguri, megjithatë, një subjekt i shkëlqyer për eksperimentimin e «Sufit» tonë. S'ka ku të shkojë më mirë!...

— Na, merri! Janë 5000 trakte. Kujdes! Mos jep shenja shqetësimi...

— Cili është ai në qoshë, më duket i dyshimtë.

— Duket pret dikë.

— Kaq herët?

— Nisu Bredi. Njerëzit filluan të dendësohen.

I ngritur përgjysmë mbi shtratin e klinikës së doktor Ferdit, mbështetur me mundim mbi bërryl, me sytë të hapur tej mase, si i çakërditur, me veshin «spion» kthyer nga dritarja, polic Xhoni, të nesërmen pas operacionit, dëgjonte fare qartë bisedën. Ai që mori pakon e trakteve, nxitoi të largohej. Xhoni e kuptoi këtë nga trokitjet e forta e të shpejtuara të këpucëve mbi kalldrëmin e trotuarit. Polic Xhoni u hodh me një frymë në dyshemenë plastike, me bilbilin në gojë dhe gishtin në këmbëz. Por nga dritarja e klinikës rruga, atë orë të hershme mëngjesi, iu duk e shkretë. Atëherë hapi dritaren për të parë më mirë. U zgjat jashtë saj dhe, megjithëse «dikush» ecte në trotuar, ai nuk shihte asgjë. Gati i shquu sytë, gati ra nga përkulja mbi parvazin e dritares e përsëri nuk pa njeri. Çapet diku u ndalën. Xhoni dëgjoi uturimën e mbytur të makinës së porsandezur, gulçimat e para të thekshme të saj përpara se të nisej, zhurmën e zakonshme të një makine në lëvizje e pastaj gërvimën e rrotave mbi asfalt.

Si i trullusur, i ra fort ballit me pëllëmbë. Nga kjo mrekulli Xhoni i mbremshëm meritonte të quhej një shurdh përpara Xhonit të këtij mëngjesi. Tani e tutje do të ishte, zot i plotfuqishëm i të gjithë varieteteve të tingujve, të një zone goxha të gjerë, diametri i së cilës i kalonte të katërqind metrat.

«Ç'lumturi, ç'fat më trokiti kështu në derë? Xhon, o mbret i zërave, o mbret i tingujve, o zoti i gjithçkaje. Ç'do të jeni përpara meje ju Soper, ju Abraham edhe ju Grevald. Nga do t'ia mbani? Se mos pak jeni tallur me mua, pak qeshnit, mos më pak më fyenit prapa krahëve?».

Filloi të qeshte e të kërcente si fëmijë. Pastaj ndërroi mendje. Ktheu veshin «spion» nga dritarja. Qyteti po gjallërohej. Fragmente bisedash të ndryshme i vinin në vesh. Si t'i kishin futur në një centrifugë gjigante rrotulloheshin, përziheshin, ka-

cafyteshin, ndaheshin, përlesheshin, dilnin në sipërfaqe, zhyteshin, rilindnin, mplekseshin, precipitonin, sakatoseshin, fitonin forma e proporcione të reja, të gjithfarëshme, kaos, kaos, kaos. . .

U drodh, u tmerrua. S'po kuptonte asgjë. Fjalët, tingujt, bashkëtingëlloret, zanoret, i ndërhyenin njëra-tjetrës pa më të voglin rregull, si të mërzitura nga vendet, që zinin që në lashtësi.

Dy orë më vonë, kur lëvizjet e njerëzve e të makinave kishin arritur kulmin, polic Xhoni, si një kafshë eksperimentale së cilës i kanë injektuar një dozë të mirë striknine, hidhej e kërcente nëpër dhomë si një i çmendur, me fytyrën e shtrembëruar keqas e në mënyrë të shëmtuar nga tmerrri, me gishtat tregues të futur thellë në kanalet e mëdhenj, të errët e leshtakë të veshëve, duke dashur të pengojë sado pak morinë milionëshe të tingujve, që i përplaseshin në timpan pa pushim.

— O Xhon, o teveqel i pandreqëshëm! — iu drejtua vetes! — Kërkove të bësh karrierë tani në fund të jetës sate? . . . Hm, deshe të bëhesh mbreti i tingujve, mbreti i zërave, i fshehtësisë. Mbreti Xhon! Zhurmë e mallëkuar, s'të duroj dot! Jo!

Polic Xhoni u përpoq të rikrijonte efektin psikologjik, që do të kishte pasur mbi qenien e tij shpërthimi i njëherëshëm dhe i beftë i 10 bombave atomike. Besoi i sigurtë se zhurma e shpërthimit bërthamor s'që veçse një shushurimë e ëmbël dhe nanuritëse fletësh të njoma, përpara kësaj mynxyre të pafund torture gjer në dhembje.

Pak më vonë, diku (ai ende s'orientohej dot në labirinthe e panumërt të tingujve) dikush po gërryente me një vegël metalike mbi një mur fasade koren e trashë të bojës. Qëkurse ishte fëmijë, zhurma gërvishtëse e shkumbësit mbi dërrasën e zezë i sillte një shqetësim aq të madh nervor sa gati nuk ulërinte nga ndjenja neveritëse (një nause e vërtetë) për të dalë mandej, me zhurmë e gjëmë nga klaša, por përfytyrimi i shkopit të mësuesit plak dhe shpulakat e mëdha të të atit ishin të mjaftueshme për ta mbajtur nën fre Xhonin e vogël.

Kësi rastesh fëmija mënd shkulte flokët nga ankthi i përpshkrueshëm.

Porse kjo lloj zhurme e ashpër, e perceptuar nga veshi «spion» si e qindfishuar, ishte një farë tryele cfillitëse e mprehtë, viaskat e së cilës i rrotulloheshin me tërbim, në indin e butë të trurit.

Një zhurmë zotëruese mbi një milion të tjera! Një ankh, një torturë qielli. Ai klithi duke hapur sytë i tmerruar, me duart të mbledhura grusht, si të pregatitej të sulmonte dikë. I erdhi për të vjellë dhe volli me mundim, duke gulçuar si një i sëmurë i vërtetë. Me kokë të rënduar u var mbi pezulin e dritares, për t'u orientuar sado pak dhe për të marrë ajër të pastër. Veshi spiun, duke rrokur e fuqizuar lloj-lloj tingujsh, i kishte gjymtuar mendjes orientimin e saktë në hapësirë. Ndoshta gërryetur mbi fasadën e një grataçieli dyqind metra më tutje, mbase të një ndërtese fqinje. Mbreti i zhurmave, i sëkëlldisur dhe i vvarë, i pafuqishëm, u lëshua mbi krevat. Shtrirë siç qe, me gishtërinjtë e djersitur formoi numrin e gjatë telefonik prej tetë shifrash 70263262. Pás disa sinjalesh të ndërprerë, në monitor doli shembëllimi i portretit simpatik të kirurgut Ferdi.

— Hello Xhon! Ç'keni kështu? — pyeti profesori me një dashamirësi ironike.

— Nuk lokalizohej dot zhurmat dhe kjo po më çmend!..

— Çështje muajsh, Xhon! Nga pak stërvitje çdo ditë, truri do të ambientohet me gjendjen e re dhe ti, Xhon, do të jesh një radar i vërtetë.

— Po gjer atëherë unë do të los nga mendtë. Ndjaj më mirë rioperomëni dhe ma hiqni aparatën. Le të mbetem ashtu siç isha. Nuk më duhet as fama dhe as lavdia. Nuk dua të jem mbreti i zhurmës...

Profesori qeshi.

— Qenkeni lodhur, Xhon. E kuptoj gjendjen tuaj, por kjo është e përkohshme. Nesër ju presin milionat, kulmet e famës e të lavdisë, gjithçka.

— Ma hiqni, profesor! — u lut polic Xhoni si të mos kish-te dëgjuar gjësendi. Hiqmani!

— Teknikisht është e pamundur. Mund të shurdhoheni plotësisht, ose mund edhe më keq, të vdisni. Pra, zgjidhni e merrni.

— Më mirë shurdh, sesa kështu — shfreu i pikëlluar polici. Profesori buzëqeshi me ironi të hollë, si të kishte përpara një nxënësi shkollë.

— Oho, kaq e lehtë qenka për ty, Xhon? Atëherë mund të vini që tani. Të shkatërrosh diçka, është gjëja më e lehtë...

Polic Xhoni, si një pulë që porsa i kanë prerë kokën, push-

tuar nga plogështia kapitëse, lëshoi dorezën e videotelefonit dhe mbylli sytë. Papritur ndjeu t'i njomeshin.

— Për ty, vëlla Xhon, — iu drejtua vetes — s'ka rrugë tjetër. Nuk mund të kthehesh prapa. Nuk të lënë të kthehesh, veç të shurdhër, veç të vdekur. Le të bëhet si të bëhet. . .

* * *

Edhe pse kaluan katër muaj, polic Xhoni akoma s'qe në gjendje të lokalizonte me përpikmëri vendburimet e tingujve e të zhurmave. Këtë gjë shkencëtarët Robert dhe Meks e kishin parashikuar. Llogaritjet shkencore vërtetonin edhe njëherë akoma «trashësinë» e policit të matufepsur Xhon. Sa për mikrofonin e inplantuar në veshin e policit, ata mund t'i thoshin cilitdo, me sigurinë më të madhe, se ai funksiononte në mënyrë të shkëlqyer. Qenë të bindur se vetëm pas disa muajsh Xhoni do të arrinte sukseset e para. Ultramikrofoni i tyre do të kompensonte për bukuri zhvillimin e mangët mendor të policit Xhon dhe padyshim do ta ndihmonte të bënte një karrierë të ndritshme. Reklamë më të mirë s'kishin ku të gjenin për «Sufin» e tyre.

Në fund të vitit, polic Xhoni, papritur e pakujtuar, i dha informatën më të rëndësishme të muajit komisarit Grevald.

Ai kishte qëndruar në këmbë, ballë për ballë tryezës së shokut të fëmijërisë Grevald, duke pritur shefin të mbaronte së shtypuri një shkresë «tepër sekrete». (Ai i besonte sekretares letrat «sekrete». Ndërsa ato që emërtoheshin «tepër sekret» i daktilografonte vetë). Xhoni nuk priste që shefi ta ftonte të ulej. Grevaldi kishte vite që s'e bënte këtë.

— Hë, Xhon, ç'erë e mirë të solli?

Xhoni u përmend dhe buzëqeshi si i zënë në faj.

— Zoti Grevald, ju sjell një informatë të rëndësishme.

— Pa hë? Ç'lajm na qenka ky? — pyeti Grevaldi me indiferencën dhe ftohtësinë e komisarit të policisë, që e njeht mirë kapacitetin dhe nuhatjen profesionale të vartësit.

Polic Xhoni u skuq lehtë.

— Zoti Grevald (ai befasi e ngriti kokën plot dinjitet, duke u kujtuar se me «Sufin» e tij të jashtëzakonshëm, paskëta).

kishte për të vlejtur sa për disa Grevaldër), nësër mbrëma do të sulmojnë depon e armëve të Betrekeldit.

— Ashtu? — vërejtí kinse i çuditur komisarí.

Si të mos kishte dëgjuar, ose të paktën, duke u shtrirë si kur nuk e kuptoi tonin ironik të shefit, polic Xhoni bëri një përshkrim të hollësishëm të mënyrës, se si do të realizohej ai sulm.

Grevaldi e dëgjonte me mosbesim të hapur, duke trokitur me padurim e nervozizëm këpucën e djathtë mbi dysheme, gjersa ai kallëzim i gjatë, plot hollësira fantastike, mori fund.

— Më thuaj, i dashur Xhon, — e ndërpreu befás Grevaldi i mërzitur — mos ke pirë esëll disa gota uiski dhe tani po sheh ëndrra me sy hapur?...

— Ju siguroj zotëri se s'kam pirë as edhe një gotë! Këto që ju them, i kam dëgjuar me veshët e mi. Targat e makinave i shëna nova, meqenëse mund t'i harroja. Ngjyra e makinave, këtu mund edhe të gabohem, duhet të jetë e verdhë.

Grevaldi s'e mbajtí të qeshurín.

— Xhon i dashur, që kur ke filluar të shohësh ëndrra më ngjyra?

— S'është koha për shaka, zoti Grevald! Unë po ju përparalajmëroj nga burime të sigurtá për një vjedhje të madhë! Në rast se nuk doni të mirrni masa...

Toni i polic Xhoni t'kësaj radhe qe energjik dhe i përpërë, gjë që e detyroi komisarín Grevald të mbante një farë serioziteti dhe t'i linte përshtypjen mvartësit se e kishte dëgjuar seriozisht informatën dhe e çmonte.

— Mirë, Xhon! Do të marrim të gjitha masat. Faleminderit, faleminderit shumë!

Falënderimet i tingëlluan disi ironike polic Xhoni, për s'ë bëri veten. E ardhmja e shkëlqyer, që i shtrihej përpara, dhe idëja se si do të hakmerrej kundrejt gjithë asaj ironie e atij mosbesimi të shefit, e bënë të vinte buzën në gaz. Polici 55-vjeçar po rifitonte çuditërisht dinjitetin e Xhoni t'ë dikurshëm 15-vjeçar. S'bëhej fjalë për më shumë. Pas goditjes së rëndë në kokë, vite të shkuara, mjekët shpresonin t'i riktheheshin disi nga aftësitë mesatare të moshës së re, që trauma i pat copëzuar e davaritur, tamam atëherë kur pritej lulëzimi i tyre; për zhvillim të mëtejshëm të intelektit të tij, mjekët neuropsikiatër prej kohësh nuk diskutonin më.

Nëse vite të tëra ai qe përpjekur të mbyllte dyert e zyrave me kujdesin më të madh, duke u orvatur të shmangte edhe kuisjen ankimtare sado të vogël të bravave, kësaj radhe e prishi me ndërgjegje këtë zakon.

Doli jashtë zyrës së Grevaldit pa e vështruar në sy e pa i buzëqeshur, pa u përkulur paksa, madje duke tërhequr derën e trashë me një farë shkujdesje.

«Sufi» i tij e shumëfishoi dhe e fuqizoi tej mase kuisjen e bravave. Ai qëndroi një çast, duke mbajtur frymën, prapa derës së mbyllur, duke pritur me një farë tensioni klithmat e inatosura të Grevaldit. Por ai nuk bërtiti. Xhoni dëgjoi qartë, fare qartë, si t'i kishin folur me zë të lartë në vesh, pëshpërimën e shefit që fliste me vete.

— Idiot! A mund t'i zihet besë informatës së një idioti? 999 herë, me siguri asgjë s'ka për të ngjarë, një për mijë, kushedi.

Pastaj Xhoni dëgjoi qartë zhurmën e përsëritur të diskut telefonik dhe pas pak zërin e Grevaldit.

— Necke? Po, po, Grevaldi jam. Bllokoni me forcat kryesore portin jugor. Po, po, të gjitha forcat. Veriun? S'ka gjë. Informata është e sigurtë... Grevistët do të vinë vetëm nga jugu... Faleminderit!..

Grevaldi lëshoi i shkujdesur dorëzën mbi trupin e telefonit dhe thaujse menjëherë Xhoni dëgjoi zhurmën karakteristike të gërvishtjes mbi letër. Grevaldi shkruante. Atë çast, polic Xhoni ëndërroi me shpirt, që, veç «Sufit», t'i kishin implantuar brenda në sy një aparat perfekt mikroskopik pamës, për të cilin të mos ekzistonin pengesa të tilla të padëshërueshme, si mur e fasadash, dyer, perde të trasha dritaresh, gjithçka e ngjeshur dhe kompakte. Atëherë, ai si Xhon, do të qe i paarritshëm.

E ndjeu s'e kish vajtur shumë larg me fantazinë, ëndërrat dhe cmirën e tij...

«Zoti më ruajtë! — mendoi i përvuajtur. — Unë dëshërova të di vetëm ç'po shkruan Grevaldi im! S'desha asgjë më shumë se kaq!»

Ai dëgjoi zhurmën e karriges së shtyrë nga njeriu që ngrihet, dhe nxitoi të largohej.

Doli në rrugën e gjerë të mbushur me njerëz dhe makina. Qindra-mijëra tinguj, zëra e gërvima i përplaseshin në timpan me furinë dhe egërsinë e një stuhie të vërtetë, por nuk ndjente aspak shqetësimin e dikurshëm. Përkundrazi. Mornica të ëmbla gëzimi iu derdhën trupit si një ujëvarë e ndritshme. Shumë më qartë se muaj të shkuara, perceptonte dhe që në gjendje të veçonte njëra nga tjetra njëqind biseda njëherësh. Fati i madh! jo vetëm i kishte trokitur në derë, por si një djalë çapkën dhe i papërmbajtur, i kishte rrëmbyer dorën Xhonit dhe po e tërhoqte me forcë në rrugën e famës e të lavdisë.

Nga shëtitorja «Lumturia» deri te magazina dhjetë katëshe e zotit Gregor, regjistroi dhjetë biseda intime në bllokun e vogël të shënimeve. Bisedat iu dukën të rrezikshme e të dyshimta.

Ndoqi vetëm dy prej tyre. Mësoi vendbanimet, u interesua te fqinjët për të mësuar hollësi të tjera nga jeta e tyre dhe e ngjeshi bllokun me shënime.

Kur nuk që larguar më shumë se 200 metra, një plak, pasi pështyu përdhe me mllaf e neveri, e shau me fjalët më të ndyrra që njihnte si qytet, duke thënë se mbledhja e informatave që bëre epidemi e padurueshme, një torturë ferri...

Xhoni e dëgjoi. U ndal një copë herë dhe ktheu lehtë kokën, si i menduar, nëse ia vlente të merrej me një plak, apo të vazhdonte rrugën. Atë kohë, 220 metra më tutje dëgjoi plakun të thoshte: «Xhon ti s'je veç një pijanec e kurvar i keq që meriton plumbin si një qen rrugësh pa zot». S'duroi më. Iu afrua thujse me vrap plakut dhe e urdhëroi të pushonte së shpirti. Plaku u betua se s'kishte nxjerrë fjalë nga goja. Atëherë, Xhoni i përsëriti me pikë e presje, gjer në hollësitë më të vogla, sharrjet nga buzët e plakut. Gojëhapur, i shtangur dhe i tmerruar, plak u s' dëgjoi gjer në fund. U rrezua pa frymë në këmbët e tij. Xhoni buzëqeshi triumfalisht.

«Viktima e parë! — mendoi. — Sa të tjerë do të të pasojnë, o plak? Do të kisha dashur me shpirt që në vendin tënd të që Grevaldi faqezi! Ah, por edhe ai do të më njohë. Shpejt bile, shumë shpejt...

Depot e armëve u sulmuan pikë për pikë sipas përshkrimit të polic Xhonit. Mbështetur në poltronë, i pafuqishëm i vrarë shpirtërisht, Grevaldi dëgjonte raportet e hollësishme të agjentëve të tij.

«O zot i madh! Ç'po ndodh kështu me mua? Sikur e kam parë me sytë e mi edhe njëherë tjetër këtë vjedhje. Ai, idioti i shkretë, na paskërka pasur një telepati të çuditshme. Le që, jo rrallë, budallenjtë ua kalojnë kokave të mençura me profecitë e tyre të çmendura. Veç, në mos është ngatërruar edhe ai në ndonjë rrjetë gangosh dhe, në çastin e fundit, i trembur për vdekje nga karrigeja elektrike, i ka tradhtuar.»

Hija e rëndë dhe e errët e dyshimit mbuloi fytyrën e kontraktuar nga ankthi të komisarit Grevaldi.

«Po sikur ai mumje të ketë paralajmëruar, ose të paktën, sikur tani të sinjalizojë ministrin për çkujdesjen time? Nga do t'ia mbaj?»

Agjenti vazhdonte të jepte një raport të hollësishëm për rezultatet e para të ekspertizës, dhe Grevaldi bënte sikur dëgjonte. Pastaj heshtje. Agjenti në qëndrimin gatitu priste falenderimet e rastit dhe lejen për t'u larguar. Grevaldi u përmend.

— Aha, mirë, mirë faleminderit! Mund të shkoni. Tjetri!

Agjenti nderoi, duke prekur me gishtërinjtë e mbledhur strehën e kapeles republikë dhe doli, duke e lënë derën gjysmë të hapur.

Grevaldi u skuq lehtë dhe u përcoll i zënë ngushtë, kur në dhomë hyri polic Xhoni.

Instiktivisht u ngrit më këmbë si i hutuar. I shtrëngoi dorën dhe e ftoi të ulej.

Xhoni nuk pranoi.

Grevaldi u pre. S'i mbeti gjak në fytyrë. Xhoni po jepte simptomat e para të pakënaqësisë dhe të hakmarrjes.

— Nuk kam nge të ulem. Më presin akoma shumë punë. — tha prerazi Xhoni, me pamjen e shtirur të njeriut të zellshëm. Për depot e armëve nuk më dëgjuat, të paktën dëgjoni këta...

Papritur që Grevaldi t'i jepte lejë, thërriti në drejtim të korridorit.

Shoqëruar nga rojet, në dhomë hynë dy burra. Një rreth të 30-ave, tjetri mbi 50-at. Dukeshin të nxehur e të skuqur piper në fytyrë. Më i vjetri, i hodhi një vështrim të rëndë, përbuzës dhe plot urrejtje komisarit Grevald, ndërsa kryqëzonte me dinjitet duart dhe bërrylet mbi gjoks. Më i riu, pështyu përpara këmbëve e pastaj, pa ia ndarë sytë komisarit Grevald, kërciti me një zhurmë të bezdisshme e të padurueshme gjer në nause, nofullat muskoloze.

— Që kur, policët tuaj, pa asnjë shkak filluan t'u hedhin prangat qytetarëve të ndershëm? — pyeti pesëdhjetëvjeçari.

Grevaldi, në pritje të sulmeve të reja, u përkul mbi tryezë, duke studjuar me vëmendje tiparet e të porsaardhurit, ndërsa polic Xhoni buzëqeshi si një shenjtor i mirë dhe i pafajshëm. Burri, i papërmbajtur, për dy minuta rresht lëshoi në drejtim të Grevaldit, Xhonit dhe të gjithë gjithë policëve të qytetit, një breshëri sharjesh nga më të fëlliqurat, aq sa Grevaldi do t'i qe hedhur në grykë, në qoftë se Xhoni s'do ta kishte qetësuar me buzëqeshjen e përmbajtur të agentit, që di kujt ia ka hedhur prangat dhe që pret me qetësi stoike zbrazjen e plotë të viktimës për t'i dhënë pastaj goditjen dërmuese.

Burri tha ç'kishte për të thënë, konsumoi pa kursim të gjithë fjalorin e sharjeve dhe të shprehjeve poshtëruese dhe, i lodhur, ndërsa fshinte ballin e djersitur, i hodhi një vështrim triumfator komisarit Grevald dhe polic Xhonit, në pritje të shprehjes aq të dashur kësi rastesh «Na ndjeni!... Bëhen edhe gabime. E qortojmë polic Xhonin për pakujdesinë dhe e dënojmë me gjobë. Jeni i lirë! Edhe njëherë tjetër akoma ju kërkojmë të falur!...».

Por asnjëri nga të dy nuk lëvizi vëndit. Xhoni, ndërsa buzëqeshhte lehtësisht, duke vështruar viktimën si gjuetari gjahun e zënë në lak, shfletoi një bllok të vogël shënimesh.

— A e njihni, atë që do të organizojë demonstratën e 1 Majit, zotin Eliks? Po zonjën Meri? Po këtë adresë të shkurtër? S'besoj që numrin e gjatë telefonik 9301838 ta keni harruar. Mos ju doli nga mendja se sonte më ora 23.00 iu pret një veturë «Klejd» me targën Nr. 0035013 përpara hotelit «Horizonti», ku do të merrni në dorëzim traktet e festës tuaj?

Duke qeshur triumfalisht, Xhoni vështroi me ngulm burrin, fytyrën e të cilit e mbuloi befaz një zbetësi e frikshme, si-

kur nga çasti në çast pritej t'i binte vilani e të mbetej në vend. — Si është e mundur. . . si është e mundur?! . . . Si?! — gati pëshpëriti, si ndër ethe dhe si i humbur, burri pesëdhjetëvjeçar. Këtë e kemi ditur vetëm pak vetë. . .

Më i riu, kontrabandist i njohur lëndësh narkotike, njëkohësisht i sëmurë nga helme të tilla, duke vështuar nëpër dhomë, si një bishë e egër rënë në pritë, dalloi dritaren paksa të hapur dhe u turr drejt saj. Grevaldi ulëriu, i bëri shenjë Xhonit që ta pengonte të hidhej, por Xhoni s'e bëri qejfin qeder. Gjakftohtë dhe buzëqeshur, si gjithnjë, vështroi djalin me flokët e shpupurisur e të ngritur përpjetë nga goditja e rëndë psikike tek hipi mbi parvaz të dritares, tek qëndroi një çast i pavendosur mbi hapësirën dyqindkëmbëshe e më pastaj të zhdukej nëpër boshllëkun, si të mos kishte qenë kurrë.

Grevaldi ndjeu t'i pritëshin të gjitha forcat. I prekur disi, nga skena që pa dhe i stepur nga zbulimet e mëdha e të papritura të vartësit, nguli sytë i menduar, e si i shushatur në një pikë të dyshemesë.

«Ç'ka ndodhur me të? Ç'është ky gjenialitet i beftë? Mos është tallur me ne një jetë të tërë dhe ka luajtur mjeshhtërisht rolin e budallait? Hm, çudi, në fizionomi ka mbetur po aq i trashë, po aq i humbur. S'besoj të jetë një aktor kaq i talentuar. Atëherë, ç'është ky teveqel? Mos vallë është ngatërruar me ndonjë bandë të fshehtë, që sapo ka nisur të nxjerrë kthetrat e të asgjësojë konkurentët e fuqishëm të saj? Xhon, o drej, s'po të marr vesh. Ti po më çmend me këtë zgjuarësinë tënde në prag të pleqërisë. Xhon, o ndyrësirë, cilat do të jenë viktimat e tua të ardhshme? Më ke regjistruar edhe mua në bllokun tënd të vogël? . . .

Komisari Grevald iu duk polic Xhonit i menduar dhe disi i trishtuar, megjithë përpjekjet, që bënte për të mos e treguar veten përpara vartësit. Për herë të parë, pas shumë vjetësh, Xhoni po shijonte frutin e ëmbël të hakmarrjes së shumëpritur.

Me gjithë intuitën e plakur dhe shterpe, që s'hodhi sythe e nuk lulëzoi qoftë edhe një ditë të vetme, Xhoni s'e pati aspak të vështirë t'i bënte një autopsi të plotë psikologjike komisarit Grevald, ato çaste të rënda, kur i mbështetur tërësisht në poltronë, me krye të rënduar e të varur mbi gjoks, vështronte si i përhumbur hapësirën midis dy kanateve të dritareve.

«Grevaldi filloi të më ketë frikë! — mendoj polic Xhoni. — Kjo duhet të më bëjë më të kujdesshëm. Me njerëz të zot si ai, nuk mund të bësh shaka. . . Ai s'më ka buzëqeshur kurrë në jetë dhe s'më ka ledhatuar. Tani mund t'i bëjë këto, duke pritur çastin e volitshëm të më ngulë thikën. I tillë është ky Grevaldi!»

Xhoni, s'pati më kohë të mendonte. Grevaldi erdhi në vete. Duke tundur dorën, si të shfajësohej, i buzëqeshi lehtë Xhonit.

— Më falni! Filluam të plakemi, Xhon!

Xhoni i ktheu me mirësjellje buzëqeshjen.

— Vërtet! — pohoi ai — në filluam të plakemi. . . Dhe duke e kuptuar, aty për aty, se s'i kishte shtuar asgjë të re mendimit të papërcaktuar të Grevaldit, por pati folur sa për t'u gjen-
dura në muhabet, shtoi:

— Zoti Grevald, a keni vende të lira në burg?

— Ka kohë që burgu i tanishëm po na duket tepër i vogël. Pse pyesni?

— Do të na duhen shumë vende, së shpejti.

— Përse vallë? Ç'ka zbuluar ky ish-idioti? — pyeti ven-
ten komisar.

— Nga fjalori i policëve tanë termi «i dyshimtë», duhet
flakur si një xhungë e keqe tumoroze! — vazhdoi Xhoni.

— I dashur Xhon, ju po përparoni me ritme të mahnitsh-
me. Ç'po ndodh kështu me ju?

— Asgjë e veçantë, matura e zakonshme e agjentit në prag
të pensionit. Thjesht një çështje nuhatjeje, punë qensh, diçka e
përngjashme me ta.

Grevaldi qeshi përsëri, kësaj radhe me zë të lartë, dhe Xho-
ni pati përshtypjen e çuditshme të cimbisjes së thikës mbi kurriz.

Megjithatë ai ia ktheu buzëqeshjen me mirësjellje.

* * *

Për t'u çuditur! «Sufi» mikroskopik po i ngacmonte dhe
guduliste ndjenjën gati të panjohur dhe të ëmbël të kuresht-
jes, të cilën ndryshe nga fëmijët e tjerë, s'e kishte pasur as kur
kishte qenë i vogël.

Ditë e natë polic Xhoni, si një merimangë e zezë gjigante, endej dhe kacavirrej rrugëve, autostradave, hoteleve, magazinave, bibliotekave, shkollave, universiteteve, kafeneve, kino-teatrove, stadiumeve, sheshve sportive, lokaleve të berberëve, metrove, aerodromeve, zyrave, bankave, porteve, grataçiceve, shesheve, pijetoreve, shtëpive, vilave, ministrive, kudo! Dukej si i ardhur nga një botë tjetër. Polici kthente veshin spiun si një radar të vogël, sa majtas, djathtas. Shumë rrallë ndalej për të dëgjuar më mirë. Viktimën e ndiqte në ecje. Gjithkush çuditej tek e shihte shpesh të nxitonte faqekthyer, por askujt s'i shkonte ndërmend ç'e detyronte të përdridhte me aq mundim qafën e trashë e të dhjamosur. Muajt e parë e panë shpesh të shkruante me nxitim në ecje e sipër, por kjo gjë s'bëri ndonjë përshtypje të veçantë, sepse në atë qytet, qe bërë thujt një pamje e zakonshme. Për të qenë më të sigurt, shkencëtarët Meksi dhe Berti e porositën të vinte në lëvizje kujtesën. Madje, s'qe e domosdoshme të shënoheshin hollësisht në bllok të gjitha ç'dëgjoheshin. Të paktën Xhoni u ngushëllua me aftësinë e tij tashmë të sigurtë e të sprovuar mirë të precizionit. Orientohej për bukuritë në atë lumë njerëzish. Gradualisht shkurtonte largësinë me pararendësit, në 100 metrat e fundit sigurohej për nuancat e veçanta të zërit, në të 50 metrat lokalizonte ndër njëzet kalimtarë bashkëbiseduesit dhe pastaj. . . Sulmi i rrufeshëm. Ndjekjet më të vështira, natyrisht, qenë ato në ecje e sipër. Ndryshonte puna, kur qe fjala për ndjekjet e qeta, siç i quante ai qëndrimet shumorëshe në trotualet ose sheshet buzë pallateve. Këtu nuk gabonte, kur e cilësonte veten si një mjeshtër klasi. Kishte gabuar vetëm njëherë, por kjo s'ngrinte shumë peshë. Ai pothuajse nuk mërzitej. Qëndronte ngjitur me fasadën e pallatit, tamam atje ku muret e larta sapo fillojnë e hedhin shtat, një, dy, tre orë. . .

Mban vesh. Dëgjon muhabetë të zakonshme në katin e parë. Gruaja s'paska gatuar mirë. Zëri i trashë çfaq hapur pakënaqësi dhe shtyn tutje pjtën. Në katin e dytë një dramë e vogël. Djali i mitur, i droguar, kërcënon me thikë prindët. Po në atë kat, një alkoolist është gati të vrasë veten. Mbyll derën me çelës dhe, ndërsa shkruan, lexon me zë të ulët, gati të përvaqshëm çdo radhë të letrës së fundit. Xhoni pështyn në trotuar i sigurtë se alkoolisti psikopat do ta grisë letrën, sapo ta mbarojë së

shkruari. Në katin e tretë një çift i porsamartuar është futur në diskutime pa mbarim rreth një çështjeje trashëgimie. Po atje, burrë e grua, që sapo janë ndarë shumë për zemërsisht nga fqinjët, komentojnë pritjen dhe tallen prapa krahëve me ngathësinë e zonjës, ku qenë për vizitë. . .

Si një kafshë e egër, që ndien së largu erën e gjahut, Xhoni vigjëlon në pritje me muskuj të tendosur e sy të zgurdulluar. Veshi spiun, kthyer në drejtim të katit të dhjetë, majtas, në muzgun e mbrëmjes duket veçanërisht i stërgjatur, si të qe vesh i një dinosauri gjigant. Një kalimtar i shkujdesur i shkel padashur këmbën, por Xhoni i mpirë nuk ndien gjësendi. Udhëtarri i kërkon të falur, por Xhoni, si i rënë në kllapi të etheve s'dëgjon, s'kupton. Kështu, pesë minuta, dhjetë, pesëdhjetë. Pranë tij, një grup të rinjsh çapkënë shkrihen së qeshuri dhe e tregojnë me gisht, por Xhoni s'bëhet i gjallë. Në minutën e 51-të, sikur pa pritje e pakujtuar ta kishte kafshuar një kafshë e egër grabitqare, Xhoni kërcen përjetë dhe me vrap kalon hyrjen e dricuar të pallatit. Në ashensor një plakë është gati të nisët. Si një portier i shkathët, Xhoni kërcen tre metrat e fundit, që e ndajnë nga kabina dhe hidhet mbi plakën e tmerruar që bërtet. Xhoni s'ka kohë të humbasë. Shtyp butonin për në katin e dhjetë. Plaka ulërin, thërret për ndihmë (hajdutë të veshur si policë, një modë e zakonshme për qytetin), po Xhoni brenda në kabinë, tek kalon me shpejtësi katet nuk ndihet. Thuajse i ngrihtë, me veshin spiun kthyer nga dera, përpiqet të thëthijë fragmentet e fundit të bisedës intime, rrap-xhabin monoton të makinës së shkrimit, deri edhe gërvishtjen besdisëse të pendës mbi letër. Plaka zverdhët, këputet përpara fantazmës së policit, rrëzohet sa gjatë-gjerë në këmbët e tij. Ai s'ka ndier, s'ka kuptuar, s'ka marrë vesh gjësendi. Vazhdon të ngjitet, duke u orvatur me mundim, të mos shkëpusë lidhjen. Ja më në fund kati i dhjetë.

Me një të shtënë, brava hidhet në erë. Në derën e hapur, si një përbindësh i frikshëm, shfaqet ai, polic Xhoni.

Njerëzit e dhomës janë fiksuar në pozicionet e tyre më të natyrshme. Të stepur, të tronditur, të zbetë, plot ankth, vështrojnë polic Xhonin, që hyn papritur e ndodhet mes tyre. Habija i paralizon. Ç'kërkon mes tyre përfaqësuesi i ligjit? Armët, si sendet më të pavlera të botës, të turpëruara, të zhgënjyera, të trishtuara, të mbledhura kruspull, janë struktur në

xhepat e gjerë të xhaketave. Nuk e vlen të futësh dorën në xhep.

— Abraham, Lenki, Kodan, zonjusha Hopkin, mos u çuditni, ju njoh të gjithëve! Vallë, harruat se në orën 2 të natës, në rrugën Kembri ju pret një kamion FORD me tre targa rezervë dhe të gënjeshtërtë? Po, po, tri roje përgjigjen për sigurinë e magazinës së armëve të zotit Embri. Mund të asgjësohen lehtë, apo jo, zoti Kodan? Bindja, zoti Lenki? Një ironi e së kaluarës, megjithatë komisari Grevald mund t'jua njohë këtë si një rrethanë lehtësuese. Zonjusha Hopkin, kaq shumë i urrekeni policët?! Po çfaj kishte polici trupmadh, që ju goditi në kokë në sheshin «Truman»? Shumë gjëra, zonjushë, varen nga emërtimi. Përse e quani vërshimin tuaj mbi rrugë demonstratë? Quajeni shëtitje, piknik a si të doni dhe, ju Lenki, zjarrfikësit s'do t'ju bien më në qafë. . .

Ai filloi të qeshte me të madhe, i pushtuar nga euforia e veçantë, si të qe i dehur.

Njerëzit në dhomë, vështrojnë njëri-tjetrin. Vështtrimet e humbura dhe të nemitura të tyre dukej sikur thoshin: «Ai i paska dëgjuar të gjitha. . . që të gjitha, si të qe brenda në dhomë. Çudi vërtet! Ne nuk flisnim me zë të lartë, megjithatë, ai i dëgjoji të gjitha. Vallë harruam të mbyllnim derën? Harroi ta mbyllë ndonjëri, apo? . . . Dyshimi, si një shumëkëmbësh, shtriu kthetrat e lakuara mbi njerëzit e dhomës.

Sytë pyesnin: «Cili është ai? Kush e harroi portën e hapur? . . .»

Ndërsa buzëqesh në mënyrë të shëmtuar, si të zgërdheshej, Xhoni u hedh prangat dy prej komplotistëve, të cilët i quan me mend si më të rrezikëshmit.

Të tjerët i shtyn përpara. . .

Njerëzit e dhomës presin që në korridor të shoqërohen nga policë të tjerë. Por korridori që i zbrazur. Në kabinën e ashensorit, një plakë mezi merrte frymë. Kodani që arrestuar edhe pesë herë të tjera, por s'i kishte ardhur kurrë kaqë turp sa sot. Një derr i trashë i kishte vënë përpara si foshnja të bindura. Asnjëherë s'i qe dukur vetja më i pavlerë.

— Abraham! — i pëshpëriti me zë gati të humbur. Duhet bërë diçka. Turp e faqezezë për ne! Pesë vetë i dorëzohemi një polici.

Abrahami s'pati kohë të përgjigjej, sepse Xhoni u gjend sakaq pranë Kodanit.

— I dashur Kodan, ka muaj që nuk ma hedh më dot njeri, dëgjovë? Qenka turp për ju të pesë t'i dorëzoheni polic Xhoni? Nesër mund t'ju vë prangat tërë qytetit tuaj të ndershëm dhe s'duhet të çuditeni. Ju tingëllon e pabesueshme, absurde, qesharake, fantastike? Atëherë duroni edhe ca dhe atje, brenda kangjellave, do të mësoni shumë gjëra të dobishme. Ju, o bij të dashur e të dhembshur, duhet ta quani veten të ndëruar e të respektuar që ju hodha prangat me duart e mia. Kur mbreti të vret me dorën e tij, s'ka vdekje më të çmuar. Se doemos, të ka vlerësuar si armik me peshë. Pra ecni përpara, futuni në kabinë dhe mos u ndieni. Mua s'ma hedh njeri! Eh, i dashur Kodan, u turpërova që unë të hodha prangat, por më vonë do ta ndiesh veten krenar bash për këtë...

Kodani u zbeh edhe më shumë. U ul në gjuhë, në një qoshë të kabinës dhe zuri fytyrën me duar. Kabina zbriste me shpejtësi katet. Të arrestuarit qëndronin në qoshë, si të kapitur. Ballë tyre, me një buzëqeshje idiote, me revolverët drejtuar nga viktimat qëndronte polic Xhoni.

Vështrimi i tij që ngulur në prangat e ndriçme prej çeliku. Ndrëçimi i tyre ia mori një çast sytë. Iu bë se shihte mijëra, dhjetëra-mijëra pranga të ndriçme. Mijëra duar që zgjateshin drejt tyre. Duar të mëdha, pranga të mëdha. Si është e mundur të harroj edhe prangat e vogla? Në qytet ka edhe fëmijë. Nëse duhet mbyllur në burg tërë qyteti, atëherë pa humbur kohë duhen përositur pranga të madhësive dhe të llojeve më të ndryshme. Pranga për burra, grë, pleq, plaka, fëmijë të porsalindur. Pranga speciale për të sëmurë me deformacione kokësh nga reumatizma, të gjymtuar, pranga të çdo lloji...

Ai buzëqeshi, përhumbur në ëndërrime. Dëgjonte qartë fërkimin e byzylykëve të çeliktë në kyçet e duarvet.

Kabina u përplas lehtë në bazamentin e saj. Xhoni u për-mend.

— Çudi! — tha me vetë. — Në pak sekonda njeriu mund të shohë kaq shumë gjëra. Kaqë shumë pranga. Një prangë, dy, dhjetë pranga, njëqind, një mijë.

Ndjeu ta pushtonin idetë e vjetra fikse, por kësaj radhe s'u përpoq t'u shpëtonte. Ai e lëshoi veten të tërhiqej pas tyre,

me ndjenjën e lehtë, gati të ëmbël të kundërshtimit (në të vërtetë më shumë nxitës) të vajzës, kur i dashuri i zemrës e fton të fshihen diku, mes gjelbërimeve, larg syve kuriozë e lakmitarë të botës. Mbase në këtë mënyrë idetë dhe parafytyrimet fikse të prangave, kompensonin deri diku dëshirën gati gjysmë-shëkullore për të fituar para, famë, lavdi. Gjer muaj më parë ai ishte një ndër policët pa vlerë, aksionet e rralla të të cilëve mbahen mend pa vështirësi nga shefat. Kishte njohur ethet e këqija të dështimit, zagushinë e fyerjes, dridhmat e pasigurisë për të nesërmen. Dhe ja, më në fund fati i kishte buzëqeshur. Por ai s'c diente ende plotësisht lumturinë e shumë dëshiruar të ishte bërë pjesë e pandashme e qenies së tij se digjej nga dëshira përvëluese e hakmarrjes dhe torturohej gjer në palcë nga fobia munduese e kohës që konsumohej pa ndër keqardhje për të pesëdhjet vjetët e tij. Ku dihej sa do të rronte, ku mund ta dinte sa vjet i kishin mbetur? (Qe në moshën, kur njeriu fillon e mendon ca më shumë për vdekjen). Muajt e fundit nuk flinte, veçse tre orë në natë, madje as edhe nuk shtrihej në shtrat, jo vetëm nga dëshira për të gjurmuar e për të mbledhur sa më shumë të dhëna faktike të dobishme për policinë, por edhe nga mizëria e zhurmave shqetësuese të gjithfarshme, të fuqizuara gjer në maksimum, që s'e linin të bënte një orë gjumë të qetë. E para mbyste torturën e së dytës, kështu që moria e pallogaritshme e ngjarjeve të vogla e të mëdha, që ndodhnin pareshtur në qytetin e madh dhe që ai i mësonte i pari, i sillnin të tillë kënaqësi shpirtërore, të tillë dehje dhe eufori, sa gati-gati nuk po e ndiente më nevojën e gjumit. Polic Xhoni ishte në gjurmim të përhershëm, ditë dhe natë, pa gjetur prehje e çlodhje.

«100 pranga, 1000 pranga, 1 milion pranga, 10 milion.»

Polic Xhoni buzëqeshte si i humbur në një ëndërr joshëse. Të arrestuarit, disa metra larg tij, çapiteshin me përtesë në trotuar, si vargan i gjatë duke shkuar diku.

Të arrestuarit përpiqeshin të shpëtonin si herët e tjera me argumentin e famshëm të mungesës së fakteve. Kodman që arrestuar pesë herë dhe të pesë herët ishte liruar për mungesë faktesh, por atë natë qe vërtet i pikëlluar dhe i tronditur. I mallëkuari Xhon i dinte të gjitha. Të qeshurat tallëse dhe gazmore të komisarit Grevald nuk mund të duroheshin dhe ende i kumbonin në vesh.

«Kërkoni fakte, i shtrenjti Kodman? Pesë herë radhazi na shpëtuat, por tani s'keni nga t'ia mbani. . .

Kodmani ktheu kokën. Polic Xhoni ecte si një somnambul. Buzëqeshte. Ëndërronte. Kodman pështyu me inat dhe shau me mllef. Xhoni u drodh, u përmend.

— Thatë gjë, Kodman?! — pyeti.

Kodmani s'u përgjigj.

— Dëshët gjë Kodman?! — ngulmoi Xhoni.

— Nuk fola fare, zoti polic, ju kanë bërë veshët.

— Veshët?!

Xhoni buzëqeshi si me pahir.

— Vërtet Kodman, këto kohët e fundit s'para dëgjoj mirë. . . U plakëm xhan, u plakëm!

* * *

Kodmani u zhgënjye. Komisari Grevald e priti fthotë si të arretuar të zakonshëm. Bile Kodmanit iu duk se, në një çast, kur polici Xhon vështrroi jashtë në rrugë, komisari Grevald i hodhi një shikim të vëngër, xheloz dhe tepër të errët. Vështrimet e Grevaldit e të Xhonit u kryqëzuan dhe i pari vuri përsëri maskën dashamirëse. Kodmani, njohës jo i keq i psikologjisë së njerëzve, nuk gabohej. Kohët e fundit Grevaldi ia kishte frikën vartësit të tij, policit të thjeshtë Xhon, madje e urrente me shpirt. Papritur (ndonëse vriste mendjen ditë e natë, ai s'po arrinte t'i zbulonte shkaqet), polic Xhoni po shkëlqente me një inteligjencë e sukses të pashoq. Njëzet mijë qytetarë të sekseve e të moshave të ndryshme, «fajtorë të vërtetë», qenë kapur vetëm nga ai, pra gati sa kishin kapur në tre vjet, të gjithë policët e sektorit. Përpara tij qe vështirë të mohoje shkeljen e ligjit. Edhe kur ndonjë naiv dhe i paditur guxonte ta bënte këtë, mbërthehej paq nga moria e fakteve të pakundërshtueshme, që ia rradhiste polic Xhoni. Qe aq i «mençur» dhe «njohës» kaq i thellë i psikoanalizës, sa kishte borxh t'i riprodhonte viktimës fjalë për fjalë fragmente bisedash. Goditje të tilla përballoheshin me vështirësi nga viktimat. Me sytë e tij, Grevaldi kishte vërejtur se si ato këputeshin e binin përdhe të pafuqishme, fill pas bashkëbisedimeve speciale me vartësin e tij. Natyrisht vendin më të

madh e zinin të burgosurit politikë, ata që dyshoheshin për veprimtari prokomuniste, po, meqë zyrtarët s'kishin dëshirë ta përdornin publikisht këtë emërtim i kishin quajtur të dyshimtë për veprimtari antikeveritare, një përcaktim i përgjithshëm ky që s'duhej të hapte shumë telashe.

Qindra letra vinin çdo ditë nga vende të ndryshme të botës, në adresë të shtëpisë së Xhonit. Fama e tij po përfshinte kontinentet. Dedektivë të tillë si Sherlok Holmsi, Bebi Stokes, Edwin Stirt, etj., përpara tij do ta ndienin veten si nxënës shkollë përballë profesorit. Por ai, me gjithë ftesat e shumta, megjithëse i vinin në dispozicion avionë dhe jahte personale, refuzonte të largohej nga posti i thjeshtë i policit të rrugëve. Inate të vjetra e mbërthenin aty. Iu propozua deri edhe posti i Grevaldit, por nuk e pranoi, sepse dëshëronte t'i lante hesapet ndryshe me të. Një këmbim i thjeshtë posti mund të përtypej disi më lehtë nga Grevaldi zemërhekur, dhe kjo gjë nuk mund ta kënaqte polic Xhonin. Në përfytyrimin e tij, prangat më të tmerrshme i kishte rezervuar për komisarin Grevald e vetëm atëherë, ndoshta, do të mund të kënaqej me postin tepër të thjeshtë të komisarit të policisë. Megjithkëtë, në pamjen e jashtme asgjë s'kishte ndryshuar në marrëdhëniet e tyre, dhe kjo i bënte rivalët të tregoheshin më të kujdesshëm. . .

* * *

Prej tri javësh, polic Xhoni po e ndiqte këmba-këmbës komisarin. Që nga dita, kur veshi spiun thithi fragmente të një bisede të dyshimtë telefonike, që bëri Grevaldi me një bandë kontrabandistësh, ai nuk po i ndahej. Grevaldi, nën peshën e rëndë të zbulimit të bashkëpunimit, po orvatej të shkëputej përfundimisht me ta, por banda nuk pranonte ta lëshonte nga kthetrat, dhe kjo gjë po e acaronte situatën. Gjatë atyre tri javëve, polic Xhoni gjurmoi më pak qytetarë. I qe vënë pas komisarit të tij. E ruante ditë dhe natë. Për komisarin Grevald nxiheshin radhë dhe fletë të tëra. Dara e rrethimit sa vinte e bëhej edhe më e ngushtë. Gjurmët e Grevaldit dashur pa dashur po e çonin drejt kreut të bandës, një farë Xhimi Litëll. Kreu i policisë dhe i bandës qenë takuar disa herë javën e fun-

dit. Marrëdhëniet ishin tendosur së tepërmi. Mund të pritçej gjithçka. Në fillim të javës së katërt, Xhoni vendosi të vepronte. Në mesnatë, vendi i fshehtë i takimit u rrethua nga makinat e policisë. Në aksion merrte pjesë edhe vetë zv. ministri i brendshëm, një njeri që pëlqente sensationet. Kreu i bandës, Xhimi Litëllt, duke e kujtuar veten të tradhtuar nga Grevaldi, thirrjes së polic Xhoni për të dorëzuar armët, iu përgjigj me dy të shtëna të befata. Mbytur në gjak, Grevaldi u përplas në tokën e spërkatur nga vesë e natës. Xhimi s'arriti të godiste tjetër njeri, sepse breshëritë e armëve automatike e shtrinë përdhë, të bërë shoshë.

Zv. ministri dhe polici Xhon i shtrënguan duart njëri-tjetrit në errësirë.

Mbi trupat e të vrarëve hodhën çarçafë të bardhë.

Zv. ministri dhe polici Xhoni dolën nga strehimi, ku qenë fshehur.

Sirenat e makinave të policisë kuisnin me të madhe, duke e bërë ngjårjen edhe më tragjike. Fotoreporterët e ftuar posaçërisht, ndriçonin herë pas here me blicet e tyre kufomat e bardha. Komisari i ri i policisë, Xhoni, me duar të kryqëzuara mbi gjoks, u përgjigjej pyetjeve që s'reshnin të gazetarëve. Herë-herë konsultohesh me bllokun e vogël, të zi.

— Thonë, se ju, z. Xhon, keni qenë për shumë vite një idiot i padeklaruar. A është e vërtetë kjo gjë, apo... — pyeti një bullafiq me syze, kryeredaktori i gazetës më me emër të partisë republikane.

Xhoni mezi u përcoll.

— Nuk ju kanë gënjyer, zoti Henri. Gjer në moshën 30-vjeçare nuk bija më poshtë se të tjerët, mirëpo një natë me stuhi, tek shkoja rrugës, një gangster më goditi rëndë në kokë me grusht. Pas kësaj gjëme, më thonë të dashurit e të afërmit e mi, — një kohë të gjatë, shumë vite, kam qenë gati si në gjumë. Njëzet vjet më vonë, zoti Henri, më goditën prapë, tamam në të njëjtin vend dhe ja tek më keni përpara jush, të rinuar, të zgjuar e të shkathët. Zoti Henri, duhet të ruheni nga grushtat. Gjurma ndonjëherë është e pashlyeshme...

Fjalët e fundit, Xhoni i tha duke e vështruar thellë në sy Henrin, që padashur u drodh.

— Pyetje të tjera zotërinj?

— Besoni, se një ditë mund të bëheni ministër i brendshëm?

— Pyetja është provokuese, megjithatë mund t'ju përgjigjem. Ministrin e tanishëm e adhuroj dhe veten nuk e quaj aspak më të zotin për t'i zënë vëndin, veç në ma dhëntë vullnetarisht, Ha, ha, ha...

Xhoni qeshi me të madhe. Atë natë i pëlqente të bënte shaka. Edhe zv.ministri buzëqeshi, por me pahir. Sikur po i shtrinte këmbët ca si shumë ky Xhoni. Në një farë mënyre, i duhej prerë oreksi dhe i duhej treguar vendi.

Zv.ministri i vuri dorën mbrapa në shpatull dhe e shtyu lehtësisht përpara.

— Boll, Xhon për sonte. Të dhënat për çështjen u mjaftojnë. Ministri më pret në raport.

Xhoni tundi lehtë kokën.

— E po, zotërinj, besoj mund të ndahemi. Faleminderit për ndihmën!

Blicet s'pushuan së hapuri sytë e bardhë, edhe kur të dy u ulën në sediljet e pasme, edhe kur Xhoni i përshëndestë me kokë duke u buzëqeshur.

— Nisu! — urdhëroi prerë zv. ministri.

Makina inkandeshente, nga shkëlqimet verbuese të aparateve fotografike, dredhoi një copë herë në hapësirat e gjelbërta të kopështit dhe pastaj u zhduk në errësirë.

* * *

Komisar Xhoni mirrte shumë ftesa për t'i nderuar me praninë e tij në darka, dreka e pritje të ndryshme, por ai nuk shkonte gjëkund. Inisiativat e komisar Xhonit qenë përkundrazi të rralla dhe mbase kjo që edhe arsyeja, që bënin përshtypje të jashtëzakonshme në publik. Bie fjala, ai i propozoi kryetarit të partisë republikane të merrte përsipër drejtimin e gazetës kryesore, në vend të zotit Henri. Kërkesa e komisarit u prit me kënaqësi të dukshme, madje u vlerësua si një nder i jashtëzakonshëm, që i bëhej partisë së tyre. Udhëheqësit e saj të entuziasmuar shkuan edhe më tej, duke iu lutur të bëhej anëtar i partisë së tyre; por Xhoni, në një intervistë radio-televizive, pasi

që menduar tri ditë e tri netë, nuk pranoi (përsëri me mirësjellje), duke shpallur botërisht se, përsa kohë do të mbante postin e komisarit të policisë, nuk do të bënte pjesë në asnjë nga partitë ekzistuese. Por la të nënkuptohej se, mbase në të ardhmen, mund të bëhej themeluesi i partisë mjaft origjinale, me emrin fantastik — «Partia e uniformës», që merrte përsipër të zgjidhte hallet e qytetit me metoda origjinale dhe fare pak të kush-tueshme.

Zoti Henri u shkarkua që atë mbrëmje, duke u bërë mësim edhe për të tjerët, se me komisarin nuk mund të bëhej shaka. Xhoni filloi menjëherë nga puna. Mori një takim të shpejtë me njerëzit më kryesorë të gazetës dhe u bëri të njohur metodën e tij të punës, e cila ndryshonte si nata me ditën nga ajo e zotit Henri. Ish kryeredaktori e faqoste përfundimisht gazetën në ora 21.00. Shumë ngjarje tragjike të natës, për të cilat publiku ishte veçanërisht i etur, nuk zinin vënd në gazetë, megjithatë zoti Henri mburrej, se e mbyllte faqosjen dy orë më vonë, se kolegët e tjerë.

Komisar Xhoni i habiti të gjithë, kur u tha se faqosjen do ta mbaronte përfundimisht me dorën e tij vetëm tri orë përpara shitjes, pra më katër të mëngjesit.

Katër faqe të plota, nga dhjetë faqe që kishte gjithësejt gazeta, ua rezervoi ngjarjeve të larmishme plot tension të natës.

Të gjithë mbetën tepër të habitur, kur në orën 23.00, në sytë e tyre, bëri faqosjen provizore. Në fillim, shkruante vetëm titullin e ngjarjes, caktonte përafërsisht numrin e rreshtave që do të zinte materiali, dhe zgjidhte redaktorin që duhej ta shkruante sipas përshkrimeve të tij të shkurtra.

«Kështu pra, le ta quajmë» Krim i përbindshëm në rrugën Eskuell, nr. 15»; «Krokodili i Missisipit kapet me presh në duar»; Bukuri! Njëqind e dyzet rreshta. S'ka më mirë! Helene, reportazhin do ta shkruani ju. Kam të dhëna të sigurta, se ngjarjet do të zhvillohen kështu:

«Krokodili i Missisipit është tradhtuar nga dashnorja e njëzetë, gruaja e një nëpunësi të thjeshtë të postave. Banda e tij do të sulmojë shtëpinë në ora — aty rreth 3-së së mëngjesit. Të shoqin ka ndërmend ta vrasë, kurse asaj do t'i lërë shenja që të mos i shlyhen kurrë. Në çastin e fundit dëgjohen sirinat e policisë dhe krokodili i Missisipit bie në kurth... Ja,

pra, e tërë ngjarja me pak fjalë. Helenc! Mbylluni diku dhe shkruani. Në mesnatë të ndodheni në vendin e ngjarjes. Bëni koregjimet e rastit. Në orën 3.50' materiali i plotësuar të dorëzohet në linotip. Suksese pra, Helenc! Mirupafshim!

I hutuar, gazetari Helenc shtrëngoi dorën e komisar Xhoni dhe doli. Në jetën dyzetvjeçare prej gazetari s'mbante mend t'i ishte ngarkuar detyrë më e çuditshme dhe më e jashtëzakonshme se ajo e asaj nate.

Helenci u kthye përsëri. Hapi me ngurim derën.

— Më falni, zoti Xhon, por duke i ditur më parë këto, që do të ndodhin, policia mund të ndërhyjë në kohë dhe artikulli...

Komisar Xhoni skërmiti dhëmbët.

— Helenc! S'më kanë pëlqyer ndonjëherë ata që pyesin shumë. Qartë?

— Më falni, më falni, desha të sigurohesha. Më falni! Natyrisht që artikullin do ta bëj që tani.

Xhoni u kënaq. «Qenka pastë e butë, pra i trajtueshëm» — mendoi dhe zbardhi dhëmbët për të qetësuar Helencin e alarmuar.

— Oh, s'ka gjë, s'ka gjë, dhe shih, më pëlqejnë punët e frymëzuara. Ku e lamë? Ah, po! «Doktor Hendson u shet të miturve Marihuanë». Artikullin do ta shkruani ju, Beksi. Me pak fjalë ngjarjet do të rrjedhin kështu:

Dhe ai nisi të tregojë...

* * *

Që në fillim të karrierës së tij të shkëlqyer e të pazakontë, Xhoni tërhoqi vëmendjen e klasës së pasur. Ajo përpiquej që aftësitë e jashtëzakonshme, gati mbinjerëzore të Xhoni, t'i shfrytëzonte për një superkontroll të shoqërisë dhe veçanërisht të lëvizjeve revolucionare. Gradualisht, ai po shkëputej nga forca e gravitacionit e shkencëtarëve dhe po thithej nga fusha e fuqishme tërheqëse e monopoleve.

Xhoni merrte porosi të shumta për të zbuluar e parandaluar me kohë çdo lëvizje dhe aksion revolucionar, që kërcënonte sigurimin e rendit publik, ndonëse s'mund të thuhej, se ai udhëhi-

qej në të tilla veprime të shëmtuara nga ndonjë farë bindje politike e përcaktuar. Punonte për ata që paguanin më shumë: Muajt kalonin shpejt, njëri pas tjetrit dhe Xhoni po futej dalngadalë në sferën e njerëzve që mund ta shihnin të nesërmen pa iu dridhur zemra, se mund të mbeteshin të papunë e pa dollarë. Ai po bëhej i pasur, Kësaj ai po ia arrinte shumë më shpejt se të tjerët. I paguanin shuma kolosale për shërbimet e tij të mëdha e të parreshtura. Mendimi, se në fund të vitit do të bëhej milioner, po ia përkëdhelte sëdrën dhe po i nxiste ndjenjën e lakmisë e të zilisë së pangopur, për të vënë sa më shumë mënjane. Pak nga pak, pa e kuptuar as vetë, çdo ditë e më shumë, në zemër i kishte lindur e po i gatuhej një ndjenjë e çuditshme, e përzier, ankthi, frike e urrejtjeje. Në qoftë se për një farë kohë, zbulonte dhe shtypte çdo lëvizje revolucionare, që rrezikonte sigurimin e rendit publik, i shtytur pothuajse nga asnjë motiv i përcaktuar politik, por vetëm e vetëm për para, tani tek punëtorët aktivistë e gjithë të «dyshimtët» e tjerë, ai shih-te njerëzit që do t'i bënin varrin, që do ta shkallmonin e do ta linin keq e më keq, të papunë e pa bukë. Mbase edhe në burg mund ta fusnin, ose ca më keq akoma. Gazetat shkruanin shumë, për atë që mund të ndodhte në vend, po qe se fuqinë e merrnin majtistët. Kishin shkruar edhe shumë kohë përpara se Xhoni të bëhej i pasur, por vetëm tani ai po i merrte seriozisht këto gjëra. Një polic fare i thjeshtë rrugësh, i lënë mënjane siç ishte dikur, nuk kishte ndonjë arsye të veçantë t'i trembej së nesërme, as më shumë e as më pak se të tjerët. S'kishte për të humbur ndonjë gjë të madhe. Por tani qe futur aq thellë në rrugën e krimeve, të zullumeve e të prapësive, sa çdo kthim prapa në të kaluarën, s'kishte kuptim. Veç kësaj, tani qe i pasur e duhej ta mbronte këtë të «drejtë» me të gjitha armët. Për të luftuar të majtët dhe të gjithë ata, që ëndërronin për socializmin dhe komunizmin, sot e tutje ai s'kishte përse të nxitej e të merrte porosi nga të tjerët. Ai do të shtyhej më tej. Do të kontrollonte jo vetëm të dyshimtët, jo vetëm ata për të cilët qenë hapur dosje të veçanta, por gjithçka dhe çdo njeri, të mëdhej e të vegjël, njerëz me bindje politike dhe pa bindje të tilla, njerëz të punës e shtëpiakë, ca më shumë të papunët. Gjithçka nën kontrollin e tij. Një supersurvejim i tillë mbi shoqërinë i dukej i dobishëm për qetësinë, paqen e sigurimin, për rendin.

I ishte ngjitur si rrodhe e bezdisshme qytetit të tij. Ditë të vështira plot ankth, dyshim dhe frikë po jetonte qyteti disamionësh.

Komisar Xhoni, si një fantazmë u shfaqej banorëve kudo, mbrenda në shtëpi, në zyrë, në magazinë, në shtrat, në WC, pra kudo! Ai djall i dëgjonte të gjitha, që të gjitha. Të porsaliruarit betoheshin se asaj shshunje plakë s'i shpëtonte as edhe një fjalë. Atij s'i shpëtonin as edhe bisedat më intime. Qyteti, si një orë gjigante e çakërditur, që hutuar e çorientuar, kishte dalë jashtë rregullit tradicional dhe e ardhmja s'dukej premtuese.

Ajri që nginjur me aerozolet e pakapërdishme, plumb të rënda të dyshimit. Doemos, spiunë të panumërt duhej të ishin vënë në shërbim të tij, organizatat dhe udhëheqësit kryesorë të punëtorëve dergjeshin prej muajsh në burg. Ata që guxuan të kërkonin lirinë e fjalës në sheshet publike, u torturuan çnjëzërisht dhe u dënuan me vite të tëra.

Ai kishte përhapur në çdo shtëpi, në çdo zyrë, në çdo fabrikë, në çdo rrugë, në çdo qoshe, retë e dendura sterrë dhe gulçuese të ankthit dhe frikës.

Frika! Ajo kuçedër po e brente dalngadalë qytetin më keq se një leprozë.

Frymëmarrja e qytetit ishte bërë e mundimshme, e rëndë, agonike.

Pa e kuptuar as vetë, njerëzit filluan të flisnin me zë më të ulët, gati të pëshpërisnin. Në qytet stuhia e zërave dhe toneve të larta, këngëve, ritmeve, melodive të kumbueshme ua la vendin pëshpësheve. Qyteti papritur që urtësuar. Qyteti po përgjumej, po dremiste sikur komisar Xhoni ta kishte hipnotizuar.

Në fillim kjo e gëzoi, se iu përkëdhel sedra e pushtetit pa kufi, ai po sundonte mbi qytetin, por shpejt kuptoi të keqen që po i kërcënohej...

Polic Xhoni, me duar të kryqëzuara prapa shpine, si një qole bajate, vërvitej si i xhindosur, ditë e natë rrugëve të qytetit. «Sufi» i tij s'arrinte më të perceptonte dot pëshpëritjet. Shkencëtarët, madje as edhe ai vetë, s'kishin parashikuar se punët do të arrinin gjer këtu.

U vërvit kështu, pa shpresë, i telikosur, i dërrmuar për vdekje një javë të tërë. S'mundi të dëgjonte asgjë të dyshimtë. U tmerrua, u drodh i tëri, kur mendoi se që shndërruar përsëri në një Xhon pa vlerë, në policin e rëndomtë të dikurshëm...

I mbytur në djersë, marramendthi, ra në gjunjë përpara shkencëtarëve Meksi dhe Berti dhe iu lut t'i inplantonin «Sufin» e dytë në veshin tjetër.

«Shpëtomëni, shpëtomëni, një javë rresht s'kam hedhur as edhe një prangë, një të vetme. Ju lutem shumë! Jam një i mjerrë, një hiç pa «Sufin» tim. Qyteti po më sfidon, qyteti po tallët me mua. Më ndihmoni, se po vdes nga pikëllimi e dhembja!...

— Na pate premtuar, Xhon, që «Sufin» tonë do ta përdorje vetëm kundër keqbërësve, vjedhësve dhe kriminelëve. Por s'e mbajte fjalën. Je bërë vegël qorre e të tjerëve dhe armik i rrezikshëm i lirisë dhe demokracisë së vërtetë. Je bërë tiran dhe shtypës, Xhon... - tha Meksi i nxehur.

— Këtë e kam bërë pa qëllim... Bëra ç'më thanë... Unë jam vetëm polic fare i thjeshtë, një polic rrugësh — foli me të lutur e duke u qarë, Xhoni.

— Mirë, Xhon, shkoni tani, do ta plcqërojmë këtë punë... dhe do të të përgjigjemi...

— Si të dëshëroni, zoti Meks, si të dëshëroni — foli Xhoni, me tonin e njeriut të përvuajtur, që ia ka nevojën shumë tjetrit dhe doli gati gjysmë i përkulur.

Shkencëtarët ranë në mendime. Pastaj vështruan në hesh-tje njëri - tjetrin.

— Hë Berti, si t'ia bëjmë? — pyeti Meksi.

— Dyshoj shumë në perspektivën e «Sufit» tonë. Është një aparat i tmerrshëm në duart e policisë sekrete... Vendi s'do të ketë më liri!...

— Se mos ka tani?

— Nuk e them këtë, por të paktën aparatúra e tanishme nuk jep mundësinë e supersurvejimit mbi popullsinë.

— S'duhet të trembeni kaq shumë. Aparatúra s'duhet mbi-vlerësuar. Miliona «Sufera» nuk mund të mbysin lirinë. S'është e lehtë të nënshtrosh popullin. Ai i përgjigjet shtypjes dhe tiranëve në forma të ndryshme, ndoshta jo shumë efektive, por kur ndërgegjija e tij zgjohet, organizohet dhe drejtohet me pjekuri, ai jo vetëm nuk druhet t'i shfaqë hapur bindjet e tij, por

shkon edhe më tej, dua të them në revolucion. Historia ka shumë shembuj të tillë.

— Megjithatë ne duhet t'i qëndrojmë besnik qëllimit tonë, kur e bëme «Sufin». Ai duhet të përdoret vetëm kundër vjedhjeve e vrasjeve kriminale, shkurt, të mbrojmë të pafajshimt. Me gjithë besimin që kemi në forcën dhe vitalitetin e popullit. «Sufi» ynë s'është aspak një mjet indiferent, rrezikshmëria e të cilit nuk u dashka të mirret parasys. Jo, Meks! Një supersurvejim i policisë sekrete mbi mendimin e lirë të popullatës do të qe fatkeqësi dhe mjerim i patregueshëm, pavarësisht se një ditë populli do ta thotë fjalën e vet.

— Keni të drejtë, Berti, por sa kohë që shpikja është në duart tona, ne s'kemi pse të shqetësohemi. Jemi ne zotërit e saj. S'ka gjë të keqe, nëse vazhdojmë eksperimentin me Xhonin, duke ia bërë edhe një herë të qartë kushtet tona. Se, të thuash të drejtën, një aparat i tillë, po të përdoret ashtu siç duam, popullatës do t'i kthehej qetësia dhe paqja. S'do të kishte më vrasje, vjedhje, përdhunime, rrëmbime fëmijësh të pafajshëm...

— Utopi, utopi, Meksi! Qetësi dhe paqe të vërtetë s'do të ketë kurrë. Mund të bësh fjalë për ulje të tyre, por sa për zhdukje, bah, kjo s'duhet të të shkojë ndërmend. Çështje sistemi, ti e kupton...

— Atëherë po të pyes? Përse e shpikëm? Përse u lodhëm?

— E qartë, e qartë është arsyeja, por Xhoni na bën të mendohemi thellë. Në djall shkofshin milionat e dollarëve, nëse miliona mallëkime do të bien mbi ne... Më kupton?

— Ç'të bëjmë, pra? Të heqim dorë?

— S'jam për këtë.

— Ç'propozon?

— Të vazhdojmë eksperimentin...

— S'të marr vesh. Pse më kundërshtove deri tani?

— Të vazhdojmë, por me një ndryshim.

— Ndryshim the?

— Po. T'i inplantojmë një «Suf» të mangët...

— S'të kuptoj fare. Fol shkoqur!

— Një «Suf» me jetë të shkurtër, 5-6 muaj, e bën Xhonin një pjellë eksperimentale jo shumë të rrezikshme dhe të manovrueshme...

Si në fillim, shkencëtarët u panë sy më sy një copë herë dhe qeshën me zë të lartë.

— Të lumtë, Berti! Ide e shkëlqyer. Një «Suf» i kufizuar kurrsesi nuk mund të keqpërdoret, vetëm për arsyen e thjeshtë, sepse jeta e tij është tepër e shkurtër. Ca më keq për Xhonin; nëse nuk do t'u përmbahet kushteve tona...

* * *

Me të dy aparatet «Sufi», të inplantuar në veshë, Xhoni iu shfaq përsëri qytetit, si një përbindsh tekanjosh dhe i frikshëm. Shkonte rrugëve hundë e buzë. Inatet, dështimet dhe zhgënjimet e të shtatë ditëve të fundit i qenë mbledhur si një shuk në gjoks, dhe e mundonin.

«Unë nuk u bëra i gjallë një javë rresht, tamam atëherë, kur disa faqezinj filluan të pëshpërisnin, të flisnin vesh më vesh. Këtë e bënin që t'i shpëtonin gjykimit tim të rreptë e të drejtë, që të ma hidhnin. E ç'nuk thanë, e ç'emra s'më vunë, dhe cilit, mua, komisar Xhonit, ruajtësit të rendit e të qetësisë, mua që humba gjumin për t'i shërbyer drejtësisë dhe ligjeve.

Besomëni, qytetarë të ndershëm, po ju flas zemërapur, qyteti është infektuar nga ide socialiste e komuniste. S'ka ku të vejë më keq. Jeni të pakënaqur, sepse s'keni të holla për arsim, për të paguar qiratë, për ushqimin, kur çmimet ngrihen, po këto pakënaqësi janë të rrezikshme, sepse drejtohen tërthorazi kundër sistemit tonë dhe janë gati një armë në duartë e armiqtë tanë të betuar, shumë më e rrezikshme se bombat, avionët dhe raketat e tyre». Fjala që mbajti Xhoni në studion televizive të qytetit, që e shkurtër, por toni ishte i ashpër e paralajmërues për masa të rrepta ndëshkimi për ata që s'do të bindeshin.

Që atë mbrëmje kërcënimi si një re e dendur gri, e palëvizëshme, cfillitëse dhe munduese, qëndronte e varur pezull mbi qytet.

Atë natë Xhoni arrestoi pesë mijë pëshpëritës, të cilët u akuzuan si të pakënaqur dhe si njerëz të dyshimtë. Kryeartikulli prej pesëqind rreshtash i gazetës republikane që doli të nesërmen në mëngjes, që fryrë e mbarsur me shprehje stereotipe kërcënuese për pëshpëritësit. Kryeartikulli mbyllej me premtimin solemn të komisar Xhonit se pëshpëritësit e fundit do të

mposhteshin brenda dyzetë e tetë orëve. Shkruesi s'kishte harruar të nënvizonte saktësinë dhe gjenialitetin e të ndriturit komisar të policisë Xhon që meritonte të gjitha nderet; sepse pa atë gati nuk mund të kuptohej paqja, qetësia dhe sigurimi i rendit publik të kërcënuar nga pëshpëshësit.

* * *

U duk sikur qyteti iu nënshtrua kërcënimeve të komisar Xhonit. Njerëzit u gdhinë një mëngjes memecë. Burrat nuk flisnin, gratë po ashtu, bile edhe fëmijët nuk flisnin. Prej shekujsh ai s'kishte njohur qetësi të tillë. Ndonëse nuk qe dimër qyteti kishte rënë në gjumë letargjik. Hija e komisar Xhonit, euforike dhe e kicilosur ëmbëlsisht në sedër, vërvitej si rrotaxhile, triumfalisht, në rrugët e qytetit të madh. Mizëri njerëzish gojëkyçur mbushnin trotuaret. Mizëri makinash shkonin në autostradë ngadalë e pa u ndier, si një kortezh funebër. Shoferët, si të ishin memecë, nuk këmbenin asnjë fjalë me pasagjerët, nuk u binin borieve.

«Sufet» perceptonin vetëm frymëmarrjen e rëndë të bano-rëve.

Ishte i pari njeri në botë, që ia kishte arrirë të mbyllte gojët e shumta të një qyteti milionësh.

Dridhja rrëqethëse lumturie, iu derdhën tatëpjetë shtyllës kurrizore.

U ngazëllye. Sot kishte mposhtur një qytet, nesër, ç'do të mund të bënte? Kurora blu e presidentit vezullonte në ëndrrat e tij.

«Xhon, ti që s'ke pasur në shtëpi as edhe një karrige të thjeshtë për t'u çlodhur, do të ulesh në karrigen e presidentit të shtetit. Ajo është pranë teje, Xhon, fare pranë. S'të mbetet veçse të zgjatësh, dorën! Ulu, Xhon, ulu. Uluni, i nderuar president i shtetit!»

Vizioni halucinator ishte fare i qartë, bindës dhe i besueshëm.

Ja tek qe edhe karrigia. Pse të mos ulej? Ç'të priste më. Ngërthyer nga krizat e forta të deliriumit të madhështisë, ngriu në një pozicion plastik të njeriut që rri në karrige, aty në mes

të trotuarit. Vështronte i ngazëllyer shtetasit, u buzëqeshte dhe nënshkruante herë pas here shkresa zyrtare, që ia sillnin nëpunës të përvuajtur e të respektuar.

Kalimtarët e vunë re dhe filluan të mbanin hapat. Qeshnin nën buzë. Duke u dhënë gishtërinjve, shuplakave dhe shpinës së duarve, pozicione të ndryshme kuptimplote, luajtën dhe u tallën një copë herë me Xhonin e krisur, gjersa arriti në vend mjeku i tij personal, zoti Ferdi. . .

* * *

Qyteti po lëvizte. Ai kishte nisur të fliste me gjuhën e ndërlikuar të gishtërinjve.

Pas një muaji banorët zotëronin pesëqind shenja folëse, shumë prej të cilave me përmbajtje të dyshimtë. Qyteti po i përgjigjej, qyteti po e sfidonte. Ajo që e zbaviti gjatë ditës (duke sikur qytetarët dëfreheshin me gishtërinjtë e tyre, duke krijuar figuracione të shumëllojshme, plot humor të këndshëm e fantazi), e pikëlloi në mesnatë, kur i ulur siç qe, i lodhur e i këputur, në një poltronë lulishteje gjysmë të errët, u kujtua se kjo mund të qe një gjuhë e veçantë e porsalindur. . .

Njerëz të çuditshëm, flasin me gishtërinj, qeshin pa zë, mbyturazi. E provo t'u hedhësh prangat! Ç'bëmë, ç'faj kemi bërë, të thonë. Folëm gjësendi? Gojën na e ke kyçur zotrote. Bëmë gjësendi? Aha, paskemi qeshur?! Si është e mundur, zoti Xhon?! Buzët na ikeni qepur prej kohësh, a mund të qeshë njeriu kësisoj? Shfajësohen, e di, ky është roli i tyre. Por le të qeshin, le të tallen, le të flasin gjuhën e djallit. Edhe kësaj pune do t'ia gjej ilaçin, brenda një kohe të shkurtër bile. . .

Ai psherëtiu, thithi thellësisht puron dhe treti vështrimin në yjet e mjegullta e të largëta. Kishte muaj pa i vënë re. «Kjo do të thotë se kam pasur shumë telashe tokësore këtë kohë», — tha me vete disi i habitur. U mbështet më shumë në poltronë. I buzëqeshi hënës. Një mendim dinak i vezulloi në bebet e syve. Filloi të luante me gishtërinj. Qeshi.

«Hm, një kod deshifrimi! Do të qe interesante. Gjuhët e vështira nuk mësohen perfekt. Përkthyesit gjithmonë janë dashur e kanë hyrë në punë.»

Kur komisar Xhoni hyri në dhomën e pritjes, mysafirët e shquar u ngritën në këmbë.

— Uluni, uluni zotërinj! Keni bërë udhë të gjatë dhe me siguri jeni lodhur.

Me respekt, duke u përpjekur të bënin sa më pak zhurmë, kokat u ulën.

— Zotërinj linguistë, profesorë dhe psikoanalistë! Ju pri-sha qetësinë e rehatinë, e ju kërkova me ngulm, anembanë kontinentit, për një problem urgjent. Puna është se në qytetin tonë, për shkaqë të pakuptuara, janë thyer traditat shekullore të të folurit. Më thonë se gjer tani, banorët e mi kanë zotëruar pesë — ose gjashtëqind shenjëza, shumë prej të cilave me kuptim të dyshimtë... e të rrezikshëm për rendin publik... Ndaj ju thirr-ra... Të jetoni do kohë midis banorëve të thjeshtë, të mësoni të gjitha shenjat e tyre domethënëse e më në fund të bëni një kod të sigurtë deshifrimi. Një kod i tillë do të jetë për çdo agjent dhe polic timin çelësi i dëshëruar për të marrë vesh se ç'ngjet e ç'po bëhet...

— Ju, zoti Xhon, mendoni se çdo lëvizje gishtërinjsh ka një nëtekst? — e ndërpreu një profesor i shquar gjuhe.

— Pa asnjë dyshim! Munda të kuptoj njërën nga të pesë-qind lëvizjet e ndërlikuara të gishtërinjve. Kur gishti i madh takon të voglin e tre të tjerë qëndrojnë drejt të bashkuar, me këtë duan të thonë se...

Zilja e fortë e telefonit qeveritar e hodhi përpjetë. Qëkur-se ish emëruar komisar policie, ai telefon s'kishte tingëlluar kurrë, aq sa i vinte të besonte se aparati ndodhej aty fare rasisht, i harruar nga ndonjë dorë e pakujdesshme.

Me dorën që i dridhej, mori receptorin.

— Jam presidenti i shtetit! — dëgjoi një zë, gati të mekur e të shurdhër, si të vinte nga thellësitë e planeteve. Jeni ju, Xhon?!

— Po, po, unë sër, komisar Xhoni.

— Kam nevojë urgjente për ju, Xhon! Ejani shpejt! Nuk do t'ju nxjerrin pengesë... Mirëupafshim!

Presidenti e mbylli lidhjen, kurse Xhoni qëndroi një copë herë me receptorin në vesh, i hutuar, i mpirë, i çoroditur. Ba-

llin ia mbuluan bula të ftohta djerse dhe vështrimi iu mjegullua.
— Më thërret presidenti. . . — foli prerazi, si një i sëmurë.
Më ndjeni, ju lutem. Do të bisedojmë prapë. Presidenti më prct.
Ju, do të më kuptoni, Presid. . .

Si në kllapi hapi derën e dhomës së pritjes, zbriti te pesëdhjetë shkallët, përshkoi sallonin e madh të katit të poshtëm dhe u gjend përpara makinës së tij.

— Përse më thërret, vallë? — tha, ndërsa rrotullonte çelësin e ndezjes. Diçka e madhe duhet të ketë ndodhur, gjersa më kërkon me kaq ngut. Presidenti i shtetit, i pari i vendit, ka nevojë për ty, Xhon. Kur një president ju thërret me ngut, kjo do të thotë se ai ka nevojë të këshillohet me ju ose t'ju ngarkojë ndonjë detyrë. Kjo do të thotë, i dashur, se ti je bërë i madh dhe se ty të presin poste të rëndësishme. . . Përpara, përpara, Xhon! —

Makina e komisar Xhonit fluturonte me maksimumin e shpejtësisë në rrugëzën rezervë të autostradës.

Ai provonte për të parën herë në jetë përshtypjet ngazëllyese të shpejtësisë më të madhe. Linte pas dhjetëra, qindra, mijëra makina. Presidenti priste!

* * *

Çastet e para, kur komisar Xhoni qëndronte ballë për ballë me presidentin (madje ai nuhaste edhe aromën e këndshme të çimçakëzit, që i pari i vendit s'e shqiste nga goja) qenë të vështira dhe mezi kaluan. Ku qe ulur, në kolltukun e sfungjertë, apo mbi gjemba shkretëtire?

— Zoti Xhon, këta muajt e fundit kam dëgjuar të flitet shumë për ju. Gjithkush mund të mësojë nga cilësitë tuaja të shquara. Askush gjer më sot, zoti Xhon, s'ka mundur të kyçë gojën e ndonjë qyteti. Këtë e arritët ju. Ju i nënshtruat të gjithë. Në qytetin tuaj nuk flitet për gjëra të tilla bajate, të bezdisshme e neveritëse, si bie fjala, greva, demonstrata, propagandë majtiste. . .

— Zoti president, një masë e tillë profilaktike ka qenë shumë e nevojshme — foli papritur Xhoni, që e kishte mbledhur veten nga pritja e ngrohtë e presidentit.

— Keni vepruar me guxim dhe zgjuarësi. Kjo na gëzon të gjithëve. Jam i kënaqur, që më jepet rasti i lumtur, t'u komunikoj se qeveria aprovoi propozimin tim për t'ju emëruar në një post të përshtatshëm për cilësitë dhe zotësitë tuaja. Emëroheni ministër për sigurimin civil! Pra, kështu, mëndojmë se aftësitë tuaja do të gjejnë një fushë të madhe veprimi. . .

Presidenti heshti një çast për të shikuar efektin e fjalëve. Ish-komisar Xhoni kërcëu menjëherë në këmbë, përpoqi t'kat dhe vuri dorën në kokë (megjithse qe pa kapele).

— Uluni, uluni, Xhon, është një post që e meritoni plotësisht. Partia e jonë, d.m.th. partia Republikane, mendon se më në fund u gjet njeriu i përshtatshëm për të drejtuar «qeverinë e padukshme». Xhoni përpëliti sytë i çuditur tej mase.

— Po, Xhon, kështu e kanë quajtur zbulimin tonë Uajzi dhe Rosi dhe ndonëse në epitetin e tyre ka një pjesë të së vërtetës, u hidhni një sy me kujdes dosjeve të tyre, sepse qëllimet që kanë janë denigruese. Mua dhe ministrat na quajnë qeveri e dukshme, kurse zbulimin, që do të drejtoni ju, qeveri e padukshme. Një përcaktim i tillë të nervozon seriozisht, sepse një shtet i madh, i drejtuar nga dy qeveri, bëhet qesharak dhe i pavlerë në sytë e botës. Kështu, pra, Uajzi dhe Rosi indirekt kanë cenuar sigurimin tonë publik dhe autoritetin tonë ndërkombëtar e për këtë, Xhon, ju nuk duhet të rrini aspak duarlidhur!

— Si urdhëron, zoti president!

— Por s'është kjo çështja kryesore për të cilën ju thirra. Uajzi dhe Rosi, në fund të fundit, janë peshkaqenë të vegjël, asgjësohen lehtë. Mua më shqetësojnë seriozisht zgjedhjet që po afrojnë. Demokratët po luajnë të gjithë gurët që të na shkulin me rrënjë. Ata po përfitojnë nga disa gabime që kemi bërë në qeverisje, në premtimet që kemi bërë përpara zgjedhjeve e që s'i kemi mbajtur.

— Edhe ata s'i kanë mbajtur ndonjëherë e as do t'i mbajnë — nxitoi Xhoni t'i dilte krah presidentit, që kishte filluar të merrte superxhiro.

— Mirë, mirë, Xhon, por sidoqoftë, këto e të tjera, përbëjnë armë të forta në duart e tyre.

— Ç'duhet të bëj për tua hequr këto armë? — pyeti Xhoni, duke mos iu duruar.

— Të mos lësh gjë pa bërë, më kupton, Xhon, fiksoje në

tru-këtë që po të them. Askush s'duhet të mendojë se fotografite me satelitë e bëjnë të panevojshëm zbulimin e njeriut. Është e vërtetë se askush s'është në gjendje të fotografojë qëllimet, por kjo duhet arritur me anë të zbulimit të fshehtë normal njerëzor. Zbulo dhe më informo për çdo gjë që ka të bëjë me zgjedhjet. Mëso shtabin drejtues të tyre, jetën intime të anëtarëve të tij dhe pikat e dobëta të tyre, fondet që u janë vënë në dispozicion, përmbajtjen e të gjitha bisedave të tyre të fshehta, itinerarin e turneut elektoral, shkurt, gjithçka!...

— Si urdhëron, zoti president!. S'do të lë gjë pa mësuar. Kaq shumë lajme e informacion do t'ju sjell, sa, do t'ju duket se keni qenë i pranishëm në të gjitha aktivitetet e tyre sekrete... Bile, bile, sikur fushatën e tyre elektorale ta kishit drejtuar vetë.

— Ju lumtë, Xhon! Partia jonë ka besim të madh tek ju. Në qoftë se ne do të jemi përsëri partia drejtuese e vendit, s'do t'jua harrojmë kontributin tuaj të vyer dhe do t'jua shpërblejmë pa u kursyer. Punë të mbarë, Xhon!

Duke e kuptuar se presidenti i kishte dhënë fund bisedës, Xhoni u ngrit dhe duke u përkulur, shtrëngoi dorën që u zgjat në drejtim të tij.

* * *

Për secilën nga të pesëqind lëvizjet e ndaluara, ministri i brendëshëm Xhon kishte parashikuar dënime dhe ndëshkime të ndryshme.

Në rrugë njerëzit shkonin duke lëvizur vetëm këmbët. Me fytyrat pa asnjë shprehje, të ngrira si maska, me duart e krahet të ngjeshur pas trupit, njerëzit shembëllenin me marioneta të vërteta.

Ministri i brendëshëm Xhon, brenda në makinë, shkante ngadalë, fare ngadalë, buzë trotuareve. Marionetat mbushnin rrugët, megjithatë mbretëronte një heshtje e plotë. Askush nuk fliste, askush nuk qeshte. Madje nuk e kthenin kokën as majtas e as djathtas, edhe kur ngjiste diçka e pazakonshme. «Duhet të jenë të kënaqur me rolin e thjeshtë e pa telashe që u kam caktuar! — tha me vete polic Xhoni. — Qyteti nuk flet, qyteti

nuk bën lëvizje të pamatura! Çdo të dëshëronte më shumë se kaq një ministër i brendëshëm me dy pare mend në kokë?!... Ç'mund të bëjë më tepër një ministër i brendshëm?! Të bëhet president i shtetit, president i përjetshëm i shtetit?! Oh, mos Xhon, nuk bën të mendosh kështu. I porsaemëruari ministër i brendshëm nuk duhet të vejë kaq larg në ambiejet dhe ëndrrat e tij».

Ai qeshi me vete. Nxori dorën jashtë dritares së hapur dhe u përpoq të tërhiqte vëmendjen e kukullave kalimtare.

— Hej, hej! E dashur Marionetë! Të dashura kukulla!

Nuk iu përgjigj njeri. Një marionetë e bukur përpëliti vetëm sytë, por kokën nuk e ktheu nga ai. Ministri e ndoqi një copë herë me sy, buzagaz.

«S'ka lëvizje më të këndshme, më kiciluese e joshëse se ecja e femrave!» — mendoi i eksituar pa ia ndarë sytë vajzës që ecte në trotuar.

Xhoni nisi të fërshëllente melodinë e tij të preferuar të një lokali nate. Marioneta e bukur i kishte zgjuar befas instikte të vjetra që dremisnin prej muajsh.

Makina mori një kthesë të shpejtë e të papritur, duke kli-thur si e plagosur, dhe u nis në drejtimin prej nga «Sufet» e tij rroknin tinguj të ëmbël e të qetë të një muzike vallzimi. Kishte filluar të ngrysej.

* * *

Më në fund, pas një viti, u duk se populli «e kuptoi» drejt ministrin e brendshëm, masat e rrepta të jashtëzakonshme që i kishte marrë në emër të «lirisë» e të «demokracisë së vërtetë». Numri i atyre, që e mburnnin dhe e përshëndesnin me «zemër», po merrte çdo minutë përmasa astronomike. Të mërzitur, me sa duket, nga heshtja e gjatë torturuese, njerëzit s'bënin tjetër veç flisnin, flisnin pa rreshtur për ministrin Xhon. Ndjenjën e urisë njëvjeçare të të folurit s'po e ngopnin dot. Dukej një qytet i penduar thëllësisht për fajet e tij.

Atë mëngjes të djele, shtrirë në krevat, ai po lexonte për të parën herë me një ndjenjë të lehtë dyshimi, artikullin e një farë Iti Kronikëll, ku midis lavdërimeve pa kursim, ndiheshin nota të lehta ironie.

Ai e lexoi dhe e rilexoi me një frymë artikullin e zotit Kronikëll dhe u bind, pa asnjë dyshim, se qyteti i kishte shpallur përsëri luftë, këtë herë me armët e ironisë dhe të nëntekstit. Kuptoi në çast se «sufet» e tij nuk do t'i vlenin një grosh në këtë lloj të ri lufte, se ai s'do të mund t'i bënte ballë as edhe një muaj furtunës së talljeve të holla të mendjeve të zgjuara, se s'do të mund të provonte në asnjë mënyrë «fajësinë» e të pandehurve. Ata kishin filluar të thoshin se Xhoni është i mirë, është i dashur, është mbrojtësi më i madh i lirisë, atdhetar i shquar, e shumë lëvdata të tjera të këtij lloji, dhe ai, natyrisht, nuk mund të thoshte, se nuk qe i tillë, megjithëse mund të betohej për atë qiell e për këtë dhe, se ata e vinin në lojë e talleshin si me një lolo budalla.

Dikur e kishte shumë më të lehtë. U riprodhonte viktimave fjalë për fjalë fragmente bisedash dhe i mbërthente paq. Po tani? Si, ku do të kapej? «Për çfarë na akuzoni, zoti Xhon? Ne folëm aq mirë për ju, ju thurëm lavde, ju ngritëm në qiell? A mund të dënohet njeri për këtë?». E ai do t'u bërtiste: «Jo, jo, nuk ju besoj! Toni juaj ishte ironik, qesëndisë, poshtërues!». «E si mund ta vërtetoni?». Nuk kishte si ta vërtetonte dhe për këtë e ndiente veten të dëshpëruar, të humbur...

Dhembja e fortë e kokës e detyroi të rrotullohej në shtrat. Qytetet po e shtrëngonin në darën e hakmarrjes tamam atëherë, kur kishte nisur të besonte se i kishte mposhtur. Tëmthat i rrihnin, iu duk se nga shtrëngimi i fortë i kërcitën koskat e kafkës. Ulëriu fort nga dhembja therëse.

E përfytyroi me mall atë kohë, kur s'qe veçse një polic i thjeshtë. Atëherë flinte i qetë dhe s'dinte ç'ishte dhembja e kokës.

Atë çast, poshtë në rrugë, një turmë studentësh kaloi duke kënduar e duke brohoritur. Lumturia e tyre ia theksoi dhe më shumë vetminë Xhonit.

U përpëliti më keq në shtrat, si një zog me kokë të prerë. Pastaj mbuloi kokën me jorgan. Me turmën u bashkuan të tjerë. Brohorisnin për të. Zëra pleqsh, të rinjsh, fëmijësh.

Tashmë dara, duke i thyer koskat e kafkës, i hyri thellë në tru. Ai bërtiti, kërcëu nga shtrati, u soll rrotull nëpër dhomë. Jashtë brohorisnin. Tëmthat i hidheshin përpjetë. Ndodhej ballë për ballë me murin e bardhë. Iu kujtuan të burgosurit e tij. Kokat e përplasura... Kovat e ujit...

Si një bishë e egërsuar, pasi që larguar 5-6 hapa, iu vër-
sul murit. Koka i buçiti, iu duk se iu thërmua në një mijë co-
pëza. Pastaj, për shumë çaste, humbi në një humnerë të pafund
e të errët si nata. Nga koka e plagosur i varej tatëpjetë fytyrës
një vazhdë e zezë gjaku. Gërhiste, për të parën herë pas shu-
më vjetësh. Xhoni flinte... jashtë brohorisinin...

* * *

— Erdhi në vete vetëm të nesërmen në mesditë. Iu desh
kohë gjersa të përmendej mirë. Me mundim dhe përtesë, duke
rënkuar si një plak i sëmurë, u ngrit nga shtrati dhe qëndroi
disa çaste gjysmë ndenjtur, me këmbët lakuriqe mbështetur mbi
qilimin plastik.

Pastaj, duke u munduar të mbante ekuilibrin, iu afrua pas-
qyrës. Gati nuk e njohu vetveten. Koska e frontalit kishte kë-
cyer përpjetë, si një xhungë e keqe tumoroze, që nxirë e defor-
muar, sytë i qenë fryrë e ënjtur, curilat e gjakut të mpiksur, si
përrenj dredharakë e gjarpërues, i vareshin tatëpjetë lëkurës
së rreshkur e të tharë. U praps befaz, pothuajse i trembur,
duke mbuluar sytë me pëllëmbët e mëdha që i dridheshin. Ma-
rramendsh, mezi iu afrua shtratit dhe u lëshua i pafuqishëm, i
vrrarë e i dërrmuar mbi të. Nuk mundte, jo, nuk mundte kurr-
sesi të duronte më!... Çdo nerv dhe degëzim të tij, njerëzit e
këqinj dhe tinarë, ia kishin minuar me të pabesë dhe ai kishte
vite që ecte mbi ato rrugë zigzake të pasigurta, me parandjenjën
ogurzezë të vdekjes së beftë.

Sinjalet ritmike dhe këmbëngulëse të telefonit i shëmbë-
llyen me të rëna kambanash gjigante kishash. S'kish as fuqi,
e bile as dëshirë, të zgjaste paksa dorën për të ngritur recepto-
rin. Numëroi me vete dhjetë të rëna. Në të njëmbëdhjetën e
mori receptorin në dorë dhe e afroi me përtesë pranë gojës.

— Hello! Ju dëgjoj...

— Ministri i brendshëm Xhon? — dëgjoji zërin e një grua-
je, së cilës nuk u mundua t'i përcaktonte moshën, siç kishte
bërë mijëra herë të tjera.

— Po, po!. Unë jam — u përgjigj me përtesë dhe fare pa
qejf, duke zvarritur fjalët.

— Zoti Xhon! Tre vjet të shkuara, me dorën tuaj më keni vrrarë burrin dhe djalin tim të vetëm, për idetë e tyre komuniste. Nuk ua fsheh dot, zoti ministër i brendshëm, ju kam urryer si vdekjen dhe trupi më digjej nga dëshira e flaktë e hakmarrjes. Të mundja, do t'ju kisha vrrarë një mijë herë. Por koha bën të sajën, zoti Xhon. Ajo më bindi se ju gjithçka e keni bërë për popullin tuaj të dhembshur, për sigurimin e ditëve të tij më të bukura dhe të së ardhmes së tij të pasosur, si vetë gjithësia. Ndaj, jua fal me gjithë shpirt, gjithçka më keni bërë dhe ju uroj jetë shumë të gjatë e tepër, tepër të lumtur! Me këtë rast, zoti Xhon, kam ftuar në shtëpinë time edhe njëzet veju-sha të tjera. Edhe ato janë të lumtura t'ju përshëndesin, zoti ministër! . .

Dhjetëra zëra grash brohoritën për të, por toni i tyre iu duk Xhonit kërcënues dhe i ftohtë si akulli.

«Histeria e vejushave!» — mendoi Xhoni me mllef dhe lëshoi receptorin mbi shtratin e vet.

Me duart e kryqëzuara ndën kokë, me sytë e mëdhenj e të hapur jashtë mase, ngulitur në tavanin blu, pas pak, ministri Xhon ra në mendime të thella.

«Të gjithë po tallen me mua, që të gjithë! Oh kjo është kaq e tmerrshme, kaq e mundimshme! . .

Mbushur gjer në grykë, me inate të vjetra e të reja, mbreti i tingujve Xhon përplasi grushtin mbi dërrasën e lëmuar e të shndritshme të krevatit.

Papandehur fizionomia e fytyrës i ndryshoi, iu çel e iu kthjellua çuditërisht.

«Një aparat për të kuptuar që në embrion mendimet e njerëzve! Fantastike! Një mrekulli! Të jesh mbret i tingujve, s'është asgjë, por të jesh mbret i mendimeve, zot i plotfuqishëm i mendjeve njerëzore, kjo është mbi të gjitha. Për mua s'do të ketë më sekrete. Xhon! — iu drejtua vetes — ti do të jesh gati një perëndi. Perëndi e sekreteve, e të fshehtave. S'ka më, s'do të ketë më intriga, prapaskena, komplete, aksione të fëlliqura, fjalë dhe shprehje të poshtra për rendin publik, të gjitha morën fund. Sapo që një koke gjeniale të shkencës i lind një ide epokale, fap, unë ia rrëmbej nga koka dhe ia komunistoj botës i pari; një shkrimtar me famë botërore, ka përpunuar prej kohësh subjektin e një romani, unë tak ia përvetë-

soj, madje e kërcënoj për plegjiatë... Shkrimtari i gjoë, i trembur për vdekje dhe i habitur, do të më pranojë bashkautor të veprës së tij. E kështu, brenda një kohe tepër të shkurtër, do të jem gjenia e padiskutueshme e njerëzimit në fushat më të ndritura të dijes dhe të artit njerëzor. Njeri më të madh e më të shquar se unë, njerëzimi as ka njohur e as ka për të njohur. Veçse... (këtu Xhoni u pikëllua befas) çdo gjë, e ardhmja ime, jeta ime, varet nga shkencëtarët Robert, Meks dhe Ferdi. A do të pranojnë të punojnë për një aparat të tillë? Ta zëmë se pranojnë, a do të munden ta bëjnë? Po sikur? Por s'kanë nga t'ia mbajnë. Do t'i detyroj me zjarr dhe hekur! Aparatin, ose jetën! Përpara kësaj alternative, ata do të bëjnë të pamundshmen! Pastaj, do t'i zhduk pa lënë gjurmën më të vogël, përndryshe shqetësimet dhe dyshimet e daljes në shesh të së vërtetës, s'do të më linin asnjë çast të qetë.

Xhoni rrëmbeu telefonin.

Pas disa sinjalesh të ndërprerë, më në fund, dëgjoji zërin e njohur të profesor Meksit.

— Profesor Meksi! Ju lutem!...

— Jam ministri i brendshëm, Xhon. Profesor Meksi! Merrni me vete dy të tjerët dhe ejani sa më shpejt tek unë!. Kam nevojë urgjente për ju.

— Mbase e keni më të lehtë të vini ju tek ne, zoti Xhon?! — foli me zë të mekur dhe të pasigurtë tjetri.

Ministri i brendshëm Xhon përplasi qëllimisht receptorin, duke mbyllur linjën. Vështroi orën.

«Pas dhjetë minutash ata do të ndodhen këtu! — tha me vete me një ndjenjë sigurie dhe superioriteti. Ata s'mund të bëjnë shaka. Do të vijnë patjetër këtu, madje brenda pak minutash. Dy fjalë të vetme, vetëm dy... Aparatin indikator të mendimit, ose jetën! Do t'i lë të zgjedhin lirisht...»

* * *

Shkencëtarët Robert, Meks dhe Ferd, dëgjuan deri në fund, gati të mekur e pafrymë, kërkesën e shkurtër, absurde, të të çmendurit Xhon.

— Pra, mos harroni, zotërinj shkencëtarë: aparatën e zbu-

limit të mendimeve! Ju pres këtu, pas një muaji. Asnjë ditë e asnjë orë më shumë. Besoj se më kuptuat mirë?!

— Ju kuptuam si s'ka më mirë, zoti Xhon. Për aparatin mos u shqetësoni asnjë grimë. Tani mund të flini i qetë. Pas një muaji na keni këtu. — foli shkencëtari Meksi me një ton të hollë ironik.

— Ja pra, as vetë s'e kishit parashikuar, se takimi ynë do të ishte kaq i shkurtër dhe se ne do të mirrëshim vesh kaq lehtë e kaq shpejt, — tha ministri i brendshëm Xhon, duke u ngritur nga poltroni dhe duke i zgjatur dorën shkencëtarit Meks dhe pastaj me radhë dy të tjerëve.

Shkencëtarët u skuqën. Xhoni po e tepronte, a thua se kishite përballë tij skllëvër e shërbëtorë të mjerë e të bindur dhe jo më koka të shquara të dijes njerëzore. Shtrënguan fort nofullat dhe nuk bënë zë. Me atë të çmendur s'bëhej shaka. Tek kaptonte pragun e derës së jashtme të vilës, Meksi psherëtiu thellë i lehtësuar.

— A do të mund të shpëtojmë kokën nga ky rreth i mallëkuar ku jemi ftuar? — pyeti Berti me merak.

— Berti! — i bërtiti Meksi me qortim.

Duke u kujtuar, i tronditur, Berti kafshoi fort buzët. Xhoni e dëgjonte.

— Unë kam menduar një jetë të tërë për një aparat të këtillë. Ja që, rasti e solli, ta pregatisim për zotin tonë të dashur e të respektuar, Xhon. Çdo gjë, do të na vejë mbarë zotërinj! Aparatin do ta bëjmë deomos.

Berti u luajti syrin. Dy të tjerët, ndërsa buzëqeshnin lehtë, me zë të lartë thanë se qenë të një mendjeje e se s'do të kursejnë as dijen e as djersën për t'ia arritur qëllimit.

Xhoni buzëqeshte i kënaqur.

* * *

Që atë natë shkencëtarët dhe familjet e tyre u larguan fshehurazi nga atdheu për në një drejtim të panjohur.

Ministrin Xhon e njoftuan të nesërmen, tamam në kohën kur po u jepte udhëzime të veçanta agjentëve si t'i ruanin ditë e natë të tre shkencëtarët. I ra të fikët nga tronditja dhe mezi e

sollën në vete, duke i hedhur ujë të ftohtë. Kur u përmend, kërkoi t'i shporreshin të gjithë nga dhoma dhe ta linin vetëm. Do të donte të çirrej, të ulërinte si ujë i uritur bjeshkëve ditëve të dimrit, të thyente, të prishte e të shkatërronte ç'i shihte syri, t'i vinte minat qytetit, ta shndërronte në gërmadhë, në pluhur kozmik, në hi, ta bënte rrafsh me tokën.

Sekondometri i orës së murit, kapërcente ndarjet e vocëla në mënyrë ritmike. Ai orvatej të mos shkëputej. Çdo kërcim i sekondometrit, një goditje e fortë e kokës mbi tryezë. U nxi i tëri në fytyrë. U ënjt, u fry si kacak. Xhunga të mëdha i mbinë befas në fytyrë e në kafkë, si kërpudha të hirta. Pas çdo goditjeje të kokës mbi tryezë, sytë e kuqërremtë të të sëmurit, ndiqnin të ethshëm, plot etje e tension, kapërcimet e sekondometrit mbi shkallëzimet. Filloi të numëronte: 1, 2, 3, ... 10, 10, 10.

S'bënte më tutje. Ideja fikse po e torturonte. Sekondometri po e linte pas, pa ndier aspak keqardhje. Sekondometri vra-ponte si atlet duke i kërcyer pengesat një nga një. Xhoni ishte rrëzuar në pengesën e dhjetë. Sekondometri nisi të qeshte. Të tallej. Numrat po ashtu. Njëshi i orës, dyshi, treshi, dhjeta. Njëshi qeshte duke përkulur kokën sa para prapa. Treshit po i binte të fikët nga gazi, me duar në hije; pesa qe bërë lak e gati s'po shqyhej; gjashta qe kuspullosur, dhjeta s'kishte duruar më e qe ndarë më dysh. Barku i rrumbullakët i hidhej e i këcente si top, hop këtu e hop atje.

Xhoni vërviti mbi orën e murit ç'i zuri dora.

Xhami u kthye në goditjet e para, fusha krisi, por sekondometri vërvitej si e xhindosur, si i pushtuar nga paniku, si të donte t'u shpëtonte bombardimeve të rrepta. Xhoni s'duroi më. Brofi në këmbë.

Iu afrua sakaq e nisi ta godiste fort me grushta. Anët e mprehta të xhamit i hynë në mish dhe gjaku nisi t'i rridhte çurk, por ai s'e vuri re dhe iu duk se gjaku dilte nga përbindshi orë, me të cilin ai po ndeshje për jetë a vdekje.

Pastaj e mori në duar. E ngriti lart, e përplasi me sa forcë pati. Të brendshmet e orës u shpërndanë përreth. Numrat qesharakë qëndronin të paepshëm. E ngriti sërish nga dyshemeja, pastaj mbi kokë dhe, me tërbim të çmenduri, kësaj radhe e përplasi në mur. Njëshi, treshi dhe pesa, ranë të «vdekur» për-

dhë, me kokat e copëtuara keqas dhe trupat e gjymtuar për ibret.

Me duart e gjakosura nxorri revolverin nga brezi dhe mori në shenjë, para së gjithash sekondometrën. E goditi pesë herë radhazi! E bëri copë-copë. Pastaj ekzekutoi të tjerët: dyshin, katrën, gjashtën, tetën, nëntën, dhjetën. Barkun e dhjetës e bëri shoshë. Boll kishte qeshur e ishte tallur. Për shtatën i erdhi keq! Ju duk e penduar. Por nuk e fali. E goditi të fundit, me një plumb në ije.

Pastaj, i këputur për vdekje, si pas një beteje vigane, u shtri gjatë e gjerë në dysheme, në pellgun e vogël të gjakut.

Nëpunësit guxuan të hynin vetëm disa minuta më vonë, kur prapa derës së zyrës dëgjuan të gërhiturat e forta të Xhonit. Jeta e ministrit të brendshëm ishte në rrezik. Nga damarët, gjaku i zi vazhonte t'i rridhte pa rreshtur...

* * *

Ministri i brendshëm Xhon i bëri përsëri sfidë vdekjes dhe s'u dha rast nështetasve e armiqve më të afërt të buzëqeshnin të kënaqur e të lehtësuar për humbjen e tij të papritur, dhe të derdhnin rrëketë e gëzimit në gotat e dollive të zgjatura, gjer pas mesnate. Bash për këtë arsye Xhonit i erdhi mirë që s'u nda nga kjo botë e mallëkuar. Po për një mijë arsye të tjera (që veç ai i dinte), mendoi se nuk do të kishte qenë keq të mos qe zgjuar fare. Një javë më vonë, agjensitë e ndryshme të lajmeve, radio-televizionet dhe gazetatat më me emër të botës, transmetuan ose botuan të plotë rrëfimin e sinqertë dhe kritik të shkencëtarëve në mërgim, Robert, Meks dhe Ferd, që vendosën të hiqnin dorë përgjithnjë nga shpikja e tyre, sekretit i së cilës do të varrosej bashkë me ta. Brenda disa orësh, mbarë njerëzimi mësoi jetën e çuditshme të polic Xhonit dhe karrierën madhështore e njëkohësisht qesharake, në sajë të aparateve ultramodernë, «Sufi».

Xhoni e dinte mirë ç'e priste. Qindra gazetarë të bezdisshëm, që shtynin me duar e supe njëri-tjetrin për të arritur gjer tek ai, blice verbuese, prozhektorë, aparate filmimi, aparate televizivë, mikrofona, pyetje ngulmuese, të zgjuara e dinake, bllo-

qe të bardha shënimesh, zagushi e padurueshme inkadeshente, djersë, palpitacione, dispnë, përpëlitje, marramendje...

Mblodhi me nxitim plaçkat dhe doli fshehurazi nga dera e prasme e vilës. Rrugën gjer në hotel e bëri me këmbë. Makinën ia njihnin edhe çiliminjtë. Zuri një dhomë në katin e 100-të, dhe kërkoi që ta fshihnin, duke premtuar se do të paguante mirë. Pas një jave gjakrat do të qetësoheshin, dhe ai mendonte të organizonte një konferencë shtypi, ku do t'i përgënjeshtronte të gjitha; madje do të kërkonte nga shteti fqinj arrestimin dhe dorëzimin e tre provokatorëve. Eh, sikur t'i shtinte edhe njëherë në dorë, pa e dinte ç'kishte për t'u bërë!...

Gjer në mesnatë dëgjoji stacionet e ndryshme të radiove dhe ndoqi programet e ndryshme televizive.

«Çështja e polic Xhonit» zinte vëndin kryesor të lajmeve. E tërë bota fliste për të. Intervista, komente, tregime njerëzish, që e patën njohur së afërmi, biografi të hollësishme, gjer në gjërat më të vogla e të parëndësishme të jetës, mendime të ndryshme psikoanalistësh, mjekësh, psikologësh, konstruktorësh mjekësh dëgjimi etj. etj., të gjitha për të, vetëm për të. Në shumë raste, fantazia u punonte jashtë mase dhe trillonin gjëra, të cilat ai, si Xhon, s'i kishte bërë kurrë. Megjithatë ai ndjeu, për t'u habitur, një farë kënaqësie e gëzimi të brendshëm, që s'i shkonin aspak për shtat gjendjes së tij për të qarë hallin. Një popullaritet aq të madh s'e kishin njohur veçse astronautët e parë. Por gëzimi i tij nuk qe e thënë të vazhdonte gjatë. Për herë të parë, pas shumë muajsh, zëra qytetarësh të zemëruar kërkonin arrestimin e tij dhe gjykimin e çështjes nga organet e drejtësisë. Ai përcaktoi me precizion banesat prej nga dëgjohehin zërat dhe nxori bllokun të mbante shënim. Por pas gjysmë ore, qe e pamundshme ta bënte një gjë e tillë, sepse zërat u shumëfishuan në mënyrë të papritur e të habitshme. Njerëzit vërshuan rrugëve, autostradave, rrugicave, parqeve, shesheve publike, duke manifestuar e thirrur. Kërkonin vdekjen e tij. Arrestimi dhe burgosja s'u hynin më në sy...

Në mëngjes herët, presidentin e njoftuan për ngjarjet e natës dhe për shifrën e demonstruesve. Presidenti u drodh. Kërkoi t'i jepnin në telefon komisarin e ri të policisë.

— Ç'kërkojnë tjetër, veç atij kokëderrit?.

— Tani për tani, s'duan asgjë tjetër, veç dorëzimit të tij.

— Po ç'prisni? Të shpërthejë ndonjë skandal? Gjejeni sa më shpejt, ku është fshehur, dhe jepuani. Policia të hapë sytë.

— Si urdhëron! Si urdhëron! — u dëgjua zëri i komisarit të ri të policisë, që lakmonte qysh tani postin e lirë të ministrit të brendshëm. Do ta gjejmë me çdo kusht.

Ranë në gjurmë në mbrëmjen e natës së dytë. Turmat e inatosura mbushën sheshin përpara hotelit. Opozita po i nxiste me të gjitha forcat, të bërtisnin sa më shumë kundër Xhonit dhe kundër qeverisë që e kishte përdorur atë.

Turma nuk pranoi t'u hapte udhë makinave të policisë, por komisar i u dha fjalën se do t'ua dorëzonte me duart e tij. Njerëzit brohoritën dhe hapën shteg të lirë. Policë të armatosur u hodhën nga makinat mbi shkallët e përparme të hotelit dhe u sülën drejt hyrjes së madhe. Tre ashensorë mbushur plot e përplot me policë ngjiteshin për në katin e njëqindtë. Supëve u rëndonin automatikët e zinj. Sytë ëndërrues të komisarit të ri qenë ngulitur në tabelën e ndritshme të ashensorit, ku nxirrnin kryet një çast e zhdukshin sa kaq numrat e bardhë të katëve që kapërcenin.

«Kati i njëzetë — polic. Kati i tridhjetë — përgjegjës trupë! Kati i pesëdhjetë — zv.komisar. I shtatëdhjeti — komisar policie. I nëndëdhjeti — zv.ministër i brendshëm, i 95-ti, i 96-i, i 97-i, i 98-i, i 99-i!»

Kabina u ndal qetësisht. Pritën disa sekonda, gjersa të hapeshin dyert. Komisar i doli i pari në korridorin e heshtur e të ngushtë. Ja dhoma e tij, atje në fund, numër 2011. Informatë e sigurtë.

Komisari s'i besoi revolverit. Në çastin e fundit, i rrëmbeu policit që kishte më afër, automatikun dhe e drejtoi për nga brava e fuqishme e derës me numër 2011. Duart e dridheshin.

Mbrapa i qëndronin në formë gjysmë rrethi njëzet policë, të gatshëm për t'i bërë shoshë dërrasat e trasha të të dy dyerve të dhomës.

— Xhon! Dorëzohuni! S'keni rrugë tjetër! — bërtiti komisar i.

Nuk mori asnjë përgjigje. Xhoni s'po bëhej i gjallë. Policët vështruan njëri-tjetrin në sy. Mos i gënjen?

Breshëria e automatikut i hodhi përpjetë.

Komisari nisi të qëllonte me tërbim mbi bravën që s'hapej.

Kur mbaroi karikatorin kërkoi t'i jepnin një tjetër. Poshtë turma thërriste.

Duke kontraktuar tej mase muskujt e nofullave, duke çkërmitur dhëmbët, komisari zbrazi karikatorin e dytë. Brava automatike dha shpirt e copëzuar në dhjetra pjesë metalike, që ende lëshonin tym të hirtë dhe erë të rëndë. Dera e parë e dhomës u hap ngadalë, duke kuisur, si portë e një kështjelle të lashtë dhe zbuloi një korridor, ku zotëronte një heshtje e rëndë e ngjethëse. Edhe dera tjetër që e kyçur. Komisarit, si mbetej veçse t'i vinte shpatullat, bashkë me të tjerët, për ta shpërthyer. Ai ngriu një copë herë të gjatë përpara saj, i pa vendosur, gati i pezmatuar. Komisari e kishte përfytyruar ndryshe takimin me rivalin e tij. Ai kokëshkëmb s'do të jepej lehtë. Breshëri të shtënash nga ata dhe ai, policë që rrëzoheshin pa frymë e pastaj, ballë për ballë, si në një film kaubojsht. Komisari do të trëgohej më i shpejtë. Ishte i ri dhe qitës i shkëlqyer. Duke klithur, me duart mbi bark, mbledhur kruspull nga dhembjet, vetëm me një ah të lemerishme, Xhoni, do të përplasej përdhe. Pastaj, do të dilte në dritaren e hapur triumfator. Me duar të ngritura lart do të përshëndeste turmën.

— Xhon, hapeni derën! — foli komisari, si i zgjuar nga kllapia e endërrimeve.

Xhoni përsëri s'u përgjigj.

Komisari goditi fort me shqelm derën. Nuk mund të duronte më. I duhej dhënë fund asaj historie.

— Hapeni, Xhon! Do të qëlloj! Hapeni!

Që prapa derës godisnin fort me shqelme. Rrahjet e derës i shëmbëllyen Xhonit me të shtëna topash. Pastaj një breshëri e shkurtër arme automatiku. Dera u hap me vrull. Siluceta njerëzish ngrinë në prak. Grykat e zeza të vdekjes drejtuar nga ai. Duke u dridhur, me fytyrën e shtrembëruar nga tmerri, ai kishte qëndruar në parvaz të dritares e luhatej si pendul, gati në të rënë. I duhej të zgjidhte llojin e vdekjes. Pas pak me një klithmë ngjethëse dhembjeje e dëshpërimi e lëshoi trupin drejt hapësirës së bardhë. Ndërsa binte poshtë si vetëtima, «Sufet» e tij përceptuan të thirrura njerëzish. «Atyre s'u besohet që unë zgjodha këtë lloj vdekjeje. Ata gati s'po u besojnë syve» — mendoi midis kateve gjashtëdhjet e pesëdhjet. Në katet dyzetë «Sufet» përceptuan klithma gëzimi dhe hareje. «Askujt

s'do t'i vijë keq për mua, askush s'do të më mëshirojë e s'do të qajë për mua — mendoi ndërmjet kateve tridhjet e njëzet. Fryma iu mbajt në katin e dhjetë. Turma kishte hapur një vend në trotuar.

Një përplasje e mbytur dhe një ungërimë e thellë.
Dikush kërkonte me ngulm «Sufet» e tij.

* * *

Një mëngjes, pesë ditë pas vdekjes së Xhonit, në muret e fasadave të ndërtesave, restoranteve, kioskeve, qenë ngjitur mijëra, trakte. Qytetarët lexonin me etje, me një gëzim të brendshëm dhe shtrëngonin grushtet.

Qytetarë!

Cështja e policit Xhon Uotergeit duket sikur mori fund, kurse në të vërtetë ajo sapo ka filluar. Me vdekjen e tij nuk u zgjidh asnjë problem jetik. Ai qe lojë e verbër në duart e monopoleve të fuqishme. Kush përfitoi prej tij? Partia që është sot në fuqi, dhe qeveria e shfrytëzuan plotësisht për qëllime politike, kurse zbulimi i ndonjë bande apo keqbërësi qe vetëm një maskë bajatë për të mbuluar veprimet e tjera të shëmtuara.

Tani vëndin e Xhonit e ka zënë Xheni, por Xhon dhe Xhen janë pothuajse e njëjta gjë! Kështu që qyteti ynë nuk fitoi thujse asgjë me luftën e tij të sfidës, ironisë, sarkazmës e të izolimit. Një luftë e tillë është e pafektshme. Në këtë mënyrë Xhonrit e Xhenrit do të mbeten sunduesit tonë të pamëshirshëm shekullorë. Pra, mbetet e vetmja rrugë e rrugëve drejt lirisë së vërtetë: Udhë e armëve, REVOLUCIONI! . . .

Me copërat e porsagrisura të trakteve, shtrënguar grushtave, ministri Xhen, në konferencën e tij të parë të shtypit kërcënoi me të madhe:

— Hakmarrja jonë do të jetë e tmerrshme, masat tona do të jenë shumë-shumë të rrepta! Kjo farë bastarde dhe e shëmtuar mund të lindë kudo, por këtu kurrë, kurrë! Përpara se të jetë bërë rrafsh e hi me tokën, përpara se uji t'i dalë e ta mbysë. . .

Dhe s'mundi të mbaronte ligjëratën e tij. Një eksplozion i fuqishëm e përplasi mbi trotuar. Gjuhëza gjigante flake përpinë qiellin.

«Depot e municioneve!» — mendoj me dëshpërim Xheni, duke ngritur sytë nga qielli i përflakur. — O Zot i madh, ki mëshirë për ne të shkretët! A është e mundur të fillojë edhe këtu?».

Dhjetëra blice u ndezën mbi të, shtrirë siç qe mbi trotuar.

— Qëromuni nga sytë! Shporruni ju thashë! — bërtiti ai, duke u ngritur në këmbë dhe duke u drejtuar armën. Do t'ju vras të gjithëve llafazanë të këqinj, në shkrofshi qoftë edhe një fjalë për këtë natë! Më dëgjuat, apo jo?! — ulëriu ai, si një skizofren i vërtetë.

— Është e kotë zoti Ministër! — foli një gazetar plak. — Ata po e shkruajnë vetë historinë e natës së tyre të kuqe. Vësh-tro gjuhëzat e zjarrit! I lexoni, zoti Xheni! Një fjalë shkruajnë, REVOLUCION, dhe, për fatin tuaj të keq, ju s'keni për ta ndalur — dot...

Një e shtënë e beftë e këputi plakun si lis të prerë, në këmbët e Xhenit. Duke e lënë plakun në mes të pellgut të gjakut, Xheni u hodh mbi një rën nga makinat e policisë, që e prisnin dhe u largua me shpejtësi, duke i rënë sirenës së alarmit pareshtur, drejt gjuhëzave të zjarrit.

Sytë pa jetë të plakut, ngelën një copë herë mbërthyer në atë pjesë të largët qielli, që kuqëlonte ende nga flakët, gjersa dikush ia mbylli lehtë me duar, si të donte që në retinën e syve të të porsavdekurit ai shëmbëllim të mbetej i pacenuar dhe i përjetshëm.

— F u n d —